

การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการหลอกตัวเองในปรัชญาของฌอง-ปอล ซาทร์

A CRITICAL STUDY OF THE CONCEPT OF BAD FAITH

IN JEAN-PAUL SARTRE'S PHILOSOPHY

พระมหาดนัยพัชร คมภิรมย์ (ยุธิรัมย์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๘

ISBN : ๙๗๔-๓๖๔-๓๘๔-๖

การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการหลอกตัวเองในปรัชญาของฌอง-ปอล ซาทร์

พระมหาดนัยพัชร คมภิรมย์ (ยุนิรัมย์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**A CRITICAL STUDY OF THE CONCEPT OF BAD FAITH
IN JEAN-PAUL SARTRE'S PHILOSOPHY**

PHRAMAHA DANAIPHAT COMPEERAPANYO (YUNIRAM)

**A Thesis Submitted in Partail Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Philosophy)**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajvidyalaya University
Bangkok, Thailand**

2005

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์
ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาปรัชญา

.....
(พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(พระมหาไพรัช ฐมทีโป)

.....กรรมการ
(พระวิสุทธิภัทรธาดา)

.....กรรมการ
(ผศ.สุนัย ครองยุทธ)

.....กรรมการ
(ดร.วีรชาติ นิ่มอนงค์)

.....กรรมการ
(ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พุรหม์รสี) ประธานกรรมการ

ดร.วีรชาติ นิ่มอนงค์ กรรมการ

ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย กรรมการ

วิทยานิพนธ์ : ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการหลอกตัวเองในปรัชญาของฌอง-ปอล ซาทร์

ผู้วิจัย : พระมหาดนัยพัชร์ คมภิรมย์ (ยุนิรัมย์)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาปรัชญา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระวิสุทธิภักทธาดา (ประสิทธิ์ พุรหม์รสี) ป.ธ.๕, พธ.บ., M.A, Ph.D.

: ดร.วีรชาติ นิมอนงค์ ป.ธ.๖, พธ.บ. (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) ศษ.บ.,

M.Phil., M.A., Ph.D.

: ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย ป.ธ.๓, ปศศ., พธ.บ., M.Ed., Ph.D.

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๘

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษาแนวคิดเรื่องการหลอกตัวเองในปรัชญาของฌอง-ปอล ซาทร์ เพื่อศึกษากระบวนการหลอกตัวเองในปรัชญาของซาทร์ ซึ่งจะทำให้เข้าใจการสำนึกในเสรีภาพและความรับผิดชอบที่ปราศจากความช่วยเหลือและความสำเร็จใดๆ

ในวิทยานิพนธ์นี้ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๕ บท โดยแต่ละบทจะมีเนื้อหาที่ต้องศึกษาวิเคราะห์ ดังนี้

บทที่ ๑ ศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่จะวิจัย

บทที่ ๒ ศึกษาแนวคิดการหลอกตัวเองในปรัชญาของฌอง-ปอล ซาทร์

บทที่ ๓ ศึกษากระบวนการหลอกตัวเองในปรัชญาของฌอง-ปอล ซาทร์

บทที่ ๔ วิเคราะห์แนวคิดการหลอกตัวเองในปรัชญาของฌอง-ปอล ซาทร์ ตามแนวพุทธทรรสนะและอิทธิพลการหลอกตัวเองที่มีต่อวิถีชีวิต

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยที่ค้นพบและเสนอแนะแนวคิดบางประการเพิ่มเติมเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

ประการที่หนึ่ง แนวคิดเรื่องการหลอกตัวเองในปรัชญาของ ฌอง-ปอล ซาทร์ เป็นกระบวนการแห่งการสำนึกของมนุษย์ที่มีต่อปรากฏการณ์ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ เพื่อหลีกเลี่ยงจากความประหวั่นพรั่นพรึงและความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นจากการเลือกสิ่งใด

สิ่งหนึ่ง ด้วยลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึกนึกคิดอันเป็นธาตุแท้ของตน ทั้งนี้ การหลอกตัวเองของมนุษย์มักเป็นไปใน ๒ ลักษณะ คือ (๑) ลักษณะของการทำตัวเป็น วัตถุที่ไร้จิตวิญญาณ เพราะไม่มีทั้งการยอมรับและการปฏิเสธต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในขอบเขต แห่งเสรีภาพและความรับผิดชอบของตน (๒) ลักษณะของการเล่นเกมส์ เพราะเป็นการ ตกอยู่ในสภาวะที่จำยอมของบทบาทหน้าที่การงาน กฎเกณฑ์ รวมถึงความคาดหวังของ ตนเองและผู้อื่นในลักษณะที่เกินขอบเขตแห่งเสรีภาพและความรับผิดชอบ เพราะอัตถิภาวะแห่งความเป็นมนุษย์ (Existence of Human) คือการสำนึกรู้ใน ความว่างเปล่า (Emptiness) และพยายามเลือกอัตถิภาวะใหม่ (New Existence) ในท่ามกลางปรากฏการณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงที่จะมีหรือเป็น ซึ่งเต็มไปด้วยความ รับผิดชอบและความกังวลใจในเป้าหมายที่ไร้ความสำเร็จอยู่ตลอดเวลา

ประการที่สอง แนวความคิดดังกล่าวยังมีความสัมพันธ์กับแนวคิดอื่นๆ เช่น สัต (Being) สุญตา (Nothingness) เสรีภาพ (Freedom) ความรับผิดชอบ (Responsibility) สถานการณ์ (Situation) เป็นต้น เนื่องจากมนุษย์ในทรรศนะของชาร์ตอร์ เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่สามารถเป็นในสิ่งที่ไม่เป็นและไม่เป็นในสิ่งที่เป็น ในฐานะที่มนุษย์ คือเสรีภาพแห่งการเปลี่ยนแปลงที่ไร้ความสำเร็จ หมายความว่า มนุษย์จะต้อง เปลี่ยนแปลงอัตถิภาวะ (Existence) จากสิ่งที่มี (Being-in-itself) ไปสู่สิ่งที่เป็น (Being-for-itself) โดยปราศจากการยอมรับและปฏิเสธที่แน่นอน แต่มนุษย์ต้องรับผิดชอบต่อทางเลือก ของตนเองในสถานการณ์ต่างๆ โดยปราศจากความช่วยเหลือใดๆ

ประการสุดท้าย แม้ว่าแนวคิดดังกล่าวอาจไม่สอดคล้องกับหลักการใน พุทธปรัชญาโดยตรงก็ตาม แต่การวิเคราะห์ในเชิงปรัชญานั้นเป็นการขยายทรรศนะให้มีความร่วมสมัย ในฐานะที่แนวคิดดังกล่าวมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงตาม ธาตุแท้ของตนก็จริง หากแต่สิ่งดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่ สอดคล้องกันอย่างเป็นกระบวนการ ซึ่งยังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ทั้งทางตรง และทางอ้อม อาทิ เช่น พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงในครอบครัว กระบวนการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่การงาน ความรัก การเมือง เศรษฐกิจ วรรณกรรม และจริยธรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ได้กลายมาเป็นบริบทที่สำคัญของมนุษย์อย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง หากแต่มนุษย์ เผชิญหน้าด้วยการเลือกทั้งด้านความรู้สึกและการกระทำ ซึ่งแฝงไปด้วยการทำตัวเป็นวัตถุ และการเล่นเกมส์ เพื่อต่อสู้ดิ้นรนให้ชีวิตมีความเป็นไปได้ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ตลอดเวลา

Thesis Title: A Critical Study of the Concept of Bad Faith in Jean-Paul Sartre's Philosophy

Researcher : Phramaha Danaiphat Compeerapanyo (Yuniram)

Degree Master of Arts (Philosophy)

Thesis Advisory committee

: Phra Wisutthiphattatharathada (Prasit Brahmarangsi), Pali V,
B.A., (Bud), M.A.,(Phil), Ph.D.(Phil)

: Dr. Veerachat Nim-anong Pali VI, B.A., (Bud), B.A., (Ed),
M.Phil., M.A., Ph.D.

: Dr.Suddhipong Srivichai Pali III, B.A. (B.Ed), M.Ed., Ph.D.

Date of Graduation : August 25, 2005

ABSTRACT

The purpose of this thesis is to study the concept of Bad Faith in Jean-Paul Sartre's philosophy with the objective to study the process of such philosophy for understanding the consciousness of freedom and the responsibilities without any support and success.

This thesis is categorized into 5 chapters; each chapter has the contents, which have been analyzed as follows:

- Chapter 1: To study background and magnitude of the research questions.
- Chapter 2: To study the concept of Bad Faith in Jean-Paul Sartre's philosophy.
- Chapter 3: To study the process of Bad Faith in Jean-Paul Sartre's philosophy.
- Chapter 4: To criticize the concept of Bad Faith in Jean-Paul Sartre's philosophy according to Buddhism's point of view and to evaluate the influences of Bad Faith on the way of life.
- Chapter 5: To present research's findings and their implications for further research.

The research's findings can be summarized as follows:

Firstly, the concept of Bad Faith in Jean-Paul Sartre's philosophy is the process of human's consciousness that effects both positive and negative

phenomena in order to avoid anguish and responsibilities resulted from choosing either one of the characteristics, which are not conformed with the essence of self consciousness. However, human being's Bad Faith can be categorized into 2 characteristics 1) Being an object without soulspirit because there are no acceptability and rejection on any matters within the scope of freedom and self-responsibility. 2) Playing at being because it is under the circumstance of role, duty, rule, also including self and other expectation, which exceed the scope of freedom and responsibility. The Existence of human is the consciousness of emptiness and the endeavor to choose New Existence in the midst of phenomena of changes for being-in-itself or being-for-itself, which is full of responsibility and anguish on the aim without success at all time.

Secondly, this concept is still related to other concepts, for example being, nothingness, freedom, responsibility and situation. In Sartre's view, human is only one being, which is what it is not and which is not what it is. It means that human should change existence from being-in-itself to being-for-itself without absolute acceptability and rejection. However, human should be responsible for his own choice in any situation without any support.

Lastly, such concept does not conform directly to the principles of Buddhism philosophy, yet philosophy criticism expands visions to be more contemporary. In fact, the aforesaid concept has human as a center of change according to self-essence but such things occur from internal and external factors, which process conformably, directly and indirectly influence on the human way of life such as upbringing behavior, education system, working position, love, politics, economy, literature and ethics. These factors unavoidably become important context of human. However, human encounters problem of choosing between feeling and acting, concealing with being an object, playing at being which fighting for life in the positive and negative possibilities at all time.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีก็ด้วยอาศัยความอนุเคราะห์จาก พระวิสุทธิภักทธาดา (ประสิทธิ์ พุทธิมรสี) ดร.วีรชาติ นิ่มอนงค์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย อาจารย์ที่ปรึกษาผู้ให้คำแนะนำและตรวจแก้วิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์ด้วยความเมตตาอย่างสูง ขอขอบคุณคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย คณาจารย์ผู้เป็นกัลยาณมิตรทางการศึกษา เจ้าหน้าที่ และคณะกรรมการผู้ตรวจสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน

ขอกราบขอบคุณพระครูสุเทพธรรมรัต (ภูทอง ยามเวที) อดีตเจ้าอาวาส วัดเทพนารี พระอุปัชฌาย์ของผู้วิจัย ขอขอบคุณพระมหากมล ถาวโร เจ้าอาวาสวัดเทพนารี และผู้อำนวยการสำนักบริหารสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ให้โอกาสด้านการศึกษาและการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสังคม ขอขอบคุณพระมหาพิชิต ฐิริปัญญา ผู้มีส่วนส่งเสริมให้ผู้วิจัยมีโอกาสอุปสมบทและจำพรรษาอยู่ ณ วัดเทพนารี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙

ขอขอบคุณพระมหาแสวง ปณณวฑฺฒินิ (นิลนามะ) ที่ถวายหนังสือ From Socrates to Sartre : The Philosophy Quest และให้คำแนะนำเกี่ยวกับแนวคิดทางปรัชญาของฌอง-ปอล ซาทร์ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าหน้าที่หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เจ้าหน้าที่ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ เจ้าของผลงานหนังสือและวิทยานิพนธ์ทุกเล่มที่ผู้วิจัยได้ใช้ค้นคว้าอ้างอิง

ขออนุโมทนาในกุศลศรัทธาของคุณอมตรส รุ่งโรจน์ คุณภาสุรภรณ์ ว่องโชติกุล ที่ให้การอุปถัมภ์ทุนการศึกษาจำนวนหนึ่ง คุณภารดี จิตรประพัทธ์ ที่ช่วยแปลเอกสารภาษาอังกฤษและเอื้อเพื่อข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตตลอดจนพิสูจน์อักษรจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ท้ายนี้ ข้าพเจ้าขออานุภาพแห่งคุณพระโยชน์ของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ จงเป็นเหตุปัจจัยให้คุณแม่ทองเป็น-คุณพ่อสนั่น ยุนิรัมย์ ตลอดจนบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การศึกษาของข้าพเจ้าทุกท่าน จงมีความสุขและความเจริญตามแนวทางของตน ทุกประการ

พระมหาดนัยพัชร์ คมภีรปัญญา (ยุนิรัมย์)

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้ข้อมูลอ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ โดยใช้ระบบย่อคำ ดังนี้

อักษรย่อ	ย่อมาจาก
ม.ม.	มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์
ม.อ.	มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์
ส.น.	สังยุตตนิกาย นิทานวรรค
ส.สพ.	สังยุตตนิกาย สพายตนวรรค
ส.ม.	สังยุตตนิกาย มหาวรรค
อ.ต.	อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต
ข.ม.	ขุททกนิกาย มหานิเทศ

๒. การระบุหมายเลข

การระบุหมายเลขคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ โดยใช้การระบุหมายเลขเป็น เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๒๐๙/๒๑๑ หมายความว่า การอ้างอิงนี้ระบุถึงคัมภีร์ สังยุตตนิกาย สพายตนวรรค พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๘ ข้อที่ ๒๐๙ หน้า ๒๑๑ เป็นต้น

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๖)
สารบัญ	(๗)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย	๗
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๘
บทที่ ๒ แนวคิดเรื่องการหลอกตัวเอง	
๒.๑ ความหมาย	๙
ก. เชิงลบ (Negative Side)	๙
ข. เชิงบวก (Positive Side)	๑๑
๒.๒ ลักษณะ	๑๒
ก. การโกหก (The Lie)	๑๒
ข. การหลอกตัวเอง (Bad Faith)	๑๔
๒.๓ รูปแบบ	๑๗
ก. การไร้จิตสำนึก (Non Self Consciousness)	๑๗
ข. การเล่นละคร (Playing at Being)	๑๙
๒.๔ สาเหตุ (Cause)	๒๑
ก. สุญyata (Nothingness)	๒๑
ข. เสรีภาพ (Freedom)	๒๓
ค. ความกังวลใจ (Anguish)	๒๕

บทที่ ๓ การหลอกตัวเองในปรัชญาของซาร์ตร์

๓.๑ การหลอกตัวเองกับสัจ (Bad Faith and Being)	๒๘
ก. สัจในตัวเอง (Being-in-itself)	๒๘
ข. สัจเพื่อตัวเอง (Being-for-itself)	๓๑
๓.๒ การหลอกตัวเองกับสัจสุญตา (Bad Faith and Nothingness)	๓๔
ก. ความว่าง (Emptiness)	๓๔
ข. การปฏิเสธ (Negation)	๓๗
๓.๓ การหลอกตัวเองกับเสรีภาพ (Bad Faith and Freedom)	๓๘
ก. เชิงปฏิเสธ (Negative Side)	๓๘
ข. เชิงปฏิฐาน (Positive Side)	๔๒
๓.๔ การหลอกตัวเองกับความรับผิดชอบ (Bad Faith and Responsibility)	
ก. เชิงข้อเท็จจริง (Descriptive)	๔๕
ข. เชิงปฏิฐาน (Normative)	๔๘
๓.๕ การหลอกตัวเองกับสถานการณ์ (Bad Faith and Situation)	๕๐
ก. สถานที่ของข้าพเจ้า (My Place)	๕๐
ข. อดีตของข้าพเจ้า (My Past)	๕๓
ค. สิ่งแวดล้อมของข้าพเจ้า (My Environment)	๕๕
ง. คนใกล้ชิดของข้าพเจ้า (My Fellowman)	๕๘
จ. ความตายของข้าพเจ้า (My Death)	๖๑

บทที่ ๔ พุทธธรรมะวิจารณ์และอิทธิพลของการหลอกตัวเองที่มีต่อวิถีชีวิต

๔.๑ พุทธธรรมะวิจารณ์	๖๕
๔.๑.๑ การหลอกตัวเองในพุทธปรัชญา	๖๗
๔.๑.๒ อนัตตากับการหลอกตัวเอง	๖๘
๔.๑.๓ ความรับผิดชอบต่อการหลอกตัวเอง	๗๒
๔.๑.๔ เสรีภาพกับการหลอกตัวเอง	๗๕
๔.๒ อิทธิพลของการหลอกตัวเองที่มีต่อวิถีชีวิต	๘๐
๔.๒.๑ อิทธิพลต่อครอบครัว	๘๑
๔.๒.๒ อิทธิพลต่อการศึกษา	๘๕
๔.๒.๓ อิทธิพลต่อหน้าที่การงาน	๙๐
๔.๒.๔ อิทธิพลต่อความรัก	๙๔

๔.๒.๕	อิทธิพลต่อการเมือง	๙๘
๔.๒.๖	อิทธิพลต่อเศรษฐกิจ	๑๐๒
๔.๒.๗	อิทธิพลต่อวรรณกรรม	๑๐๕
๔.๒.๘	อิทธิพลต่อจริยธรรม	๑๑๐

บทที่ ๕ สรุป วิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑	สรุป	๑๑๕
๕.๒	วิจัย	๑๑๘
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๑๑๙
	บรรณานุกรม	๑๒๐
	ประวัติผู้วิจัย	๑๒๗

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ฌอง-ปอล ซาร์ตร์ (Jean-Paul Sartre) เป็นนักปรัชญาเอกซิสเตนเชียลลิสม์ (Existentialism) ซึ่งมีทฤษฎีทางปรัชญาที่ให้ความสำคัญแก่การสำนึกผู้ตามธาตุแท้ของตนเหนือสิ่งอื่นใด เพราะมนุษย์มีอิสระในการตัดสินใจเลือกและรับผิดชอบที่จะมีหรือจะเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการดีนรนไปตามการสำนึกผู้ โดยมีได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการ ปรัชญา ศีลธรรม จริยธรรม อุดมคติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่มีมาตรฐานแบบสำเร็จรูปแต่อย่างใด

ในส่วน of ความรู้ นั้นซาร์ตร์ก็ให้ความสำคัญกับความรู้ที่เกิดจากการตัดสินใจเลือกเผชิญหน้าต่อปรากฏการณ์ต่างๆ ตลอดจนจนถึงการพิจารณาให้ประจักษ์ด้วยความเป็นตัวของตัวเอง แต่หลักการและเหตุผลที่มีอยู่ควรจะเป็นเครื่องมือที่จะเชื่อมโยงหรือกระตุ้นเตือนความสำนึกผู้ของมนุษย์ให้เข้าไปในบริบทของตน

สำหรับจริยศาสตร์ซาร์ตร์ก็มีความเห็นว่า “คุณค่าที่แท้จริงของจริยธรรมอยู่ที่การช่วยให้คนแต่ละคนสามารถเจริญเติบโตขึ้นมาด้วยตนเอง ไม่ได้อยู่ที่การหลอหลอมคนให้มีชีวิตไปตามความต้องการของสังคมหนึ่งสังคมใด”^๑ อันเป็นการกระตุ้นเตือนให้มนุษย์เลือกเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ตามความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนเองมากกว่าที่จะยอมให้อุดมการณ์ ทัศนคติ กฎเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งในสังคมมนุษย์มาเป็นบรรทัดฐานหรือมีอิทธิพลเหนือการดำเนินชีวิตอยู่ในโลกนี้อย่างอิสระ เพราะกฎเกณฑ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาและให้คุณค่าที่แตกต่างกันออกไป หากมนุษย์ไม่เห็นความสำคัญและไม่ปฏิบัติตามทุกอย่างก็จะอยู่ในสภาพที่ไร้ความหมายทันที

ซาร์ตร์ไม่เห็นด้วยกับอุดมการณ์หรือทฤษฎีที่มีมาตรฐานแบบตายตัว ไม่ว่าจะในรูปแบบใด ๆ ก็ตาม เนื่องจากสิ่งเหล่านี้ทำให้มนุษย์ใช้เป็นเครื่องมือหรือข้ออ้างในการปฏิเสธความรับผิดชอบและปกปิดความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน ในขณะที่เดียวกันก็

---

^๑พินิจ รัตนกุล, ปรัชญาชีวิตของ ฌอง-ปอล ซาร์ตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒.

เป็นการสร้างระบบจริยธรรมที่บีบรัดเสรีภาพความเป็นมนุษย์ที่ปราศจากการโต้ตอบ และอยู่ในสภาพที่ไร้จิตวิญญาณเช่นเดียวกับวัตถุที่แน่นทึบ

นอกจากนี้ชาร์ตรก็เห็นว่า เสรีภาพคือแก่นแท้ของความเป็นมนุษย์ซึ่งเป็นการบ่งถึงลักษณะความมีอิสระในการเลือกที่จะมีหรือจะเป็นอยู่ทุกขณะ กล่าวคือการเผชิญหน้าต่อปรากฏการณ์ต่างๆ ด้วยความรับผิดชอบต่อความรู้สึกของตนเองอย่างจริงจัง เพราะมนุษย์เป็นเจ้าของชีวิต และสามารถเลือกในสิ่งที่ปรารถนาและไม่ปรารถนาได้นั้นหมายความว่า “เราควรรู้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างเปิดสำหรับเรา เราควรเลือกจะทำหรือเป็นในสิ่งที่เราเลือก”^๒

ในขณะที่เดียวกันยังมีมนุษย์จำนวนมากที่ถูกหล่อหลอม และเติบโตในสังคมที่เต็มไปด้วยกฎเกณฑ์ต่างๆ จนเกิดความเคยชิน เช่นเดียวกับนกในกรงทองอันแสนจะคับข้องใจ แต่ก็ไม่กล้าแม้แต่จะคิดทรยศต่อกรง เพราะนั่นเป็นโลกอันอลังการของมนุษย์ที่มองไม่เห็นคุณค่าแห่งเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ จึงเป็นเหตุให้เขาแสวงกระทำการต่างๆ ด้วยความซื่อสัตย์ต่อกรงและเจ้าของอย่างจี๊ดจ๊าด ในลักษณะของการอ้างเหตุผลต่างๆ เช่นที่ต้องทำเช่นนั้น เพราะตนไม่มีทางเลือก เป็นต้น โดยพยายามแยกความรู้สึกของตัวเองออกจากปรากฏการณ์ ทั้งนี้เพื่อปกปิดความประหวั่นพรั่นพรึงอันเกิดจากการไม่รับผิดชอบต่อความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนนั่นเอง

แม้ว่า ความประหวั่นพรั่นพรึงจะเป็นลักษณะของมนุษย์ที่มนุษย์ต้องเลือกเผชิญหน้าในโลกนี้โดยปราศจากการช่วยเหลือนั้น ได้กลายเป็นเครื่องกระตุ้นเตือนให้มนุษย์ต้องเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพราะมนุษย์ไม่อาจอยู่ในสองสถานการณ์ในเวลาเดียวกันได้ จึงทำให้มนุษย์เกิดความกังวลใจในอัตถิภาวะใหม่ (New Existences) ว่า สิ่งนี้จะมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด หากมนุษย์ไม่อาจยืนยันถึงอิสรภาพแห่งการเลือกนี้ด้วยความรับผิดชอบต่อภาระอันหนักอึ้งนี้ ก็มีแนวโน้มที่มนุษย์จะใช้วิธีการหลอกตัวเองทั้งในลักษณะของการปฏิเสธโดยไม่แสดงปฏิกิริยาโต้ตอบใดๆ หรือในลักษณะของการยอมรับโดยการหลอมตัวเองเข้ากับสิ่งนั้นๆ เพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบทั้งในด้านการคิด การพูดและการกระทำที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน

ชาร์ตรได้กล่าวถึงบุคคลที่มีลักษณะความเชื่อมั่นที่แปรเปลี่ยนไป โดยการสร้างทำในสิ่งที่ตรงกันข้ามกับความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนว่า “เป็นการหลอกตัวเอง

---

^๒Mary Warnock, *Existential Ethics*, (New York : St. Martin's Press, 1967), p. 29.

(Bad Faith) ซึ่งก็คือการโกหกตัวเอง”^๓ การหลอกตัวเองในที่นี้ก็คือ ความพยายามที่จะหนีจากความทุกข์ทรมานใจที่ต้องเผชิญหน้ากับภาวะอันหนักอึ้ง หรือยอมให้สิ่งอื่น ๆ มีอิทธิพลเหนือการเลือกของตน โดยการปฏิเสธความรับผิดชอบอย่างไม่สอดคล้องกับความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน

ในทางตรงกันข้ามลักษณะดังกล่าวก็เป็นจุดเริ่มต้นของการแสวงหาอิสรภาพของมนุษย์ด้วยการเลือกรับผิดชอบต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง หรือหลีกเลี่ยงจากภาวะอันหนักอึ้งนี้ด้วยการหลอกตัวเอง ทั้งในรูปแบบของการยอมรับและปฏิเสธสิ่งต่างๆ อย่างไม่สอดคล้องกับความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนอย่างแท้จริง

แม้ว่าในความเป็นจริง มนุษย์มีเสรีภาพที่จะทำเช่นนี้ได้ หากแต่การเลือกลงกล่าวเป็นการแสดงถึงความไร้สาระแห่งเสรีภาพที่มนุษย์จะพึงมีได้ด้วยการเลือกและความรับผิดชอบตามธาตุแท้ เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์มักจะเลือกสิ่งที่ดีกว่าเดิม และสิ่งที่เลือกนั้นยังคงมีความเกี่ยวข้องกับผู้อื่นอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง นั่นแสดงว่าหากมนุษย์เลือกสิ่งใดด้วยความไม่เชื่อมั่นในธาตุแท้ของตนเอง สิ่งนั้นก็กลายเป็นภาระและความรับผิดชอบอันหนักอึ้งแก่ผู้อื่นได้เช่นกัน

เมื่อมนุษย์ตกอยู่ในสถานการณ์ดังกล่าวและจำเป็นต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง มนุษย์จะเลือกยอมรับหรือปฏิเสธด้วยความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน ด้วยการอาศัยกฎเกณฑ์มาหลอกตัวเองให้อยู่ในสถานการณ์แบบกลืนไม่เข้าคายไม่ออก ในลักษณะของการทำตัวเป็นมนุษย์ที่ไร้จิตวิญญาณเช่นเดียวกับวัตถุที่แน่นทึบไร้การสร้างสรรค์ใดๆ หรือแสร้งเล่นในบทบาทที่ได้รับอย่างเคร่งครัดเหมือนหุ่นยนต์ที่เป็นไปตามระบบกลไกแบบตายตัว เพื่อหลีกเลี่ยงภาวะอันหนักอึ้งที่เต็มไปด้วยความกระวนกระวายใจต่อการเลือกแบบหลอกตัวเอง

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า แนวคิดเรื่องการหลอกตัวเอง แม้จะเป็นการเลือกที่ไร้สาระของมนุษย์ โดยไม่คำนึงถึงเสรีภาพของตนและพยายามสร้างทำสิ่งที่ตรงกันข้ามกับความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน เพื่อปกปิดความประหวั่นพรั่นพรึง ความวิตกกังวลใจ ความโดดเดี่ยว ซึ่งอาจก่อให้เกิดสภาวะของจิตใจที่แปลกแยกจากตัวตน สังคม สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ตลอดจนนำไปสู่ความหลงผิด ความไร้อำนาจ และไร้ความหมายแห่งเสรีภาพของการตัดสินใจเลือกและความรับผิดชอบของมนุษย์เป็นอันมาก หากมีการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการหลอกตัวเองในปรัชญาของซาร์ตร์

---

^๓Jean-Paul Sartre, **Being and Nothingness**, translated by Hazel E. Barnes, (New York : Pocket Books, 1956), p. 87.

อย่างละเอียดแล้ว จะทำให้มีความรู้ความเข้าใจในแนวคิดดังกล่าว อีกทั้งยังเป็นฐานแห่งอัตถิภาวะของมนุษย์กล่าวคือ การเลือกที่จะยอมรับหรือปฏิเสธปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตอย่างเหมาะสมต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดการหลอกตัวเองในปรัชญาของ ฌอง-ปอล ซาทร์

๑.๒.๒ เพื่อศึกษากระบวนการหลอกตัวเองในปรัชญาของ ฌอง-ปอล ซาทร์

๑.๒.๓ เพื่อวิจารณ์แนวคิดการหลอกตัวเองในปรัชญาของ ฌอง-ปอล ซาทร์

ตามพุทธทรรศนะและอิทธิพลของการหลอกตัวเองที่มีต่อวิถีชีวิต

๑.๓ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การหลอกตัวเอง (Bad Faith) หมายถึง การปกปิดอิสรภาพของตนด้วยความสำคัญผิดหรือแสวงทำในสิ่งที่ตรงข้ามกับความรู้สึกลงใจของตน เพื่อปฏิเสธการเลือกและความรับผิดชอบโดยการอ้างสิ่งอื่นๆ เป็นเงื่อนไข

การทำตัวเป็นวัตถุ (Non Self Consciousness) หมายถึง การลดคุณค่าหรือความสำคัญของสิ่งที่กำลังเป็นอยู่ ให้อยู่ในสภาพที่ไร้การตอบสนองใดๆ

การเล่นละคร (Playing at Being) หมายถึง การเป็นไปตามสิ่งที่ผู้อื่นอยากให้เป็น หรือการหลอมรวมเข้ากับเป้าหมายหรือสิ่งที่ปรารถนา โดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดของตัวเอง

เสรีภาพ (Freedom) หมายถึง อิสรภาพของการตัดสินใจเลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความรับผิดชอบด้วยความเป็นตัวของตัวเอง

ความรับผิดชอบ (Responsibility) หมายถึง การยอมรับผลต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจเลือกตามการสำนึกของตน โดยปราศจากข้ออ้างหรือเงื่อนไขใดๆ

ความกังวลใจ (Anguish) หมายถึง ความกระวนกระวายทางจิตที่เกิดขึ้นจากการสูญเสียเสรีภาพแห่งความเป็นตัวของตัวเองในขณะที่เผชิญหน้าต่อปรากฏการณ์ต่างๆ ด้วยความโดดเดี่ยวและปราศจากความช่วยเหลือใดๆ

ความแปลกแยก (Alienation) หมายถึง สภาวะของจิตที่ผิดเพี้ยนไปจากธรรมชาติที่ควรจะเป็น ซึ่งเป็นเหตุให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน

๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๑ ฌอง-ปอล ซาร์ตร์ (Jean-Paul Sartre) ได้กล่าวถึงการหลอกตัวเอง (Bad Faith) ไว้ในหนังสือ “Being and Nothingness” ว่า “เป็นการโกหกตัวเอง”^๔ ในเรื่องการหลอกตัวเองของมนุษย์นั้น “ประกอบด้วยสภาพที่เป็นอยู่นั้น ไม่ใช่ลักษณะที่ควรจะเป็นและลักษณะที่ไม่ควรจะเป็น นั่นคือสภาพที่กำลังเป็นอยู่”^๕ นอกจากนี้ซาร์ตร์ยังได้กล่าวถึงการหลอกตัวเองไว้ในหนังสือ “Existentialism and Humanism” ตอนหนึ่งความว่า “ข้าพเจ้านิยามการหลอกตัวเองของมนุษย์ว่า เป็นความผิดพลาด มนุษย์ไม่อาจเลี้ยงที่จะประกาศตัดสินความจริงได้ จะเห็นได้ชัดว่า การหลอกตัวเองเป็นความเท็จ เพราะมันปิดบังอิสรภาพอันสมบูรณ์ของการกระทำ”^๖

๑.๔.๒ ศ.กิริติ บุญเจือ ได้เขียนหนังสือเรื่อง “ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม” โดยได้กล่าวถึงการหลอกตัวเองว่า “มนุษย์เราใช้เสรีภาพที่มีอยู่ เพื่อสละเสรีภาพของตนเอง ความสำคัญผิดที่เลวจึงเป็นการหลอกตัวเอง หลอกตัวเองที่คิดว่า ไม่มีเสรีภาพ”^๗

๑.๔.๓ เนื่องน้อย บุญยเนตร ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง “จริยศาสตร์ตะวันตก ค้าน มิลล์ ฮอบส์ รอลส์ ซาร์ตร์”^๘ โดยอธิบายถึงการหลอกตัวเอง ซึ่งสามารถสรุปใจความสำคัญได้ว่า การหลอกตัวเองก็คือการที่มนุษย์พยายามจะหลีกเลี่ยงจากความทุกข์ทรมานใจ เมื่อมีสิ่งอื่นมาขัดขวางอิสรภาพของตน หรือการมีความสำนึกแยกตัวออกจากสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนั้น โดยสร้างภาพหรือมองตนเองในบทบาทอื่น ๆ เพื่อให้ตนเองมีเสรีภาพมากขึ้น

---

^๔ Jean-Paul Sartre, **Being and Nothingness**, p. 48.

^๕ Ibid, p. 63.

^๖ Jean-Paul Sartre, **Existentialism and Humanism**, translated by Philip Mairet, (London : Eyre Methuen Ltd., 1973), P.51

^๗ กิริติ บุญเจือ, **ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๑๒๓.

^๘ เนื่องน้อย บุญยเนตร, **จริยศาสตร์ตะวันตก ค้านท์ มิลล์ ฮอบส์ รอลส์ ซาร์ตร์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๓-๒๕.

๑.๔.๔ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “Sartre’s Existentialism and Early Buddhism”^๙ โดยได้กล่าวถึงการหลอกตัวเองว่า การหลอกตัวเองเป็นความพยายามที่จะหนีจากความกลัดกลุ้ม มันถูกอธิบายเหมือนกับ การหลอกตัวเองหรือการโกหกตัวเอง เพื่อพยายามที่จะปิดบังเสรีภาพของตัวเอง การหลอกตัวเองเป็นทัศนคติของข้อแก้ตัว นอกจากนี้ในหนังสือ “เปรียบเทียบแนวคิด พุทธศาสนากับซาตร์”^{๑๐} ท่านยังได้แสดงความเห็นว่า ความรับผิดชอบทำให้คนเราพยายาม ปกปิดเสรีภาพของตนเองและพยายามที่จะหลอกตัวเองว่า ไม่มีเสรีภาพ ซาตร์เรียก ความรู้สึกหรือสิ่งที่คนสร้างขึ้นมาในใจเพื่อปกปิดความกังวลใจของตนเองว่า Bad Faith ซึ่งแปลว่า ความสำคัญผิด

๑.๔.๕ ดร.พินิจ รัตนกุล ได้เขียนหนังสือเรื่อง “ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ซาตร์”^{๑๑} โดยได้กล่าวถึงลักษณะของการหลอกตัวเองพอสรุปได้ว่า เป็นลักษณะของการ หลีกหนีจากภาวะ คนจึงมักหลอมตัวเองให้เข้ากับสภาวะหรือทำตัวเป็นวัตถุที่ไม่มีเสรีภาพ ลักษณะเช่นนี้เป็นความไม่จริงใจต่อตัวเอง (Bad Faith) ซึ่งเกิดจากการไม่ยอมรับ สภาพความเป็นจริงของมนุษย์ว่า มนุษย์มีเสรีภาพในการตัดสินใจเลือกทำในสิ่งที่ตน ประารถนาด้วยความรับผิดชอบ ซึ่งก็สอดคล้องกับทรรศนะในหนังสือ “ปรัชญา”^{๑๒} ตอน หนึ่งพอสรุปความได้ว่า ข้อกล่าวอ้างที่ว่า มนุษย์เป็นทาส สิ่งแวดล้อม อารมณ์ ความรู้สึก หรือจิตใต้สำนึกก็ดี ล้วนแต่เป็นข้อแก้ตัว

๑.๔.๖ พระมหาแสวง ปญฺญาวุฑฺฒิ (นิลนามะ) ได้กล่าวถึงรูปแบบของ การหลอกตัวเองไว้ในหนังสือเรื่อง “ศูนฺยตาภิอนัตตา : มองนาकारชุนกับ ฌอง-ปอล ซาตร์”^{๑๓} ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า การที่มนุษย์พยายามจะยืนยันถึงอิสรภาพซึ่งมีลักษณะ เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นั้น ทำให้เกิดความกังวลใจ และการไม่ยอมรับความเป็นจริง ที่เป็นอยู่ จึงเป็นสาเหตุของการหลอกตัวเองทั้งในแง่บวก (Positive Bad Faith) ซึ่งก็คือ การหลอกตัวเองว่า ไม่มีอิสรภาพที่จะตัดสินใจเลย แล้วพยายามหาสิ่งที่ตรงกันข้าม

---

^๙Phra Medhidhammaporn (Prayoon Mererk), **Sarte’s Existentialism and Early Buddhism**, Fifth Impression, (Bangkok : Sahadhammika Ltd.,1998), p. 73.

^{๑๐}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **เปรียบเทียบแนวคิดพุทธศาสน-ซาตร์**, พิมพ์ครั้งที่๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๓๖), หน้า ๘๗.

^{๑๑}พินิจ รัตนกุล, **ปรัชญาชีวิตของ ฌอง-ปอล ซาตร์**, หน้า ๑๕๘.

^{๑๒}พินิจ รัตนกุล, **ปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๖),หน้า ๕๖.

^{๑๓}พระมหาแสวง ปญฺญาวุฑฺฒิ (นิลนามะ), **ศูนฺยตาภิอนัตตา : มองนาकारชุนกับฌอง-ปอล ซาตร์**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐๗.

มาเติมเต็มอิสรภาพที่ขาดหายไป เพื่อให้ตนมีความมั่นใจหรือมีอิสรภาพมากขึ้น และการหลอกตัวเองในแง่ลบ (Negative Bad Faith) เป็นลักษณะของการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่เพื่อปกป้องความทุกข์ (Suffering) ชั่วขณะเท่านั้น

๑.๔.๗ รศ.ดร.สมภาร พรหมทา ได้แสดงทรรศนะของการปฏิเสธเสรีภาพอันเป็นแก่นแท้ของมนุษย์ด้วยการหลอกตัวเองไว้ในหนังสือ “มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต”^{๑๔} ตอนหนึ่งความว่า คนส่วนใหญ่ยังพยายามหลีกเลี่ยงแก่นแท้ของตัวเองด้วยการหลอกตัวเอง ที่คนส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะปฏิเสธเสรีภาพของตนเอง ก็เพราะการใช้เสรีภาพเป็นสิ่งที่เจ็บปวด

๑.๔.๘ วิทยา เศรษฐวงษ์ ได้วิเคราะห์ถึงการหลอกตัวเองไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวคิดของชาร์ตต์ว่าด้วยความรับผิดชอบ”^{๑๕} โดยชี้ให้เห็นว่า มนุษย์เราควรหลีกเลี่ยงการโกหกตัวเอง (Bad Faith) ควรเป็นคนจริงแท้ (Authentic) ไม่ควรอ้างโน่นอ้างนี่ คนที่ทำอะไรแล้วชอบอ้างว่า เพราะอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นการลดฐานะของมนุษย์

๑.๔.๙ ศักดิ์ชัย นิรัญทิวี ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับการหลอกตัวเองไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิวัฒนาการแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบในปรัชญาของชาร์ตต์”^{๑๖} พอสรุปความได้ว่า หากเราตัดสินใจเลือกการกระทำโดยอ้างถึงสิ่งที่อยู่นอกตัวเองเช่น กฎเกณฑ์ ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น เรียกว่าเป็นผู้มีศรัทธาที่เลว (Bad Faith) เพราะเป็นลักษณะของการละทิ้งเสรีภาพแห่งความเป็นมนุษย์

๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการรายงานผลการวิจัยโดยใช้วิธีนำเสนอแบบพรรณนาโวหาร (Descriptive Method) ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

๕.๑.๑ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสารปฐมภูมิ และทุติยภูมิ

---

^{๑๔}สมภาร พรหมทา, มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๔.

^{๑๕}วิทยา เศรษฐวงษ์, “แนวคิดของชาร์ตต์ว่าด้วยความรับผิดชอบ”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๗๒.

^{๑๖}ศักดิ์ชัย นิรัญทิวี. “วิวัฒนาการแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบในปรัชญาของชาร์ตต์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๕๐.

๕.๑.๒ ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวม

๕.๑.๓ สรุปและนำเสนอข้อมูลที่ได้จากศึกษาวิเคราะห์ในครั้งนี้

๑. ๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๖.๑.๑ ทราบถึงแนวคิดเรื่องการหลอกตัวเองในปรัชญาของฌอง-ปอล ซาทร์

๖.๑.๒ ทราบถึงกระบวนการหลอกตัวเองในปรัชญาของฌอง-ปอล ซาทร์

๖.๑.๓ ทราบถึงทรรศนะวิจารณ์แนวคิดการหลอกตัวเองในปรัชญาของ ฌอง-ปอล ซาทร์ ตามพุทธทรรศนะและอิทธิพลของการหลอกตัวเองที่มีต่อวิถีชีวิต

บทที่ ๒

แนวคิดเรื่องการหลอกตัวเอง

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงแนวคิดของการหลอกตัวเองในปรัชญาของซาร์ตร์ที่มีความเชื่อมโยงกันเป็นกระบวนการ กล่าวคือมีลักษณะที่อาศัยซึ่งกันและกันในเชิงข้อเท็จจริงต่าง ๆ แม้ในการอธิบายจะมีความเป็นอิสระจากกันบ้าง แต่กระนั้นก็ยังสามารถจะศึกษาถึงแนวคิดของการหลอกตัวเอง (Concept of Bad Faith) จากโครงสร้างปรัชญาของฌอง-ปอล ซาร์ตร์ ได้ในหลายแง่มุม ทั้งนี้จะพิจารณาแนวคิดที่มีความเกี่ยวข้องกับหลอกตัวเอง (Bad Faith) ดังนี้

๒.๑ ความหมาย

ก. ความหมายในเชิงลบ (Negative Side) หมายถึง ความหมายที่มีลักษณะปฏิเสธหรือปิดบังอิสรภาพของจิตที่มีการสำนึกถึงจนเกินขอบเขตด้วยการหลีกเลี่ยงจากความกังวลใจ เสรีภาพ และความรับผิดชอบโดยปราศจากการช่วยเหลือใดๆ ดังที่ว่าความเป็นจริงของมนุษย์ที่มีภาวะจิตสำนึกแทนที่ด้วยการนำความคิดในทางปฏิเสธจากภายนอกเข้าสู่ตัวเอง ลักษณะนี้เช่นนี้ ฉันเรียกว่า การหลอกตัวเอง (Bad Faith) ซึ่งเป็นความเชื่อมั่นในทางตรงกันข้าม”^๑ หรืออีกนัยหนึ่งการหลอกตัวเองก็คือ “การโกหกตัวเอง แต่การปฏิเสธไม่ได้ขึ้นอยู่กับจิตสำนึกในตัวเอง แต่ขึ้นอยู่กับความสำนึกที่เกินขอบเขตซึ่งเป็นพฤติกรรมของความนึกคิดที่อยู่เกินเลยขอบเขตที่กำหนด”^๒ ส่วนอีกความหมายหนึ่งก็คือ “Mauvaise Foi (การโกหก) หรือ Bad Faith เป็นความพยายามที่จะหนีไปจากความกลัดกลุ้ม (Anguish) ของเสรีภาพและความรับผิดชอบ เพราะความเป็นจริงของมนุษย์คือเสรีภาพ ความเป็นไปได้ของ Bad Faith คือ ลักษณะเบื้องต้นของมนุษย์”^๓

จะเห็นได้ชัดว่า “การหลอกตัวเองเป็นความเท็จ เพราะมันปิดบังอิสรภาพอันสมบูรณ์ของการกระทำ”^๔ ของมนุษย์ที่มีลักษณะไม่สอดคล้องกับธาตุแท้ของตนว่า

^๑ Jean-Paul Sartre, **Existentialism and Humanism**, p. 47.

^๒ Ibid, p. 48.

^๓ Robert C. Solomon, **From Rationalism to Existentialism : The Existentialists and Their Nineteenth-Century Backgrounds**, (New York : Harper & Row Publishers, 1972), p. 288.

^๔ Jean-Paul Sartre, **Existentialism and Humanism**, p. 51.

“เป็นความหลอกลวง ความเป็นผู้หลอกลวง ความเสแสร้ง ความล่อลวง การปิดบัง การหลบเลี่ยง การหลีกเลี่ยง การซ่อน การซ่อนเร้น การปกปิด การไม่เปิดเผย การไม่ทำให้แจ้ง การปิดสนิท”^๕ โดยการแสวงว่า “เราไม่มีอิสระที่จะตัดสินใจว่าเราไม่สามารถช่วยทำสิ่งนั้นหรือการไม่มีบทบาทต่าง ๆ”^๖ ด้วยการตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่ตนปรารถนา ด้วยความเป็นตัวของตัวเองอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ การหลอกตัวเองยังมีความหมายที่บ่งบอกถึงความหมายที่ว่า การไม่มีความจริงใจต่อตัวเองในขณะที่มีสติสำนึก รู้ มันเป็นการปฏิเสธถึงความหมายที่มีอยู่ของสติ”^๗ หรืออีกความหมายหนึ่งก็คือ “การที่จิตสำนึกแยกตัวเองออกจากสิ่งที่สำนึกหรือสิ่งที่อยู่รอบตัวเราและเห็นสิ่งต่างๆ ต่างไปจากที่เป็นจริง”^๘ “การกระทำอะไรที่ตรงข้ามกับสภาพความเป็นจริง”^๙ และในรูปแบบที่ว่า “ความรู้สึกหรือสิ่งที่คนสร้างขึ้นมาในใจเพื่อปกปิดความกังวลใจของตนเอง”^{๑๐}

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การหลอกตัวเองเป็นกระบวนการของจิตสำนึกและการกระทำของมนุษย์ที่ไม่สอดคล้องกับธาตุแท้ของตนใน ๒ ลักษณะ คือ

๑. เป็นกระบวนการทางจิตและการกระทำที่ปฏิเสธปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ด้วยการสำนึกแยกความรู้สึกออกจากความเป็นจริงที่กำลังเผชิญอยู่ หรือการไม่แสดงการโต้ตอบใดๆ อันเป็นความรู้สึกของตน

๒. เป็นกระบวนการทางจิตและการกระทำที่ยอมรับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยการแสวงหา สวมบทบาท เพื่อให้ตนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสิ่งนั้นๆ อย่างเป็นขั้นตอน ทั้งนี้เพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบทั้งความรู้สึกและการกระทำที่เกินขอบเขตของตนแบบสงวนท่าที

ข. ความหมายในเชิงบวก (Positive Side) หมายถึง ลักษณะของมนุษย์ที่ยอมรับความเป็นจริงแห่งการสำนึกในเสรีภาพ กล่าวคือ “จิตสำนึกในสภาพที่เป็นอยู่

^๕ บุ.ม.(ไทย) ๒๗/๒๑,๑๗๕/๙๕,๕๐๒.

^๖ Mary Warnock, **Existentialist Ethics**, (London : St.Martin's Press,1967), p. 30.

^๗ T.Z. Lavine, **From Socrates to Sartre : the Philosophic Quest**, (New York : Printer in the United of America, 1989), p. 367

^๘ เนื่องน้อย บุญเนตร, จริยศาสตร์ตะวันตก ค้านท์ มิลล์ ฮอบส์ รัสส์ ชาร์ตส์, หน้า ๒๒๕.

^๙ พินิจ รัตนกุล, **ปรัชญาชีวิตของ ฌอง-ปอล ชาร์ตส์**, หน้า ๑๕๘.

^{๑๐} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), **เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาส-ชาตส์**, หน้า ๒๒.

ซึ่งจะปรากฏในรูปแบบที่ฉันต้องการความเชื่อมั่นที่ถูกต้อง (Good Faith)^{๑๑} ด้วยการรู้ว่า “เราขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจว่า จะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ การมองเห็นอย่างชัดเจนว่า เราเป็นใคร เรากำลังทำอะไร สิ่งนี้เป็นอุดมคติซึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงจากการหลอกตัวเอง”^{๑๒} โดยที่เรา ควรจะหลีกเลี่ยงการโกหกตัวเอง (Bad Faith) “ควรเป็นคนจริงแท้ (Authentic) ไม่ควรอ้าง โนนอ้างนี้”^{๑๓} กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ “คนที่ตัดสินใจเลือกกระทำอย่างมีเสรีภาพด้วยตนเอง มิได้เลือกกระทำโดยอ้างสิ่งอื่นนอกเหนือจากตัวเอง”^{๑๔} เป็นการแสดงถึงความจริงใจต่อ ตนเองทั้งในด้านความรู้สึกและความรับผิดชอบ “เพราะเสรีภาพไม่ได้ขึ้นอยู่กับคนอื่น แต่เกิดขึ้นในทันทีที่มีภาระรับผิดชอบ”^{๑๕}

จากความหมายดังกล่าว เป็นการบ่งถึงจิตสำนึกในเสรีภาพและการตัดสินใจ เลือกใช้เสรีภาพในทุกสถานการณ์ภายใต้ขอบเขตของความรับผิดชอบและความรู้สึก อันเป็นธาตุแท้ของตนทั้งความคิดและการกระทำ โดยปราศจากข้ออ้างใดๆ ที่ไม่ทำให้ เสรีภาพแห่งชีวิตอยู่ในสภาพไร้จิตวิญญาณ เป็นลักษณะของการยอมรับความเป็นจริงของ มนุษย์ทั้งในรูปแบบของการสำนึกถึงต่อปรากฏการณ์ตามความเป็นจริงหรือความเป็นไปได้ ด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง (Good Faith) ใน ๒ ลักษณะ คือ (๑) ภาระบวการทางจิตที่ ยอมรับปรากฏการณ์ตามความเป็นจริงในรูปแบบของการสำนึกด้วยความรับผิดชอบต่อ ความรู้สึกนึกคิดของตน (๒) ภาระบวการพฤติกรรมการเลือกที่จะคิด จะพูด และจะกระทำ ในขอบเขตที่เป็นไปได้ตามธาตุแท้ของตน โดยปราศจากความช่วยเหลือใดๆ

๒.๒ ลักษณะ

---

^{๑๑} Jean-Paul Sartre, **Being and Nothingness**, p. 49.

^{๑๒} Mary Warnock, **Existential Ethics**, p. 38.

^{๑๓} วิทยา เศรษฐวงษ์, “แนวคิดของซาร์ตร์ว่าด้วยความรับผิดชอบ”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎี บัณฑิต*, หน้า ๗๒.

^{๑๔} ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, “วิวัฒนาการแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบในปรัชญาของซาร์ตร์”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, หน้า ๕๐.

^{๑๕} Jean-Paul Sartre, **Existentialism & Humanism**, (London : Eyre Methuen Ltd, 1975), p. 51.

ก. การโกหก (The Lie)

แม้ว่าลักษณะของการหลอกตัวเองจะมีความเกี่ยวข้องกับการโกหกก็ตาม แต่โดยทั่วไป การโกหกมักจะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจากความตั้งใจที่ต้องการจะปกปิดซ่อนเร้นความจริงบางอย่างไว้ เพื่อผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่การโกหกในรูปแบบของการหลอกตัวเองนั้นเป็นลักษณะของจิตสำนึกที่ไมื่อยอมรับต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง โดยการสร้างภาพพจน์หรือความนึกคิดที่เกินขอบเขต ดังที่ชาร์ตร์กล่าวไว้ว่า “การแสดงให้เห็นความแตกต่างของการหลอกตัวเอง การโกหกทั่วไปก็คือการโกหกนั้นมีลักษณะปฏิเสธซึ่งมีผลทางลบ แต่การปฏิเสธไม่ได้ขึ้นอยู่กับจิตสำนึกในตัวมัน แต่ขึ้นอยู่กับการนึกคิดที่เกินกำหนดที่นอกเหนือขึ้นไป”^{๑๖}

แม้ว่าการโกหกจะมีผลในด้านลบ ซึ่งก็คือการปฏิเสธความจริง แต่ก็เป็นเรื่องของความนึกคิดที่เกินขอบเขต นั้นหมายความว่า “การโกหกเป็นจินตนาการที่ขาดการสำนึก และไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น เนื่องจากผู้โกหกนั้น มีข้อมูลของความจริงที่เขาได้ซ่อนไว้ จะไม่มีใครที่จะโกหกในสิ่งที่เขาไม่รู้”^{๑๗} เพราะผู้โกหกจะต้องรู้ว่าเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องจริง แต่ต้องแสดงออกในทางที่ตรงกันข้าม เพื่อให้ผู้อื่นเชื่อตามนั้น

จะเห็นได้ว่า “ในการโกหกเราพบส่วนประกอบ ๓ ส่วน ส่วนที่หนึ่ง คนหนึ่งต้องเชื่อบางสิ่งที่เป็นความจริง ส่วนที่สอง คนหนึ่งต้องแสดงความคิดเห็นต่อคนอื่นในสิ่งที่ตรงข้ามกับสิ่งที่เชื่อ ส่วนที่สาม ถ้าการโกหกประสบความสำเร็จ คนอื่นจะต้องเชื่อในคำกล่าวที่พูดออกไป”^{๑๘} ตัวอย่างเช่น ผู้ที่โกหกพยายามจะปกปิดข้อเท็จจริงแห่งเสรีภาพของมนุษย์ โดยการพูดแก้ตัวว่า แท้ที่จริงแล้ว เราไม่ได้มีเสรีภาพตามที่กล่าวอ้าง แต่ที่เป็นเช่นนี้ เพราะกฎเกณฑ์ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เราควรปฏิบัติตาม

การพูดเช่นนี้เป็นการบ่งถึงความคิดที่เหยียดหยามคนอื่นและความเกลียดชังมนุษย์ นั่นก็คือความคิดที่ปฏิเสธในสิ่งที่มีเสรีภาพว่า เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายหรือเป็นสิ่งที่เข้ามาทำลายเสรีภาพของตน ดังนั้น “การบ่งถึงลักษณะของคนโกหกที่สมบูรณ์ก็คือจิตสำนึกที่ชอบเหยียดหยามคนอื่น ความคิดที่เกลียดชังมนุษย์ ยืนยัน ความ

---

^{๑๖} Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness*, p. 48.

^{๑๗} Ibid, p. 48.

^{๑๘} Mrinal Kantibhadra, *Critical Survey of Phenomenology and Existentialism*, (New Delhi :

จริงภายในตัวเขาเอง ปฏิเสธความจริงในคำพูดของเขา และปฏิเสธเรื่องในทางปฏิเสธ
เช่นนั้น”^{๑๙}

ส่วนนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ภายในของความคิดและการกระทำนั่นก็คือการพูดที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงหรือธาตุแท้ของตน ซึ่งเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ภายในของผู้ที่ไม่ยอมรับในเสรีภาพของมนุษย์ ลักษณะดังกล่าวเป็นสภาวะของการสำนึกที่ที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง เพราะไม่รับผิดชอบต่อความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนเอง

คนโกหกนั้นตั้งใจที่จะหลอกลวงและไม่หาทางที่จะซ่อนความตั้งใจนี้จากตัวเขาเอง หรือปลอมแปลงส่วนที่อยู่เกินเลยจิตสำนึก ควบคุมที่ท่าเกี่ยวกับความตั้งใจที่เป็นการโอ้อวดของเขาที่จะพูดถึงเรื่องความจริงได้ดี เขาจะพูดทำนองว่า (ฉันไม่เคยคิดที่หลอกลวงคุณ/นี่คือความจริง/ฉันสาบานได้) ทั้งหมดนี้ก็คือจุดประสงค์ของความนึกคิด การปฏิเสธความคิดภายใน แต่ก็เป็นเรื่องที่ไม่ยอมรับของผู้โกหกว่า เป็นความตั้งใจของเขา มันเป็นเรื่องการเล่นละคร มันเป็นการตั้งใจของตัวละครที่เขาแสดงบทบาทต่อหน้าผู้ที่สอบถาม แต่ตัวละครนี้ก็คือความคิดที่อยู่เกินเลยเขตที่กำหนด เพราะว่ามันไม่มีปรากฏอยู่^{๒๐}

ดังนั้น “การโกหกไม่ได้อยู่ที่การเล่นละครภายในจิตใต้สำนึกที่มีอยู่ การปฏิเสธทั้งหมดนี้เป็นส่วนประกอบ ซึ่งขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ที่ความจริงนั้นได้ถูกถอดออกจากจิตสำนึก”^{๒๑} อีกประการหนึ่ง “การโกหกนั้นเป็นพฤติกรรมของความนึกคิดที่อยู่เกินเลยขอบเขตที่กำหนด”^{๒๒} ดังที่ชาร์ตร์ได้กล่าวไว้ว่า

การโกหกนั้นเป็นปรากฏการณ์ธรรมดาที่ Heidegger เรียกว่า ตัวฉันผู้เดียว (Mit Sein) เป็นการคาดคิดล่วงหน้า การปรากฏตัวของฉัน การปรากฏตัวของผู้อื่น การปรากฏตัวของฉันเพื่อคนอื่น และการปรากฏตัวของผู้อื่นสำหรับฉัน ดังนั้นจึงไม่มีความลำบากที่จะถือว่าคนโกหกนั้นต้องจัดทำแบบแผนของการโกหกให้มีความชัดเจนทั้งหมด และเขาจะต้องมีความเข้าใจอย่างสมบูรณ์ในเรื่องการโกหกและเรื่องความจริง โดยที่เขามีแผนการเพียงพอที่จะเปลี่ยนแปลงความคลุมเครือทั้งหมดนั้น เพื่อปิดบังความตั้งใจของเขาจากคนอื่น และเป็นการเพียงพอที่คนอื่น

---

^{๑๙} Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness*, p. 48.

^{๒๐} Op.cit.

^{๒๑} Op.cit.

^{๒๒} Op.cit.

สามารถถือการโกหกนั้นว่าเป็นความจริง โดยที่จิตสำนึกของการโกหกนั้นยืนยันว่า มันเป็นเรื่องที่มีอยู่ตามธรรมชาติโดยที่มีการซ่อนไว้จากคนอื่น เป็นการใช้งาน เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง”^{๒๓}

แม้ว่า การโกหกตัวเองจะเป็นพื้นฐานของจิตที่มีการสำนึกก็ก็ตาม แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นการหลีกเลี่ยงจากความเป็นจริงที่เกิดขึ้น โดยการไม่ยอมรับความจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่จะโกหกความรู้สึกนึกคิดของตนด้วยการคิดถึงอดีตและอนาคตที่ เพื่อฝันแต่ปราศจากความเป็นไปได้ในเชิงรูปธรรม ซึ่งเป็นการลดคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เพราะเสรีภาพของมนุษย์ก็คือการเผชิญหน้ากับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นด้วยการยอมรับความจริงและยินยอมที่จะแก้ไขด้วยเสรีภาพของตน มิใช่การหลบหนีหรือการสร้างจิตสำนึกที่เกินเลยขึ้นมาเพื่อโกหกตัวเอง โดยการใช้เสรีภาพเพื่อปกปิดเสรีภาพนั้นก็คือการใช้เสรีภาพสร้างความคิดที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงหรือความเป็นไปได้ของตัวเอง

ข. การหลอกตัวเอง (Bad Faith)

เราต้องยอมรับว่า การหลอกตัวเองนั้นเป็นการซ่อนหรือปกปิดความกังวลใจหรือความทุกข์ทรมานใจที่ต้องเผชิญหน้ากับเสรีภาพแห่งการสำนึกในปรากฏการณ์ต่าง ๆ “เพราะผู้ที่หลอกตัวเอง (Bad Faith) กำลังซ่อนความจริงที่ไม่สบายใจหรือแสดงให้เห็นว่าความจริงเป็นความไม่จริงที่น่ายินดี”^{๒๔} จึงทำให้มนุษย์พยายามหาทางหลีกเลี่ยงด้วยการปฏิเสธหรือแยกตัวออกจากสภาพที่เป็นสิ่งเดียว (Mit Sein) อันได้แก่ จิตสำนึกที่มิได้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น หรือการแยกความรู้สึกออกจากสิ่งที่ตนไม่ปรารถนา แต่ในขณะเดียวกันมนุษย์ต้องมุ่งไปข้างหน้าเพื่อแสวงหาจุดหมายของตนด้วยความคิดและการกระทำที่ว่างเปล่าหรือไม่มีหลักประกันที่แน่นอน “ฉะนั้นการหลอกตัวเองจึงมีลักษณะเป็นการหลอกลงที่เปลี่ยนแปลงทุกอย่างเท่านั้น”^{๒๕}

จะเห็นได้ว่า ลักษณะดังกล่าวเป็นสภาพของจิตที่ขาดการสำนึกในเสรีภาพและปฏิเสธปรากฏการณ์ที่ตนไม่สามารถใช้เสรีภาพของตนได้อย่างเต็มที่ เพราะเมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ยอมรับหรือยอมให้ปรากฏการณ์ต่าง ๆ มีอิทธิพลเหนือความคิด

---

^{๒๓} Op.cit

^{๒๔} Op.cit.

^{๒๕} Op.cit.

และการตัดสินใจของตน เมื่อนั้นการกระทำด้วยการหลอกตัวเองหรือการมีเสรีภาพแบบหลอกลวง โดยขาดความสำนึกในเสรีภาพจะเกิดขึ้นทันที “เพราะคนเรานั้นไม่ได้ทนทุกข์อยู่กับการหลอกตัวเอง (Bad Faith) ไม่ได้มีสาเหตุจากการหลอกตัวเอง ไม่เป็นลักษณะที่ไม่เป็นสิ่งที่อยู่หนึ่งตายตัว แต่เป็นเรื่องของจิตสำนึกที่ได้รับผลกระทบจากการหลอกตัวเอง”^{๒๖}

การที่มนุษย์ต้องเผชิญหน้ากับเสรีภาพของชีวิตเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ จึงทำให้มนุษย์พยายามหลีกเลี่ยงหน้การะต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นจากการมีเสรีภาพของตนด้วยการปกปิดเสรีภาพแบบไร้ความรับผิดชอบต่อตนเอง แต่โดยธรรมชาติของเสรีภาพนั้นคือความเปลี่ยนแปลงแห่งจิตสำนึกของมนุษย์ที่ไม่สามารถยอมรับหรือปฏิเสธสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้อย่างถาวรนั่นเอง

แม้ว่าการหลอกตัวเองจะไม่มี ความชัดเจนในแง่ของการกระทำ แต่เป็นกระบวนการหวาดหวั่นภายในจิตสำนึก และมีผลกระทบต่อ การตัดสินใจเลือกกระทำสิ่งต่างๆ ที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน อีกทั้งความยุ่งยากไม่ได้จบลงด้วยการหลอกตัวเองทางความคิดเพียงอย่างเดียว แต่เรายังจะมีความแปลกแยกระหว่างพฤติกรรมกับความรู้สึกของเราว่า อะไรคือความจริง และอะไรคือความรู้ที่แท้จริง ในขณะที่เดียวกันก็ต้องพยายามปกปิดความกังวลใจและความทุกข์ทรมานจากสิ่งที่เกิดขึ้นในใจด้วยความระมัดระวัง เพราะเสรีภาพแห่งการสำนึกของมนุษย์กลับทำให้มนุษย์เกิดความกังวลใจมากขึ้น ตราบเท่าที่มนุษย์ไม่รู้จักรักและไม่ยอมรับความจริงแห่งเสรีภาพด้วยความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน ดังที่ว่า

รูปแบบนี้แสดงให้เห็นโดยมีนัยครอบคลุมจากผลของการหลอกตัวเองคล้ายกับมีแรงสะท้อนกลับของความหวาดหวั่นของจิตสำนึกที่มีผลกระทบกระเทือนจากสภาพการหลอกตัวเอง โดยจะปรากฏในตอนแรกที่มีคนได้รับคำบอกเล่าเรื่องโกหก และผู้ที่โกหกเป็นคนอื่นๆ เดียวกัน ซึ่งมีความหมายว่า ฉันจะต้องรู้ในฐานะที่เป็นผู้หลอกลวง มีความจริงที่ได้ซ่อนจากตัวฉันในฐานะเป็นคนที่ได้ถูกหลอก และในขั้นต่อไป ฉันจะต้องทราบความจริงอย่างถูกต้อง เพื่อที่จะซ่อนเร้นมันไว้ อย่างระมัดระวังยิ่งขึ้น^{๒๗}

จากลักษณะของการหลอกตัวเองนี้ได้ก่อให้เกิดความกังวลใจ อันจะกล่าวได้ว่า เมื่อใดที่จิตขาดการสำนึกในเสรีภาพ เมื่อนั้นก็จะเกิดการหลอกตัวเอง เพราะสิ่งที่

---

^{๒๖} Op.cit.

^{๒๗} Op.cit.

เกิดขึ้นเป็นลักษณะของการปฏิเสธ เพื่อทำลายสภาพที่เกินขอบเขตหรือความพยายามที่
จ
ไม่เป็นสิ่งเดียวกับปรากฏการณ์ ซึ่งดูเหมือนว่าการหลอกตัวเองเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น
จากจิตสำนึกในเสรีภาพ แต่ในขณะเดียวกันก็ปฏิเสธปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยที่เรา
ไม่ทันรู้สึกตัว “โดยจิตสำนึกของการโกหกกับตัวเราเอง ซึ่งมีส่วนประกอบในตัวเองใน
รูปแบบที่มีสภาพอย่างที่เป็นเช่นนั้น มันเป็นปรากฏการณ์ที่แทบจะไม่รู้สึกซึ่งเกิดขึ้นอยู่
ภายในและคืบหน้าผ่านสภาพที่แตกต่างกันของตัวเอง”^{๒๘}

ลักษณะดังกล่าวเป็นกระบวนการของจิตที่ไม่ยอมรับอิสรภาพแห่งการ
เปลี่ยนแปลง เพราะเสรีภาพของมนุษย์ก็คือการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นไปได้
อย่างหนึ่ง แต่เมื่อใดก็ตามที่การเปลี่ยนแปลงไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ตนเป็นอยู่
เมื่อนั้นมนุษย์มักปฏิเสธด้วยการหลอกตัวเอง เพื่อปรับตัวให้อยู่ในสถานการณ์แห่งความเป็นไปได้

ส่วนนี้แสดงให้เห็นว่า การหลอกตัวเองนั้นเป็นกระบวนการของจิตที่สำนึก
ในเสรีภาพ แต่ปฏิเสธปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความรวดเร็ว จนเรามองว่าเป็นเรื่องปกติ
แต่ถ้ามนุษย์ปล่อยให้การหลอกตัวเองมีอิทธิพลเหนือเสรีภาพของตนจนเคยชิน
นั้นเป็นการทำลายคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้อยู่ในสภาพไร้จิตวิญญาณ เพราะว่าการ
ของการหลอกตัวเองจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับจิตสำนึก ด้วยการใส่เสรีภาพปฏิเสธ
ความรับผิดชอบที่ไม่สอดคล้องกับธาตุแท้ของตนเอง หรือความสามารถที่จะเห็นสิ่งต่าง ๆ
มากกว่าที่มันเป็น ซึ่งเป็นการสำนึกที่เกินขอบเขตในลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับความเป็น
จริงทางการกระทำ แต่จะเป็นลักษณะของจิตสำนึกที่จะยอมรับหรือปฏิเสธ
ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจนเกินขอบเขต

ดังนั้น การหลอกตัวเองจึงเป็นกระบวนการเลือกของมนุษย์ที่ไม่อาจ
เผชิญหน้าต่อปรากฏการณ์ต่าง ๆ ตามความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนทั้งในลักษณะการ
ทำตัวเป็นมนุษย์ที่ไร้จิตวิญญาณเช่นเดียวกับวัตถุ ด้วยการไม่แสดงปฏิกิริยาโต้ตอบ
หรือด้วยการสมมติตนเองให้อยู่เหนือเหตุการณ์ ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นลักษณะของการ
ยอมรับในบทบาทหน้าที่และพร้อมที่จะดำเนินการต่าง ๆ ไปตามทฤษฎี อุดมการณ์
ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ศีลธรรม จริยธรรม ที่มีการกำหนดคุณค่าและ
มาตรฐานแบบตายตัว

๒.๓ รูปแบบ

---

^{๒๘} Op. cit.

ในที่นี้จะได้กล่าวถึงรูปแบบของการหลอกตัวเอง ซึ่งจะทำให้เรามีความเข้าใจ
ในรายละเอียดของการหลอกตัวเองที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตใน ๒ รูปแบบ คือ

ก. การไม่มีทั้งการยอมรับและปฏิเสธ^{๒๙} หมายถึง การสมมติหรือทำตัวเองให้
เหมือนกับวัตถุที่ไร้จิตวิญญาณแห่งการโต้ตอบ (Non self Consciousness) เพราะไม่ต้อง
ตัดสินใจเลือกและรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นทัศนคติของข้อแก้ตัวให้พ้นจาก
ปรากฏการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ “ซึ่งการหลอกตัวเองนั้นมนุษย์มักจะมองตัวเองดังเช่นวัตถุ”^{๓๐}
ในเรื่องนี้ซาร์ตร์ได้ยกตัวอย่างผู้หญิงที่ยินยอมออกไปเที่ยวกับผู้ชายคนหนึ่งในครั้งแรก
ซึ่งเธอก็เข้าใจถึงความตั้งใจของผู้ชายที่พูดกับเธอด้วยความอ่อนโยนว่า “คุณดูสวย
น่าประทับใจ เธอจะละเลยคำพูดเช่นนี้ทั้งๆ ที่มีความหมายทางเพศสัมพันธ์ แต่เธอจะใส่ใจ
เรื่องพฤติกรรมการสนทนาของชายคนนั้น”^{๓๑} ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ขณะที่ผู้ชายกำลังพูด
คำหวานเพื่อเรียกร้องความสนใจจากเธอ แต่เธอกลับปฏิเสธความรู้สึกของตัวเองที่มีต่อ
ผู้ชายคนนี้ โดยแสรังสนใจเรื่องอื่นๆ ที่อยู่เกินขอบเขตระหว่างตนกับสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น

ในทางตรงกันข้าม เธอก็คิดหลอกตัวเองว่า สิ่งนี้เป็นเพียงแค่วัตถุชิ้นหนึ่ง
ไม่ต่างจากโต๊ะสี่เหลี่ยม จึงไม่มีความหมายอะไรสำหรับความรู้สึกของเธอ เพราะไม่มี
ความเป็นหนึ่งเดียวหรือมีความสัมพันธ์กับสิ่งที่เธอเป็นอยู่ในเวลานี้ แต่เธอจะพยายาม
ยอมรับรู้มันในฐานะที่เป็นสิ่งที่ไม่มี การเคลื่อนไหวไร้จิตวิญญาณและเคลื่อนไหวไปตาม
กาลเวลาเท่านั้น

ชายที่พูดกับเธอดูเหมือนจะจริงใจให้ความนับถือ ดังเช่นโต๊ะที่กลมหรือเหลี่ยม
ดังเช่นกำแพงสีน้ำเงินหรือสีเทา ดังนั้น คุณสมบัติของบุคคลที่เธอกำลังสังเกตดู
อยู่ในลักษณะท่าทางเหมือนกับสิ่งของที่ไม่มีความแน่นอนมากกว่าแผนการที่มีอยู่ใน
ปัจจุบันซึ่งมีคุณสมบัติตามกาลเวลา^{๓๒}

แม้ว่าเธอพยายามจะหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าด้วยวิธีการใด ๆ ก็
ตามแต่ความเป็นจริงที่ปรากฏภายในใจก็คือ ความวิตกกังวลใจ ความประหวั่นพรั่นพรึง

---

^{๒๙} Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness*, p. 96.

^{๓๐} Phra Medhidhammaporn (Prayoon Mererk), *Sartre's Existentialism and Early Buddhism*,
p.74.

^{๓๑} Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness*, p. 96.

^{๓๒} Ibid, pp. 69-97.

ซึ่งเป็นสิ่งที่เธอจะต้องรับผิดชอบโดยปราศจากความช่วยเหลือใดๆ กลับทำให้เธอ
กระวนกระวายใจต่อคำพูดของผู้ชายคนนั้นว่า “ความปรารถนาที่มีความโหดร้าย
และล่อนจ้อนจะทำให้ชายหน้า เสียเกียรติและทำให้น่ากลัว เธอคงจะเห็นว่าไม่มีเสน่ห์เลย
ในเรื่องการให้ความเคารพนับถือนั้นเป็นเพียงในนามเท่านั้น”^{๓๓} ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นว่า
มันเป็นความคิดที่ไม่สอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น แต่เธอพยายามจะแยกตัวเอง
ออกจากสิ่งที่เป็นอยู่ด้วยการคิดในแง่ลบอื่น เช่น การชื่นชม การสรรเสริญ เป็นต้น

เมื่อชายคนนั้นได้ดึงมือเธอไปกุมไว้ จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือมีการ
ตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งทันที หากเธอปล่อยมืออาจทำให้มิตรภาพตึงขึ้นหรือทำให้
เวลาที่ผ่านไปมีคุณค่ายิ่งขึ้น ในระหว่างนี้เธอก็ได้ปล่อยมือออกไปโดยไม่ทันสังเกตว่า
เธอกำลังปล่อยมือไป เพราะมันเกิดขึ้นโดยบังเอิญ แม้ว่าเธอจะมีความสำนึกรู้ แต่เธอก็ไม่
แสดงการยอมรับหรือปฏิเสธต่อสิ่งที่เกิดขึ้นแต่อย่างใด ในช่วงเวลานี้การแยกตัวของ
ร่างกายและวิญญาณก็จะมีผลตามมาก็คือ “มือที่วางอยู่นั้นจะเฉื่อยชาไม่มีปฏิกิริยาโต้ตอบ
ในมือที่อบอุ่นของเพื่อน เธอไม่มีทั้งการยอมรับและปฏิเสธอย่างใดอย่างหนึ่ง”^{๓๔}

ในกรณีเช่นนี้ก็กล่าวได้ว่า หญิงคนนี้อยู่ในสภาพของการหลอกตัวเอง
เพราะเธอกระทำในสิ่งที่ตรงกันข้ามกับความรู้สึกของตน โดยไม่รับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น
และปล่อยให้มันเป็นไปเหมือนวัตถุที่ไร้จิตวิญญาณ ด้วยการคิดว่า “ตัวเธอเองนั้นไม่ใช่
ร่างกายของตัวเอง และเธอได้พิจารณาอย่างระมัดระวังเหมือนกับว่าอยู่เหนือสิ่งที่ไม่ใช่
การดิ้นรน”^{๓๕} หรือในความหมายที่ว่า “เมื่อสิ่งๆ หนึ่งอยู่ในสิ่งหนึ่งแล้ว ก็เป็นเรื่องของสิ่งๆ
นั้น ไม่ใช่ฉันที่จะต้องรับผิดชอบ เธอหยุดการตัดสินใจเลือกเสียและไม่รับผิดชอบต่อ
ทั้งสิ้น”^{๓๖}

อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมของหญิงผู้นี้เกิดจากจิตสำนึกที่ที่ไม่สอดคล้องกับ
ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น จึงทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างความคิดและการกระทำที่ไม่
สอดคล้องกับความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน ดังที่ชาร์ตส์กล่าวว่า “การหลอกตัวเองเป็น
ศิลปะอย่างหนึ่งที่ก่อให้เกิดความนึกคิดที่ขัดแย้งกันที่รวมตัวกัน รวมทั้งความคิดทางด้าน

---

^{๓๓} Op.cit.

^{๓๔} Op.cit.

^{๓๕} Op.cit.

^{๓๖} พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาส-ชาตรี, หน้า ๒๓.

ปฏิเสธ ความนึกคิดพื้นฐานที่ถูกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เมื่อบุคคลนั้นมีความเข้าใจอย่างหนึ่ง เขาจะเห็นว่า ตัวเขาเองเปลี่ยนไปอย่างฉับพลัน”^{๓๗}

ข. การมีภาวะที่จะต้องเป็นในสภาพที่เราเป็นอยู่^{๓๘} หรือการสนุกกับการเล่นละคร (Playing at Being) ตามบทบาทที่ได้รับด้วยการหลอกตาผู้อื่นและความรู้สึกของตนเอง “เพื่อเอาอกเอาใจผู้อื่น ด้วยการทำสิ่งที่ตนเองไม่อยากทำหรือต้องฝืนใจเสมือนกับไม่มีทางเลือก”^{๓๙} ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์หรือสิ่งอื่นใดก็ตาม แต่ก็จำเป็นต้องสวมบทบาทให้สมจริงกับบทบาทที่ได้รับเพื่อให้ตนเองสามารถอยู่ร่วมกับสิ่งนั้นชั่วคราว ในเรื่องนี้ซาร์ตร์ได้กล่าวถึงบทบาทของพนักงานบริการในคาเฟ่คนหนึ่งไว้ว่า

เขามีการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว มีความประณีตและว่องไวมาก เขารีบก้าวเท้าเข้าหาลูกค้าด้วยความรวดเร็ว โคนรับอย่างกระวีกระวาด มีน้ำเสียงและดวงตาที่แสดงความสนใจ พร้อมทั้งจะรับคำสั่งจากลูกค้า ในที่สุดเมื่อพนักงานบริการคนนี้ได้เดินกลับมาพร้อมกับสิ่งที่ลูกค้าต้องการ เขาพยายามจะอยู่ในสภาพการเดินเรียบร้อยคล้ายๆ กับการเคลื่อนไหวเหมือนเครื่องกลไกอัตโนมัติ ขณะที่ถือถาดเขาจะอยู่ในสภาพการทรงตัวคล้ายๆ กับนักกายกรรมที่เดินอยู่บนเชือกที่ขึงตึงที่มีการปรับตัวให้คงที่ด้วยการเคลื่อนไหวของมือและแขน พฤติกรรมของเขาทั้งหมดคล้ายการเล่นเกมส์ เขามีการเคลื่อนไหวคล้ายเครื่องจักรกล มีการควบคุมทุกขั้นตอน มีที่ท่าและระบบเสียงคล้ายๆ กับการทำงานของเครื่องจักรที่ทำงานอย่างรวดเร็ว เขากำลังเล่นเกมส์อย่างสนุก”^{๔๐}

จะเห็นได้ว่า แท้ที่จริงแล้วชายคนดังกล่าวไม่ได้เป็นพนักงานบริการจริงๆ แต่เมื่อได้เวลาทำงานเขาต้องจำใจตื่นแต่เช้า ทั้งที่ยังอยากจะนอนตื่นสายเพื่อให้ถูกไล่ออกจากงาน แต่ก็ต้องฝืนใจสวมใส่เครื่องแบบและทำหน้าที่ของพนักงานบริการในคาเฟ่แห่งนี้ เพื่อให้ลูกค้าเกิดความประทับใจในสินค้าและบริการทุกขั้นตอนอย่างเคร่งครัด โดยพยายามหลอกตัวเองและผู้อื่นด้วยความรู้สึกและการกระทำที่ดูเหมือนว่า เขาเป็น

---

^{๓๗} Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness*, p. 97.

^{๓๘} Ibid, p. 101.

^{๓๙} Ibid, pp. 101-102.

^{๔๐} Ibid. p. 101.

พนักงานบริการในคาเฟ่จริงๆ “ฉะนั้น การกระทำของเขา จึงต้องเป็นไปตามที่สังคม กำหนดการกระทำของเขาไม่ใช่อยู่ที่การตัดสินใจของเขาแต่อย่างใด”^{๔๑}

เมื่อพิจารณาบทบาทของบริการคนนี้จะเห็นว่า ในสายตาของลูกค้าต่างก็ชื่นชมบริการคนดังกล่าวว่า เขาทำหน้าที่ได้ดีมาก หากสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นนั้น เขาได้ตัดสินใจเลือกด้วยความรู้สึกของตนเองจริงๆ ก็เป็นเรื่องปกติธรรมดา เพราะในชีวิตจริงก็มีคนจำนวนมากยินดีที่จะเลือกเดินตามเส้นทางของชนบทรรมนิยมประเพณี ค่านิยม คุณค่า หรือยึดติดในบทบาทหน้าที่อื่นๆ เช่น ครู อาจารย์ ตำรวจ ทหาร เป็นต้น ในที่สุดก็ต้องกลืนกลายไปกับภาพพจน์อันลึบความเป็นตัวของตัวเอง โดยคิดว่าคนส่วนใหญ่ก็นิยมทำอย่างนี้และก็ได้รับเกียรติยศ การสรรเสริญ และมีความเป็นอยู่ที่ดี เป็นต้น

ในทางตรงกันข้าม ชาร์ตร์มีได้ตำหนิผู้ที่มีความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ต่างๆ เพราะบทบาทหน้าที่ของผู้อื่นจะสมบูรณ์ไม่ได้ หากเรายังหลอกตัวเองด้วยการสร้างเล่นละครตบตาผู้อื่น แต่เป็นความพยายามที่จะทำให้มนุษย์ตระหนักว่า “วิถีชีวิตแบบนกในกรงนี่คือ สิ่งกีดกักร่อนคุณค่าความเป็นมนุษย์ในตัวเราให้หดหายอยู่ทุกขณะ ยิ่งเราชินชากับกรอบเหล่านี้เท่าใด เราจะรู้สึกชินกับการไม่เลือกและไม่รับผิดชอบมากขึ้นเท่านั้น”^{๔๒}

ดังนั้น การกระทำดังกล่าวจึงเป็นเพียงบทบาทที่ผู้อื่นได้กำหนดไว้ และก็มีได้มีความหมายใดๆ สำหรับความเป็นมนุษย์ที่มีความสำนึกรู้ในการเลือกและการปฏิเสธ ด้วยความเป็นตัวของตัวเองแต่อย่างใด

มันเป็นการแสดงถึงการเป็นตัวแทนผู้อื่นและตัวฉันเอง ซึ่งมีความหมายว่าฉันเป็นเพียงตัวแทนเท่านั้น แต่ว่าหากฉันเป็นตัวแทนของตนเองเช่นเขาแล้วฉันไม่ใช่เขาฉันแตกต่างจากเขา เสมือนกรรมของประธานที่แยกออกไปโดยไม่มีอะไรที่มีความหมาย แต่ว่าการที่ไม่มีอะไรนี้ทำให้ฉันแยกไปจากเขา ฉันไม่สามารถที่จะเป็นตัวเขาได้ ฉันเพียงมีบทบาทแสดงเป็นเขาได้^{๔๓}

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การหลอกตัวเองในรูปแบบของการเล่นเกมส หรือสวมบทบาทให้เป็นไปตามความคาดหวังของผู้อื่นจนเคยชิน อาจทำให้เราทำตัวกลืนกลายไปกับสิ่งที่เป็นอยู่ โดยลืมนึกว่า “ฉันเป็นพนักงานบริการในรูปแบบที่ไม่ใช่ตัวฉันเอง”^{๔๔}

---

^{๔๑} พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาส-ชาตร์, หน้า ๒๔.

^{๔๒} สมภาร พรหมทา, มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต, หน้า ๑๑๕.

^{๔๓} Jean-Paul Sartre, **Being and Nothingness**, p. 102.

^{๔๔} Ibid. p. 102.

ซึ่งจะเป็นเหตุให้มนุษย์เกิดความชินชาอยู่กับกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติและหลีกเลี่ยงที่จะไม่รับผิดชอบต่อความสำนึกในอิสรภาพของตนอย่างแท้จริง

๒.๓ สาเหตุ (Cause)

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะได้พิจารณาถึงสาเหตุของการหลอกตัวเอง ซึ่งในเบื้องต้นจะได้นำแนวคิดหลักและความเกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าวมาเสนอโดยสังเขป ดังนี้

ก. สุนyata (Nothingness)

แม้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับสุนyataของชาร์ตอร์จะมีนัยบ่งถึงกระบวนการปฏิเสธของจิตมนุษย์ที่มีการสำนึก เพราะมนุษย์นั้นมีอิสรภาพทางจิตที่ขาดความสมบูรณ์ กล่าวคือความสามารถที่จะเลือกยอมรับหรือปฏิเสธปรากฏการณ์ต่างๆ ได้ตลอดเวลา แต่มนุษย์สามารถมีอิสรภาพอยู่กับสิ่งนั้นๆ ได้เพียงชั่วขณะ เพราะจิตที่มีการสำนึกจะเริ่มปฏิเสธสิ่งที่มีอยู่ จึงทำให้ความว่างได้กลายเป็นช่องว่างระหว่างความสำนึกกับอัตถิภาวะใหม่ (New Existence) อยู่ทุกขณะเช่นเดียวกัน ในขณะที่เดียวกันสิ่งใหม่ก็ต้องไปสู่ความว่างเปล่า (Emptiness) หรือความไม่มีอะไร (Nothingness) ดังที่ชาร์ตอร์กล่าวว่า “จิตมนุษย์นั้นมีแต่ความบกพร่องหรือมีความว่างเปล่าเป็นลักษณะที่แท้จริง เพราะธรรมชาติของมนุษย์ต้องเป็นอย่างนั้น โดยมีความว่างเปล่า (Emptiness)”^{๔๕}

อีกประการหนึ่งชาร์ตอร์กล่าวว่า “ระหว่างความเป็นจริงปฏิฐานอย่างสมบูรณ์กับสิ่งที่ปรากฏว่าเป็นปฏิฐาน มีช่องว่างแห่งสุนyataอยู่ตรงกลาง ระดับต่างๆ จึงเป็นไปได้หลายประการ สุนyataนอนชดอยู่ในใจกลางของภวันต์”^{๔๖} ช่องว่างในที่นี้หมายถึงกระบวนการเลือกของมนุษย์ที่มีทั้งการยอมรับและปฏิเสธปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งในลักษณะของการเปลี่ยนแปลง การรังเกียจ ด้วยความสำนึกในธาตุแท้ของตน

การปฏิเสธ หมายถึง ความเป็นจริงแต่ละหน่วยที่เป็นสุนyata ตามความหมายของชาร์ตอร์ นั่นคือความเป็นจริงที่เป็นพื้นฐานของการปฏิเสธ เช่น การไม่อยู่ (Absence) ความเปลี่ยนแปลง (Change) ความเป็นอื่น (Otherness) ความรังเกียจ

---

^{๔๕} Ibid. p. 17.

^{๔๖} Ibid. p. 21.

(Repulsion)   ความเสียดาย (Regret)   ความเปลอเรือ (Distraction)
ชาร์ตอร์ยืนยันว่า   การปฏิเสธเหล่านี้ย่อมปฏิเสธสิ่งที่มีจริง   สิ่งเหล่านี้จึงมีจริง
และปรากฏแก่อัตถิภาวะ^{๔๗}

แม้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นและปรากฏแก่มนุษย์   เราอาจเรียกว่า   อัตถิภาวะ (Being) หรือปรากฏการณ์ (Phenomena) กล่าวคือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการยอมรับและการปฏิเสธของจิตสำนึกอยู่ในขณะหนึ่ง ๆ   เนื่องจากสภาวะที่แท้จริง (Essence)   ของมนุษย์ใน ความหมายของชาร์ตอร์ก็คือสิ่งที่ไม่มีและไม่มีอะไร (Nothingness)   กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มนุษย์ไม่เป็นในสิ่งที่เป็นและเป็นในสิ่งที่ไม่เป็น   แต่สิ่งที่มีหรือเป็นตามธาตุแท้ของมนุษย์ นั้นเป็นเพียงปรากฏการณ์ (Phenomena) หรือเงาแห่งอัตถิภาวะของมนุษย์ “เพราะมนุษย์ขาดความมีอยู่แห่งภาวะ (Being) ของเขาเอง   ความไม่มีอยู่แห่งภาวะของเขานี้แหละคือ ความไม่มีอะไรหรือความเป็นอนัตตา (Nothingness) ของคนเรา”^{๔๘}

นอกจากนี้   ชาร์ตอร์ยังมีความเห็นว่า   มนุษย์ไม่ใช่อะไรอื่น   นอกจากจิตที่มีความว่างเปล่าและมีการสำนึก “เพื่อเติมเต็มช่องว่างระหว่างการสำนึกกับสิ่งที่ถูกรู้   ซึ่งเป็น ลักษณะของการแยกตัวเองออกจากสิ่งที่รู้   และเติมช่องว่างดังกล่าวด้วยการปฏิเสธว่า เป็นสถานการณ์ที่ต้องเปลี่ยนแปลง”^{๔๙}   หรือสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ   ตามความคิดของเราเอง ซึ่งความสำนึก   และอิสรภาพก็คือสิ่งเดียวกัน   ในแง่ที่ว่าเราเติมเต็มช่องว่างในชีวิตของเรา ด้วย   “การเลือกจะทำอะไร   เลือกว่าจะคิด   จะรู้สึก   จะเชื่อหรือไม่เชื่ออะไร   เรามีใช้อะไร นอกจากสิ่งที่เราคิดและสิ่งที่เรากระทำ”^{๕๐}

แม้ว่าจิตสำนึกของมนุษย์จะพยายามสร้างอัตถิภาวะใหม่ (New Existence)   แต่ในขณะที่เดียวกันสิ่งนี้ก็กลับเปลี่ยนแปลงไปในกระบวนการของการสำนึกอีกเช่นกัน   เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีความว่างเปล่า (Being-for-itself)   สามารถสร้างสรรค์สรรพสิ่ง ให้เกิดมีขึ้นได้ตามความเหมาะสม   ในทางตรงกันข้าม   มนุษย์ไม่ยอมรับความว่างเปล่าของ จิตที่มีการสำนึกด้วยการไม่ยอมรับสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น   แต่พยายามเติมช่องว่างให้

^{๔๗} กรีติ บุญเจือ, *ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม*, หน้า ๑๑๒.

^{๔๘} รศ.ชัยวัฒน์ อัฒพันธ์, *ปรัชญาตะวันตกร่วมสมัย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๒๕๕.

^{๔๙} พระมหาแสวง ปญฺญาวุฑฺฒิ (นิลนามะ), *ศูนฺยตาภิอนัตตา : มองหาการชุนกับมอง-ปอล ชาร์ตอร์*, หน้า ๑๐๐.

^{๕๐} เนื่องน้อย บุญเนตร, *จริยศาสตร์ตะวันตก*   คำนำ   มิลล์ ฮอบส์   รอลส์   ชาร์ตอร์, หน้า ๒๑๗-๒๑๘.

เติมด้วยการหลอกตัวเองว่า สิ่งนี้มีความแน่นอนที่ไม่เปลี่ยนแปลง (Being-in-itself) เพื่อหลบหนีจิตสำนึกผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้น มนุษย์ส่วนใหญ่จึงไม่ปรารถนาที่จะอยู่กับความว่างเปล่า โดยการแสวงหาสิ่งต่างๆ มาเติมเต็มให้กับจิตของตน หรือสร้างแก่นสารให้กับชีวิตตามความปรารถนาของตน แต่เนื่องจากจิตสำนึกมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทุกขณะ จึงไม่สามารถเติมเต็มได้ “เพราะมนุษย์เป็นความปรารถนาที่ไร้ความสำเร็จ”^{๕๑} ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มนุษย์บางคนรู้สึกเบื่อหน่ายหรือท้อแท้ต่อปรากฏการณ์แห่งความว่างเปล่า และพยายามหลีกเลี่ยงด้วยการทำตัวให้กลืนกลายกับบทบาทหน้าที่ทางสังคม โดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนแต่อย่างใด

ข. เสรีภาพ (Freedom)

เนื่องจากจิตมนุษย์ไม่ได้เป็นอะไรสักอย่าง จึงทำให้มีความว่างที่จะเติมเต็มสิ่งต่างๆ ให้กับชีวิตได้ตามเจตจำนง ตามที่ซาร์ตร์กล่าวว่า “ถ้าเจตจำนงมีเสรีภาพ มันก็จำเป็นจะต้องปฏิเสธ”^{๕๒} นั่นก็คือมนุษย์มีความสามารถในการปฏิเสธปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างอิสระ เพราะมนุษย์นั้นมีเสรีภาพหรือจิตสำนึกที่จะต้องเผชิญหน้ากับการตัดสินใจเลือกปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เสมอ “เนื่องจากสภาพของสัตว์สำหรับตัวเองไม่สามารถอยู่ใน ๒ สถานการณ์พร้อมกันได้ ดังนั้น จึงต้องตัดสินใจเลือกเพื่อที่จะเป็น เพื่อที่จะทำในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง”^{๕๓}

การตัดสินใจเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งของมนุษย์นั้น ไม่จำเป็นว่าการเลือกทุกครั้งจะต้องประสบความสำเร็จตามเจตจำนงทุกครั้ง สิ่งสำคัญอยู่ที่เราได้ใช้เสรีภาพในการสร้างสรรค์ความเป็นมนุษย์ที่แท้จริงมากน้อยเพียงใด “เพราะเสรีภาพไม่ได้หมายถึงสัมฤทธิ์ผลของการตัดสินใจว่า เราเลือกทำสิ่งนี้แล้ว ต้องทำสำเร็จ เสรีภาพอยู่ที่ความสามารถในการตัดสินใจเลือก”^{๕๔}

---

^{๕๑} Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness*, p. 784.

^{๕๒} Ibid. p. 442.

^{๕๓} ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี, “วิวัฒนาการแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบในปรัชญาของซาร์ตร์”, *วิทยานพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต*, หน้า ๑๔.

^{๕๔} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), *เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาส-ซาร์ตร์*, หน้า ๒๐.

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ การเลือกจึงเป็นกระบวนการแห่งอัตถิภาวะที่มนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เพราะชีวิตคือเสรีภาพแห่งการเลือกที่จะมีหรือจะเป็นโดยมีความรับผิดชอบต่อธาตุแท้ของตนเป็นสำคัญ จึงทำให้มนุษย์มีความประหวั่นพรั่นพรึงในวิธีการและเป้าหมายใหม่ๆ เสมอ เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเราต้องการความแน่นอนหรือความมั่นคงในสิ่งเหล่านี้ แต่วิธีการและเป้าหมายนั้นเกิดจากการใช้เสรีภาพในการเลือก ซึ่งก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง ดังความหมายที่ว่า สิ่งใดมีเสรีภาพ สิ่งนั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลง และสิ่งใดมีการเปลี่ยนแปลง สิ่งนั้นก็ย่อมมีเสรีภาพ ดังนั้น มนุษย์ก็คือเสรีภาพแห่งการเปลี่ยนแปลงที่จะมีหรือจะเป็นในโลกนี้ตามธาตุแท้ของตน

การมีเสรีภาพของมนุษย์แม้จะทำให้เรามีโลกกว้างใหญ่ไพศาล แต่ในขณะเดียวกันเสรีภาพก็ทำให้เราต้องเผชิญกับปัญหาและคำตอบใหม่ๆ ของชีวิตอย่างโดดเดี่ยว บนเส้นทางของความเปลี่ยนแปลงนี้ ซึ่งไม่มีใครสามารถรับผิดชอบแทนใครได้ เพราะเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นอย่างแยกไม่ไต่จากเสรีภาพก็คือ “ความรับผิดชอบอันใหญ่หลวงที่มนุษย์จะต้องมีต่อการใช้เสรีภาพนั้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดความประหวั่นพรั่นใจ (Anguish)

ต่อการตัดสินใจด้วยตนเอง”^{๕๕} ซึ่งรูปแบบเหล่านี้เกิดจากการไม่ยอมรับสภาพความจริงของมนุษย์ที่ว่ามนุษย์คือเสรีภาพแห่งการเปลี่ยนแปลง ไม่มีลักษณะใดที่ตายตัวแน่นอนอยู่ในตัวมนุษย์ เพราะมนุษย์คือ “ผู้ที่เป็นสิ่งที่ไม่เป็นและไม่เป็นสิ่งที่เป็น”^{๕๖}

ส่วนนี้กล่าวได้ว่า เสรีภาพคือการเปลี่ยนแปลงและความรับผิดชอบอันใหญ่หลวงที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจเลือกตามการสำนึกของมนุษย์ หากผู้ที่มีเสรีภาพไม่ยอมเปลี่ยนแปลงและไม่รับผิดชอบจึงไม่ต่างอะไรกับการกระทำของคนไร้สติหรือคนสารเลว เพราะไม่ได้ใส่ใจในแก่นแท้ กล่าวคือเสรีภาพในการเลือกด้วยความรู้สึกของตน แต่มักกล่าวอ้างกฎเกณฑ์หรือขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ศีลธรรม จริยธรรม เป็นต้น มาเป็นเงื่อนไขในการปกป้องตนเอง จากความขลาดกลัวต่อความไม่แน่นอนในวิธีการและเป้าหมายที่ตนเลือก เพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบอันเกิดจากการตัดสินใจเลือกของตน อย่างไรก็ดีวิญญูณ

การที่มนุษย์ขยายต่อความรับผิดชอบอันหนักอึ้งนี้ “ทำให้คนส่วนมากยอมยี้ดถือหลักเกณฑ์ตายตัว เพื่อโยนความรับผิดชอบให้หลักเกณฑ์ แทนที่จะรับผิดชอบ

---

^{๕๕} คัดจชัย นิรัฐทวี, “วิวัฒนาการแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบในปรัชญาของซาร์ตร์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๕๐.

^{๕๖} พินิจ รัตนกุล, ปรัชญาชีวิตของ ฌอง-ปอล ซาร์ตร์, หน้า ๑๕๗.

เสียเอง ผู้ทำเช่นนี้เรียกว่ามีความสำคัญผิดที่เลว (Bad Faith)^{๕๗} แม้ว่าการหลีกเลี่ยงดังกล่าวจะเป็นเครื่องมือทำให้มนุษย์มีความปลอดภัยในยามวิกฤต โดยยอมสูญเสียเสรีภาพในปัจจุบัน เพื่อจะได้รับเสรีภาพในอนาคต แต่ในความเป็นจริงแล้วเขายังคงเผชิญหน้ากับอัตถิภาวะใหม่ (New Existence) ที่เต็มเปี่ยมไปด้วยเสรีภาพและความรับผิดชอบอีกเช่นเคย จึงกล่าวได้ว่า ที่ใดมีเสรีภาพ ที่นั่นต้องมีความรับผิดชอบ นั้นหมายความว่า “มนุษย์จะต้องแบกรับภาระอันหนักอึ้งนี้ โดยปราศจากการช่วยเหลือ และการอ้อนวอนจากสิ่งใดเสรีภาพ トラบเท่าที่ตนยังมีเสรีภาพอันสมบูรณ์ เพราะมนุษย์ถูกสถาปให้มีเสรีภาพ”^{๕๘}

ดังนั้น มนุษย์พยายามหลีกเลี่ยงหนีจากภาระอันเกิดจากเสรีภาพและความรับผิดชอบด้วยการหลอกตัวเองว่า เราควรดำเนินชีวิตตามกฎเกณฑ์มากกว่าที่จะเผชิญหน้าในโลกแห่งความเป็นจริงด้วยความเป็นตัวของตัวเอง โดยถือว่าเสรีภาพที่เรามีอยู่นั้นเป็นเสรีภาพที่มาจากกฎเกณฑ์ จึงทำให้มนุษย์ส่วนใหญ่ละทิ้งเสรีภาพจนขาดความเป็นตัวของตัวเองหรือมีชีวิตอยู่อย่างไร้จุดหมายเหมือนวัตถุสิ่งของที่ไร้การสร้างสรรค์และปราศจากจิตวิญญาณแห่งความเป็นมนุษย์อันแท้จริง

ค. ความกังวลใจ (Anguish)

เนื่องจากเสรีภาพของมนุษย์คือการเปลี่ยนแปลงไปสู่เป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งตามเจตจำนง ทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกกังวลใจ (Anguish) ในความไม่แน่นอนของเป้าหมายและจิตสำนึกของตัวเอง เพราะความกังวลใจนั้นเกิดจากการที่จิตสำนึกที่จะยอมรับหรือปฏิเสธสิ่งใดสิ่งหนึ่งดังที่ว่า “ความกลัดกลุ้มเกิดขึ้นดังเช่นโครงสร้างของการสะท้อนกลับของการมีสติและการสำนึกและนั่นมันอยู่ในความกลัดกลุ้มว่ามนุษย์ได้รับการเตือนสติ”^{๕๙} อันได้แก่ ความกลัดกลุ้มที่มนุษย์ต้องเผชิญด้วยความมีเสรีภาพของตนอย่างโดดเด่นและปราศจากความช่วยเหลือ ๓ ชนิด คือ

ชนิดที่ ๑ ความกลัดกลุ้มในการเผชิญหน้ากับอนาคต คือ “การมีสติรู้สำนึกอย่างถูกต้องของการดำรงอยู่ของฉันทันในอนาคตในรูปแบบของการไม่มีภาวะความกลัดกลุ้ม

---

^{๕๗} กิรติ บุญเจือ, *ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวะนิยม*, หน้า ๑๑๗.

^{๕๘} Jaen-Paul Satre, *Existentialism is Humanism*, p. 87.

^{๕๙} Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness*, p.682.

จึงเกิดขึ้นเมื่อฉันตระหนักถึงความเป็นไปได้”^{๖๐} กล่าวคือสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคตเป็นเพียงความเป็นไปได้ ไม่มีความแน่นอนแต่ประการใด เช่น เมื่อเรายืนอยู่บนหน้าผาที่สูงชันอย่างโดดเดี่ยว บางครั้งเรามีความรู้สึกว่าเราอาจพลัดตกลงไป หรือตัดสินใจกระโดดลงไปเมื่อใดก็ได้ เพราะนอกจากจะไม่สิ่งใดมาขวางกั้นแล้วเราก็มีสิทธิที่จะเลือกทำเช่นนั้นได้ตลอดเวลา

ชนิดที่ ๒ ความกَلัดกลุ้มในการเผชิญหน้ากับอดีต เกิดขึ้นเนื่องจากว่า “มนุษย์จะถูกแยกเสมอๆ โดยความไม่มีตัวตนจากเนื้อแท้ของเขา เพราะมนุษย์ตระหนักว่าอะไรที่เราไม่สามารถตัดสินใจ และอะไรที่เราสามารถตัดสินใจได้”^{๖๑} หมายความว่า สิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตสามารถกลับมาเกิดขึ้นในปัจจุบันได้ เช่น ความกَلัดกลุ้มของผู้ที่ติดยาเสพติด ซึ่งได้กลับใจที่จะไม่มีพฤติกรรมเช่นนั้นอีก แต่เมื่อเห็นผู้อื่นเสพยาเสพติดเขาอาจเปลี่ยนใจไปเสพยาเสพติดอีกก็เป็นได้ เพราะเขามีอิสรภาพที่จะเลือกและก็ไม่มีอะไรขวางกั้นเขาจากสิ่งเหล่านี้อีกด้วย การที่มนุษย์จะเป็นหรือไม่เป็นเหมือนสิ่งที่เป็นมาในอดีตไม่มีใครรับประกันได้ แม้แต่ตัวเราก็เกิดความไม่แน่ใจกับสิ่งนี้ เนื่องจากมนุษย์อยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของการเลือกและความรับผิดชอบที่ไร้ความสำเร็จอย่างแท้จริง

ชนิดที่ ๓ ความกَلัดกลุ้มเกี่ยวกับจริยศาสตร์ เป็นความกังวลที่มนุษย์สำนึกถึงว่า “ไม่มีอะไรพิสูจน์ว่าสิ่งนี้ถูกต้องหรือมีคุณค่าโดยเฉพาะหรือมีมาตรฐานแน่นอน”^{๖๒} ซาร์ตร์จึงกล่าวว่า “เสรีภาพของฉันทือความกَلัดกลุ้มที่มีพื้นฐานมาจากการดำรงอยู่ของคุณค่า ในขณะที่ตัวของมันเองปราศจากมูลฐานนี้”^{๖๓}

แม้ว่าในทรรศนะของซาร์ตร์จะไม่มีคุณค่าทางจริยศาสตร์ที่เป็นมาตรฐานสำหรับการดำรงอยู่ของมนุษย์ก็ตาม แต่มนุษย์ก็ขยาดต่อการไร้เสรีภาพและการตัดสินใจสร้างจริยศาสตร์ด้วยความเป็นตัวของตัวเอง จึงหนีไม่พ้นจากการเผชิญหน้ากับความขัดแย้งกับคุณค่าต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความกังวลใจตามมา ในขณะที่มนุษย์ควรจะเลือกให้คุณค่าทางสังคมว่า สิ่งที่เราเลือกนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญหรือประโยชน์สำหรับเรามากน้อย

---

^{๖๐} Phra Medhidhammaporn (Prayoon Mererk), **Sartre's Existentialism and Early Buddhism**, p. 72.

^{๖๑} Ibid. p. 72.

^{๖๒} Ibid. p. 73.

^{๖๓} Jean-Paul Sartre, **Being and Nothingness**, p. 700.

เพียงใด “เนื่องจากการกระทำหนึ่งอาจมีประโยชน์ แต่ไม่มีคุณค่าทางจริยธรรมเลยก็ได้ เพราะไม่ได้เป็นผลจากการใช้เสรีภาพของเราตัดสินใจ”^{๖๔}

อย่างไรก็ตาม ความก่อกวนตามธรรมชาติข้างต้นนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับมนุษย์อย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง แต่มนุษย์ที่ไม่ยอมใช้เสรีภาพก็ต้องเผชิญกับความก่อกวนมากขึ้น “เพราะความก่อกวนของตัวมันเอง เป็นผลของความกังวลจากการรับรู้ของตัวมันเองอย่างอิสระ เนื่องจากมันคือความไม่มีตัวตน”^{๖๕} เสรีภาพและความรับผิดชอบนี้เองที่ทำให้มนุษย์ตระหนักในธาตุแท้ของตนด้วยการดำเนินชีวิตตามลำพังแห่งการสำนึกและปราศจากความช่วยเหลือใดๆ จึงก่อให้เกิดความกังวลใจอยู่ทุกขณะ “เนื่องจากการค้นพบตัวเองตามลำพังและปราศจากการช่วยเหลือ มนุษย์รู้สึกไม่ปลอดภัยและกระวนกระวายใจ”^{๖๖}

จะเห็นได้ว่า เวลาที่มนุษย์ต้องตัดสินใจเลือกทำอะไรสักอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญต่อความรู้สึก มนุษย์จะมีความรู้สึกประหวั่นพรั่นพรึงหรือมีความกระวนกระวายใจว่าจะสามารถรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเลือกได้หรือไม่ หากมนุษย์ไม่มีความกล้าหาญเพียงพอก็อาจจะละทิ้งหรือปกปิดความรู้สึกอันหนักนี้ไปอย่างไร้ความหมาย แต่กระนั้นมนุษย์ก็ต้องเผชิญกับความรู้สึกกระวนกระวายใจมากยิ่งขึ้น เนื่องจากไม่มีใครสามารถแบกรับความรู้สึกที่เกิดขึ้นแทนใครได้ นอกจากตัวมนุษย์เองเท่านั้น

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า “สัญญา ความกังวลใจ และเสรีภาพ ๓ อย่างนี้แหละเปิดทางให้เกิดความสำคัญผิดที่เลว (Mauvaise Foi = Bad Faith) ขึ้นในความสำนึกของมนุษย์ คือ มนุษย์เราใช้เสรีภาพที่มีอยู่เพื่อสละเสรีภาพของตน ความสำคัญผิดที่เลวจึงเป็นการหลอกตัวเอง”^{๖๗}

---

^{๖๔} พินิจ รัตนกุล, *ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ซาทร์*, หน้า ๑๔๙.

^{๖๕} Phra Medhidhammaporn (Prayoon Mererk), *Sartre's Existentialism and Early Buddhism*, p. 72.

^{๖๖} Op.citp.

^{๖๗} กิรติ บุญเจือ, *ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม*, หน้า ๑๒๓.

บทที่ ๓

การหลอกตัวเองในปรัชญาของชาร์ตอร์

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้พิจารณาแนวคิดเรื่องการหลอกตัวเองจากโครงสร้างทางปรัชญาของชาร์ตอร์ โดยจะกล่าวถึงแนวคิดดังกล่าวก่อน จากนั้นจะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการหลอกตัวเองในรูปแบบต่างๆ ตามลำดับ

๓.๑ การหลอกตัวเองกับสัต (Bad Faith and Being)

ก. สัตในตัวเอง (Being-in-itself) หมายถึง ปรากฏการณ์แห่งวัตถุที่มีความสมบูรณ์ในตัว เป็นสิ่งที่แน่แท้ ขาดความสำนึก (Non Consciousness) เพราะเป็นสิ่งที่อยู่ภายใต้ข้อจำกัดของการเปลี่ยนแปลงและอยู่เหนือความจริงของมนุษย์ ดังที่ว่า “มันเป็นสิ่งที่มันเป็นเท่านั้น และอยู่นอกความจริงของมนุษย์ (Human Reality)”^๑

แสดงให้เห็นว่า วัตถุสิ่งของต่างๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาตินั้นไม่สามารถเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งอื่นได้ด้วยตัวเอง แต่ต้องอาศัยมนุษย์มาสร้างสรรค์ให้เป็นเช่นนั้นสิ่งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และความเป็นจริงของชีวิต นั้นหมายความว่า สัตในตัวเอง (Being-in-itself) จะเป็นอยู่ในลักษณะเฉพาะของตนจะเป็นไปในฐานะอื่นได้ต้องอาศัยสัตเพื่อตัวเอง (Being-for-itself) มาเปลี่ยนแปลงให้อยู่ในฐานะที่เป็นไปได้ได้อย่างใดอย่างหนึ่ง

เมื่อใดก็ตามที่เรายอมรับสิ่งที่เป็นอย่างที่เป็น โดยไม่ใช้แก่นแท้คือเสรีภาพมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตัวเองให้มุ่งไปข้างหน้า เพื่อเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่ต่างอะไรกับวัตถุที่ไร้จิตวิญญาณซึ่งรอวันเวลาทยอยสลายไปอย่างไร้คุณค่า เพราะวัตถุจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อมีมนุษย์มาสร้างสรรค์หรือให้คุณค่าตามการสำนึกของตนเท่านั้น

ในขณะที่เดียวกันก็มีมนุษย์บางคนที่ยินยอมทำตัวให้เป็นเพียงวัตถุชิ้นหนึ่งโดยไม่ตัดสินใจเลือกใช้แก่นแท้คือเสรีภาพ ตามความสำนึกของตนเองอย่างตรงไปตรงมา แต่กลับทำตัวเป็นวัตถุที่ไร้จิตวิญญาณ หรือสวมหน้ากากตามบทบาทหน้าที่โดยละเลยความเป็นแก่นแท้ของมนุษย์ไปอย่างสิ้นเชิง

---

^๑ วิทยา เศรษฐรงค์, “แนวคิดของชาร์ตอร์ว่าด้วยความรับผิดชอบ”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, หน้า ๕.

พฤติกรรมของมนุษย์ที่ทำตัวเองให้หยุดนิ่งเหมือนวัตถุที่ไร้จิตวิญญาณ เช่นเดียวกับโต๊ะเก้าอี้ นั้น เป็นการลดคุณค่าแห่งการยอมรับหรือการปฏิเสธสิ่งที่เกิดขึ้นกับชีวิตตามที่ควรจะมีหรือเป็นและถูกเรียกว่าเป็นคนไม่จริงใจต่อตัวเองหรือคนสารเลว (Bad Faith) เพราะเป็นชีวิตที่ไร้การสำนึกรู้และขาดความรับผิดชอบด้วยตนเอง ดังตัวอย่างของผู้หญิงที่ยินยอมไปเที่ยวกับผู้ชาย เมื่อมีเหตุการณ์ที่ไม่น่าไว้วางใจ เช่น เธอถูกผู้ชายดึงมือไปกุมไว้แต่เธอกลับไม่รับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น โดยพยายามนึกแยกตัวเองออกจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรือนึกหลอกตัวเองว่า มีที่ถูผู้ชายกุมอยู่นั้น ไม่ใช่มือของเธอ แต่เป็นเพียงวัตถุชิ้นหนึ่งที่ไม่มีการดิ้นรน

หากเราจะพิจารณาถึงกรณีพ่อแม่ที่เลี้ยงลูกแบบเบ็ดเสร็จ เนื่องจากกิจกรรมในชีวิตประจำวันที่ต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่พ่อแม่วางไว้ โดยมีพี่เลี้ยงคอยดูแลอย่างใกล้ชิด จึงทำให้เด็กขาดความเป็นตัวของตัวเอง เมื่อเติบโตขึ้นเด็กได้ตัดสินใจดำเนินชีวิตด้วยตนเอง ด้วยความอ่อนต่อโลกแห่งความเป็นจริงก็อาจจะทำให้เกิดความผิดพลาด พ่อแม่แทนที่จะให้โอกาสเด็กได้แก้ตัว กลับไปตำหนิเด็กอย่างรุนแรงทำให้เด็กเกิดความคับแค้นใจและไม่ยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้น จึงพยายามหลอกตัวเองว่า “ตอนนี้ฉันไม่ได้เป็นอย่างที่เคยเป็น”^๒ หรือชีวิตนี้ไม่ใช่ของฉัน จะดิ้นรนต่อสู้ไปเพื่ออะไรกัน ซึ่งเป็นวิธีการที่เด็กไม่รับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการที่เหมาะสม แต่กลับทำตัวเสเพลด้วยการเที่ยวและเสพยาเสพติด อาจเป็นเพราะความสะใจหรือการประชดชีวิตที่น่าเบื่อหน่ายไร้สาระเช่นนี้

นอกจากนี้ ยังมีบางคนที่ชอบทำตัวเหนือความจริงของมนุษย์ หมายถึงผู้ที่เพื่อฝันวาดวิมานในอากาศยึดมั่นในอุดมการณ์อย่างเคร่งครัด เหมือนผู้วิเศษจอมปลอม “เพราะเป็นอาการของความรู้สึกถึงสภาพการลอยตัวสูงขึ้นจากสภาพความเป็นจริงตามธรรมดา นี้ ซึ่งก็คือสิ่งหนึ่งที่เป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่สภาพการหลอกตัวเอง”^๓ เนื่องจากพยายามหลีกเลี่ยงหนีจากสิ่งที่ไม่ปรารถนาบนเส้นทางแห่งจินตนาการที่เกินขอบเขตของมนุษย์ แม้ว่าสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถเป็นจริงได้ แต่ก็พยายามอ้างว่าตนเองมีเสรีภาพที่จะทำอะไรก็ได้ ที่จริงเสรีภาพของมนุษย์มิใช่การหลอกตัวเอง แต่เป็นความจริงที่มนุษย์ต้องเลือกตามความรู้สึกของตนเพื่อจุดหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง

---

^๒ Jean-Paul Sartre, **Being and Nothingness**, p. 100.

^๓ Op,cit.

ในที่สุด เมื่อมนุษย์ต้องเผชิญหน้ากับความจริงของชีวิต เช่น ข้อจำกัดด้าน ความรู้ความสามารถ สุขภาพร่างกาย ทุนทรัพย์และบิรวาร เป็นต้น มนุษย์จะเริ่มมีความ รู้สึกกังวลใจในความเพ้อฝันของตนมากขึ้น บางครั้งทำให้มนุษย์กลายเป็นคนที่ไม่อยาก ต่อสู้ดิ้นรนรู้สึกสิ้นหวังหรืออยากจะมีชีวิตอยู่ไปวันๆ โดยที่มนุษย์ไม่อยากคิด ไม่อยากทำ อะไรให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ไม่ว่าใครจะชักชวนหรือแนะนำอย่างไรก็ตาม ก็มักพูดในเชิงปฏิเสธว่า ทำอะไรก็ทำไปเถอะ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า “ในช่วงชีวิตหนึ่ง ทุกคนต้อง ทุกข์ทรมานกับการสูญเสีย ไม่ว่าจะเป็นการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก สุขภาพอันสมบูรณ์ แข็งแรง หรือหน้าที่การงาน มันเป็นประสบการณ์อันอ้างว้าง เป็นช่วงเวลาที่ความรู้สึก แห้งแล้งไปหมด และไม่มีเหลือแม้กระทั่งความหวัง”^๔ ลักษณะดังกล่าวเป็นสิ่งที่ทำให้ มนุษย์ไม่มีการโต้ตอบกับสิ่งอื่นในฐานะมนุษย์ แต่กลายเป็นวัตถุที่ไร้จิตวิญญาณแห่งการ สำนึกหรืออย่างสิ้นเชิง

อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ดำเนินชีวิตอย่างไร้การตอบสนองก็ไม่ได้มีความแตกต่าง จากรูปปั้นที่ใครจะจับไปวางตรงไหนก็ได้ “เนื่องจากเป็นวัตถุที่มีลักษณะแน่นที่บ มีรูปลักษณะติดตัวมาอย่างไรก็เป็นเช่นนั้น ไม่สามารถเคลื่อนไหวหรือเปลี่ยนแปลงใดๆ ทั้งสิ้นด้วยตัวของตัวเอง”^๕ หากชีวิตเป็นเช่นนั้น ก็เปรียบเสมือนตกเป็นเหยื่อทางเสรีภาพ ให้แก่ผู้อื่น โดยไม่คำนึงถึงแก่นแท้ของชีวิต แน่หนอนว่าการทำตัวเป็นวัตถุไม่ว่า จะในรูปแบบใดๆ ก็ตาม คุณค่าแห่งชีวิตของมนุษย์กำลังถูกลดคุณค่าไปทุกขณะ “เพราะเป็นสภาพเฉื่อยชาเป็นสิ่งที่ไม่มีปฏิกิริยาโต้ตอบระหว่างสิ่งอื่นๆ”^๖ จึงทำให้มนุษย์ สามารถอยู่ร่วมกับสิ่งที่ไร้จิตวิญญาณแห่งการสำนึกชั่วระยะหนึ่งและทำให้รู้สึกปลอดภัย ในที่สุดมนุษย์ก็ต้องเผชิญกับความกังวลใจและความแปลกแยกระหว่างตัวมนุษย์กับสิ่งที่ กำลังเป็นอยู่มากยิ่งขึ้น เพราะเป็นชีวิตที่ไร้จิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

ข. สัตเพื่อตัวเอง (Being for itself) หมายถึง “สัตที่เป็นสิ่งที่ตัวมันเองไม่เป็น และไม่เป็นสิ่งที่ตัวมันเองเป็น”^๗ ซึ่งได้แก่มนุษย์ที่มีจิตสำนึก (Consciousness)

^๔ Collin Perry, “หาญกล้าฝ่ามารสุม”, ริดเดอร์ ไคเจสท์ สรรสาระ, (กรกฎาคม ๒๕๔๐) : ๙๔.

^๕ ฟินิจ รัตนกุล, ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ซาร์ตร์, หน้า ๔๗.

^๖ Jean-Paul Sartre, **Being and Nothingness**, p. 100.

^๗ Ibid, p. 25.

และมีความสามารถในการตัดสินใจเลือกตามความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนด้วยการปฏิเสธสัจธรรมในตัวเอง (Being in itself) และมีอิสรภาพในการแสวงหาอัตถิภาวะใหม่ (New Existence) ตามธาตุแท้ของตนอย่างต่อเนื่อง

เมื่อมนุษย์มีการสำนึกตัวเอง (Self Consciousness) “เป็นตัวของตัวเองในการสร้างแผนการ (Project) ของการกระทำขึ้นมา แผนการของการกระทำจะต้องมีจุดหมายเป็นตัวของตัวเอง”^๘ ซึ่งก็แสดงให้เห็นว่า “เมื่อมีการสำนึก มีการมุ่งหรือพูดให้ถูกกว่านั้นว่าเป็นการมุ่งจึงไม่ทึบ ไม่แข็งแรงแรง ไม่เป็นตัวเอียงอย่างเดี๋ยวนั้น”^๙ แต่ซาร์ตร์เชื่อว่า มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่มีอิสระแห่งการสำนึก รู้ตามความปรารถนาของตน โดยมีการเลือกยอมรับหรือปฏิเสธสิ่งที่เกิดขึ้นตามที่มันเป็น ในรูปแบบของตนเองมากกว่าที่จะมีหรือเป็นไปตามกรอบหรือกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว เพราะสิ่งที่มนุษย์รับรู้ได้ดีที่สุดในเวลานี้ก็คือเสรีภาพที่มีความรับผิดชอบตามธาตุแท้ของตนว่า สิ่งนี้ใช้ธาตุแท้ของตนเองหรือไม่ ถ้าไม่ใช่ควรจะทำอย่างไร เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่อยู่ภายใต้การสำนึกอย่างมีอิสระ และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา “ดังนั้น สัตว์เพื่อตัวเองจึงได้แก่กระจกเงา ซึ่งเป็นวัตถุสะท้อนภาพตนเองอยู่บนกระจกเงา แต่กระนั้นกระจกเงาก็ไม่มีอะไรในตัวเอง มีแต่เพียงการสะท้อนวัตถุในตัวเอง กระจกจึงแยกต่างหาก และไม่เคยรวมกับวัตถุ”^{๑๐}

อย่างไรก็ตาม วัตถุที่สะท้อนตัวเองแก่เราในขณะหนึ่งๆ นั้นเป็นเพียงความจริงทางปรากฏการณ์ (Real of Phenomena) ตามที่มันเป็น จึงกล่าวได้ว่า เสรีภาพของมนุษย์คือการเปลี่ยนแปลงไปสู่จุดหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะสิ่งใดมีเสรีภาพสิ่งนั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลง มนุษย์ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงด้วยการสำนึกในเสรีภาพของตนอยู่ตลอดเวลา เพราะมนุษย์มีความสามารถในการปฏิเสธและยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เป็นช่วงๆ แต่ไม่อาจเป็นสิ่งดังกล่าวได้อย่างถาวร ซึ่งแสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเสรีภาพแห่งการเปลี่ยนแปลงในท่ามกลางปรากฏการณ์ เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์ คือ “ไม่เป็นสิ่งที่ตัวเองเป็น และเป็นสิ่งที่ตัวเองไม่เป็น”^{๑๑}

---

^๘ ศักดิ์ชัย นิรัฐทวิ, “วิวัฒนาการแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบในปรัชญาของซาร์ตร์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๑๕.

^๙ กীরติ บุญเจือ, ปรัชญาอัตถิภาวะนิยม, หน้า ๑๑๕.

^{๑๐} Norman N. Greene, Jean Paul Sartre : The Existential Ethic, (USA : The University of Michigan Press, 1960), p. 17. อ้างใน วิทยา เศรษฐวงษ์, “แนวคิดของซาร์ตร์ว่าด้วยความรับผิดชอบ”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, หน้า ๕.

^{๑๑} พินิจ รัตนกุล, ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ซาร์ตร์, หน้า ๕๖.

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ จึงทำให้มนุษย์ต้องดิ้นรนและแสวงหาสิ่งใหม่ๆ เพื่อมาเติมเต็มให้ตนเองอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ไม่มีวันเติมเต็มได้อย่างสมบูรณ์ เพราะมนุษย์ไม่เป็นสิ่งที่ตัวเองเป็น แต่กลับเป็นสิ่งที่ตัวเองไม่เป็น ซึ่งก็คือการสำนึกหรือการปฏิเสธเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่มีต่อปรากฏการณ์ จึงทำให้มนุษย์ไม่สามารถอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้นาน แต่จะอยู่ได้สักระยะหนึ่งก็จะเกิดการปฏิเสธสิ่งที่มีไปสู่สิ่งที่ไม่มี หรือปฏิเสธสิ่งใหม่ (สิ่งที่มืออยู่และเป็นอยู่) ไปสู่สิ่งอื่นอย่างต่อเนื่อง

การสำนึกของมนุษย์จะมีการหมุนเวียนอยู่เช่นนี้ตลอดเวลา จึงทำให้มนุษย์เกิดการต่อสู้ดิ้นรนไปตามความปรารถนาอันปราศจากการโดยไม้อาจหลีกเลี่ยงได้ ในที่สุดมนุษย์จะรู้สึกเหน็ดเหนื่อยและเบื่อหน่ายต่อชีวิต และหาวิธีการหลีกเลี่ยงจากความสับสนวุ่นวายของชีวิตด้วยการหลอกตัวเอง โดยการหาเครื่องบำบัดทดแทนตามที่ตนถนัด ดังที่ว่า

การใช้สิ่งต่างๆ อย่างเช่น ยาเสพติด สุรา การพนัน เซ็กซ์ และการหมกมุ่นใน การงานประจำ หรืองานพิเศษเป็นเครื่องบำบัดทดแทน อีกวิธีหนึ่ง ที่นิยมใช้กันมากคือ การละลายตัวเองเข้าไปในกลุ่มชนให้คนอื่นห้อมล้อมตัวเองอยู่ตลอดเวลา ไม่ยอมอยู่ตามลำพังคนเดียว เพราะการอยู่คนเดียวทำให้อึดคิดและรู้สึกไม่ได้ นอกจากนั้น การใช้วิธีย้ายตัวเองอยู่ไม่หยุดไม่หย่อนโดยการเดินทางท่องเที่ยวเปลี่ยนสถานที่อยู่ตลอดเวลา^{๑๒}

แม้ว่าวิธีการดังกล่าวนี้ อาจทำให้มนุษย์ได้รับการผ่อนคลายไปชั่วขณะ เพราะมนุษย์คิดว่า ไม่ต้องดิ้นรนหรือรับผิดชอบอะไรมากนัก อันเนื่องมาจากเป็นสิ่งที่เราไม่คุ้นเคยหรือเป็นการสำนึกใหม่ แต่ดูเหมือนว่ามนุษย์ก็ต้องดิ้นรนกับสิ่งใหม่นี้ อีก และสิ่งนี้จะถูกปฏิเสธ เพื่อแสวงหาสิ่งใหม่อีกเช่นกัน จึงกล่าวได้ว่า การสำนึกด้วยความสำคัญผิดของมนุษย์เปรียบเสมือนดาบสองคม นั่นคือด้านหนึ่งเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ให้กับมนุษย์และสังคมโลก แต่อีกด้านหนึ่งกลับสร้างความวิตกกังวล ความทุกข์ทรมานใจ ความเบื่อหน่ายให้กับชีวิตมนุษย์ตลอดเวลา

บางครั้งสิ่งเหล่านี้ยังก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น การเบียดเบียนชีวิตของมนุษย์ด้วยกันเอง การทุจริตคอร์รัปชัน ความเสื่อมทางศีลธรรม ความอยุติธรรมด้านข้อมูลข่าวสารของสื่อสารมวลชน การเสพยาเสพติด เป็นต้น “เพราะมนุษย์เป็นความปรารถนาที่ไร้ความสำเร็จ”^{๑๓} จึงไม่สามารถเติมเต็มความปรารถนาของตนได้

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔.

^{๑๓} Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness*, p.784.

อย่างถาวร ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดๆ ก็ตาม มนุษย์ก็ต้องตั้งรบนบนเส้นทางแห่งการ
สำนึกในเสรีภาพของตนจนกว่าชีวิตจะหาไม่ เพราะมนุษย์มีใช้อะไรอื่น นอกจากสิ่งที่เขา
ปรารถนาจะมีหรือเป็นตามการสำนึกของตน ตราบเท่าที่ความเป็นไปได้แห่งอัตถิภาวะ
ใหม่จะคลี่คลายไปสู่ความเป็นจริง “ฉะนั้น มนุษย์มีใช้อะไรอื่น นอกจากผลรวมของ
การกระทำของเขา ไม่มีอะไรอื่น นอกจากชีวิตของเขา”^{๑๔}

๓.๒ การหลอกตัวเองกับสูญตา (Bad Faith and Nothingness)

---

^{๑๔}ฌอง-ปอล ซาทร์, ปรัชญาเอ็กซิสเทนเชียลิสม์ก็คือมนุษยนิยม, วิทยา เศรษฐวงศ์ (แปล),
(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๗.

แม้ว่ามนุษย์ในความหมายของชาร์ตร์มิได้มีแก่นสารอะไรที่มีความถาวรหรือไร้การเปลี่ยนแปลง จึงทำให้มนุษย์แสวงหาสิ่งที่มีสาระบนความไร้แก่นสารของชีวิตอยู่ตลอดเวลา เพราะมนุษย์คือเสรีภาพของการเลือกที่ไร้ความสมบูรณ์ แต่กระนั้นก็สามารถพิจารณาสัญญาตาของชาร์ตร์ได้ใน ๒ ลักษณะ คือ

ก. ความว่าง (Nothingness) หมายถึง “โครงสร้างที่แท้จริงของคนเราซึ่งเขาหมายถึงจิตใจนั่นเอง”^{๑๔} หรือลักษณะของจิตที่เป็นอิสระ และไม่มีแก่นสารเป็นของตัวเอง เพราะต้องคิดถึงวัตถุหรืออารมณ์ที่อยู่นอกตัวเองทุกขณะ นั่นหมายความว่าจิตเป็นสิ่งที่คิดถึงอารมณ์และมีความสำนึกตัว (Self Consciousness) นั่นคือ “ในขณะที่จิตกำลังคิดถึงสิ่งใด จิตดวงนั้นรู้เป็นนัยๆ ว่า ตัวเองกำลังคิดถึงสิ่งนั้น”^{๑๖}

ส่วนนี้แสดงให้เห็นว่า ธาตุแท้ของจิตนั้นไม่มีอะไรอื่นนอกจากเสรีภาพแห่งการเปลี่ยนแปลงที่ขึ้นอยู่กับการณ์รู้ต่อปรากฏการณ์ตามที่มันเป็น และสิ่งนี้ก็เป็นเครื่องยืนยันความเป็นมนุษย์ว่า สภาวะดังกล่าวนี้แหละคือธาตุแท้หรือธรรมชาติของมนุษย์ตามที่ชาร์ตร์ได้กล่าวว่า มนุษย์ไม่ใช่อะไรอื่น แต่มนุษย์คือการสำนึกรู้ คือช่องว่างและอิสรภาพ ไร้ความสำนึกใดที่มีได้โยงกับการกระทำ การสำนึกรู้เป็นช่องว่างในแง่ที่สำนึกรู้สองระดับ คือแยกตัวเองออกจากสิ่งที่รู้ และเติมเต็มช่องว่างดังกล่าวด้วยการปฏิเสธว่าเป็นสถานการณ์ที่ต้องเปลี่ยนแปลงหรือสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ตามความคิดของเราเองซึ่งความรู้และอิสรภาพก็คือสิ่งเดียวกัน “ในแง่ที่ว่าเราเติมช่องว่างในชีวิตของเราด้วยการเลือกที่จะทำอะไร เลือกที่จะคิด จะรู้สึก จะเชื่อหรือไม่เชื่ออะไร เพราะเรามีใช้สิ่งอื่นนอกจากสิ่งที่เรากระทำ”^{๑๗}

เนื่องจาก มนุษย์เกิดมาพร้อมกับสภาพความว่างเปล่าไร้แก่นสาร จึงสามารถใช้แก่นสารของตนอย่างอิสระ คำว่า “แก่นสาร” ในที่นี้หมายถึง ความว่างจากการเติมเต็มชีวิตด้วยการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ จึงทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ดังที่ชาร์ตร์กล่าวว่า “ความมีอยู่ มาก่อนแก่นสารของมนุษย์”^{๑๘} เพราะหากปราศจากการกระทำ ชีวิตก็ไม่ต่างอะไรจากท่อนไม้ที่ตายซาก ในทำนองเดียวกันนี้การกระทำของมนุษย์จะมีช่องว่าง

---

^{๑๔} รศ.ชัยวัฒน์ อัดพัฒน, ปรัชญาตะวันตกร่วมสมัย, หน้า ๒๕๖.

^{๑๖} พระราชวรเมธี (ประยูร ฐมมจิตโต), “ศึกษาเปรียบเทียบ : ทฤษฎีอนัตตาในปรัชญาของชาตรีและพุทธปรัชญา”, วิทยานิพนธ์ปริทรรศน์, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑๙.

^{๑๗} เนื่องน้อย บุญเนตร, จริยศาสตร์ตะวันตก ค้านท์ มิลล์ ฮอบส์ รอลส์ ชาร์ตร์, หน้า ๒๑๗-๒๑๘.

^{๑๘} Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness*, p. 725.

ทางความคิดและการกระทำที่มีเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ เพราะมนุษย์จะสร้างสิ่งต่างๆ ได้ก็ต้องอาศัยช่องว่าง เพื่อที่จะเติมเต็มสิ่งนั้นสิ่งนี้ตามเจตจำนงของตนได้

อย่างไรก็ตาม การกระทำหรือกิจกรรมเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เพราะเมื่อใดก็ตามที่มนุษย์หยุดนิ่ง ไม่ดิ้นรน ก็เป็นเช่นเดียวกับวัตถุเนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์ที่มีการสำนึกรู้ไม่สามารเป็นเช่นนั้นได้ “การดิ้นรนจึงเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ชีวิตเต็มซั้วครว ให้มีลักษณะแน่นทึบเหมือนวัตถุทั้งหลาย มนุษย์จะได้อยู่ในโลกอย่างมั่นคงไม่คลอนแคลนไปตามความกลวงที่มีอยู่ในตัว”^{๑๙}

แม้ว่ามนุษย์เราไม่อาจทำความฝันของตนเองให้เป็นจริงได้ทุกอย่าง แต่ก็พยายามที่จะทดแทนด้วยการเป็นเจ้าของในกิจกรรมของชีวิตให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งจะเห็นได้จากคนที่ร่ำรวยมักจะสร้างบ้านใหญ่โต พร้อมกับการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกหรือเฟอร์นิเจอร์ราคาแพงๆ มาเป็นเครื่องประดับบ้าน เพื่อให้ตนเองมีความสมบูรณ์หรือไม่ต้องดิ้นรนแสวงหาเช่นเดียวกับคนที่ยากจน เพราะเขาเชื่อว่า “การเป็นเจ้าของสิ่งของต่างๆ จำนวนมากนั้นทำให้ตัวเองอึดเต็ม ไม่กลวงโหวงเหวงอีกต่อไป”^{๒๐}

ในทางตรงกันข้าม “ไม่ว่าเราจะมีข้าวของต่างๆ มากมายเพียงใดก็ตาม มนุษย์ก็หนีความจริงไปไม่พ้น ชีวิตมนุษย์ไม่มีทางจะอึดเต็มไปได้เลย”^{๒๑} เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้มนุษย์เกิดความหวาดหวั่นในเป้าหมายของตัวเอง เพราะไม่ว่ามนุษย์จะแสวงหามากเท่าใด ความว่างเปล่าไร้แก่นสารก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ในบางครั้งก็ทำให้มนุษย์หุดหู่เบื่อหน่ายกับการดิ้นรนที่ไร้สาระ จึงปล่อยตัวไปตามยถากรรมหรือไม่เช่นนั้นก็ทำตัวกลืนกลายไปตามบทบาทหน้าที่หรือสังคมอย่างไม่ลืมหูลืมตา ก็เพื่อจะหนีจากความไร้แก่นสารของชีวิต แต่ที่สิ่งดังกล่าวนี้ก็ไม่ได้เป็นหลักประกันที่ปกปิดสภาพความว่างเปล่าได้อีกเช่นกัน จึงทำให้ยอมแพ้ต่อความเป็นจริงของชีวิตอย่างน่าสมเพช

ดังนั้น ไม่ว่ามนุษย์จะพยายามหลอกตัวเองในรูปแบบใดก็ตาม แต่ก็สามารถเติมเต็มสิ่งต่างๆ ตามความปรารถนาได้เพียงชั่วขณะและก็ต้องกลับมาสู่สภาพความว่างเปล่าอีกเหมือนเดิม เพราะมนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงหนีจากสภาพเช่นนี้ได้

---

^{๑๙}พินิจ รัตนกุล, ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ซาทร์, หน้า ๖๐.

^{๒๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑

^{๒๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒.

อย่างถาวรจะต้องกลับมาเผชิญหน้ากับความจริงโดยปราศจากความช่วยเหลือใดๆ จึงจำเป็นต้องแสดงความอ่อนแอของตนเองออกมา ปัญหาดังกล่าวมิได้จบลงเพียงเท่านี้ แต่จะทวีความรุนแรงขึ้นเป็นเงาตามตัว เพราะเมื่อมนุษย์ไม่ยึดต่อแก่นแท้ของตนเองแล้ว ก็มักจะสร้างปัญหาให้กับคนอื่น ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งก็ไม่แปลกที่ชาร์ตส์เรียก มนุษย์ที่มีพฤติกรรมหลอกตัวเองว่า เป็นคนสารเลว (Bad Faith) หมายถึง “ผู้ที่ วางเปล่าจากความจริงของมนุษย์อย่างน่าละอายสิ้นดี เพราะถ้าปราศจากสิ่งเหล่านี้ ชีวิตก็ อับเฉาและตายไปในที่สุด”^{๒๒} เมื่อชีวิตของมนุษย์ไม่ได้มีแก่นสารใดๆ ทำให้มนุษย์ ส่วนใหญ่ไม่รับผิดชอบชีวิตของตนเอง โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะสร้างสิ่งที่เป็นสาระให้กับ ตนเองและสังคมเพราะถือว่าไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์พึงแสวงหาแต่อย่างใด จึงปล่อยชีวิตให้ เป็นไปตามยถากรรมเหมือนท่อนไม้ที่ไร้วิญญาณ ชีวิตในลักษณะดังกล่าวกลับกลายเป็น ชี วิ ต ที่ แ น น ที่ บ เนื่องจากขาดช่องว่างที่จะเติมเต็มแก่นสารแห่งความเป็นมนุษย์ด้วยความรู้สึกอันเป็น ธาตุแท้ของตน

นอกจากนี้ พฤติกรรมบางอย่างของมนุษย์มักเป็นไปในรูปแบบของกฎเกณฑ์ เพราะมนุษย์มองไม่เห็นความว่างหรือช่องว่างในการเติมเต็มกิจกรรมในชีวิตประจำวันด้วยการตัดสินใจเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามความรู้สึกของตนเอง แต่สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของการ ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของสังคมแบบเบ็ดเสร็จ ชีวิตดังกล่าว จึงไม่มีช่องว่างแห่งความปรารถนาที่ไร้ความสำเร็จบนเส้นทางแห่งเสรีภาพของมนุษย์ อย่างแท้จริง

---

^{๒๒} พินิจ รัตนกุล, *ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ซาร์ตส์*, หน้า ๖๓.

ข. การปฏิเสธ หมายถึง เจตจำนงที่จะไม่ยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้มีอยู่ในสภาพความว่างเปล่า เพื่อเป็นฉากรองรับ (Background) เป้าหมายของเราให้มีความชัดเจนขึ้น หรือเจตจำนงที่จะมีเสรีภาพมันก็คือ “ความจำเป็นต้องปฏิเสธและพลังในการศุนยวรรต”^{๒๓} เพราะธรรมชาติของมนุษย์ย่อมไม่มีการเติมเต็ม แน่นทึบเหมือนวัตถุ จึงทำให้มีเสรีภาพในการปฏิเสธสิ่งต่างๆ ว่าสิ่งนี้ไม่ใช่สิ่งที่เราต้องการ สิ่งนี้เป็นสิ่งที่เราต้องการ การปฏิเสธจึงเป็นลักษณะของการเลือกที่จะยอมรับหรือปฏิเสธสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความสำนึกและความเป็นตัวของตัวเอง จึงกล่าวได้ว่า “มนุษย์คือพลังแห่งการปฏิเสธและการเลือกตามเสรีภาพของตนเพราะมีการสำนึกที่แผ่ไปด้วยความไม่พอไม่อึดไม่เต็มหรือบกพร่อง”^{๒๔}

จะเห็นได้ว่า เมื่อใดที่มีการปฏิเสธ เมื่อนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงหรือการเลือกจุดหมายใหม่เสมอ เช่น เมื่อเราได้นัดเพื่อนคนหนึ่งในห้องสรรพสินค้า ซึ่งเต็มไปด้วยสินค้านานาชนิด จึงทำให้ที่แห่งนี้ไม่มีความว่างเปล่าสำหรับผู้ที่มีความประสงค์จะเลือกซื้อสินค้าต่างๆ ในขณะที่เราเดินเข้าไปภายในห้างพร้อมๆ กับมองหาเพื่อนที่นัดไว้ แต่ไม่พบเพื่อน จึงทำให้สินค้าทุกชนิดที่ปรากฏต่อหน้าถูกเราปฏิเสธว่า สิ่งนี้ไม่ใช่เพื่อนของเรา การปฏิเสธเช่นนี้มีผลทำให้สิ่งของต่างๆ อยู่ในความว่างเปล่าสำหรับเรา เพราะสิ่งที่มีอยู่ไม่ใช่สิ่งที่เป็น กล่าวคือสิ่งต่างๆ ในห้างสรรพสินค้าไม่มีความหมายสำหรับเราหรือไม่ใช่เพื่อนที่เราต้องการพบนั่นเอง จึงกล่าวได้ว่า มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่มีพลังในการปฏิเสธ ๒ ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง การปฏิเสธเชิงบวก หมายถึง การแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบต่อปรากฏการณ์เพื่อให้เป้าหมายมีความชัดเจน โดยนำสิ่งที่มีอยู่มาเป็นเครื่องมือหรือแรงผลักดันไปสู่ความมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น กรณีที่ นาย ก. เลือกที่จะเป็นผู้บริหารบริษัทนาย ก. จะต้องบริหารบริษัทให้มีความเจริญรุ่งเรืองตามแผนที่วางไว้ จึงจะทำให้เขาได้รับการเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้นตามลำดับ อีกทั้งยังได้รับการยอมรับจากสังคมจนทำให้เขาลืมชีวิตส่วนตัวไป เพราะเขาจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับงานตลอดเวลา เมื่อสุขภาพเขาทรุดโทรมและเจ็บป่วยจากการทำงานหนักเกินไป จนไม่สามารถทำงานต่อไปได้ ในที่สุดเขาจะมีความรู้สึกโดดเดี่ยว วิตกกังวลใจและปฏิเสธสิ่งที่เกิดขึ้นว่า สิ่งนี้

---

^{๒๓} Jean-Paul Sartre, **Being and Nothingness**, p. 442.

^{๒๔} พระมหาแสวง ปญญาวุฑฒิ (นิลนามะ), **ศูนยตาภิวัตต** : มองหาการชุนกับมอง-ปอล ชาตร์, หน้า ๑๐๓.

ได้รับทั้งหมดเป็นเพียงภาพลวงตา บัดนี้เขากำลังเผชิญหน้ากับความเป็จริงของชีวิตที่ไม่มีใครช่วยเขาได้เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นกับชีวิตเป็นเพียงเบื้องหลังของความมีอยู่หรือเป็นปรากฏการณ์แห่งชีวิตเพียงชั่วขณะเท่านั้น

แม้ว่านาย ก. จะเลือกเป็นผู้บริหารและทำงานหนัก ก็เท่ากับว่าเขาได้ปฏิเสธตำแหน่งและกิจกรรมอื่นๆ ที่เขาไม่ปรารถนาให้อยู่ในสภาพที่ว่างเปล่า เนื่องจากเขาไม่ได้ให้ความสำคัญ แต่เขาทำให้การเป็นผู้บริหารของเขามีความเด่นชัดขึ้นมา โดยจะต้องเผชิญหน้ากับการเป็นผู้บริหารอย่างโดดเดี่ยว โดยปราศจากการช่วยเหลือ เพื่อปฏิเสธและเติมเต็มให้กับความว่างเปล่าหรือความปรารถนาของเขาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ดังที่ซาร์ตร์กล่าวว่า “มนุษย์เป็นความปรารถนาที่ไร้ความสำเร็จ”^{๒๕}

ประการที่สอง การปฏิเสธในเชิงลบ หมายถึง การแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบเพื่อทำลายสิ่งที่มีอยู่ โดยไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น กรณีที่นาย ข. ตัดสินใจเข้าทำงานเป็นพนักงานในบริษัท เขาจึงต้องทำงานให้ดีที่สุดเพื่อค่าตอบแทนหรือเงินเดือนซึ่งมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต บางครั้งเขาก็มีความรู้สึกว่าการเป็นพนักงานนั้นไม่มีความเจริญก้าวหน้า หรือพูดง่าย ๆ ว่า เป็นกรรมกรที่ไร้อนาคต เพราะเป็นการทำให้บริษัทรวยขึ้น แต่ตัวเองกลับมีสุขภาพที่แยลงและได้รับค่าตอบแทนที่แสนจะต่ำ อีกทั้งไม่รู้ว่า จะถูกผู้บริหารบริษัทให้พ้นจากตำแหน่งดังกล่าวเมื่อใดเมื่อออกไปแล้วก็ไม่รู้ว่า จะประกอบอาชีพอะไร จึงทำงานแบบขอไปทีหรือสักแต่จะทำในที่สุดทางบริษัทก็ต้องพิจารณาให้นาย ข. พ้นจากการเป็นพนักงานบริษัท

จะเห็นได้ว่า การที่นาย ข. ปฏิเสธการเป็นพนักงานบริษัทที่ตนกำลังทำอยู่ โดยการไม่ให้ความสำคัญต่อหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ เพื่อจะหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่เป็นอยู่ให้มีอยู่ในสภาพความว่างเปล่าด้วยเหตุผลต่าง ๆ แต่เขาก็กลับต้องเผชิญกับความสับสน ความวิตกกหรือกระวนกระวายใจระหว่างความคิดกับการกระทำที่ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้เขาเบื่อหน่ายต่อชีวิตและการทำงาน ในที่สุดเขาก็ละเลยต่อการปฏิบัติหน้าที่และปล่อยให้ชีวิตเป็นไปตามยถากรรม โดยไม่คิดที่จะปฏิเสธหรือเปลี่ยนแปลงตนเองให้อยู่ฐานะที่เหมาะสมแต่ประการใดเลย

สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า การปฏิเสธเป็นการทำลายสิ่งที่เราไม่ปรารถนาให้อยู่ในสภาพของความว่างเปล่า เพื่อให้สิ่งที่เราปรารถนาปรากฏชัดเจนขึ้น เพราะเป้าหมายของมนุษย์จะต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง เพียงแต่เราปฏิเสธให้มันอยู่ในฐานะแห่ง

---

^{๒๕} Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness*, p. 784.

ความว่างเปล่าหรือให้มีความหมายและคุณค่าสำหรับเรา ในฐานะที่เป็นฉากรองรับสิ่งที่มี กล่าวคือเมื่อมนุษย์ไม่ยอมรับสิ่งที่มีอยู่ก็จะเกิดการดิ้นรน การขวนขวาย เพื่อให้สิ่งที่ตนเองปรารถนามาเติมเต็มความเปล่าที่มีอยู่ ในขณะที่เดียวกันก็จะปฏิเสธสิ่งที่มีอยู่ให้อยู่ในความว่างเปล่า นั่นคือการไม่ให้คุณค่าและความสำคัญ หรือให้อยู่ในฐานะเป็นฉากรองรับ (Background) สิ่งใหม่ที่มีอยู่ เพื่อเติมเต็มสิ่งที่ขาดหายไปชั่วคราว ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์นั้นไม่สามารถยอมรับสภาวะอย่างใดอย่างหนึ่งได้อย่างถาวร แต่จะมีการปฏิเสธอย่างต่อเนื่องเพื่อเติมเต็มสิ่งที่ตนขาดอยู่ตลอดเวลา

ด้วยเหตุที่การปฏิเสธเป็นธรรมชาติที่มนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้นี้เอง จึงทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกเหน็ดเหนื่อย เบื่อหน่าย ท้อแท้ หดหู่กับการเผชิญหน้าที่จะต้องปฏิเสธหรือดิ้นรนเพื่อแสวงหาสิ่งต่างๆ มาเติมเต็มให้กับชีวิตในรูปแบบต่างๆ แต่ก็ไม่มีวันเติมเต็มได้อย่างสมบูรณ์ ดูเหมือนว่ายิ่งแสวงหาเพื่อเติมเต็มสิ่งที่ว่างเปล่ามากเท่าใด การปฏิเสธเพื่อแสวงหาสิ่งใหม่ก็จะมีมากเท่านั้น ดังที่ว่า “จิตมนุษย์จึงต้องตกอยู่ในวังวนสภาวะแสวงหาอยู่ตลอดเวลา เมื่อได้สิ่งใดมากก็จะปฏิเสธหรือละทิ้งสิ่งนั้นไปไม่ช้าและก็จะดิ้นรนแสวงหาสิ่งใหม่ต่อไปอีก วนเวียน อยู่เช่นนี้ตลอดไปจนกว่าชีวิตจะดับลง”^{๒๖}

๓.๓ การหลอกตัวเองกับเสรีภาพ (Bad Faith and Freedom)

ชาร์ตว์กล่าวว่า เสรีภาพ คือ “เสรีภาพของการเลือก”^{๒๗} เสรีภาพในที่นี้มีได้หมายถึง สัมฤทธิผลของการตัดสินใจว่าเราเลือกทำสิ่งนี้แล้วต้องสำเร็จ “เสรีภาพอยู่ที่ความสามารถในการตัดสินใจเลือก”^{๒๘} ซึ่งก็เป็นการบ่งถึงความสามารถในการเลือกยอมรับหรือปฏิเสธปรากฏการณ์ต่างๆ ด้วยพลังแห่งการสำนึก (Power of Consciousness) ในแก่นแท้ของตน ซึ่งมีความครอบคลุมใน ๒ ลักษณะ คือ

ก. เชิงปฏิเสธ (Negative Side) หมายถึง “การพ้นจากการขัดขวางการแทรกแซง การบังคับ หรือการใช้อำนาจทางอ้อม”^{๒๙} ซึ่งเป็นความหมายในเชิงโครงสร้างที่มนุษย์จะพึงปฏิบัติต่อกันด้วยความเสมอภาค

^{๒๖} พินิจ รัตนกุล, *ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ชาร์ตว์*, หน้า ๕๙.

^{๒๗} Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness*, p. 439.

^{๒๘} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาส-ชาร์ตว์*, หน้า ๒๐.

^{๒๙} ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี, “วิวัฒนาการแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบในปรัชญาของชาร์ตว์”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, หน้า ๑๐.

แม้ว่าเสรีภาพในความหมายนี้จะเป็นเสรีภาพในเชิงโครงสร้างก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้ว เสรีภาพเหล่านี้ก็มาจากการที่มนุษย์ได้ใช้เสรีภาพส่วนตัวมาเป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์เสรีภาพแก่ตนเองและสังคมอีกทางหนึ่ง เพราะมนุษย์ไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ จึงมีความจำเป็นต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ในขณะที่เสรีภาพหรือการแสดงออกของเราก็จะมีผลกระทบต่อผู้อื่นหรือสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากมนุษย์มีความผูกพันกับมนุษย์ด้วยกัน จึงกลายเป็นภาวะที่เกิดจากการเลือกอย่างไม่มีความหลีกเลี่ยง เนื่องจาก การเลือกของมนุษย์ ย่อมมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งอื่นในฐานะที่เป็นไปได้ในความหมายที่ว่า “พวกเราทุกคนต้องเลือกเพื่อตัวเอง แต่ตรงนั้นเราต้องการบอกว่า ในการเลือกเพื่อตัวเองนั้น เขาเลือกเพื่อคนอื่นด้วย”^{๓๐}

ชาร์ตอร์ไม่เห็นด้วยกับการยึดถือแนวคิด ลัทธิ อุดมการณ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมที่มีกฎเกณฑ์แบบตายตัว เพราะเป็นสิ่งที่ผู้อื่นสร้างไว้เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจกลายเป็นเงื่อนไขให้มนุษย์ต้องยอมรับหรือปฏิบัติตามโดยปราศจากข้อโต้แย้งใดๆ จึงเท่ากับเป็นการจำกัดเสรีภาพของมนุษย์ให้อยู่ในกรอบแห่งเหตุผลที่มีได้เกิดจากสำนึกผู้ตามภาวะของตนเองอย่างแท้จริง

ในทางตรงกันข้ามยังมีมนุษย์จำนวนมากนิยมใช้ลัทธิ แนวคิด อุดมการณ์ กฎเกณฑ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม ศีลธรรม จริยธรรม มาเป็นเครื่องมือกีดกันเสรีภาพของผู้อื่นให้เป็นทาสรับใช้กลุ่มผลประโยชน์ของตน เนื่องจากเห็นมนุษย์ที่ขาดความเชื่อมั่นในเสรีภาพของตนกลายเป็นสิ่งที่ไร้จิตวิญญาณ จึงพยายามใช้อำนาจแทรกแซง เพื่อทำลายเสรีภาพที่มีให้เป็นเพียงวัตถุที่ปราศจากการสร้างสรรค์ อุดมภาวะใดๆ ให้กับตนเองและสังคม

บางครั้งมนุษย์ก็ยินยอมที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขของกฎเกณฑ์ต่างๆ โดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดของตนว่าจะเป็นอย่างไร เพราะได้รับความปลอดภัยและเจ็บปวดน้อยกว่าการดิ้นรนแสวงหาจุดหมายอย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่ประสบความสำเร็จ ในขณะที่เดียวกันหากมนุษย์ดิ้นรนไปตามสำนึกรู้สึกของตนมักจะต้องเผชิญหน้ากับความเจ็บปวด ความโดดเดี่ยว ความวิตกกังวลใจ ความประหวั่นพรั่นพรึงในเป้าหมายที่ได้ตัดสินใจเลือก เนื่องจากมีตัวแปรอื่นๆ ที่มนุษย์ไม่สามารถควบคุมให้เป็นไปตามการสำนึกผู้ของตนหรืออาจรู้สึกเบื่อหน่ายต่อความเปลี่ยนแปลงที่ไร้กฎเกณฑ์ จึงทำให้มนุษย์ไม่ยอมใช้

---

^{๓๐}ฌอง-ปอล ซาร์ตต์, *ปรัชญาเอ็กซิสเทนเชียลิสม์ก็คือมนุษย์นิยม*, วิทยา เศรษฐรงค์ (แปล),

เสรีภาพและรับผิดชอบสิ่งที่เกิดขึ้นตามความรู้สึกนึกคิดของตนเอง แต่กลับปล่อยให้เสรีภาพของตนเป็นเสรีภาพแห่งกฎเกณฑ์อยู่ตลอดเวลา

อย่างไรก็ตาม เสรีภาพแห่งการเลือกของมนุษย์ไม่จำเป็นต้องทำลายคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ให้ปราศจากความหมายแห่งเสรีภาพโดยไม่รับผิดชอบ แม้ชาร์ตอร์จะเห็นว่ามนุษย์ไม่ควรให้สิ่งเหล่านี้มามีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจเลือกของเรา แต่ก็ได้หมายความว่า มนุษย์ต้องทำลายมนุษย์ในฐานะที่เป็นสัตว์ที่มีเสรีภาพเช่นเดียวกับตนให้อยู่ในฐานะเป็นเครื่องมือหรือเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่มนุษย์ควรจะเลือกให้เหมาะสมกับความเป็นไปได้ตามฐานะของตนมากกว่า เพราะการเลือกที่ดีก็คือการเลือกในสิ่งที่เป็นไปได้ มิใช่การเลือกสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากความเป็นจริงในชีวิต

การหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบก็เป็นการใช้เสรีภาพเช่นกัน แต่เป็นการใช้เสรีภาพในทางที่ผิด จึงมักก่อให้เกิดความเสียหาย “และเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้คนโง่ตกเป็นเหยื่อของคนฉลาด บางคนที่มีกิเลสหนา แต่รู้จักแสดงบทบาทเป็นคนกิเลสเบา เพื่อให้ได้รับการยกย่องสรรเสริญและได้เปรียบคนอื่น นั่นเป็นความฉลาดของเขา”^{๓๑}

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้มนุษย์ตกอยู่ในอำนาจของอุดมการณ์หรือหลักการที่คนฉลาดสร้างขึ้นมาล่อให้คนโง่กว่าหลงเชื่อและยึดถือเป็นสรณะของชีวิตโดยไม่ต้องรับผิดชอบต่อการตัดสินใจเลือก เพราะการเลี่ยงความรับผิดชอบก็คือการตัดสินใจที่จะได้ไม่ต้องตัดสินใจอีกต่อไป ซึ่งเป็นการผิดเพี้ยนไปจากธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องมีการตัดสินใจเลือกและรับผิดชอบต่ออย่างต่อเนื่อง ดังนั้น“เมื่อไม่มีการตัดสินใจก็เท่ากับขาดลักษณะของมนุษย์ไปนั่นเอง ผลที่จะตามมาก็คือความเบื่อหน่ายหรือแข็งต่อชีวิต”^{๓๒}

---

^{๓๑} ฟรिटริก นิตเช่, *วิถีสู่อิภิมมนุษย์*, กิรติ บุญเจือ (แปล), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เทพประทานพร, ๒๕๒๔), หน้าคำนำ.

^{๓๒} สุชาวี พลอยชุม, *ปรัชญาเบื้องต้น*, (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, มปป.), หน้า ๓๐.

ข. เชิงปฏิฐาน (Positive Side) หมายถึง กระบวนการตัดสินใจเลือกและ
รับผิดชอบสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามการสำนึกหรืออย่างอิสระ ดังที่ว่า “ทำให้ความตั้งใจ
(Intention) ของตนปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมและเป็นการกระทำ”^{๓๓} โดยมนุษย์สามารถจะ
เลือกรับหรือปฏิเสธปรากฏการณ์ต่างๆ ตามเจตจำนงของตนไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์
อย่างไร เพราะว่า “มนุษย์ถูกสถาปนาให้มีเสรีภาพ”^{๓๔} “และมนุษย์เป็นอิสระเต็มที่”^{๓๕}

จะเห็นได้ว่า ความเป็นอิสระที่จะเลือกกระทำสิ่งต่างๆ นั้น เป็นสิ่งที่แยกกัน
ไม่ออกจากมนุษย์ ไม่เคยมีครั้งใดเลยที่จะพูดว่า “มนุษย์ไม่มีเสรีและไม่มีสถานการณ์ใดเลย
ที่จะกล่าวได้ว่า ในสภาพอย่างนั้น มนุษย์ถูกบังคับ”^{๓๖} เนื่องจากมนุษย์เป็นผู้ที่ถูกสถาปนาให้มี
เสรีภาพและจำเป็นต้องใช้เสรีภาพในการสร้างสรรค์หรือทำลายสิ่งต่างๆ ให้อยู่ในสภาพที่
เหมาะสมกับสถานการณ์ของตน “เพราะมนุษย์ไม่สามารถอยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งใด
สิ่งหนึ่งได้นาน และมนุษย์ไม่อาจยุติการเลือกได้ตราบเท่าที่ยังมีลมหายใจ”^{๓๗} ดังที่ว่า
“มนุษย์ไม่สามารถเป็นทาสในบางเวลาและมีเสรีภาพบางเวลา แต่ต้องมีเสรีภาพตลอดเวลา
หรือไม่เช่นนั้นก็ไม่มีความหมายเลย”^{๓๘} “และมนุษย์ไม่เป็นอิสระที่จะยับยั้งการมีเสรีภาพ
ของตน”^{๓๙}

การเลือกที่จะยอมรับหรือปฏิเสธนั้นเป็นแก่นแท้ของมนุษย์ที่มีต่อ
ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เนื่องจากมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตประเภทเดียวในโลกที่สามารถ
ตัดสินใจเลือกและรับผิดชอบได้เพียงชั่วขณะ กล่าวคือการเป็นในสิ่งที่ไม่เป็นและไม่เป็นใน
สิ่งที่เป็นด้วยการดิ้นรน แสวงหา เปลี่ยนแปลง และเติมเต็มความปรารถนาที่ไร้ความสำเร็จ
ตามการสำนึกของตนตลอดเวลา แต่เนื่องจากเสรีภาพของมนุษย์อยู่ในลักษณะของความ
เปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ “เสรีภาพดังกล่าวจึงมีลักษณะสัมบูรณ์ (Absolute) ไร้ขอบเขต

---

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

^{๓๔} Jean-Paul Sartre, **Being and Nothingness**, p. 442.

^{๓๕} Ibid, p. 439.

^{๓๖} วิทย์ วิศทเวทย์, **จริยศาสตร์เบื้องต้น : มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๕๒.

^{๓๗} กীরติ บุญเจือ, **แก่นปรัชญาปัจจุบัน**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๒๒), หน้า ๑๒๘.

^{๓๘} Jean-Paul Sartre, **Being and Nothingness**, p. 441.

^{๓๙} Ibid, p. 439.

จำกัด (Unbounded) และปราศจากเงื่อนไขใด ๆ ที่จะมากำหนดกฎเกณฑ์ให้กับเสรีภาพ”^{๔๐} จึงทำให้มนุษย์เกิดการดิ้นรนเพื่อแสวงหาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด “เพราะเสรีภาพคือแก่นแท้ของความเป็นมนุษย์”^{๔๑}

หากเรามีความเห็นแย้งว่า ถ้าในการเลือกมีอุปสรรค เราก็ไม่จำเป็นต้องเลือกก็ได้ แต่ถ้ามีความจำเป็นต้องเลือก เราควรจะทำอย่างไร เพราะมนุษย์ไม่สามารถอยู่โดยปราศจากการเลือกได้ หากยังมีความสำนึกอยู่ในธาตุแท้ของตน แม้ซาร์ตริกก็เห็นว่า “แม้แต่การไม่เลือกก็ยังถือว่าการเลือกที่จะไม่เลือกด้วย”^{๔๒} เพราะไม่ว่ามนุษย์จะตกอยู่ในสถานการณ์ใดๆ มนุษย์ก็ยังมีเสรีภาพในการเลือกที่จะมีหรือเป็น ด้วยความสำนึกของตัวเองเสมอ ในขณะที่เดียวกันการเลือกที่ไม่มีสิ่งใดมาเป็นหลักประกันในเป้าหมายทำให้เราประหวั่นพรั่นพรึงและกระวนกระวายใจ เพราะเราต้องรับผิดชอบต่อการกระทำด้วยการตัดสินใจของเราอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง “ไม่ใช่เพราะเราหวาดกลัวสิ่งภายนอกตัวเรา แต่เพราะเราตระหนักว่าเราคือเสรีภาพ”^{๔๓}

เมื่อมนุษย์มีเสรีภาพในการตัดสินใจเลือกที่จะเกี่ยวข้องกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยปราศจากการช่วยเหลือใดๆ จึงทำให้มนุษย์ส่วนใหญ่ขนาดที่จะเผชิญหน้าต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยมิได้คาดฝัน หรือไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่วางไว้ เนื่องจากสิ่งอื่นๆ ก็มีเสรีภาพหรือการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับตน มนุษย์ส่วนมากจึงนิยมการใช้พฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนเอง เพื่อปกปิดความประหวั่นพรั่นพรึงต่อภาระอันหนักอึ้งจากการเลือก ด้วยการไม่แสดงปฏิกิริยาโต้ตอบดังตัวอย่างของหญิงที่ไปเที่ยวกับผู้ชาย

เมื่อฝ่ายหญิงประสบกับเหตุการณ์ที่ไม่พึงปรารถนาจึงพยายามสงวนท่าทีของตนไว้ เพื่อไม่ให้ฝ่ายชายรู้ถึงความไม่พอใจต่อการกระทำที่ไม่ให้เกียรติ โดยการสร้างทำเป็นสนใจเรื่องอื่นๆ ที่นอกเหนือจากสิ่งที่เขากำลังเผชิญอยู่ในขณะนั้น แม้ในความเป็นจริงเธออาจมีเสรีภาพที่จะแสดงความไม่พอใจด้วยการปฏิเสธอย่างตรงไปตรงมา แต่เธอก็กลับทำเป็นเมินเฉย โดยพยายามแยกความรู้สึกและการกระทำให้อยู่เหนือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไร้จิตวิญญาณ

---

^{๔๐} Ibid, p. 470.

^{๔๑} Ibid, p. 439.

^{๔๒} Ibid, p. 481.

^{๔๓} รศ.ชัยวัฒน์ อัตพัฒน, ปรัชญาตะวันตกร่วมสมัย, หน้า ๒๖๗.

จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมดังกล่าวก็เป็นเสรีภาพของเธอที่จะเลือกจะเป็น เช่นนั้น แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในระหว่างนี้ก็ถึงความกังวลใจหรือความประหวั่นพรั่นพรึงต่อ พฤติกรรมระหว่างเธอกับผู้ชายคนนั้น เนื่องจากไม่มีความเป็นหนึ่งเดียวกับเหตุการณ์ จุดนี้เองที่ชาร์ตร์ประณามว่า เป็นการเลือกที่ไร้สาระ แม้แต่คนที่เลือกก็ถูกประณามว่า เป็นคนสารเลว เพราะนอกจากจะไม่เผชิญหน้ากับปรากฏการณ์ด้วยความรับผิดชอบแล้ว สิ่งดังกล่าวยังเป็นภาระกับผู้อื่น กล่าวคือเรากำลังใช้เสรีภาพส่วนตัวไปเบียดเบียนเสรีภาพ ของผู้อื่นด้วยการแยกตัวเองออกจากสถานการณ์แบบไม่ยุติต่อความรู้สึกของผู้ที่ตน เกี่ยวข้อง หากรู้ว่ามันเป็นไปได้ก็ควรแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อความ เป็นไปได้ของการเลือกทั้งสองฝ่าย แต่เรากลับโยนภาระอันหนักอึ้งให้กับผู้อื่นตัดสินใจ เลือกแทนตนเอง ซึ่งในความเป็นจริงไม่มีใครตัดสินใจแทนใครได้เลย

อีกประการหนึ่ง มนุษย์ก็พยายามที่จะหลีกเลี่ยงหนีจากเสรีภาพด้วยการยินยอมที่จะ อยู่ภายใต้เสรีภาพของสิ่งอื่นๆ เช่น กฎเกณฑ์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศีลธรรม จริยธรรมที่มีอุดมคติแบบตายตัว เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประคับประคองตนให้อยู่ใน กรอบอย่างระมัดระวัง โดยไม่ใส่ใจว่าตนเองจะมีความรู้สึกอย่างไร เนื่องจากการดิ้นรนไป ตามความรู้สึกของตนเองนี้เอง มักจะทำให้มนุษย์เจ็บปวดมากกว่าการเดินตามแนวทางที่ ผู้อื่นได้วางไว้เรียบร้อยแล้ว

แม้ว่าการกระทำดังกล่าวจะเป็นการตัดสินใจเลือกของผู้ที่ไม่พร้อมที่จะใช้ เสรีภาพตามความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน แต่นั่นเป็นการลดคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ให้อยู่ในสภาพที่ไร้จิตวิญญาณในการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ซึ่งชาร์ตร์ก็ประณาม ว่า เป็นเสรีภาพที่มีโซเสรีภาพ หรือเป็นมนุษย์ที่ปราศจากเสรีภาพแห่งความเป็นมนุษย์ อย่างแท้จริง

จากการที่มนุษย์มีเสรีภาพในการเลือกอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้มนุษย์รู้สึก กังวลใจ เพราะไม่แน่ใจในการดำรงชีวิตบนโลกนี้ที่จะต้องเลือกอะไรอีกมากมาย และสิ่งที่ เลือกอยู่นั้นจะมีความเป็นไปได้แค่ไหน หรือบางครั้งมนุษย์ก็อาจเปลี่ยนใจอย่างกระทันหัน โดยที่ยังมิได้ลงมือกระทำสิ่งนั้นเลย เพราะมนุษย์มีอิสระที่จะยอมรับหรือปฏิเสธสิ่งใด สิ่งหนึ่งได้ตามการสำนึกของตน โดยปราศจากความช่วยเหลือใดๆ ดังที่ว่า “เพราะเขา สามารถทำในสิ่งที่เขาต้องการได้อย่างอิสระและโดดเดี่ยว โดยไร้ข้อกัณฑ์”^{๔๔}

---

^{๔๔}T.Z., Lavine, *From Socrates to Sartre : the Philosophic Quest*, p. 349.

ลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นปัจจัยที่ทำให้มนุษย์พยายามหลีกเลี่ยงหนีจากธาตุแท้ของตนด้วยข้อกล่าวอ้างที่ว่า “มนุษย์เป็นทาสของสิ่งแวดล้อม อารมณ์ ความรู้สึก หรือจิตใต้สำนึกที่ดี เป็นข้อแก้ตัวเท่านั้น”^{๔๕} ซึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงหนีจากความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นตามที่มันเป็น ด้วยการละทิ้งเสรีภาพอันเป็นธาตุแท้ อย่างไรก็ตาม “เพราะนอกจากจะไม่ตระหนัก คนส่วนใหญ่ยังพยายามหลีกเลี่ยงหนีแก่นแท้ของตัวเองนี้ ด้วยการหลอกตัวเอง ที่คนส่วนใหญ่มักมีแนวโน้มที่ปฏิเสธเสรีภาพของตนก็เพราะการใช้เสรีภาพเป็นสิ่งที่เจ็บปวด”^{๔๖}

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า “คนที่ละทิ้งการใช้เสรีภาพอันหมายถึงความรับผิดชอบอันหนักอึ้ง ความเสี่ยง ความว้าเหว และความไม่สะดวกสบาย”^{๔๗} ของตนด้วยความไม่สำนึกในธาตุแท้ของตน เพราะปราศจากการตัดสินใจและรับผิดชอบต่อภาระต่างๆ ที่เกิดขึ้น มักปล่อยชีวิตให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคม หรือคำสอนทางศาสนาที่กำหนดคุณค่าแห่งเสรีภาพของตน

๓.๔ การหลอกตัวเองกับความรับผิดชอบ (Bad Faith and Responsibility)

ก. ความรับผิดชอบเชิงข้อเท็จจริง (Descriptive) หมายถึง การยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจเลือกกระทำด้วยตนเอง ซึ่งผู้สร้างหรือผู้กระทำจะต้องยอมรับผลโดยปราศจากข้ออ้างหรือเงื่อนไขใดๆ ดังที่ว่า “การรู้สึกนี้กว่าตนเองเป็นผู้สร้างเหตุการณ์หรือสิ่งต่างๆ ที่ได้แย้งมิได้”^{๔๘} คำว่าโต้แย้งมิได้ในที่นี้ก็คือ “ปราศจากข้ออ้าง (No Excuse) หมายความว่า ความรับผิดชอบไม่เปิดโอกาสให้มีข้ออ้างใดๆ ในการแก้ตัว”^{๔๙}

ความรับผิดชอบนี้ไม่ได้เป็นเรื่องส่วนตัวเพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายถึงการยินยอมรับผลต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่มีต่อตนเองและผู้อื่นอย่างตรงไปตรงมา กล่าวคือ “ไม่มีอะไรที่จะหลบพ้นจากความรับผิดชอบของมนุษย์ได้ (Inescapable)

---

^{๔๕} รัส. ชัยวัฒน์ อัดพัฒน, ปรัชญาตะวันตกร่วมสมัย, หน้า ๒๖๖.

^{๔๖} สมภาร พรหมทา, มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๔.

^{๔๗} ชัยวัฒน์ อัดพัฒน, ปรัชญาตะวันตกร่วมสมัย, หน้า ๒๖๘.

^{๔๘} Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness*, p. 533.

^{๔๙} วิทยา เศรษฐวงษ์, “แนวคิดของซาร์ตร์ว่าด้วยความรับผิดชอบ”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, หน้า ๓๘.

ไม่เพียงแต่การกระทำส่วนบุคคลเท่านั้น แต่รวมถึงเหตุการณ์ภายนอกที่เกี่ยวกับตัวเรา อีกด้วย”^{๕๐} เนื่องจากความรับผิดชอบมีความเกี่ยวข้องกับสังคมของมนุษย์ทั้งทางตรง และทางอ้อม

ดังนั้น การที่เราเลือกสิ่งใด สิ่งนั้นอาจเป็นแนวทางของผู้อื่นได้เช่นกัน เพราะสิ่งที่เราเลือกเป็นการสร้างอัตถิภาวะใหม่ที่พร้อมจะเป็นแนวทางให้กับมนุษย์ในยุคต่อไปใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจเลือกที่จะรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมได้ตลอดเวลา แม้ในความเป็นจริง มนุษย์อาจไม่มีความตั้งใจที่จะทำให้เกิดความเกี่ยวโยงกับสิ่งอื่นมากนัก แต่กระนั้นมนุษย์ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงจากความรับผิดชอบที่จะเกิดขึ้นเป็นเงาตามตัวได้ เพราะเมื่อเรากล่าวว่า “มนุษย์รับผิดชอบต่อตัวเอง เราไม่ได้หมายความว่าเพียงว่าเรารับผิดชอบต่อปัจเจกภาพของเขาเท่านั้น แต่เขายังรับผิดชอบต่อมวลมนุษยชาติด้วย”^{๕๑} ดังที่ว่า

ถ้าข้าพเจ้าตัดสินใจแต่งงานมีลูก แม้การตัดสินใจจะมาจากสถานการณ์ของข้าพเจ้า จากกิเลสตัณหา หรือจากแรงปรารถนาของข้าพเจ้าเอง ตรงนี้มีเพียงแต่ผูกพันข้าพเจ้าเองเท่านั้น แต่ยังผูกพันมนุษยชาติทั้งมวลไว้บนแนวทางของระบบผิวเดียวเมียวเดียว ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงรับผิดชอบต่อตัวเองและมนุษย์ทุกคน^{๕๒}

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ มนุษย์จึงมีความรู้สึกว่าการกระทำของเราไม่เกี่ยวข้องกับใครเลย ทำไมเราต้องรับผิดชอบมากมายถึงเพียงนี้ ดูเหมือนว่าการกระทำกับความรับผิดชอบต่อไม่ยุติธรรมสำหรับมนุษย์ที่มีความจำกัดเช่นนี้ แต่การที่มนุษย์รับผิดชอบต่อตัวเองก็เท่ากับไม่สร้างภาระให้คนอื่น ซึ่งก็ทำให้เสรีภาพของเราไม่ไปเบียดเบียนเสรีภาพของผู้อื่น ชาร์ตว์ไม่ต้องการให้มนุษย์ใช้เสรีภาพที่มีมาสร้างความเดือดร้อนให้คนอื่น ด้วยความไม่รับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น

บางครั้งเราอาจคิดว่า การเลือกอย่างอิสระของเราจะมีประโยชน์อะไร เพราะต้องรับผิดชอบต่อมากขึ้นเป็นเงาตามตัว เสรีภาพตามทฤษฎีของชาร์ตว์นั้น ไม่ใช่การทำอะไรตามใจปรารถนาอย่างไร้ขอบเขต แต่มนุษย์ควรมีความรับผิดชอบต่อการสำนึกรู้ของตน หากมนุษย์ขาดความรับผิดชอบต่อ สิ่งต่างๆ ที่อยู่ก็ไร้ความหมายสำหรับมนุษย์และสังคมโลกเช่นกัน เพราะความรับผิดชอบเป็นลักษณะเฉพาะของความเป็น

---

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

^{๕๑} ฌอง-ปอล ชาร์ตว์, *ปรัชญาเอ็กซิสเทนเชียลิสม์ก็คือมนุษยนิยม*, วิทยา เศรษฐวงศ์ (แปล), หน้า ๑๓.

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

มนุษย์ที่ไม่เหมือนกับวัตถุที่รอคอยแต่วันย่อยสลาย เนื่องจากไม่สามารถรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม

เมื่อเรากล่าวว่า ตราบใดที่มนุษย์ยังมีเสรีภาพแห่งการตัดสินใจเลือก ตราบนั้นความรับผิดชอบก็คงผูกพันอยู่กับมนุษย์อย่างไม่มีที่สิ้นสุด เนื่องจากมนุษย์ได้ผูกพันตัวเองกับมนุษยชาติทั้งในแง่ของความรู้สึกและการกระทำที่มีทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงทำให้มนุษย์มีความกระวนกระวายต่อการตัดสินใจเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างไร้ความสำเร็จ

ในทางตรงกันข้าม ก็มีคนจำนวนมากที่พยายามไม่แสดงอาการกระวนกระวายใจเช่นนี้ออกมา เนื่องจากกลัวความรับผิดชอบต่อภาระที่เกิดขึ้นจากการเลือก เพราะไม่แน่ใจว่าจะรับผิดชอบได้ดีแค่ไหน หรืออาจคิดว่านี่ไม่ใช่เรื่องของเขา และสิ่งที่เขาทำก็ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับใครทั้งสิ้น คนอื่นไม่ควรมายุ่งเกี่ยว เขาสามารถรับผิดชอบตัวเองได้ แต่ชาร์ตก็ยืนยันว่า

พวกเขากำลังปกปิดอำพรางความกระวนกระวายของพวกเขา หรือไม่ก็หลบหนีจากความรู้สึกนั้น แน่نونคนส่วนมากคิดว่า สำหรับสิ่งที่เขากำลังกระทำอยู่นั้น เขาไม่ได้ผูกพันกับอะไร ถ้าท่านถามเขาว่าอะไรจะเกิดขึ้น ถ้าทุกคนทำเช่นนั้นบ้าง เขาก็จะยิ้มให้ลืมหูลืมตาว่า ทุกคนไม่ทำอย่างนั้น ในความเป็นจริง เราควรถามตัวเองเสมอว่า อะไรจะเกิดขึ้น ถ้าทุกคนทำเช่นที่เขาทำ”^{๕๓}

จะเห็นได้ว่า คนที่ทำเช่นนี้ได้ก็คือคนที่โกหกตัวเอง เพราะนอกจากจะปกปิดความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนเองแล้ว ยังปิดความรับผิดชอบไปให้คนอื่นอย่างน่าละอาย อีกทั้งยังเป็นการทำลายคุณค่าแห่งความรับผิดชอบที่มนุษย์จะพึงมีต่อตนเองและมนุษยชาติอีกด้วย ในที่สุดเขาก็ต้องเผชิญหน้ากับความกระวนกระวายใจที่ต้องฝืนความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนและไม่สามารถรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันภาระดังกล่าวก็กลายเป็นภาระของคนอื่นและคนอื่นก็มีสิทธิที่จะไม่รับผิดชอบหรือเมินเฉยต่อภาระอันหนักอึ้งนี้ได้เช่นกัน แม้ว่าเขามีสิทธิจะโกหกตัวเองหรือหลอกความรู้สึกของตนเอง แต่ก็ต้องเผชิญหน้ากับความกระวนกระวายใจมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเขาไม่สามารถรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยตนเองได้และเขาก็ไม่อาจขอความช่วยเหลือจากใครๆ ได้ ยกเว้นเสียแต่ว่าเขาจะหลอกความรู้สึกของตัวเอง เพื่อให้รอดพ้นจากภาวะที่ตนไม่ปรารถนา ดังที่ว่า

---

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

ไม่มีใครจะหนีจากความคิดที่น่ากังวลนี้ได้นอกจากโกหกตัวเอง คนที่โกหกตัวเอง และกล่าวขอโทษว่า ทุกคนไม่ทำเช่นนั้นก็คือคนที่มึนปัญหากับจิตสำนึกของตน เพราะครั้งหนึ่งที่โกหก นั้นหมายถึงว่า คุณค่าสากลที่ได้ให้ต่อการพูดไม่จริง แม้โดยการโกหกนี้ จะปกปิด อำพรางได้บ้าง แต่กระนั้น ความกระวนกระวายใจ ก็ปรากฏขึ้น^{๕๔}

ในกรณีที่มีมนุษย์ต้องเผชิญหน้ากับปรากฏการณ์ที่ไม่คาดฝัน สิ่งที่จะต้องรีบ ตัดสินใจก็คือการปกป้องตนเอง เพื่อให้รอดพ้นจากสถานการณ์อันเลวร้ายให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพราะธรรมชาติของมนุษย์ไม่สามารถเป็นในสิ่งที่เป็น แต่มักจะเป็นในสิ่งที่ไม่เป็นอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้เกิดความกังวลใจต่อการแบกรับภาระอันหนักอึ้ง ต่อสถานการณ์ที่ปราศจากความช่วยเหลือใดๆ

ในที่สุดมนุษย์จึงใช้วิธีการปกปิดความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตัวเอง โดยมัก สร้างไม่ใส่ใจต่อปรากฏการณ์แบบขอไปทีหรือสักแต่ว่าทำ เพื่อปิดภาวะดังกล่าวให้หมดไป แต่ลึกๆ คำหนึ่งว่า ภาวะดังกล่าวจะมีผลกระทบต่อผู้อื่นมากน้อยเพียงใด พฤติกรรมดังกล่าว จึงกลายเป็นความชินชาของมนุษย์ที่ไม่ใส่ใจต่อการมีชีวิตอยู่ในโลกด้วยการเผชิญหน้า กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความรับผิดชอบต่อความรู้สึกของตนอย่างแท้จริง

บางครั้งมนุษย์ก็มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่มากจนเกินไป จนลืมธาตุแท้ ของตน โดยยอมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่างๆ อย่างเคร่งครัด แต่ไม่พยายามเชื่อมโยงกับ สิ่งอื่นๆ ตามความเหมาะสม เนื่องจากการเดินตามกรอบดังกล่าวทำให้มนุษย์ได้รับการ ตอบสนองในเชิงบวกได้มากกว่า ในขณะที่เดียวกันความรับผิดชอบภายใต้กฎเกณฑ์ ทำให้มนุษย์มีข้ออ้างว่า ที่ต้องทำเช่นนั้น เพราะเป็นเรื่องของกฎเกณฑ์ ที่จริงแล้วมนุษย์ ไม่ปรารถนาที่จะทำเช่นนั้น แต่เป็นการแก้ตัวของผู้ที่ขาดความรับผิดชอบ เนื่องจากเขา ไม่สามารถดิ้นรนไปตามความปรารถนาของตนได้ จึงมักโยนความรับผิดชอบให้กับ กฎเกณฑ์ เพื่อให้ตัวเองพ้นจากสถานการณ์อันเลวร้ายอย่างสงวนท่าที

---

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

ข. ความรับผิดชอบเชิงปทัศฐาน (Normative) หมายถึง “ความหมายในเชิงคุณค่าที่มุ่งถึงลักษณะที่พึงประสงค์ หรือลักษณะที่ควรจะเป็นหรือลักษณะที่นำปรารถนา”^{๕๕} ที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์หรือรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ในทรรศนะของซาร์ตร์ “ความรับผิดชอบไม่มีมาตรฐาน ถูก ผิด ดี ชั่ว ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ไม่ว่าจะโดยการกำหนดของพระเจ้าในศาสนาคริสต์ หรือโดยปทัศฐานของสังคม (a priori ground)”^{๕๖}

แม้ว่าซาร์ตร์จะไม่เห็นด้วยกับการมีมาตรฐานที่ตายตัว แต่ในลักษณะของความรับผิดชอบก็แฝงความหมายในเชิงปทัศฐานไว้หลายๆ ตอน เช่น “สิ่งที่เราเลือกย่อมดีขึ้นเสมอ ไม่มีอะไรดีสำหรับเรา ถ้าสิ่งนั้นไม่ดีสำหรับทุกคน ความรับผิดชอบของเราจึงยิ่งใหญ่กว่าสิ่งที่เราคิด เพราะมันเกี่ยวข้องกับมนุษยชาติ”^{๕๗} “เพราะการเลือกจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับตนเองและผู้อื่นอยู่เสมอ แม้แต่การที่เราตัดสินใจเลือกแต่งงาน”^{๕๘} ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดๆ ก็ตาม นั่นเป็นการส่งเสริมการมีครอบครัวระบบผัวเดียวเมียเดียว

ความรับผิดชอบของเราดูเหมือนว่าจะขยายอาณาเขตไปยังมนุษยชาติ ทั้งๆ ที่เราไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง แต่ถึงกระนั้นในทางอ้อมเราก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ เพราะมนุษย์ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากมวลมนุษยชาติ ในขณะที่เดียวกันเราก็ต้องแบกรับภาระนี้ไว้จนเกินกำลัง บางครั้งเราจึงต้องหลีกเลี่ยงโดยการยินดีทำตามกฎเกณฑ์ที่เขาวางไว้ หรือปฏิเสธที่จะสร้างสรรค์ชีวิตด้วยความเป็นตัวของตัวเอง เช่น การยึดติดในบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพียงอย่างเดียว ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงโดยไม่สนใจว่าคนอื่นจะเป็นอย่างไร หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับเราในส่วนตัวบ้าง บางที่อาจคิดว่า คนอื่นจะเป็นภาระ จนกลายเป็นการปิดความรับผิดชอบให้พ้นตัวไป ถือว่าธุระไม่ใช่ จึงทำให้เป็นภาระของคนอื่น เพราะคนที่ทำอะไรแล้วชอบอ้างว่า “เพราะอย่างนั้น อย่างนี้ เป็นการลดฐานะมนุษย์”^{๕๙}

แม้ว่าสิ่งดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกของมนุษย์ก็ตาม แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้มนุษยชาติความรับผิดชอบต่อความรู้สึกของตนเอง เนื่องจาก

---

^{๕๕} วิทยา เศรษฐวงษ์, “แนวคิดของซาร์ตร์ว่าด้วยความรับผิดชอบ”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, หน้า ๖๗.

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙.

^{๕๗} Jean-Paul Sartre, *Existentialism and Humanism*, p. 29.

^{๕๘} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน *Existentialism and Humanism*, p. 29.

^{๕๙} วิทยา เศรษฐวงษ์, “แนวคิดของซาร์ตร์ว่าด้วยความรับผิดชอบ”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, หน้า ๗๒.

เห็นว่า สิ่งต่างๆ มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน ไม่จำเป็นต้องดิ้นรนเพื่อแสวงหาคคุณค่าใดๆ มาเติมเต็มให้กับชีวิต จึงทำให้มนุษย์ส่วนใหญ่มักโยนภาระอันหนักอึ้งจากการตัดสินใจเลือกของตนให้กับมาตรฐานทางสังคมโดยไม่แสดงปฏิกิริยาโต้ตอบใดๆ เลย

จริงอยู่กฎเกณฑ์ต่างๆ ย่อมมีส่วนสำคัญที่ทำให้มนุษย์ไม่แสดงเสรีภาพของตนจนเกินขอบเขต แต่มนุษย์จำนวนมากก็มักอาศัยสิ่งดังกล่าวเป็นเครื่องมือปกป้องตนเองให้พ้นจากความกังวลใจในการเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่ไร้กฎเกณฑ์ เพราะในบางสถานการณ์ มนุษย์ก็ต้องตัดสินใจแบบไร้กฎเกณฑ์เช่นกัน แต่มิได้หมายถึงการไร้ความรับผิดชอบต่อธาตุแท้ของตน แม้แต่ชาร์ตว์ก็ไม่เห็นด้วยกับบุคคลที่มีพฤติกรรมเช่นนี้ เนื่องจากเป็นผู้ที่ขาดจิตวิญญาณแห่งความเป็นมนุษย์ซึ่งไม่ต่างอะไรจากวัตถุที่แน่นทึบ ไร้การเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่เป็นไปได้ตามธาตุแท้ของตน

๓.๕ การหลอกตัวเองกับสถานการณ์ (Bad Faith and Situation)

ก. สถานที่ของข้าพเจ้า (My Place) หมายถึง ธรรมชาติที่มีความเกี่ยวข้องกับ การดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยจะปรากฏอยู่ตามระเบียบหรือตามที่มันเป็น เพราะเป็นสิ่งที่แน่นทึบ แต่มนุษย์สามารถนำสิ่งเหล่านี้มาเป็นเครื่องมือเพื่อให้ตนบรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งได้ ดังที่ชาร์ตว์กล่าวว่า “สถานที่ของข้าพเจ้าปรากฏอยู่ในความหมายของสิ่งที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งข้าพเจ้าสร้างโครงการขึ้น แต่การเปลี่ยนแปลงชี้ให้เห็นว่า บางสิ่งได้ถูกเปลี่ยนแปลงซึ่งก็คือสถานที่ ดังนั้น เสรีภาพจึงเป็นความเข้าใจต่อสภาพข้อเท็จจริงของข้าพเจ้า”^{๖๐}

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าเราจะทำอะไรก็ตามจะต้องทำ ความเข้าใจต่อสภาพความเป็นจริงและหาวิธีการที่เหมาะสมกับเป้าหมายว่ามีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด ไม่เช่นนั้นสถานการณ์อาจกลายเป็นข้อจำกัดต่อการเลือกของเราได้เช่นกัน เช่นเดียวกับภูเขาซึ่งเป็นไปได้ยากที่เราจะย้ายภูเขาไปไว้ที่อื่น แต่ถ้าเราเปลี่ยนวิธีการใหม่ด้วยการไปทัศนศึกษา เพื่อชมความงามหรือพักผ่อนในวันหยุดที่ภูเขา วิธีการเช่นนี้มีความเป็นไปได้เพราะเป็นความเหมาะสมระหว่างวิธีการและเป้าหมาย

---

^{๖๐} Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness*, p. 494.

ในขณะที่เดียวกันการเลือกที่เราเลือกอย่างอิสระอาจเป็นอุปสรรคต่อเสรีภาพของเราได้ ดังที่ว่า “เสรีภาพของเราสร้างอุปสรรคและทำให้เรามีความทุกข์”^{๖๑}

อย่างไรก็ตาม สถานที่ต่าง ๆ สามารถเป็นอุปสรรคได้ หากมนุษย์ไม่มีวิธีการที่สอดคล้องกับเป้าหมายหรือยอมจำนนต่อสถานการณ์ ทั้ง ๆ ที่มนุษย์สามารถจะแก้ไขปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ให้ดีขึ้นได้ แต่ก็ไม่ลงมือทำอะไรเลย แต่กลับอ้างว่า เป็นเพราะสถานที่ไม่เอื้ออำนวยให้ทำเช่นนั้น ถ้าเราอยู่ในสถานที่ที่ดีกว่านี้ ทุกอย่างคงเป็นไปได้ การอยู่แบบเดิมก็ได้อยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงอะไรให้มากกว่านี้ พฤติกรรมเหล่านี้ล้วนแต่เป็นการหลีกเลี่ยงหนีจากสถานการณ์ที่เป็นจริง โดยการทำให้ตัวเองเป็นเช่นเดียวกับวัตถุที่มีลักษณะแน่นอนที่บ ไร้การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้กับตนเอง

ตัวอย่างเช่น สถาบันการศึกษาเป็นสถานที่ของครูอาจารย์ซึ่งมีความรู้ความสามารถจะให้การศึกษอบรมแก่นักศึกษาในสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อให้ให้นักศึกษามีความรู้ความสามารถในการดำเนินชีวิตหรือประกอบอาชีพในสังคม แต่นาย พ. ไม่มีโอกาสที่จะเข้าไปศึกษาในสถาบันแห่งนี้ เมื่อมีคนถามว่า ทำไมเขาไม่เข้าไปศึกษาในสถานศึกษาแห่งนี้ เขาก็มักจะตอบว่า ไม่รู้จะเรียนไปทำไม เรียนจบแล้วก็ไม่รู้ว่าหางานทำได้หรือไม่ แม้ว่าในความเป็นจริง เขาอยากจะทำมาศึกษาหาความรู้จากสถาบันแห่งนี้ เช่นเดียวกับคนอื่น ๆ แต่เนื่องจากเขามีสติปัญญาไม่ค่อยดีและเป็นคนขี้เกียจ เหตุที่พูดเช่นนี้ก็เพื่อปกปิดปมด้อยของตัวเองที่มีความรู้ความสามารถไม่ทัดเทียมกับคนที่เขามีการศึกษา หรือเป็นการเบี่ยงเบนประเด็นที่ทำให้ตัวเองเป็นฝ่ายเสียเปรียบคนที่มีการศึกษามากกว่าตน

แม้ว่าสถานที่ดังกล่าวอาจไม่มีอิทธิพลใดต่อชีวิตก็ตาม แต่ในความเป็นจริง เขาก็ฝันธาตุแท้ของตนเอง กล่าวคือการอยากเข้าไปศึกษาในสถาบันการศึกษา เพื่อให้ตนเองมีความรู้ความสามารถที่จะนำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชีวิตให้มีความเจริญก้าวหน้าเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ แต่กระนั้นเขาก็มีความกังวลใจว่า ตนเองยังมีความรู้ความสามารถน้อยและยังไม่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นในสังคม

ถึงแม้ว่าการที่มนุษย์ไม่ให้ความสำคัญต่อสถานที่ในฐานะที่เป็นเครื่องมือทำให้เกิดการดิ้นรน หรือเลือกจุดมุ่งหมายให้เหมาะสมยิ่งขึ้น แต่ในทางตรงกันข้ามสิ่งนี้กลับกลายเป็นอุปสรรคทำให้มนุษย์ไม่สามารถจัดการให้สอดคล้องกับความต้องการของตนได้

---

^{๖๑} Ibid, p. 495.

ดังที่ชาร์ตริกกล่าวว่า “การเป็นอุปสรรคของสิ่งต่างๆ และการเป็นเครื่องมือที่เอื้ออำนวย ประโยชน์ของมันโดยทั่วไป ล้วนขึ้นอยู่กับจุดหมายที่เลือก”^{๖๒}

อีกประการหนึ่ง สถานที่อาจเป็นเครื่องมือที่ทำให้เราบรรลุเป้าหมาย แต่เราก็ต้องสูญเสียธาตุแท้ของตนบางประการ ดังกรณีที่เราเลือกอยู่ในกรุงเทพมหานครอาจทำให้เราได้รับความสะดวกสบายในด้านต่างๆ มากมาย เช่น สถานที่ทำงาน สถานที่อยู่อาศัย สถานศึกษา สถานพยาบาล เป็นต้น

แน่นอนว่าสถานที่ในกรุงเทพฯ ย่อมเป็นที่ปรารถนาของทุกคนที่หวังความเจริญก้าวหน้าในชีวิต บางครั้งสภาพสังคม สถานประกอบการและสินค้าหลากหลายที่วางเรียงรายตามห้างสรรพสินค้ารวมไปถึงแหล่งบันเทิงในยามราตรี อาจทำให้มนุษย์ผลิตเพลินจนลืมหูลืมตาเพราะเป็นสิ่งที่ใหม่ที่เราปรารถนา แต่ในขณะที่เดียวกันเราก็ต้องแสวงหาเงิน เพื่อนำมาใช้จ่ายเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มากมาย จนมีความรู้สึกว่ายเหนื่อยหน่าย ท้อแท้ แต่ก็ต้องทำตามหน้าที่หรือค่านิยมของสังคมต่างๆ ที่เราอยากจะทำอยู่บ้านหลังเล็กๆ ประกอบอาชีพที่ตนถนัดตามชนบทอย่างเรียบง่ายตามธรรมชาติ แต่ก็ต้องฝืนใจอยู่ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งเต็มไปด้วยการแข่งขันและปัญหาสังคมมากมายรวมไปถึงค่าครองชีพที่สูงขึ้นเป็นเงาตามตัวอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การเลือกอยู่ในกรุงเทพมหานครอาจทำให้เราได้รับความสะดวกสบายก็จริง หากแต่เราก็ต้องสูญเสียความเป็นตัวของตัวเองไปกับการทำงานเป็นเวลา และการเกี่ยวข้องกับคนอื่นๆ ในฐานะผู้ร่วมธุรกิจ เป็นต้น วิถีชีวิตเช่นนี้อาจทำให้เรารู้สึกเบื่อหน่ายและหดหู่กับพฤติกรรมของคนในสังคมหรือสถานที่ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามความปรารถนาของผู้คนในสังคม สถานที่ที่มีความสะดวกเช่นนี้อาจทำให้เรามีความรู้สึกว่าน่าจะอยู่ที่นี้ให้นานที่สุด

ในความเป็นจริงแล้ว มนุษย์อาจอยู่กับสิ่งดังกล่าวได้ชั่วระยะหนึ่ง จากนั้นก็ต้องกลับไปสู่สถานที่อยู่ของเราตามเดิม เพราะการอยู่ในสถานที่ใดนานๆ จะทำให้เรามีความรู้สึกเบื่อหน่าย หดหู่ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างปรากฏแก่เราในสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปทชุดโทรมไป จึงทำให้มนุษย์ปรารถนาที่จะอยู่ในสถานที่ใหม่ ซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความปรารถนาที่ไร้ความสำเร็จทำให้เขาต้องเผชิญกับความกังวลใจมากมาย เนื่องจากต้องตื่นแต่เช้าเพื่อเตรียมตัวไปทำงานตามสถานที่ต่างๆ โดยไม่รู้ว่าความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนเป็นอย่างไร แต่สิ่งที่ต้องทำก็คือการทำตัวให้กลมกลืนกับค่านิยมของสังคม

---

^{๖๒} Ibid, p. 508.

ข. อดีตของข้าพเจ้า (My Past) คือ “สิ่งที่ข้าพเจ้าเป็น トラบเท่าที่ข้าพเจ้ามีชีวิตอยู่”^{๖๓} เพราะอดีตเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เรามีปัจจุบันที่มุ่งไปสู่อนาคต แม้ว่าอดีตจะเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจแก้ไขได้ แต่ก็ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เรารู้จักตัวเองมากขึ้น ดังที่ชาร์ตร์กล่าวไว้ว่า “ข้าพเจ้าไม่สามารถเข้าใจตัวข้าพเจ้าได้ โดยปราศจากอดีต ยิ่งกว่านั้นถ้าปราศจากอดีต ข้าพเจ้าไม่สามารถคิดถึงสิ่งใดเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าได้เลย เพราะเมื่อข้าพเจ้าคิดว่า ข้าพเจ้าเป็นอะไรแล้ว ก็ต้องคิดถึงอดีต”^{๖๔}

แม้ว่าอดีตจะมีความสำคัญกับเราในฐานะที่ทำให้เราเข้าใจตัวเองในปัจจุบัน แต่ชาร์ตร์เห็นว่า คนเราเป็นอิสระแม้จากอดีตของตน อดีตเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว ตายไปแล้ว ไม่มีบทบาทอะไรอีกในชีวิตของตน “ถ้ามันมีบทบาทก็เพราะว่าเราได้ยกบทบาทนี้ให้มัน”^{๖๕} เพราะมนุษย์จะมีชีวิตอยู่ได้ก็ด้วยการทำปัจจุบันให้ดีที่สุด หากมัวกังวลถึงอดีตมากเกินไป ก็ไม่ได้ประโยชน์อะไร นอกจากจะทำให้เสียเวลาแล้ว ยังเป็นการทำลายปัจจุบันให้เป็นเพียงความทรงจำที่ปราศจากจุดหมายแห่งการเลือกใดๆ

กรณีการผิดหวังในความรักบ่อยๆ ของนางสาว จ. ก่อให้เกิดความทรงจำในแง่ลบต่อความรัก เธอจึงไม่ปรารถนาที่จะเป็นแฟน หรือแต่งงานกับผู้ชายคนใดเมื่อเพื่อนๆ ถามว่า ทำไมไม่แต่งงาน เธอมักพูดว่า ไม่มีผู้ชายคนใดที่มีคุณสมบัติเพียงพอที่จะแต่งงานด้วย ดังที่ว่า “ที่แน่ๆ ฉันไม่มีความรักที่ยิ่งใหญ่ ไม่มีมิตรภาพที่ยิ่งใหญ่ แต่นั่นก็เพราะฉันยังไม่ได้พบผู้ชายคนใดที่มีค่า”^{๖๖} แม้ในความเป็นจริงเธอมีความปรารถนาที่จะมีแฟนหรือแต่งงานกับผู้ชายที่เธอรักเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ แต่ก็พยายามปกปิดความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนเองไว้ เนื่องจากเธอกลัวความผิดหวังเหมือนในอดีต จึงไม่กล้าพูดหรือตัดสินใจเลือกคบกับผู้ชายคนไหนอีก

แน่นอนว่า ความผิดหวังในอดีต อาจทำให้เธอปกปิดความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนเองไว้ด้วยการสร้างพูดว่า ผู้ชายไม่ดีพอที่จะแต่งงานด้วย แต่เธอก็มีความกังวลใจว่า การพูดเช่นนั้นนอกจากจะเป็นการหลอกตัวเองแล้ว ยังเป็นการปิดกั้นโอกาสตัวเองในการที่จะมีชีวิตคู่กับผู้ชายที่หมายปองเธออีกด้วย เมื่อเธอทำเช่นนั้นบ่อยๆ ก็จะมี

---

^{๖๓} วิทยา เศรษฐวงษ์, “แนวคิดของชาร์ตร์ว่าด้วยความรับผิดชอบ”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, หน้า ๒๒.

^{๖๔} Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness*, p. 496

^{๖๕} วิทยา เศรษฐวงษ์, “แนวคิดของชาร์ตร์ว่าด้วยความรับผิดชอบ”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, หน้า ๒๒.

^{๖๖} Jean-Paul Sartre, *Existentialism and Humanism*, p. 42

รู้สึกชินชากับความรักหรือเกิดความแปลกแยกระหว่างตนเองกับผู้ชาย หรือความรักที่คนอื่นมีต่อเธอ เนื่องจากไม่เห็นความสำคัญของความรักที่จะพึงมีต่อคนอื่นและตนเอง ชีวิตเธอจึงจมอยู่กับอดีตที่ไร้จิตวิญญาณแห่งความเป็นไปได้ตามธาตุแท้ของตน

อย่างไรก็ตาม อดีตอาจกลายเป็นปมชีวิตของมนุษย์ได้ หากเรายอมรับมัน หรือให้คุณค่ากับมันมากเกินไป เนื่องจากเหตุการณ์ในอดีตสามารถกลับมาเกิดขึ้นในปัจจุบันได้เช่นกัน จนทำให้เราไม่กล้าตัดสินใจทำอะไร หลายครั้งที่เราต้องหยุดกิจกรรมการดำเนินชีวิตลงเป็นระยะเวลาสั้น หรือไม่ก็ต้องเผชิญหน้ากับความล้มเหลว นั่นคือความขลาดในอดีตกลายเป็นความขลาดในปัจจุบัน เพียงแต่มนุษย์ไม่ยอมรับความเป็นจริงว่าเป็นความขลาดกลัวและไม่ใส่ใจที่จะเลือกให้ตนมีความกล้าหาญเพียงพอที่จะดำเนินชีวิตด้วยตนเอง แต่กลับปล่อยให้ชีวิตเป็นไปอย่างไร้ทิศทางเหมือนวัตถุที่ไร้จิตวิญญาณ ในขณะที่เดียวกันเขาก็คิดว่าทำไมชีวิตในปัจจุบันเขาจึงเป็นเช่นนั้น อนาคตเขาจะเป็นเช่นไร นอกจากจะไม่ยอมรับอดีตในฐานะเป็นบทเรียนแล้ว ยังทำให้ชีวิตในปัจจุบัน และอนาคตของเขากลับไร้ความหมายมากยิ่งขึ้น เพราะเขาใส่ใจสิ่งอื่นมากกว่าสิ่งที่เขาเผชิญอยู่ในปัจจุบัน

นอกจากนี้ ความเป็นคนขี้ขลาดอาจกลายเป็นแรงจูงใจ หรือเป็นบทเรียนให้มนุษย์ดิ้นรน เพื่อพัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยวิธีการที่ผู้อื่นได้วางไว้ เพราะจะทำให้มนุษย์รู้สึกมีความมั่นใจมากกว่าการดิ้นรนโดยไม่มีการหรือเป้าหมาย แต่ในขณะที่เดียวกันมนุษย์ก็ต้องฝืนธาตุแท้ของตนเอง เพื่อแลกกับเป้าหมายบางอย่าง ตัวอย่างเช่น เมื่อนาย พ. ต้องเข้ารับราชการทหารโดยต้องใส่เครื่องแบบทหารและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์โดยไม่มีข้อยกเว้น เริ่มตั้งแต่การตื่นนอนแต่เช้า เพื่อเตรียมตัวทำการฝึกซ้อมให้ร่างกายมีความแข็งแรงและฝึกการใช้อาวุธประเภทต่างๆ รวมไปถึงการมีระเบียบวินัยต่อการเป็นทหารหรือปฏิบัติตามผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ทำให้เขาเป็นคนกล้าหาญพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับสิ่งที่ไม่คุ้นเคยด้วยตนเอง แม้ว่าโดยปกติ นาย พ. จะเป็นคนขี้ขลาดไม่กล้าแม้แต่จะทำอะไรด้วยตัวเองหรือตามผู้อื่น เนื่องจากขาดความมั่นใจและกลัวความผิดพลาดต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น หากแต่ว่าการรับราชการทหาร ทำให้เขาเป็นคนกล้าหาญและสามารถทำตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ได้อย่างมั่นใจโดยไม่มี ความขลาดกลัวใดๆ

เมื่อเขาต้องพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ และดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ความเข้มแข็ง หรือความกล้าหาญที่ปราศจากเครื่องแบบและกฎเกณฑ์ ทำให้เขากลายเป็นคนขี้ขลาดเหมือนเดิม แม้ชาร์ตอร์จะเห็นว่า อดีตมีสภาพเป็นกลางๆ เนื่องจากไม่ได้มี

อิทธิพลเหนือชีวิตมนุษย์ หากเราไม่ให้ความสำคัญ แต่ในทำนองเดียวกันนี้มนุษย์อาจกังวลใจอยู่กับอดีตจนไม่มีการตัดสินใจทำอะไรในปัจจุบัน เพราะไม่แน่ใจว่าตนเองจะสามารถทำในสิ่งที่ไม่เคยทำได้สำเร็จหรือไม่ หากเราเป็นคนกล้าหาญจริง จะกล้าหาญตลอดไปหรืออาจต้องกลับมาเป็นคนขี้ขลาดอีก

พฤติกรรมดังกล่าวนี้ นอกจากจะเป็นการทำลายคุณค่าของชีวิตแล้ว ยังเป็นการทำลายเวลาอันมีค่าในปัจจุบันของชีวิตให้ล่วงเลยไปอย่างไร้จุดหมาย เพราะมนุษย์ไม่อาจเปลี่ยนแปลงอดีตที่เลวร้ายหรือรักษาสิ่งที่ดีงามให้อยู่ในสภาพเช่นนั้นได้ตลอดเวลา แต่สามารถนำอดีตมาเป็นบทเรียนหรือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อไม่ให้ตนเองต้องตกอยู่ในเหตุการณ์เช่นนั้นอีก ดังที่ซาร์ตร์กล่าวว่า “โดยการเลือกจุดมุ่งหมายของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็ยังรักษาอดีตไว้กับตัว และโดยการกระทำของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็ตัดสินใจถึงความหมายของมัน”^{๖๗}

ค. สิ่งแวดล้อมของข้าพเจ้า (My Environment) คือ ข้อเท็จจริงทางธรรมชาติที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ หรือสิ่งที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่แวดล้อมมนุษย์ ด้วยลักษณะของการเป็นปฏิปักษ์หรือการมีประโยชน์ที่จะช่วยให้ความตั้งใจของมนุษย์บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง อีกทั้งยังหมายถึง “เหตุบังเอิญที่คาดไม่ถึงที่ข้าพเจ้าพบการพยายามที่จะทำให้ความตั้งใจบรรลุผล”^{๖๘}

เนื่องจากการกระทำของมนุษย์จะมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา เพราะนอกจากจะเป็นเครื่องแสดงถึงการรู้จักใช้สิ่งแวดล้อมมาเป็นเครื่องมือ ทำให้ตนบรรลุเป้าหมายแล้ว ยังบ่งถึงความมีเสรีภาพของมนุษย์ที่ไม่ยอมให้สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจแต่อย่างใด เนื่องจากสิ่งแวดล้อมมีลักษณะเป็นกลางๆ ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์หรือโทษแก่มนุษย์ได้ หากมนุษย์ไม่ให้คุณค่าและเข้าไปจัดการในฐานะเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่เป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง สิ่งเหล่านี้ก็ยังคงมีอยู่ตามธรรมชาติอย่างไร้จุดหมาย เพราะธรรมชาติเป็นข้อมูลที่อยู่ในสภาพอย่างที่มีนเป็น (Being-in-

---

^{๖๗} Jean-Paul Sartre, **Being and Nothingness**, p. 498.

^{๖๘} วิทยา เศรษฐวงษ์, “แนวคิดของซาร์ตร์ว่าด้วยความรับผิดชอบ”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, หน้า ๒๓.

itself)“แต่โดยตัวมันเองไม่ได้มีอิทธิพลที่จะเป็นประโยชน์ หรือเป็นอุปสรรคต่อการกระทำของมนุษย์เลย”^{๖๙}

กรณีที่นาย พ. ต้องรีบขึ้นรถเมล์ไปร่วมประชุมที่บริษัท เรื่องแผนการทำงานของพนักงาน ในเวลา ๙.๐๐ น. แต่บังเอิญเป็นเวลาที่มีการจราจรติดขัด จึงทำให้เข้าประชุมไม่ทันเวลา เมื่อประธานหรือสมาชิกในที่ประชุมถามว่า ทำไมจึงเข้าประชุมไม่ตรงเวลา เขาก็อ้างว่า “เพราะสถานการณ์บังคับฉันต่างหาก หรือช่วยไม่ได้ที่มาไม่ทันประชุม เพราะรถติด แต่ความจริงแล้ว เพราะฉันตัดสินใจที่จะมาช้าเอง”^{๗๐}

ชายคนดังกล่าวอาจตื่นแต่เช้า เพื่อเตรียมตัวไปให้ทันประชุมหรือทำงานที่บริษัทตรงตามเวลา แต่เขาไม่ทำเช่นนั้น เนื่องจากเขานอนตื่นสายและไม่อยากทำงานให้บริษัทเต็มที โดยคิดว่า บริษัทแห่งนี้ไม่ใช่บริษัทของเขา และผลกำไรที่ได้จากการทำงานก็ไม่ได้เป็นของเขา แต่เป็นของเจ้าของบริษัทหรือผู้ที่มีหุ้นส่วนกับบริษัท จึงทำให้เขาหาข้ออ้างเช่นนี้ เพราะเขาไม่ต้องการให้ประธานบริษัทหรือหัวหน้าปลดจากตำแหน่งหน้าที่ ซึ่งจะทำให้เขาต้องหางานใหม่ และก็ไม่ว่าจะได้งานในตำแหน่งที่ตนถนัดหรืออาจมีค่าตอบแทนที่ต่ำกว่าเดิมหรือไม่

อย่างไรก็ตาม การปกปิดหรือหลีกเลี่ยงจากความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนเอง แม้จะเป็นการหลอกผู้อื่นหรือเป็นความรู้สึกที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึกของตนเอง แต่อาจทำให้เขาดูดีในสายตาของคนอื่นและเมื่อเขามีพฤติกรรมเช่นนี้บ่อยๆ เขาก็จะเริ่มมีอาการชินชากับสิ่งเหล่านี้ โดยไม่คิดจะปรับปรุงหรือพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม ในที่สุดเขาจะกลายเป็นคนที่ไม่มีความรับผิดชอบ โดยมักอ้างหรือปิดการให้พ้นตัวไปวันๆ เพราะถือว่าไม่ใช่หน้าที่ของตนโดยตรง หากมีผู้ทักท้วงว่า ถ้าคนอื่นทำอย่างเขาบ้างจะเป็นอย่างไร เขาก็จะตอบว่า ไม่มีใครทำเช่นนั้นหรอก เว้นเสียแต่ว่าเป็นเหตุสุดวิสัยเท่านั้น

แม้ว่าสิ่งแวดล้อมจะมีสภาพเป็นกลางๆ เนื่องจากไม่ได้มีอิทธิพลใดๆ ต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ หากแต่มนุษย์ก็ไม่ยอมรับสิ่งแวดล้อมในฐานะที่เป็นเครื่องมือหรือเป็นสาเหตุที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงจุดหมายของมนุษย์ด้วยสาเหตุต่างๆ ในขณะที่เดียวกันมนุษย์ก็ใช้เป็นข้ออ้างเพื่อหลอกตัวเองและผู้อื่น โดยปิดความรับผิดชอบอย่างไม่ใยดีต่อความรู้สึกของตนและผู้อื่น ในที่สุดมนุษย์ก็ต้องเผชิญหน้ากับความเคียดชัง

---

^{๖๙} ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ, *ปรัชญาเอ็กซิสเตนเชียลลิสม์*, หน้า ๓๖.

^{๗๐} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาส-ชาตฺร์*, หน้า ๒๒.

หรือขาดความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น เช่นเดียวกับสิ่งแวดล้อมที่มีได้มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์แต่ประการใดเลย

อีกประการหนึ่ง เมื่อเราเข้าไปทำงานในบริษัทที่มีอุปกรณ์สมัยใหม่ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ ระบบอินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ เครื่องโทรสาร ทำให้เราสามารถทำงานได้ด้วยความรวดเร็วเกินความคาดหมาย จนบางครั้งเราไม่อาจขาดสิ่งเหล่านี้ได้ แม้แต่ในชีวิตประจำวันเราก็ต้องแสวงหามาเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น โดยไม่คำนึงถึงพิษภัยบางอย่างที่อาจจะเกิดขึ้นจากเทคโนโลยีดังกล่าว หากแต่เรากลับมีความเชื่อมั่นในสิ่งเหล่านี้ว่าจะสามารถนำเราไปสู่เป้าหมายได้ และมองเห็นความสำคัญของมนุษย์ในฐานะที่เป็นเครื่องมือมากกว่าจะเป็นเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน จึงทำให้ชีวิตมนุษย์กลายเป็นผลผลิตของวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีอันไร้เจตจำนงและคุณค่าอันแท้จริง

แม้ว่าอุปกรณ์และสถานที่ดังกล่าวอาจทำให้เรามีความคล่องตัวในการดำเนินกิจการหรือธุรกิจอย่างใดอย่างหนึ่งตามเป้าหมายก็ตาม แต่สิ่งเหล่านี้กลับสร้างปัญหาให้กับมนุษย์ได้ในขณะเดียวกัน เนื่องจากชีวิตที่ผูกติดกับเทคโนโลยีทำให้มนุษย์ขาดจิตวิญญาณของการเกี่ยวข้องกับผู้อื่นในสังคมหรืออาจกลายเป็นทาสเทคโนโลยีด้วยความจำเป็น ซึ่งอาจเป็นเงินเดือนในการเลี้ยงชีพหรือตำแหน่งหน้าที่การงาน แต่มนุษย์ก็มีความจำเป็นที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้เพื่อแข่งขันในการทำงาน จนทำให้กลายเป็นมนุษย์หุ่นยนต์หรือมนุษย์เทคโนโลยี จนลืมความรู้สึกที่จะพึงมีต่อมนุษย์ด้วยกันหรือต่อคนในครอบครัว แม้กระทั่งความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน

แท้ที่จริงแล้ว มนุษย์ไม่อาจดำเนินชีวิตอย่างเป็นแบบแผนเช่นเดียวกับเทคโนโลยีได้ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีความเปลี่ยนแปลง นั่นคือการเป็นสิ่งที่ไม่เป็นและไม่เป็นสิ่งที่ เป็น หมายความว่า ชีวิตมนุษย์ไม่สามารถเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้อย่างถาวร หากแต่ว่ามนุษย์สามารถที่จะมีหรือเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เพียงระยะหนึ่งเท่านั้น และต้องดิ้นรนเพื่อแข่งขันกับมนุษย์และเทคโนโลยีอื่นๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน เงินทอง เกียรติยศ จนไม่เหลือธาตุแท้ของความเป็นมนุษย์ที่มีสติปัญญาเหนือสิ่งเหล่านี้ ดังที่ว่า “ยิ่งสภาพจิตใจที่คับข้องและปั่นป่วน คือเงินตราเกียรติยศมากกว่าอารมณ์คือความรู้และ

สติปัญญา มนุษย์จึงต้องแข่งขัน ดันรน เกรงเครียด ล้มล้างทำลายกัน สิ่งนี้กำลังทำให้
ความบริสุทธิ์ (Purity) และความจริงใจ (Sincerity) ของมนุษย์ลดถอยลงเช่นกัน”^{๗๑}

ดังนั้น สถานที่และเทคโนโลยีอาจทำให้มนุษย์ประสบความสำเร็จใน
เป้าหมาย แต่ก็ต้องเผชิญหน้ากับความวุ่นหรือโดดเดี่ยวมากยิ่งขึ้น เนื่องจากชีวิตของ
มนุษย์ต้องผูกติดกับกรอบของสังคมมากกว่าจะกลับมาอยู่กับความรู้สึกของตนเอง
อย่างจริงจัง แต่สิ่งเหล่านี้ก็เป็นเพียงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทคโนโลยีได้เพียง
ชั่วระยะหนึ่ง หรือเป็นเพียงเครื่องมือที่จะนำมนุษย์ไปสู่เป้าหมายบางอย่าง แต่ไม่สามารถ
เติมเต็มชีวิตที่ไร้ความสำเร็จของมนุษย์ได้อย่างแท้จริง เพราะสถานที่เป็นข้อเท็จจริงที่
มนุษย์สามารถเลือกได้ แต่มนุษย์ก็ไม่สามารถเลือกที่จะยอมรับหรือปฏิเสธเทคโนโลยี
ตามความรู้สึกของตน จนชีวิตเกิดความชินชาเช่นเดียวกับวัตถุนั่นเอง

ง. คนใกล้ชิดของข้าพเจ้า (My Fellowman) หมายถึง “สัตว์ที่มีการเปลี่ยนแปลง
อยู่นอกขอบเขตของการเลือกของเรา”^{๗๒} กล่าวคือ มนุษย์ที่มีเสรีภาพเช่นเดียวกับเรา
ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงสิ่งอื่นให้อยู่ในสถานะที่เป็นสัตว์ในตัวเอง (Being in itself)

แม้ว่าชีวิตมนุษย์จะมีเสรีภาพ แต่ก็ต้องมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งอื่นๆ ที่มีอยู่ใน
โลกอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง ในขณะที่เดียวกันเราก็ต้องเลือกให้ความหมายหรือคุณค่ากับ
สิ่งใดสิ่งหนึ่งใน ๒ สภาพ คือ “สภาพหนึ่งมีสิ่งที่มีความหมายโดยเราเป็นผู้ให้แก่มัน
กับอีกสภาพหนึ่งซึ่งเราไม่ได้ให้ความหมายแก่สิ่งเหล่านั้นด้วยตัวเอง”^{๗๓} ดังที่ชาร์ตริกกล่าว
ว่า “ในขณะที่ความหมายของสิ่งเหล่านี้ประทับบนสิ่งต่างๆ และเกี่ยวข้องกับลักษณะ
ภายนอกที่ไม่แตกต่างกัน อย่างน้อยที่สุดในการปรากฏนั้นมีบางสิ่งบางอย่างที่บ่งชี้ถึง
ลักษณะที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้และมันเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับข้าพเจ้า”^{๗๔}

จะเห็นได้ว่า ความหมายของสิ่งต่างๆ ล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตของเรา
เพราะความหมาย หรือคุณสมบัติบางอย่างเราไม่ได้เป็นผู้กำหนดให้มันโดยตรง แต่มันมี
ความหมายที่ผู้อื่นกำหนดไว้อย่างเป็นระบบ เราจึงจำเป็นต้องยอมรับมันตามนั้น เช่น
เครื่องคอมพิวเตอร์ โทรทัศน์ โทรศัพท์มือถือ โรงเรียน ตลาดหุ้น ห้างสรรพสินค้า หมู่บ้าน

---

^{๗๑} ดร.นภาเดช กาญจนะ, **ปรัชญาชีวิตยุค IMF 2000** วิถีแห่งอิสระภาพของมนุษย์,
(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้อยทอง, ๒๕๔๑), หน้า ๒๔.

^{๗๒} ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, **ปรัชญาเอ็กซิสเตนเชียลลิสม์**, หน้า ๓๘.

^{๗๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘.

^{๗๔} Jean-Paul Sartre, **Being and Nothingness**, p. 511.

จัดสรร เครื่องหมายจราจร เป็นต้น เพราะสิ่งดังกล่าวนี้มีความหมายอยู่ในตัว หากมนุษย์ไม่เลือกให้คุณค่าหรือปฏิบัติตามก็คงไม่มีความหมายใดๆ แต่ว่ามันมีความจำเป็นในฐานะที่เป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ หรือมนุษย์กับสิ่งอื่นๆ เพื่อความเข้าใจและประโยชน์ของการอยู่ร่วมกันในสังคม

อย่างไรก็ตาม บางครั้งการมีอยู่ของสิ่งอื่นหรือบุคคลอื่นก็สร้างความทุกข์ให้แก่ตัวมนุษย์เอง “เพราะการมองของบุคคลอื่นทำให้ตัวเรากลายเป็นสัตว์สำหรับบุคคลอื่นไป ตัวเรากลายเป็นสัตว์ที่มีฐานะเช่นเดียวกับสัตว์ในตัวเอง”^{๗๕} เช่น เมื่อเรากำลังแอบดูหนุ่มสาวคู่หนึ่งที่กำลังทำกิจกรรมบางอย่างอยู่ในห้องตามลำพัง แต่มีคนเดินผ่านมาพร้อมกับสังเกตเห็นพฤติกรรมของเรา หากคนนั้นเป็นคนที่เราไม่คุ้นเคยเราจะรู้สึกเฉยๆ เพราะเขาไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับอะไรกับเรา และเราก็มีสิทธิที่จะทำเช่นนั้นโดยไม่สะทกสะท้าน

ในทางตรงกันข้าม หากคนๆ นั้นเป็นคนที่ใกล้ชิดเราหรือคุ้นเคยกับเราก็จะทำให้เรารู้สึกอึดอัดและเกิดความกังวลใจกลัวเขาจะทำหิหรือประณามการกระทำดังกล่าวในทางเสียหาย จึงทำให้เราต้องเบี่ยงเบนสิ่งที่กำลังเป็นอยู่ด้วยการทำหิการกระทำของหนุ่มสาวคู่นี้ หรือวิพากษ์วิจารณ์การกระทำดังกล่าวตามความพอใจของตน ทั้งนี้ก็เพื่อปกปิดความละอายหรือความกังวลใจที่เกิดจากการกระทำของตนกับคนที่ใกล้ชิด

แม้ว่าพฤติกรรมดังกล่าวจะเป็นไปด้วยความสมัครใจของเรา แต่สิ่งที่เราไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ก็คือความรับผิดชอบต่อความรู้สึกของตัวเองที่ให้ความสำคัญกับการที่ผู้อื่นเข้ามาเกี่ยวข้องกับตัวเรา ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วเราไม่จำเป็นต้องใส่ใจต่อผู้อื่นก็ได้ แต่การที่เราแอบดูคนอื่นในฐานะวัตถุ เราจะมีความรู้สึกว่า เรามีเสรีภาพที่จะทำในสิ่งที่เราปรารถนาได้เต็มที่ แต่เมื่อมีคนอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องทำให้โลกส่วนตัวของเราถูกรุกรานและทำให้เราต้องเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมกว่าเดิม

เนื่องจากเราอาจถูกคนอื่นมองในฐานะที่เป็นวัตถุเช่นเดียวกัน จึงทำให้เรารู้สึกว่า ไม่มีเสรีภาพเท่าที่ควร นั่นหมายความว่า “โดยการปรากฏตัวของคนอื่นเสรีภาพของเราถูกกระทบกระเทือนทันที”^{๗๖} เพราะธรรมชาติของมนุษย์ไม่ใช่สิ่งที่ยุติหนึ่งอย่างไว้ การเปลี่ยนแปลง หรือดิ้นรนไปตามความปรารถนาของคนอื่น หากแต่มนุษย์เป็นสิ่งที่

---

^{๗๕} ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, *ปรัชญาเอ็กซิสเตนเชียลลิสม์*, หน้า ๔๑.

^{๗๖} วิทยา เศรษฐวงษ์, “แนวคิดของชาร์ดาร์ว่าด้วยความรู้สึกชอบ”, *วิทยานพนธ์อักษรศาสตร์ดุสิต* บัณฑิต, หน้า ๖๓.

การเปลี่ยนแปลง และดิ้นรนไปตามความปรารถนาของตนเองอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพราะความปรารถนาของมนุษย์เป็นสิ่งที่ยากจะเติมเต็มให้สมบูรณ์ได้

นอกจากนี้ เพื่อนหรือคนใกล้ชิดอาจทำให้เราสูญเสียอัตถิภาวะของตนได้เช่นกัน เพราะเมื่อใดก็ตามที่เรายินยอมเดินตามแนวทางหรือกฎเกณฑ์ที่คนอื่นวางไว้ให้ โดยไม่คำนึงถึงธาตุแท้ของตนเอง เมื่อนั้นอัตถิภาวะของเราจะปราศจากความหมาย และจะถูกตีค่าโดยอัตถิภาวะของผู้อื่นทันที อัตถิภาวะของเราจะกลายเป็นเพียงวัตถุชิ้นหนึ่งที่รอคอยการตีค่าหรือให้ความหมายจากสิ่งอื่น เพราะคนใกล้ชิดอาจทำให้เราต้องแสวงงัดตัดสินใจเลือกในสิ่งที่เราไม่ปรารถนาเท่าใดนัก เช่น กรณีที่นาย พ. อยากเรียนปริญญา แต่ต้องเลือกเรียนแพทย์ตามความปรารถนาของพ่อแม่ เพื่อจะได้สร้างอาชีพที่มีความมั่นคงได้มากกว่า ในความเป็นจริงนาย พ. ย่อมรู้ว่าเขาไม่ชอบการเรียนแพทย์ แต่ก็ต้องเลือกเรียนด้วยความเกรงใจพ่อแม่หรือเป็นค่านิยมของคนในยุคนี้ ในที่สุดก็ทำให้เขาต้องเผชิญหน้ากับความวิตกกังวล เพราะไม่รู้ว่าตนจะเรียนจบตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่

จะให้เห็นว่า คนใกล้ชิดอาจทำให้เราต้องสูญเสียอัตถิภาวะของตนเองไป เนื่องจากต้องฝืนทำเป็นว่า ชอบทั้งๆ ที่ไม่ชอบ แต่ในที่สุดเราก็ต้องเผชิญหน้ากับความรู้สึกอันไม่ใช่ธาตุแท้ของตนเองด้วยความทุกข์ใจที่ไม่มีใครมาช่วยแบ่งเบาภาระแทนเราได้เลย ดังที่ว่า “ผู้ที่เลือกวิถีชีวิตจากพื้นฐานของเหตุผลคือคนที่หลอกตัวเอง หลอกความรู้สึกเล็กๆ ภายในของตัวเอง เขาจะไม่มีความสุขตลอดชีวิต เขาอาจเป็นแพทย์ที่ร่ำรวย แต่เขาจะไม่มีความสุขเหมือนกับที่ได้เป็นนักปรัชญา (ที่ยากจน)”^{๗๗}

การเดินตามแนวทางของเพื่อนหรือคนใกล้ชิดก็ไม่ได้ผิดอะไร แต่ความรับผิดชอบสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นไม่มีใครสามารถรับผิดชอบแทนใครได้นอกจากตัวเราเอง สิ่งหนึ่งที่เราต้องยอมรับก็คือความสามารถในการเลือก และการรับผิดชอบย่อมมีความแตกต่างกันไป เราไม่อาจแน่ใจได้ว่า การตัดสินใจเลือกโดยไม่คำนึงถึงธาตุแท้ของตน แต่ถ้อยคนใกล้ชิดเป็นประมาทนั้น จะทำให้เราต้องเผชิญกับความยุ่งยากมากน้อยเพียงใด เนื่องจากคนใกล้ชิดของเราต่างก็มีข้อจำกัดเช่นเดียวกับเรา เขาไม่สามารถเป็นเพื่อนร่วมทางของเราได้ตลอดเวลา แต่เขาอาจเป็นเพียงส่วนหนึ่งในชีวิตของเราได้บางเวลา

---

^{๗๗} สมภาร พรหมทา, พุทธปรัชญา : มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๔๖.

แม้ชนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมของคนยุคก่อน บางส่วนก็ไม่เหมาะสมกับคนในยุคนี้ แต่เราก็สามารถนำบางส่วนของสิ่งดังกล่าวมาเป็นแนวทางได้ เห็นสิ่งอื่นใด เราจะต้องคิดค้นหรือหาวิธีการต่าง ๆ ด้วยตนเอง มิใช่โยนความรับผิดชอบชีวิตให้กับสิ่งอื่นอย่างไร้เหตุผล เพราะซาร์ตร์ถือว่าสิ่งดังกล่าวเป็นศรัทธาที่เลว (Bad Faith) เป็นมิจฉาคติเพราะการกระทำในลักษณะเช่นนี้เกิดจากความเข้าใจผิด “ตรงที่มนุษย์ได้ลดคุณค่าของตัวเองลง แล้วไปยกความสำคัญให้แก่ชาติพันธุ์หรือสัญชาติ”^{๗๘} แต่ที่จริงแล้วมนุษย์มิได้เป็นเพียงแค่วัตถุเท่านั้น แต่มีคุณค่าโดยการเลือกและการตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ ตามความปรารถนาของตน มิใช่เป็นไปตามเหตุผลหรือความต้องการของผู้อื่นเพียงอย่างเดียว

จ. ความตายของข้าพเจ้า (My Death) คือ “ความขาดสูญแห่งความเป็นไปได้ทั้งหมดของข้าพเจ้าเอง”^{๗๙} กล่าวคือการที่ภาวะของชีวิตหยุดนิ่งไร้การเปลี่ยนแปลงเป็นข้อเท็จจริงของอัตถิภาวะของมนุษย์แต่ละคน “เนื่องจากมันเป็นความตายของคนหนึ่งของปัจเจกบุคคล เป็นสิ่งที่ไม่มีความสามารถทำให้ใครได้”^{๘๐} “และเราขอยกย่องความตายในแบบของเรา ความตายแบบที่เลือกเองซึ่งมาหาเรา เพราะเราต้องการมัน”^{๘๑}

ความตายในทรรศนะของซาร์ตร์เป็นข้อเท็จจริงที่มีสภาพเป็นกลาง ๆ มนุษย์สามารถเลือกที่จะมีชีวิตอยู่หรือตายก็ได้ แต่ก็ไม่ควรให้ความตายมาเป็นอุปสรรคของชีวิต “เพราะความตายมีอำนาจเช่นเดียวกับอดีตคือสามารถสร้างลักษณะเฉพาะลักษณะหนึ่งลักษณะใดที่ตายตัวแน่นอนให้แก่เรา และเมื่อสิ่งนี้เกิดขึ้นแล้ว เราจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขไม่ได้ เมื่อเราตายไปก็จะมีสภาพเช่นเดียวกับวัตถุทั้งหลาย”^{๘๒}

เหตุที่มนุษย์กลัวตาย เพราะความตายทำให้มนุษย์อยู่ในสภาพที่ไร้การเปลี่ยนแปลง เป็นการทำลายเป้าหมายหรือความปรารถนาของมนุษย์ให้สิ้นสุดลง

---

^{๗๘} วิทยา เศรษฐวงศ์, “แนวคิดของซาร์ตร์ว่าด้วยความรับผิดชอบ”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, หน้า ๔๑.

^{๗๙} PhraMedhedhammaporn (Prayoon Mererk), **Sartre's Existentialism and Early Buddhism**, p.71.

^{๘๐} Jean-Paul Sartre, **Being and Nothingness**, p. 534.

^{๘๑} ฟริตริช นีทเช่, คือพจนานุกรมพุทธา, มนต์รี ภูมี, (แปล), (กรุงเทพมหานคร : แพรวสำนักพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๙๕.

^{๘๒} พิณิจ รัตนกุล, **ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ซาร์ตร์**, หน้า ๗๖.

อย่างไร้ความหมาย “ความตายจึงทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างที่เราได้ลงทุนลงแรงทำมาไร้ความหมายไม่มีแก่นสารอะไร และทำลายโอกาสของเราที่จะแสดงศักยภาพที่มีอยู่ให้ปรากฏออกมา”^{๘๓} เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่สามารถเป็นในสิ่งที่ไม่เป็นนั้นหมายถึงการเลือกทำในสิ่งที่ตนปรารถนาได้นานับการ แม้กระทั่งความตายมนุษย์ก็เลือกได้เช่นกัน แต่กระนั้นมนุษย์ก็รู้สึกหวาดกลัวและวิตกกังวลถึงความตายอยู่ตลอดเวลาเช่นกัน เพราะไม่รู้ว่าจะความตายที่ตนไม่ได้เลือกนั้นจะมาถึงเมื่อใด

แท้ที่จริงแล้ว มนุษย์ไม่อาจเผชิญหน้ากับความตายในทุกขณะ เพราะความตายเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์อยู่ตลอดเวลา เพียงแต่เราไม่สามารถเข้าใจมันได้อย่างลึกซึ้ง ดังความว่า

ความตายคือ สิ่งที่สัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทแน่นกับอัตตา (Desein) แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ เรากลับมองไม่เห็นกัน เพราะเหมือนมีม่านบังไว้ ความตายมาแน่นอนแต่ไม่ใช่วันนี้ การพูดเช่นนี้ก็เท่ากับเป็นการหลบหนีความตาย แต่จะหนีอย่างไรได้เล่า ในเมื่อมันสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทแน่นอยู่แล้วกับตัวเรา พวกเรายอมรับว่า ความตายเป็นความจริงที่ประจักษ์ชัด แต่ไม่ใช่ความตายของอัตตา (Desein) อัตตาก็คือมนุษย์ภาวะที่แท้จริงในตัวเรา ซึ่งหมายความว่า คนอื่นเท่านั้นที่ตาย เราไม่ตาย นี่คือการเข้าใจของคนทั่วไป^{๘๔}

แน่นอนว่า มนุษยชาติทั้งมวลไม่อาจหนีความตายไปได้แม้แต่รายเดียว “เนื่องจากความตายไม่ใช่เรื่องของสถิติหรือนามธรรมที่จะถกเถียงกันเล่น แต่ความตายเป็นเรื่องของคนแต่ละคน เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องเผชิญด้วยตนเอง”^{๘๕} แต่มนุษย์จำนวนมากก็เห็นว่า ความตายเป็นการสูญเสีย การทำลายและการไร้จิตวิญญาณเช่นเดียวกับวัตถุ มนุษย์จึงพยายามที่จะหลอกตัวเองว่า เราจะไม่ตาย หรือไม่มีวันตาย หรือถ้าจะตายก็ไม่ใช่วันนี้ แท้ที่จริงแล้วไม่มีมนุษย์คนใด หลีกหนีจากความตายได้

จริงอยู่ที่ว่าเราสามารถเลือกความตายได้ด้วยตนเอง แต่นั่นไม่ได้หมายความว่า ความตายจะเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาเสมอไป หากแต่มนุษย์ยังต้องการมีชีวิตอยู่เพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมตามความปรารถนา โดยไม่พยายามให้ความตายมีอิทธิพลเหนือเสรีภาพของการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ อย่างไรก็ตาม

---

^{๘๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕.

^{๘๔} M. Heidegger, *What is Metaphysics*, R.F.Hull and Alan Crick, trans, *Existence and Being*, (Chicago : Regnery, 1949), p 366. อ้างใน กิรติ บุญเจือ, *ขบวนการอัตถิภาวนิยม*, หน้า ๑๑๕.

^{๘๕} พินิจ รัตนกุล, *ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ซาทร์*, หน้า ๗๕.

เพราะว่าความตายเป็นเรื่องของแต่ละคน และก็ไม่มีใครตายแทนใครได้ เว้นเสียแต่ว่า มนุษย์จะเลือกตายในเวลาอันไม่เหมาะสม

บางครั้ง ความตายกลับสร้างความหดหู่ ท้อแท้ เบื่อหน่ายให้กับชีวิตมนุษย์ที่ต้องเผชิญหน้ากับความตายด้วยความโดดเดี่ยว และยินยอมให้มีอิทธิพลเหนือความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนเอง เพราะคิดว่าไม่ว่าด้วยเหตุผลใดๆ ก็ตาม มนุษย์ไม่มีทางหนีจากความตายไปได้ การดิ้นรนต่อสู้เพื่อสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ให้กับตัวเอง จึงไม่มีความสำคัญ เพราะไม่ว่าด้วยเหตุผลใดๆ มนุษย์ก็ต้องจบลงด้วยความตายอย่างไม่มีทางจะหลีกเลี่ยง

สิ่งเหล่านี้เราจะเห็นได้จากคนที่เคยประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ แต่เมื่อธุรกิจที่เป็นอาชีพหลักเกิดความเสียหายจากการขาดทุนหรือการตลาดไม่ดีเท่าที่ควร จึงทำให้เขาต้องประสบปัญหาค่าใช้จ่ายที่เพิ่มมากขึ้น จนไม่สามารถดำเนินธุรกิจต่อไปได้ ชีวิตที่เคยมีความสุขสบายก็ต้องเป็นอยู่ด้วยความฝืดเคือง ความเป็นคนมีเกียรติและศักดิ์ศรีในสังคมก็หมดลงไปพร้อมกับธุรกิจ รวมไปถึงครอบครัวที่นับวันมีแต่ปัญหา จนนำไปสู่การแยกทางกันที่สุดในที่สุด

แน่นอนว่า คงไม่มีใครทำใจยอมรับเหตุการณ์เช่นนี้ได้อย่างทันทีทันใด แต่ว่าโดยส่วนใหญ่มนุษย์จะพบกับความพ่ายแพ้ของชีวิต หดหู่ ท้อแท้ เบื่อหน่ายต่อชีวิต จนบางครั้งทำให้เราต้องยอมแพ้ต่อการดิ้นรนของชีวิต หรือไม่ใส่ใจกับการมีชีวิตอยู่ ด้วยการคิดว่า การดิ้นรนต่อสู้ไม่มีความหมายใดๆ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างล้วนต้องเข้าไปสู่ความว่างเปล่าหรือความตาย ทำให้มนุษย์ไม่อาจใช้อัตถิภาวะของตนสร้างสรรค์สิ่งใดๆ เพื่อการมีชีวิตอยู่ในโลก มีแต่จะทวีความรุนแรงขึ้นจนเป็นเหตุให้เขาไปสู่ความตายที่ไร้จิตวิญญาณเช่นเดียวกับวัตถุที่ไม่มีการสร้างสรรค์สิ่งใดๆ ได้ด้วยตัวเอง แต่มีอยู่เพื่อความสูญเสียนั้น

อีกประการหนึ่ง มนุษย์พยายามจะหนีจากความตายด้วยการหลอมตัวเองให้เข้ากับสังคมด้วยการทำงานหรือการแวดล้อมด้วยผู้คนจำนวนมาก เพราะให้รู้สึกไม่โดดเดี่ยวหรือไม่ต้องคิดถึงความตาย เช่น ในชีวิตประจำวันเรามักจะแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าหรือเครื่องประดับราคาแพง และขับรถมีयीื่อไปทำงานในบริษัทจนมีความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน บางครั้งอาจมีการไปพบปะสังสรรค์กับเพื่อนร่วมงาน การประชุม การสัมมนา การเดินทางไปดูงาน การได้รับเชิญในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น แต่เมื่อกลับบ้านเราก็จะดูหนัง ฟังเพลงหรือไม่ก็โทรศัพท์คุยกับเพื่อนๆ หรือแฟนก็ดี สิ่งเหล่านี้ทำให้เราเพลิดเพลินจนไม่รู้สึกโดดเดี่ยว แต่เมื่อต้องพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ทำให้รู้สึกเหงาอ้างว้าง โดดเดี่ยว หดหู่ เบื่อหน่ายชีวิต บางครั้งก็อดคิดถึงความตายไม่ได้

จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมดังกล่าวส่วนหนึ่งเป็นการดิ้นรนในการดำรงชีวิต แต่อีกส่วนหนึ่งเป็นการหนีจากความโดดเดี่ยว ความหดหู่ ท้อแท้ เบื่อหน่าย โดยอาศัยการทำงานที่แวดล้อมด้วยผู้คนและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ จึงทำให้ความรู้สึกดังกล่าวถูกทำลายลงไปบ้าง แต่ว่ามนุษย์ไม่สามารถหนีหรือหลอกตัวเองจากความเป็นจริงของชีวิตได้อย่างถาวร

ในที่สุดก็ต้องเผชิญหน้ากับความโดดเดี่ยว โดยปราศจากความช่วยเหลือของผู้คนที่เกี่ยวข้องเหมือนเดิม จึงทำให้ความเจ็บปวดทรมานรุนแรงมากขึ้น บางรายก็ต้องจบชีวิตด้วยความตาย เนื่องจากอยู่ไปวัน ๆ ไม่มีเป้าหมายหรือการสร้างสรรค์สิ่งใด ๆ แนนอนที่สุด “คนที่ไม่เคยใช้ชีวิตในเวลาที่เหมาะสมจะตายในเวลาที่เหมาะสมได้อย่างไรจริงๆ แล้วเขาไม่ควรเกิดมาด้วยซ้ำ!”^{๔๖}

ดังนั้น ความตายจึงเป็นทางเลือกของมนุษย์ที่ไม่อาจใช้เสรีภาพในการดิ้นรน ขวนขวายในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งในโลกนี้ โดยอาศัยเป็นสภาวะของชีวิตในการแก้ปัญหาความยุ่งยาก จากความรับผิดชอบอันยิ่งใหญ่จากการมีชีวิต เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงความเป็นคนที่จะมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ด้วยความเป็นตัวของตัวเอง

---

^{๔๖} ฟริดริช นีทเช่, คีอพจนานุกรมพุทธา, มนตรี ภูมี (แปล), หน้า ๙๔.

บทที่ ๔

พุทธทรรศนะวิจารณ์และอิทธิพลของการหลอกตัวเองที่มีต่อวิถีชีวิต

๔.๑ พุทธทรรศนะวิจารณ์

แม้ว่าหลักพุทธธรรมในพุทธศาสนาอาจไม่ใช่ปรัชญาโดยตรง “เพราะพุทธศาสนากับพุทธปรัชญาไม่มีความเหมือนและความต่างกันเด่นชัด พุทธธรรมทั้งหมดเป็นพุทธศาสนา จะมีความเป็นพุทธปรัชญาหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการวิเคราะห์”^๑ การวิเคราะห์ในที่นี้มีได้หมายความว่า หลักพุทธธรรมเป็นปรัชญาแบบอัตถิภาวนิยม แต่เป็นการวิเคราะห์เชิงปรัชญาในประเด็นปัญหาหรือข้อสงสัยบางอย่าง ซึ่งก็อาจเป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้แนวคิดดังกล่าวมีความร่วมสมัย ตลอดจนทำให้ทรรศนะบางประการเป็นไปได้ในบริบทของตน ดังที่ว่า “ตราบใดที่ข้อถกเถียงเหล่านี้ยังไม่มีข้อยุติที่แน่นอน ตราบนั้นข้อถกเถียงเหล่านี้ก็ยังคงเป็นปรัชญา เป็นการเสนอแนวคิดที่เป็นได้เท่านั้น เพราะลักษณะที่สำคัญของปรัชญาอย่างหนึ่ง ก็คือการหาคำตอบที่พอเป็นไปได้ของปัญหานั้นๆ”^๒

จุดมุ่งหมายของการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการหลอกตัวเองในขอบข่ายของพุทธปรัชญาเถรวาท มิใช่การแสวงหาทรรศนะที่เหมือนหรือแตกต่างกัน หากแต่เป็นการแสวงหาความรู้ในเชิงปรัชญาให้มีความร่วมสมัย นั่นคือ “การขยายขอบฟ้าแห่งความรู้ และการลบล้างอคติให้เจียบคมพอที่จะหยั่งรู้สัจธรรมสากล”^๓ เพราะพุทธปรัชญาก็เห็นว่ามนุษย์เป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่จะมีหรือเป็นอยู่ในโลกนี้ ตามความสำนึกของตน ด้วยการเลือกยอมรับหรือปฏิเสธสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างรู้เท่าทันตามความเป็นจริงหรือยึดถือผิดจากความเป็นจริงด้วยอำนาจของกิเลสตัณหา สิ่งเหล่านี้เป็นที่มาของความว่างเปล่า เพราะทำให้มนุษย์รู้สึกขาดสูญและต้องดิ้นรนแสวงหาสิ่งต่างๆ มาเติมเต็มชีวิตอยู่ตลอดเวลา

---

^๑พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา, **พุทธปรัชญาสาระและพัฒนาการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๘.

^๒ดร.วีระชาติ นิ่มอนงค์, “พุทธอภิปรัชญาในอินเดีย”, **รวมบทความทางวิชาการพระพุทธศาสนาและปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗๓.

^๓พระราชวรมนี (ประยูร ธมมจิตโต), “ศึกษาเปรียบเทียบทฤษฎีอนัตตาในปรัชญาของชาตีย์และพุทธปรัชญาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์ปริทรรศน์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๘.

อย่างไรก็ตาม หากจะพิจารณาถึงแนวคิดแบบอัตถิภาวนิยมในพุทธปรัชญาก็มีความเป็นไปได้ในหลายนัย เช่น ในเบื้องต้นที่เจ้าชายสิทธัตถะมีชีวิตอยู่ในพระราชวังที่มีความพร้อมในด้าน รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อันเป็นที่รัก ที่ปรารถนา ที่พอใจ (อิฏฐารมณ์) มากมาย แต่สิ่งหนึ่งที่พระองค์ต้องเผชิญก็คือความเบื่อหน่าย ความท้อแท้ ความกระวนกระวายใจ หลังจากที่ได้เห็นความไร้แก่นสาร และความว่างเปล่าของชีวิตมนุษย์ที่เต็มไปด้วยการเกิด แก่ เจ็บ และตาย ในคราวที่พระองค์เสด็จประพาสอุทยาน แม้ในระหว่างนี้พระองค์จะมีทางเลือก ๒ ทาง คือ (๑) การอยู่ครองราชสมบัติเพื่อเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดในปฐพี (๒) การออกผนวชบำเพ็ญสมณธรรม เพื่อตรัสรู้สัจธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

แม้ว่าการที่พระองค์เลือกออกผนวชเพื่อบำเพ็ญสมณธรรม จะถูกพระบิดาและพระประยูรญาติคัดค้านว่า เป็นเรื่องไร้สาระและไม่มีเป้าหมายที่แน่นอน แต่การเลือกดังกล่าวก็เป็นการเลือกตามความรู้สึกนึกคิดอันเป็นธาตุแท้ของตน “การตัดสินใจพระทัยออกผนวชเป็นผลจากการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลทุกอย่าง แล้วก็ทดลองด้วยพระองค์เองทั้งหมด มิใช่การคาดเดาเอาว่า ทางพันธุกรรมน่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้”^๔ เพราะต้องเผชิญหน้ากับการเลือกและความรับผิดชอบที่ปราศจากความช่วยเหลือใดๆ ซึ่งสอดคล้องกับบทพระธรรมคุณที่ว่า เป็นสิ่งที่ผู้รู้ ฟังรู้ได้เฉพาะตน (ปัจจุตตัม เวทิตพฺโพวิญญูหิ) และทำให้พระองค์ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง

นอกจากนี้ แนวคิดที่ว่าด้วยการหลุดตัวเองในพุทธปรัชญานั้นมีอยู่หลายนัย แต่นัยแห่งอวิชชา คือ ความไม่รู้ในความเป็นจริงของชีวิตตามเหตุปัจจัยนั้นสามารถวิเคราะห์แนวคิดดังกล่าวนี้ได้ เพราะความไม่รู้ด้วยอำนาจแห่งอวิชชาของมนุษย์มักถูกกิเลสตัณหาครอบงำ (หลอก) หรือชักพาไปสู่ความหลงผิด ยึดถือผิดไปตามอารมณ์ที่นำปรารถนา (อิฏฐารมณ์) และอารมณ์ที่ไม่นำปรารถนา (อนิฏฐารมณ์) ว่าเป็นสัตว์บุคคลตัวตน เรา เขา อย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพราะไม่ยอมรับความเป็นจริงแห่งสรรพสิ่งว่าเป็นของไม่ยั่งยืน (อนิจจัง) ทนอยู่ในสภาพเดิมมิได้นาน (ทุกขัง) เป็นความว่างเปล่าไร้แก่นสาร (อนัตตา) ซึ่งชาร์ตอร์ก็เห็นว่า มนุษย์นั้นมีการสำนึกรู้ตามธาตุแท้ของตน หากแต่สิ่งนี้เป็นไปได้ด้วยอำนาจแห่งปรารถนา (กิเลสตัณหา) ที่ไม่รู้จักถ่อมและไร้ความสำเร็จ

---

^๔ ศ.พิเศษ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, “แก่นพุทธศาสตร์กับกระบวนการพัฒนาพุทธจริยธรรม”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต รุ่นที่ ๔๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๙.

เพราะตราบิตที่มนุษย์ยังไม่อาจข้ามพ้นความหลงผิด ความยึดถือผิด ด้วยอำนาจแห่ง
อวิชชา ตัณหา อุปาทาน ตราบนั้นอำนาจแห่งกิเลสตัณหาก็ยังมีอิทธิพลเหนืออิสรภาพแห่ง
ความเป็นมนุษย์อย่างไม่มีวันจบสิ้น

๔.๑.๑ การหลอกตัวเองในพุทธปรัชญา

ส่วนนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “อวิชชา” (Ignorance) และ
วิเคราะห์ในแนวคิดเรื่องการหลอกตัวเอง ดังนี้

ในอภิธรรมปิฎก วิกังคิ กล่าวถึงความหมายของอวิชชาไว้ว่า “ความไม่รู้ใน
ทุกข์ ความไม่รู้ในทุกขสมุทัย ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ ความไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา
นี้เรียกว่า อวิชชา”^๕

ส่วนอีกความหมายหนึ่งท่านได้แสดงให้เห็นความยึดถือผิด เพราะมนุษย์ถูก
อำนาจของกิเลสตัณหาครอบงำหรือชักนำไป จึงเป็นเหตุให้มนุษย์เห็นสิ่งทั้งหลายผิดเพี้ยน
ไปจากความเป็นจริงว่า

ทิฏฐิ ความเห็นผิด ชั่ว คือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นที่เป็นข้าศึก
ความเห็นโลเล สงโยชน์คือทิฏฐิ ความยึดมั่น ความถือมั่น ความถือมั่น ความถือผิดจาก
ความเป็นจริง ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิที่เป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ
ความยึดถือโดยวิปลาสที่เรียกว่า เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี^๖

ส่วนพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความหมายของอวิชชาไว้ว่า
“อวิชชา (Ignorance) คือ ความไม่รู้ไม่เห็นตามความเป็นจริง ไม่รู้เท่าทันตามสภาวะ
หลงไปตามสมมติบัญญัติ ความไม่รู้ที่แฝงอยู่กับความเชื่อต่าง ๆ ภาวะขาดปัญญา
ความไม่เข้าใจเหตุผล การไม่ใช้ปัญญาหรือปัญญาไม่ทำงานในขณะนั้นๆ”^๗

นอกจากนี้ท่านยังได้อธิบายแสดงความสัมพันธ์ของอวิชชาในฐานะเป็น
กระบวนการเพิ่มเติมไว้ว่า

เพราะไม่รู้ตามความเป็นจริง ไม่เห็นความจริง ไม่รู้ข้อเท็จจริง ไม่เข้าใจชัดเจน
หรือไม่ใช้ปัญญาพิจารณาในขณะที่ประสบสถานการณ์นั้นๆ จึงคิดปรุงแต่งไปต่างๆ

^๕ อภิ.วิ. ๓๕/๒๒๖/๒๑๙.

^๖ อภิ.วิ. ๓๕/๒๔๙/๒๓๕.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐๙.

เดาเอาบ้าง คิดวาดภาพเอาเองต่างๆ ฟุ้งเฟ้อวุ่นวายไปบ้าง นึกเห็นมันหมายไปตาม
ความเชื่อ ความหวาดระแวง หรือแนวนิสัยของตนที่ได้สั่งสมไว้บ้าง ตลอดจนตั้งใจ
คิดมุ่งหมายว่าจะเอาอย่างไร จะพูดอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ^๕

จะเห็นได้ว่า เมื่อมนุษย์เริ่มต้นด้วยกระบวนการหลงผิดและยึดถือหรือ
ถูกหลอกด้วยอำนาจของความทะยานอยาก (ตัณหา) แล้วเกิดความยึดถือสิ่งต่างๆ
ด้วยความเห็นผิดว่า ของเราหรือตัวตนของเรา (อุปาทาน) ซึ่งเป็นการเข้าใจผิดไปจาก
ความเป็นจริงที่เกิดขึ้น “การไม่มีความรู้ดังกล่าวนี้ ทำให้จิตมีลักษณะเด่นเฉพาะตัว
ไม่แปรเปลี่ยนเหมือนกับสิ่งอื่นและในขณะที่เดียวกันก็หลงคิดว่า สิ่งนั้นมีตัวตนอยู่จริง ๆ”^๖
เป็นสาเหตุให้มนุษย์ต้องมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ด้วยการหลอกลวง และหมุ่นไปตามอำนาจของ
กิเลสตัณหาอยู่เช่นนี้

พฤติกรรมดังกล่าวนี้ ทำให้มนุษย์มีชีวิตอยู่บนโลกนี้ด้วยความเข้าใจผิดไปจาก
ความเป็นจริง เพราะอำนาจแห่งกิเลสตัณหาชักนำ หลอกลวง ใน ๒ ลักษณะ คือ

๑. การยอมรับแบบจำนน คือ การยอมรับความเป็นจริงของชีวิตในลักษณะ
ของการไร้จิตวิญญาณ เมื่อมนุษย์รู้ว่า ชีวิตมีการเกิด แก่ เจ็บ และตาย มนุษย์และสรรพสิ่ง
จะต้องเป็นไปในลักษณะของการเกิดขึ้นในเบื้องต้น การตั้งอยู่ในท่ามกลาง และการดับไป
ในที่สุด เพราะสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และปราศจากความเป็นตัวตน สิ่งเหล่านี้
กลับทำให้มนุษย์เกิดความหดหู่ ท้อแท้ ขยาดกลัว ไม่ดิ้นรน แต่ปล่อยให้ชีวิตเป็นไปตาม
ยถากรรมเป็นชีวิตที่ไร้เสรีภาพและจิตวิญญาณแห่งความเป็นมนุษย์ เป็นชีวิตที่ตาย
ทั้งเป็น เพราะดำรงอยู่ในโลกนี้ด้วยความประมาท

๒. การปฏิเสธแบบสุดโต่ง คือ การสร้างทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นความเป็นจริงของ
ชีวิต โดยธรรมชาติของมนุษย์ที่ครอบงำด้วยกิเลสตัณหา มักจะหลอกตัวเองว่า สรรพสิ่งใน
โลกล้วนเป็นเช่นนี้ ไม่มีใครข้ามพ้นสิ่งเหล่านี้ได้ แต่การเผชิญหน้ากับความจริงดังกล่าว
จะต้องเป็นในรูปแบบที่ตนมีอำนาจเหนือกว่า เช่น การสมมติตนเองให้อยู่เหนือเหตุการณ์
ต่างๆ ด้วยการทำตัวเป็นผู้วิเศษเหนือคนปกติธรรมดาในข้อวัตรปฏิบัติ ซึ่งต้องเผชิญหน้า
กับความตายหรือความเป็นคนไม่มีกิเลสตัณหา

หากไม่เป็นเช่นนั้นมนุษย์ก็มักแสวงหาที่พึ่งอื่นด้วยการทำตัวให้กลมกลืนกับ
สิ่งนั้นๆ เพื่อบรรเทาความรู้สึก ความว่างเปล่า ความไม่แน่นอน ความเปลี่ยนแปลง

---

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๐.

^๖พินิจ รัตนกุล, ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ซาทร์, หน้า ๑๔๘.

ของตัวเองและสิ่งอื่นๆ ให้เป็นไปในอำนาจของตน เช่น การสักการบูชา การอ้อนวอน
ธรรมชาติหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ตนพ้นจากสิ่งที่ไม่ปรารถนา
และประสบแต่สิ่งที่ปรารถนา จึงเท่ากับเป็นการยึดถือผิดและเข้าใจผิดที่ยอมให้อำนาจของ
กิเลสตัณหาต่างๆ ครอบงำความรู้สึกนึกคิดของตน เพราะมนุษย์ต้องการสร้างอัตราก้าว
ภายใต้ความปรารถนาที่ไร้ความสำเร็จนั่นเอง

๔.๑.๒ อนัตตากับการหลอกตัวเอง

พุทธปรัชญามีทรรศนะว่า สรรพสิ่งในโลก ล้วนมีแต่ความไม่แน่นอน ไม่อาจ
ตั้งอยู่ในสภาพเดิม ปราศจากความเป็นตัวตน และสิ่งเหล่านี้ก็มีกระบวนการเปลี่ยนแปลง
ทุกขณะ ในลักษณะของการเกิดขึ้นในเบื้องต้น ตั้งอยู่ในท่ามกลาง ดับไปในที่สุด
จึงเป็นสิ่งที่ว่างเปล่าไร้แก่นสาร ดังความที่ว่า “สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์
สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นบุคคลพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ
ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา”^{๑๐}

สิ่งดังกล่าวนี้ไม่ว่ามนุษย์จะรู้เห็นตามความเป็นจริงหรือไม่ก็ตาม แต่คำสั่ง
ดังกล่าวก็ยังคงดำรงอยู่ตามกระบวนการของมันเช่นนี้ ไม่มีผู้ใดสามารถเปลี่ยนแปลง
หรือหยุดยั้งสิ่งนี้ได้ เพราะสิ่งทั้งหลายไม่ได้มีอยู่และเป็นอยู่ตามความปรารถนาของใครๆ
หรือเป็นไปตามความยึดถือผิดไปจากความเป็นจริงด้วยอำนาจของกิเลสตัณหาของมนุษย์
แต่อย่างใด “แต่ดำรงอยู่หรือเป็นอยู่ตามธรรมชาติของมัน ไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ขึ้น
ต่อการที่ใครๆ จะยึดถืออย่างไร ใครๆ จะยึดถือครอบครองเป็นเจ้าของสั่งบังคับไม่ได้
ไม่อยู่ในอำนาจของใคร เรียกว่า ไม่ใช่ตัวตน เป็นอนัตตา”^{๑๑}

จิตมนุษย์ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน เพราะมีการเกิดขึ้น (อุปาทะ) การตั้งอยู่
(ฐิติ) และการดับไป (ภังคะ) จึงทำให้มนุษย์มีแต่ความว่างเปล่า “เพราะจิตเป็นอนิจจังคือ
เปลี่ยนแปลงทุกขณะ กล่าวให้ชัดก็คือ จิตเกิดดับทุกขณะ”^{๑๒} เพราะมนุษย์นั้นมาจาก
ความว่างเปล่าไร้แก่นสารในตัวเอง แต่ก็พยายามจะดิ้นรนไปตามความทะยานอยากที่จะมี

^{๑๐} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๒๐๕-๒๐๘/๒๑๐-๒๑๑.

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), นิพพาน-อนัตตา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๒๑.

^{๑๒} พระมหาประยูร ธมฺมจิตฺโต, “พุทธปรัชญาเถรวาท”, มหาจุฬาราชวิทยาลัย : ปรัชญาบูรพทิศ,
ทรงวิทย์ แก้วศรี บรรณาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒), หน้า ๘.

หรือจะเป็น ด้วยอำนาจแห่งการปรุงแต่งและการสำนึกู้ที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง เนื่องจากว่า “ลักษณะต่างๆ ที่จิตปรุงแต่งให้เรามองเห็นเป็นตัวตนของสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ปิดบัง สภาวะว่างเปล่านี้ไว้ ทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้ว่า ความว่างเปล่าไม่ได้มีในโลก”^{๓๓} และเกิดการหลงผิดในอำนาจแห่งความมีความเป็น (ตัณหา) หรือยึดถือสิ่งดังกล่าว ด้วยความเข้าใจผิด (อุปาทาน) อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ตามปกติของปุถุชน อวิชชา ตัณหา อุปาทาน ย่อมคอยครอบงำเคลือบแฝงจิตใจ กำลังปัญญา และเป็นตัวชักใยนำเอากิเลสต่างๆ ให้ไหลเข้ามาสู่จิตใจ ทำให้ใจให้ไหว ให้ขุ่น ให้ขุ่น ให้มัว ให้เศร้าหมอง ทำให้มองเห็นสิ่งต่างๆ ไม่ชัดบ้าง ให้บิดเบือนไป เสียบ้าง ตลอดจนถึงตั้งเหนียวรังไว้ ใ้หวนเวียนติดข้องและคับแคบอยู่กับเครื่องผูกมัด หน่วงเหนี่ยวชนิดต่างๆ^{๓๔}

ในขณะที่ชาร์ตส์เห็นว่า จิตมนุษย์มีแต่ความว่างเปล่า (Nothingness) จึงทำให้มนุษย์มีเสรีภาพที่จะเป็นในสิ่งที่ไม่เป็นและไม่เป็นในสิ่งที่ เป็น ซึ่งเป็นลักษณะของจิตสำนึกู้ในท่ามกลางปรากฏการณ์และความเปลี่ยนแปลงของตนเองและสิ่งอื่น จึงเป็นเหตุให้มนุษย์พยายามสร้างตัวเองจากความว่างเปล่า ความกลวง ความอ้างว้าง ความหดหู่ ความท้อแท้ ความเบื่อหน่าย ความเอียน ไปสู่ความมีหรือเป็น เพื่อเติมเต็มความรู้สึกดังกล่าวให้มีความเป็นไปได้ในขอบเขตของตนชั่วขณะ

เมื่อชีวิตมนุษย์เกิดภาวะขาดหายบกพร่องหรือมีช่องว่างขึ้น มนุษย์ก็จะพยายามดิ้นรน เพื่อให้เกิดภาวะที่ตรงกันข้ามกับภาวะที่ตนสำนึกู้ ยกเว้นมนุษย์ที่จะไม่ยอมรับข้อเท็จจริงอันนี้ ก็จะพยายามเติมเต็มด้วยความยึดถือ ซึ่งก็คือ “ความพยายามกระทำให้เกิดภาวะของความมี ความสมบูรณ์ หรือการเติมเต็มขึ้นมาแทนที่ชั่วคราว ชั่วขณะเท่าที่จะเป็นไปได้ พลังดังกล่าว ชาร์ตส์เรียกว่า “พลังทางการปฏิเสธ : Power of Negation”^{๓๕} เพราะมนุษย์ไม่อาจยอมรับการเปลี่ยนแปลงความเป็นจริงของสรรพสิ่งที่เกิดมีขึ้นตามเหตุปัจจัยได้อย่างถาวร

ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงไม่ยอมรับสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น แต่มักจะให้เป็นอย่างที่มนุษย์ให้เป็น จึงทำให้เกิดการดิ้นรน แสวงหา ยึดถือ เพื่อเติมเต็มความว่างเปล่าจาก

---

^{๓๓} พินิจ รัตนกุล, *ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ซาทร์*, หน้า ๑๘๖.

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พุทธธรรม*, หน้า ๒๒๙.

^{๓๕} พระมหาแสวง ปญญาวุฑฺฒิ (นิลนามะ), “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องศูนยตาของนาครซุน กับนัตตาของฌอง-ปอล ซาทร์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๗๓.

แก่นสารที่แท้จริง (อนัตตา) ให้เต็มอย่างบริบูรณ์ (อัตตา) กล่าวคือมนุษย์จะเริ่มแสวงหา ด้วยการสำนึกรู้ในความปรารถนา (ตัณหา) เมื่อได้สิ่งใดมาก็พยายามยึดถือสิ่งนั้นไว้ชั่วระยะหนึ่ง (อุปาทาน) แต่เมื่อเกิดความอึดอัด ขัดข้อง เบื่อหน่าย กระวนกระวายใจ ในสิ่งนี้ ก็จะละแล้วยึดถือเอาสิ่งใหม่ จากนั้นก็จะละสิ่งใหม่แล้วถือเอาสิ่งอื่นๆ วนเวียนอยู่ตามแรงแห่งความปรารถนาอยู่เช่นนี้ เพราะมนุษย์ไม่รู้จักอ้อมและเป็นทาสแห่งตัณหา อยู่เป็นนิตย์

ชาร์ตอร์เห็นว่า มนุษย์เป็นผู้มีความปรารถนาที่ไร้ความสำเร็จ เพราะธาตุแท้ของมนุษย์มีลักษณะว่างเปล่า ไร้แก่นสาร จากความมีและความเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการถาวร จึงทำให้มนุษย์ต้องเผชิญหน้ากับความทุกข์กับการแสวงหาสิ่งที่ไร้แก่นสาร อยู่เช่นนี้ “สภาวะว่างเปล่าในตัวของมนุษย์เป็นสาเหตุของความทุกข์ เพราะเป็นแรงผลักดันให้มนุษย์สร้างอัตตาขึ้นมายึดเกาะเป็นที่พึ่ง และต้องแสวงหาสิ่งของต่างๆ มาเติมชีวิตให้เต็ม และแน่นทึบตลอดเวลา ความทุกข์เกิดขึ้น เพราะไม่ว่าเราจะเติมอะไรลงไปเท่าไร ชีวิตที่กลวงอยู่ภายในก็ไม่มีทางที่จะอ้อมเติมได้เลย”^{๑๖} จึงทำให้คนจำนวนมากหลีกเลี่ยงจากความว่างเปล่าของชีวิตและ “พยายามเติมความรู้สึกว่างเปล่าด้วยการหลีกเลี่ยงความจริง”^{๑๗}

การที่มนุษย์เป็นเช่นนี้ เพราะมนุษย์ถูกรอบงำด้วยความไม่รู้ความเป็นจริงว่าสรรพสิ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยที่เหมาะสม แต่มักถูกกิเลสตัณหาชักนำไป จนไม่สามารถควบคุมให้อยู่ในขอบเขตได้ แม้มนุษย์จำนวนมากจะรู้ความเป็นจริงเช่นนี้ แต่ก็ไม่ยอมรับความจริงนี้ จึงพยายามปกป้องตัวเองจากสิ่งที่ไม่ปรารถนา และหลอมตัวเองให้เข้ากับสิ่งที่ตนปรารถนา เพื่อให้ตนเองมีสวัสดิภาพมากกว่าที่เป็นอยู่ “การรักษาตัวเองเป็นเหตุให้มนุษย์เกิดความคิดหลอกตัวเองว่ามีวิญญาณอมตะหรืออาตมัน ซึ่งดำรงอยู่นิรันดร”^{๑๘} เพื่อหลีกเลี่ยงจากความว่างเปล่า ความโดดเดี่ยว แต่ก็สามารถหนีได้ชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น

---

^{๑๖} พินิจ รัตนกุล, *ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ซาร์ทร์*, หน้า ๑๙๓.

^{๑๗} Collin Perry, “หาญกล้าฝ่ามรสุม”, *รีดเดอร์ ไดเจสท์ สรรสาระ*, (กรกฎาคม ๒๕๔๐) :๙๕.

^{๑๘} สนิท ศรีสำแดง, *พุทธปรัชญา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เนลนารการพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๗๘.

๔.๑.๓ ความรับผิดชอบกับการหลอกตัวเอง

พุทธปรัชญาเห็นว่า “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้ดี และเลวต่างกัน”^{๑๙} หมายถึงว่า มนุษย์ต้องเผชิญหน้ากับการเลือกที่จะมีหรือเป็นอย่างไร อย่างหนึ่ง และยินดีที่จะยอมรับผลที่จะเกิดขึ้นด้วยความเป็นตัวของตัวเองอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง “เนื่องจากมนุษย์มีอิสรภาพ เป็นผู้รวบรวมและเชื่อมต่อข้อมูล เพื่อตัดสินใจเอง มนุษย์ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำทั้งหมดที่กระทำลงไป”^{๒๐}

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ มนุษย์จึงต้องสร้างที่พึ่งด้วยตนเองทั้งในด้านความรู้สึก และการกระทำที่อาศัยปัจจัยทั้งภายในและภายนอก เป็นเครื่องเกื้อกูลให้สำเร็จประโยชน์ แก่ตนและผู้อื่นภายใต้ความรับผิดชอบที่เป็นไปได้ มิใช่การรอคอยโชคชะตา หรือการบันดาลจากผู้ที่มีอำนาจเหนืออย่างไร้ความรับผิดชอบ ดังที่ว่า

ผลสำเร็จที่ตนต้องการ จุดมุ่งหมายที่ปรารถนาจะเข้าถึง จะสำเร็จได้ด้วยการ ลงมือทำ จึงต้องพึ่งตนเอง และความเพียรพยายาม ไม่รอคอยโชคชะตา หรือหวังผล ด้วยการอ่อนน้อมเช่นสรวงต่อปัจจัยภายนอก และให้ถือว่าบุคคลมีสิทธิโดยธรรมชาติที่จะกระทำการต่างๆ เพื่อแก้ไขปรับปรุงสร้างเสริมตนเองให้ดีขึ้นไป โดยเท่าเทียมกัน สามารถทำให้เลวลงหรือให้ดีขึ้น ให้ประเสริฐถึงยิ่งกว่าเทวดาและพรหมได้ทุกๆ คน^{๒๑}

เนื่องจากสิ่งที่มนุษย์ต้องรับผิดชอบนี้อยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงและยากที่มนุษย์จะบังคับให้เป็นไปในอำนาจของตน จึงเป็นเหตุให้มนุษย์รู้สึกกังวลใจ และพยายามแสวงหาความมั่นคงทางด้านความรู้สึก ด้วยการอ่อนน้อมและสักการบูชาต่อสิ่งที่ตนคิดว่า มีอำนาจดลบันดาลประทานพรให้ตนได้ในสิ่งที่ปรารถนาหรืออัตรถาวร แท้ที่จริงแล้วสิ่งดังกล่าวเป็นการปกปิด การซ่อนเร้น การหลบหลีก การปฏิเสธ การปลอมโยน ความรู้สึกกลวงใน ความว่างเปล่า ความโดดเดี่ยว ความขยาดกลัว ความไม่แน่ใจ ความประหวั่นพรั่นพรึง ในสิ่งที่ตนต้องเผชิญหน้าและรับผิดชอบต่อสิ่งที่ไม่คุ้นเคยอย่างปราศจากความช่วยเหลือใดๆ “โดยที่การปฏิบัติตัวของมนุษย์นั้นเป็น

^{๑๙} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๙/๓๕๐.

^{๒๐} พระมหาอุทัย ญาณธโร, วิชาแห่งกลไกแบบพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสาร, ๒๕๓๙),

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๒๑๔.

การหลีกเลี่ยงการที่จะถูกลงโทษ หรือเป็นการเอาอกเอาใจให้เทพเจ้าโปรดปรานประทานรางวัล หากใช่เป็นการมองเห็นเหตุปัจจัยในกระบวนการของธรรมชาติไม่”^{๒๒}

บางครั้งมนุษย์ก็ยินยอมที่จะปฏิบัติตามความเชื่อนั้นๆ อย่างเคร่งครัด ด้วยการสร้างมโนภาพแห่งความศักดิ์สิทธิ์ให้กับสิ่งดังกล่าวจนเกินขอบเขตที่มนุษย์จะรับผิดชอบได้ โดยถือว่าเป็นหน้าที่ของสิ่งที่ตนนับถือจะดลบันดาลให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เมื่อมนุษย์สร้างสิ่งดังกล่าวขึ้น แต่ก็ต้องยอมจำนนและให้คุณค่าของสิ่งดังกล่าวอยู่เหนือศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เพราะมีความเห็นผิดในสิ่งทั้งหลายผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริง จึงมีความทะยานอยากและยึดถือผิดเช่นนี้

อีกประการหนึ่ง ความรับผิดชอบของมนุษย์ที่ขยายอาณาเขตกว้างไกลไปยังมนุษย์และสังคมโลก ยิ่งทำให้มนุษย์วิตกกังวลในมนุษย์ด้วยกันมากขึ้น แต่ก็พยายามหลอกความรู้สึกของตัวเองว่า เขาจะไม่ทำเช่นนั้นกับเรา แต่ในความเป็นจริงมนุษย์อาจถูกมนุษย์กำจัดหรือทำลายด้วยความรับผิดชอบที่ไม่เป็นธรรม ไม่ว่าจะมนุษย์จะมีความรับผิดชอบมากน้อยเพียงใด ภาระแห่งการเบียดเบียนจากมนุษย์ในสังคมก็ยิ่งมีมากขึ้นเพียงนั้น เพราะมนุษย์ที่ไม่สามารถรับผิดชอบตนเองได้จริง และมักจะถูกเบียดเบียนจากมนุษย์ด้วยกันในฐานะเป็นเครื่องมือรองรับระบบทางสังคมที่ไม่มีความเท่าเทียม

ดังนั้น มนุษย์จึงเกิดความวิตกกังวลใจ ความประหวั่นพรั่นพรึง ความกลัวจากมนุษย์ด้วยกัน เพราะอาจตกอยู่ในฐานะที่เป็นวัตถุของมนุษย์ด้วยกันได้ตลอดเวลา จึงทำให้รู้สึกแปลกแยกกระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และพยายามสำนึกแยกตัวออกจากความรับผิดชอบในฐานะมนุษย์โดยไปหาสิ่งบำบัดทดแทน เช่น พระเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น เพื่อแบ่งเบาภาระความรับผิดชอบที่ไร้ความสำเร็จ

ในจิตมนุษย์มีความคิดที่ยังรากลึกอยู่ด้วยกัน ๒ ประการ คือ (๑) ความคิดต้องการปกป้องตนเองและ (๒) ความคิดต้องการรักษาตัวเอง จากความต้องการปกป้องตัวเองนี้ มนุษย์จึงได้สร้างพระเจ้าขึ้นมา ซึ่งตนจะได้พึ่งพาอาศัยเพื่อปกป้องคุ้มครอง เพื่อความปลอดภัย และเพื่อความมั่นคงของตนเอง^{๒๓}

---

^{๒๒} พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปญฺโญ), พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๕๖.

^{๒๓} Walpola Srirahula, **What The Buddha Taught**, ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร และคณะ, (แปลเรียบเรียง), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๒๓.

ในขณะที่ชาร์ตเห็นว่ “มนุษย์ไม่ใช่อะไรอื่นนอกจากสิ่งที่เขามุ่งหวัง เขามีอยู่
ตราบเท่าที่เขาคล่คลายความเป็นคนของตนให้กลายเป็นจริง ฉะนั้น มนุษย์จึงไม่ใช่
อะไรอื่น นอกจากผลรวมของการกระทำของเขา ไม่มีอะไรอื่น นอกจากชีวิตของเขา”^{๒๔}
เพราะมนุษย์จะมีชีวิตในโลกนี้ไม่ได้ หากปราศจากการกระทำมารองรับความเป็นมนุษย์ที่
มีเสรีภาพในการเลือกและรับผิดชอบต่อความรู้สึกนึกคิดอันเป็นธาตุแท้ของตน

จากการเลือกของมนุษย์นี้เอง จึงทำให้มีความรับผิดชอบตามมา ไม่ว่าจะเป็
ความรู้สึกและการกระทำที่อยู่ในขอบเขตที่เป็นไปได้ในวิสัยของตนให้มากที่สุดเท่าที่
จะเป็นไปได้ แต่กระนั้นมนุษย์ก็หนีไม่พ้นจากความกระวนกระวายใจ เนื่องจากมนุษย์ต้อง
กล้ารับผิดชอบสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับตน ดังนั้น สิ่งที่มีมนุษย์รู้สึกขยาดกลัว
มิใช่สิ่งที่เกิดขึ้น หากเป็ความพยายามที่จะต้องรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นให้เป็นตาม
อำนาจของตนให้มากที่สุด

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้มนุษย์จึงพยายามที่จะรับผิดชอบต่อสิ่งที่มีอยู่และเป็นอยู่ให้
มากที่สุด แต่ก็ไม่อาจทำเช่นนั้นได้ เพราะความรับผิดชอบมิได้เกิดขึ้นจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
หากแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเลือกและการกระทำระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ จึงทำให้
ความรับผิดชอบมีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาลที่มนุษย์ไม่อาจปฏิเสธได้ ยกเว้นเสียแต่ว่า
มนุษย์จะหลอกตัวเองด้วยความรู้สึกและการกระทำตามที่ได้กล่าวแล้วในตอนต้น

---

^{๒๔}ฌอง-ปอล ซาทร์, ปรัชญาเอ็กซิสเทนเชียลลิสม์ก็คือมนุษย์นิยม, วิทยา เทรษฐวงศ์ (แปล),

๔.๑.๔ เสรีภาพกับการหลอกตัวเอง

เสรีภาพในพุทธปรัชญามีลักษณะที่ครอบคลุมอยู่ ๒ นัย คือ

๑. เสรีภาพในเชิงมนุษย์และสังคม หมายถึง การพ้นจากการถูกเบียดเบียนทางกาย วาจา และจิตใจ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับระบบโครงสร้างทางสังคม อย่างไม่อย่างหนึ่ง ซึ่งไม่เป็นอุปสรรคต่อการใช้สิทธิและเสรีภาพในการดำรงชีวิตอยู่บนโลกนี้อย่างเท่าเทียม

๒. เสรีภาพในเชิงคุณภาพจิต หมายถึง การหลุดพ้นจากอำนาจกิเลส ตัณหา อุปาทาน เพราะการรู้เห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง อันได้แก่ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความเป็นของที่ปราศจากตัวตน เพราะสิ่งนี้อยู่ในกระบวนการของเหตุปัจจัย แห่งสามัญลักษณ์ะคือ การเกิดขึ้นในเบื้องต้น การตั้งอยู่ในท่ามกลาง และดับไปในที่สุด

เสรีภาพในเชิงมนุษย์และสังคม เป็นเสรีภาพที่มนุษย์จะพึงมีพึงได้ด้วยการเผชิญหน้ากับความเป็นจริงของชีวิตและสังคม โดยเฉพาะการมีเสรีภาพในชีวิต และทรัพย์สินของตนและผู้อื่น เราสามารถพิจารณาถึงเบญจศีลและเบญจธรรมในฐานะเป็นพื้นฐานของการมีเสรีภาพและความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ดังนี้

๑. การงดเว้นจากการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น เพื่อให้มนุษย์มีความรักใคร่ และปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย

๒. การงดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้ หรือละเมิดในทรัพย์สินของผู้อื่น เพื่อให้มนุษย์รู้จักประกอบอาชีพที่สุจริต และเห็นคุณค่าแห่งความยากลำบากในการรวบรวมทรัพย์สิน

๓. การงดเว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม หรือการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นหวงแหน เพื่อให้มนุษย์มีความระมัดระวังและรู้จักควบคุมตนเองไม่ให้หลงในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่ไม่อาจเป็นไปในอำนาจของตนตลอดเวลา

๔. การงดเว้นจากการพูดเท็จ พูดโกหก พูดหลอกหลวง พูดหยาบคาย พูดส่อเสียด พูดเพ้อเจ้อ เพื่อให้มนุษย์มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น

๕. เว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท และสิ่งเสพติดให้โทษประเภทต่าง ๆ เพื่อให้มนุษย์มีสติยั้งคิดและสำนึกรู้ตามธาตุแท้ของตนเองว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ

จะเห็นได้ว่า เสรีภาพและความรับผิดชอบที่มนุษย์มีต่อตนเอง ย่อมเป็นเสรีภาพของผู้อื่นเช่นกัน ชาร์ตเตอร์เองก็ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเสรีภาพดังกล่าว

โดยเน้นให้มนุษย์มีความรับผิดชอบต่อนองและสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม หากไม่เช่นนั้นมนุษย์จะใช้เสรีภาพสร้างความเดือดร้อนแก่ตนเองและสังคมอย่างไม่เหมาะสม

ในทางตรงกันข้ามมนุษย์มักเกิดความอหังการ^{๒๕} (ทิฏฐิ) มมังการ^{๒๖} (ตัณหา) และใช้ความพยายามที่เหนือกว่าผู้อื่นในด้านสติปัญญา ความรู้ความสามารถและโอกาสที่มีมาทำลายสิทธิและเสรีภาพของตนเองและผู้อื่นทาง กาย วาจา และจิตใจ ด้วยการทำในสิ่งที่ตรงกันข้ามกับความรู้สึก เช่น การทำลายหรือล่องละเมิดในชีวิต ทรัพย์สิน และลูกเมียของผู้อื่น เพื่อแสดงถึงความมีอำนาจ การเอาใจเอาเปรียบและปกป้องผลประโยชน์ของตนเองและพรรคพวก เป็นต้น ซึ่งเป็นการแสดงปมเคืองในทางที่ไม่ชอบธรรม

ลักษณะดังกล่าวเป็นการกระทำที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของมนุษย์และสังคม โดยใช้เสรีภาพส่วนตัวไปทำลายเสรีภาพของผู้อื่นให้มีอยู่และเป็นอยู่ในฐานะเป็นเครื่องมือรองรับเสรีภาพที่ไร้ความรับผิดชอบของตน ด้วยการแสดงพฤติกรรมช่มช้อยให้ฝ่ายตรงข้ามเกิดความเกรงกลัวในอำนาจของตน แท้ที่จริงแล้วมนุษย์กำลังใช้ความมีและความเป็นของตนหลอกตัวเองและผู้อื่น เพื่อปกปิดปมด้อย ความกลัวต่อความยากลำบาก ความกังวลใจ การแข่งขันชิงดี การเอาใจเอาเปรียบ การสูญเสียอำนาจ พรรคพวก บริวาร ซึ่งเป็นความรู้สึกกลวงในที่มนุษย์ไม่อาจเติมเต็มได้อย่างถาวร ยกเว้นเสียแต่ว่ามนุษย์จะใช้เสรีภาพดังกล่าวในลักษณะที่ว่า “เป็นความหลอกลวง ความเป็นผู้หลอกลวง ความเสแสร้ง ความล่อลวง การปิดบัง การหลบเลี่ยง การหลีกเลียง การซ่อน การซ่อนเร้น การปกปิด การไม่เปิดเผย การไม่ทำให้แจ้ง การปิดสนิท”^{๒๗} ภาวะของสิ่งทั้งหลายที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงเท่านั้น

ชาร์ตอร์เห็นว่า แม้มนุษย์จะเป็นผู้ถูกสถาปนาให้มีเสรีภาพ แต่เสรีภาพของมนุษย์ก็มักถูกตีตกหาคะตุ้นให้เลิกสิ่งนั้นสิ่งนี้อยู่ตลอดเวลา มนุษย์จึงต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อผู้อื่น มิใช่การใช้เสรีภาพทำลายเสรีภาพของมนุษย์ด้วยกัน หากมนุษย์เป็นเช่นนั้น เสรีภาพก็ไม่ได้มีความหมายใดๆ เพราะเป็นเสรีภาพที่ปราศจากความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

เสรีภาพดังกล่าวเป็นเสรีภาพแห่งการหลอกตัวเอง เพราะมนุษย์รู้สึกขยาดกลัวความว่างเปล่า ความสูญเสีย การถูกทำลายจากฝ่ายตรงข้ามซึ่งมีเสรีภาพเช่นเดียวกัน

---

^{๒๕} ดูรายละเอียดเพิ่มเติม ใน อัง.ต.ก.อ. (ไทย) ๒/๓๒/๑๑๓.

^{๒๖} ดูรายละเอียดเพิ่มเติม ใน อัง.ต.ก.อ. (ไทย) ๒/๓๒/๑๑๓.

^{๒๗} ขุ.ม.(ไทย) ๒๙/๒๑/๙๕. ๒๙/๑๗๕/๕๐๒.

กับตนเอง จึงพยายามแสดงพฤติกรรมดังกล่าว เพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามตกเป็นเครื่องมือหรือวัตถุที่เป็นไปในอำนาจแห่งเสรีภาพของตน แต่ในความเป็นจริง มนุษย์มักไม่เป็นสิ่งที่ตนเป็น แต่จะเป็นในสิ่งที่ตนเองไม่เป็น เพราะมนุษย์คือผู้ถูกสถาปให้มีเสรีภาพ ผู้อื่นก็มีเสรีภาพเช่นเดียวกับเรา ดังนั้น ผู้อื่นก็สามารถใช้เสรีภาพที่มีอยู่ให้เปลี่ยนแปลงไปในฐานะอื่นได้เช่นกัน

อีกประการหนึ่ง เสรีภาพในเชิงคุณภาพจิตในพุทธปรัชญานั้น เป็นเสรีภาพที่มนุษย์ต้องผ่านกระบวนการฝึกฝน อบรม พัฒนา ขัดเกลา ให้มีความรู้เห็นในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงหรือเป็นไปตามเหตุปัจจัยของสิ่งนั้นๆ ซึ่งเป็นคุณภาพจิตที่จางคลายจากความไม่รู้ในสภาวะความบีบคั้น ความขัดแย้ง ความเปลี่ยนแปลง ความบกพร่องไร้แก่นสาร (ทุกข์) การยึดถือผิดด้วยอำนาจของความอยากมีอยากเป็น และความไม่อยากมีอยากเป็น (สมุทัย) ภาวะที่เข้าถึงการกำจัด การไม่ติดข้อง การไม่เกี่ยวข้อง การไม่ถูกลอกด้วยอำนาจตัณหา (นิโรธ) การปฏิบัติตามแนวทางที่ทำให้พฤติกรรมทางกาย วาจา และจิตใจ เกิดภาวะแห่งความสมดุลในการดำเนินชีวิตและการเกี่ยวข้องกับมนุษย์และสังคม (มรรค) เป็นการรู้เห็นอริยสัจ ๔^{๒๘} ตามความเป็นจริง

ดังนั้น “เมื่อบุคคลรู้เห็นรูปโดยความไม่เที่ยงจึงละอวิชชาได้ วิชชาจึงเกิดได้”^{๒๙} และปราศจากความอยากมีอยากเป็น และยึดถือผิดด้วยอำนาจของกิเลส เป็นลักษณะของจิตมีสภาวะรู้ตื่น เบิกบาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว ควรแก่การงาน ดังความที่ว่า

เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดังเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ เรานั้นรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้อาสวะ นี้อาสวสมุทัย นี้อาสวนิโรธ เมื่อเราเห็นอยู่อย่างนี้ จิตก็หลุดพ้นจากกามาสวะ ภวาสวะและอวิชชาสวะ^{๓๐}

จะเห็นได้ว่า “เมื่ออวิชชา ตัณหา อุปาทาน นั้นดับหายไปแล้ว ก็เกิดปัญญาเป็นวิชชาสว่างแจ้งขึ้น มองเห็นสิ่งทั้งหลายกล่าวคือ โลกและชีวิตถูกต้องชัดเจนตามที่มันเป็นของมัน ไม่ใช่ตามที่อยากให้มันเป็น หรือตามอิทธิพลของสิ่งเคลือบแฝงกำบัง”^{๓๑} ซึ่งเป็นลักษณะของจิตที่สำนึกรู้สิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวง

^{๒๘}ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ส.ม. (ไทย) ๑๒/๙๑/๘๕.

^{๒๙}ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๕๓/๔๕, ๑๘/๗๙-๘๐/๗๒-๗๓.

^{๓๐}ม.มู. (ไทย) ๑๒/๓๘๖/๔๑๗.

^{๓๑}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๒๒๙.

ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา สภาวะธรรมที่ปรากฏแก่มนุษย์ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมล้วนปราศจากความเป็นตัวตน (อนัตตา) เพราะสิ่งเหล่านี้ต่างก็ตกอยู่ในกระบวนการของไตรลักษณ์ อันได้แก่ การเกิดขึ้นในเบื้องต้น ตั้งอยู่ในท่ามกลาง และดับไปในที่สุดนั่นเอง

ดังนั้น เสรีภาพจึงเป็นเบื้องต้นแห่งการพัฒนาคุณภาพและจิตให้เป็นไปในทางสร้างสรรค์ทั้งแก่ตนเองและสังคม จนจิตมีความเป็นอิสระจากความมีและความเป็นที่ไม่ตกอยู่ในอำนาจของกิเลส และไม่ถูกหลอกด้วยอวิชชา ตัณหา^{๓๒} อุปาทาน^{๓๓} จึงเป็นทางที่มนุษย์จะรู้เห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เป็นการเห็นที่เป็นไปด้วยอำนาจของปัญญาวิมุตติอย่างแท้จริง

ส่วนเสรีภาพในทรรศนะของชาร์ตั้นั้นเป็นกระบวนการยอมรับและปฏิเสธของจิตสำนึกในภาวะแห่งความว่างเปล่าไปสู่ความมีหรือความเป็น “เพราะจิตรู้ถึงความว่างเปล่าไร้แก่นสารของตน จิตจึงปรารถนาหรือมีตัณหาในอันที่จะหาอะไรมาเติมใส่ตัวเองให้เต็ม ความเต็มมีอยู่ในวัตถุ จิตจึงอยากเป็นวัตถุ”^{๓๔} เสรีภาพจึงเป็นพื้นฐานของมนุษย์ที่จะเลือกยอมรับและปฏิเสธความว่างเปล่า เพราะลักษณะสำคัญของมนุษย์ “คือความสามารถที่จะแยกตัวเองออกจากสิ่งอื่น”^{๓๕} เพื่อเติมภาวะแห่งความมีและความเป็นในความพร่อง ความว่างเปล่า ให้เต็มตามความรู้สึกนึกคิดของตนให้มากที่สุด

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า “การปฏิเสธ การถ่วงเวลา หรือการหลีกเลี่ยง การตัดสินใจ และการเลือกเป็นสิ่งเดียวกับเสรีภาพ เนื่องจากจิตของเรามีแต่ความว่างเปล่า เราจึงสามารถเติมเต็มอะไรลงไปก็ได้ จิตของเราจึงมีความสามารถที่ยอมรับหรือปฏิเสธก็ได้”^{๓๖} เพื่อที่จะยอมรับและปฏิเสธสิ่งใดสิ่งหนึ่ง สิ่งดังกล่าวเป็นไปในอำนาจของตน ในท่ามกลางความว่างเปล่าไร้แก่นสาร ความโดดเดี่ยว ความอ้างว้าง ความวิตกกังวลใจ ความเบื่อหน่าย ความท้อแท้ ความหดหู่ ความกระวนกระวายใจ ความเอียน เป็นต้น

---

^{๓๒}ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๖/๙๑.

^{๓๓}ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๕/๙๐.

^{๓๔}พระราชวรมุนี (ประยูร ธมมจิตโต), “ศึกษาเปรียบเทียบทฤษฎีอนัตตาในปรัชญาของชาตรีและพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ปริทรรศน์, หน้า ๑๒๐.

^{๓๕}อดิศักดิ์ ทองบุญ, คู่มืออภิปรัชญา, หน้า ๗๐.

^{๓๖}พระมหาวินัย ผลเจริญ, “เสรีภาพในทัศนะของฌอง-ปอล ซาทร์ และพระธรรมปิฎก (ประยูร ธมมจิตโต)”, วารสารพุทธศาสนศึกษา, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๔๕) : ๙.

ในทางตรงกันข้าม เสรีภาพดังกล่าวกลับทำให้มนุษย์เป็นทาสแห่งความทะยานอยากอย่างไม่สิ้นสุด เพราะมนุษย์ต้องดิ้นรนแสวงหาความมีและความเป็นที่ร่ำรวยที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยปราศจากความอึดและความสมบูรณ์อย่างถาวร แต่ในพุทธปรัชญาเห็นว่า ความอยากมีอยากเป็นของมนุษย์นั้นไม่มีวันเต็ม เพราะมนุษย์เป็นทาสแห่งตัณหาอยู่เป็นนิตย์

แม้ว่าเสรีภาพจะเป็นเหตุให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมได้อย่างกว้างขวางทั้งในส่วนตัวและสังคม แต่กระนั้นเสรีภาพดังกล่าวก็กลายเป็นพันธนาการที่รัดมนุษย์ไว้ภายใต้เงื่อนไขขงกิเลสตัณหาอยู่อย่างไม่วันสิ้นสุด เพราะมนุษย์มักอาศัยเสรีภาพดังกล่าวสร้างมโนภาพและให้คุณค่าต่าง ๆ ไปตามการสำนึกของตน จนไม่รู้ว่าอะไรคือคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมแห่งเสรีภาพที่ควรจะมีหรือควรจะเป็นตามธาตุแท้ของตน

เนื่องจากเสรีภาพในทรรศนะของชาลส์ดาร์วินไม่มีขอบเขตกำหนด เพราะไม่ต้องการให้อุดมการณ์ ทัศนคติ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม มีอิทธิพลเหนือการเลือกของตน แต่ในความเป็นจริง เสรีภาพดังกล่าวกลับเป็นพันธนาการแห่งเสรีภาพ เพราะทำให้มนุษย์ต้องเผชิญหน้ากับความรับผิดชอบต่อภาระอันหนักอึ้งในด้านความรู้สึกโดดเดี่ยว ความประหวั่นพรั่นพรึง ความวิตกกังวลใจ ด้วยการกระทำที่กลบเกลื่อน ผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริงในแง่ของความรู้สึกและการกระทำที่มีแต่การเลือกโดยปราศจากการสัมฤทธิ์ผลอย่างแท้จริง

อีกประการหนึ่ง เสรีภาพเป็นเงื่อนไขในการปฏิเสธความรับผิดชอบ เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์มักใช้เสรีภาพในการเลือก มากกว่าที่จะใช้เสรีภาพในการรับผิดชอบ โดยอ้างว่า มนุษย์มีเสรีภาพที่จะทำเช่นนี้ได้ แต่พฤติกรรมดังกล่าวนี้เป็นเหมือนดาบสองคม กล่าวคือ คมที่หนึ่ง เป็นการใช้เสรีภาพเบียดเบียนตนเองทั้งในด้านความรู้สึกและการกระทำที่เกินขอบเขตหรือไม่สอดคล้องกับธาตุแท้ของตน อีกคมหนึ่งเป็นการสร้างตัวอย่างในเชิงลบแก่สังคม เสรีภาพลักษณะนี้กลายเป็นขยะแห่งการเลือกที่สร้างปัญหาแก่มนุษย์อย่างไม่สิ้นสุด “เพราะการใช้เสรีภาพของมนุษย์ทำให้มนุษย์มีความทุกข์ และไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากความทุกข์ได้ จนกว่าจะสิ้นชีวิต”^{๓๗} ซึ่งเป็นเสรีภาพที่ทำลายสิ่งอื่นให้อยู่ในสภาพเช่นเดียวกับวัตถุ เพื่อตอบสนองความต้องการด้วยอำนาจแห่งกิเลสตัณหาเรื่อยไป

---

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙.

ดังนั้น เสรีภาพของชาร์ตจึงเป็นเสรีภาพจากสิ่งที่มี (Freedom from Being-in-itself) ไปสู่เสรีภาพแห่งความมีและเป็น (Freedom of Being-for-itself) เพราะเป็นเสรีภาพแห่งการเลือกจากสิ่งที่มีแต่ความว่างเปล่า เพื่อไปสู่ภาวะแห่งความมีและความเป็นชั่วคราวหนึ่ง ซึ่งเป็นลักษณะแห่งความปรารถนาที่ไร้ความสำเร็จของมนุษย์นั่นเอง

๔.๒ อิทธิพลที่มีต่อวิถีชีวิต

แม้ว่าแนวคิดเรื่องการหลอกตัวเองในปรัชญาของชาร์ตเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการสูญเสียความเป็นตัวของตัวเองของมนุษย์ ด้วยการพยายามจะยอมรับและปฏิเสธความว่างเปล่า ความโดดเดี่ยว ความประหวั่นพรั่นพรึง ความแปลกแยกของการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ในรูปแบบที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เพราะมนุษย์มีเสรีภาพในการเลือกเกี่ยวข้องกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยปราศจากความช่วยเหลือใดๆ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ มนุษย์จึงพยายามเติมเต็มความพร่อง ความกลวงในความว่างเปล่าไว้แก่นสารในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะด้วยการยอมรับ หรือการปฏิเสธ เพราะมนุษย์คือเสรีภาพแห่งการเลือกที่จะมีและเป็น ไม่ว่าสิ่งนั้นจะสัมฤทธิ์ผลอย่างไรอย่างหนึ่งหรือไม่ก็ตาม แต่สิ่งสำคัญก็คือ การเลือกที่จะเป็นในสิ่งที่ไม่เป็นและไม่เป็นในสิ่งที่เป็น เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่มีการสำนึกอยู่ในภาวะแห่งความว่างเปล่า และพยายามเติมเต็มภาวะดังกล่าวด้วยความมีและความเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งชั่วคราว

แม้ว่ามนุษย์จะรู้ความเป็นจริงว่า โดยธาตุแท้ของมนุษย์ไม่มีอะไรเป็นแก่นสาร ไม่ว่ามนุษย์จะเติมเต็มมากเท่าใด ความพร่องก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น แต่มนุษย์ก็ไม่อาจยอมรับความเป็นจริงดังกล่าวนี้ได้ เพราะมนุษย์มักไม่ยอมรับตามที่มันเป็น แต่มักจะยอมรับตามสิ่งที่ตนตามความรู้สึกนึกคิดของตน หากแต่สิ่งที่มนุษย์ให้เป็นกลับสร้างภาระอันหนักอึ้งแก่มนุษย์ จึงทำให้มนุษย์ส่วนใหญ่พยายามหลีกเลี่ยงสิ่งดังกล่าวโดยอาศัยเงื่อนไขทางกฎเกณฑ์ หลักการ อุดมการณ์ มาเป็นข้อแก้ตัวในการปฏิเสธความรับผิดชอบ

การที่มนุษย์มีชีวิตอยู่บนโลกนี้ด้วยความเป็นตัวของตัวเอง อาจไม่เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ ลัทธิ ปรัชญา อุดมการณ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม ศีลธรรม จริยธรรม แต่สิ่งนี้ก็อาจเป็นเงื่อนไขที่ครอบงำ ชักจูง ปิดกั้น หลอกกลวง ให้มนุษย์เลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความหลงผิด และแสวงทำพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับธาตุแท้ของตน ทั้งในรูปแบบของการยอมรับสิ่งที่ปรารถนาและปฏิเสธสิ่งที่ไม่ปรารถนาอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้น ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะได้พิจารณาแนวคิดเรื่องการหลอกตัวเองที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตในด้านต่างๆ ดังนี้

๔.๒.๑ อิทธิพลที่มีต่อครอบครัว

พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของสมาชิกในครอบครัวย่อมมีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ กล่าวคือเสรีภาพและความรับผิดชอบอันจะพึงมีต่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่น “เพราะครอบครัวเป็นเสมือนตัวกลางระหว่างชนชั้นกับปัจเจกชน โดยข้อเท็จจริงแล้วครอบครัวก็อยู่ภายในขอบวนการเคลื่อนไหวของประวัติศาสตร์ และยังเป็นเสมือนสิ่งสมบูรณ์ในความมีดทับของวัยเด็ก”^{๓๘} โดยกิจกรรมต่างๆ ต้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมศักยภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่กลับเป็นการยับยั้งจนหมดโอกาสที่จะรู้จักธาตุแท้ของตนเอง เพราะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์หรือขนบธรรมเนียมประเพณีของคนในครอบครัวหรือสังคมอย่างเบ็ดเสร็จ ดังจะเห็นได้จากชีวิตครอบครัวของชาร์ดร์ที่ต้องจากพ่อแม่ไปอยู่กับตา ซึ่งก็ได้ใช้วิธีการที่ตนเองถนัดอบรมเลี้ยงดูชาร์ดร์ให้เติบโตตามที่ตนเองต้องการ ดังข้อความที่ว่า

ดร.ชาร์ลส์ สไวเซอร์ (Charles Schweitzer) เป็นผู้คงแก่เรียนและเคร่งครัด ศาสนาต้องการให้ชาร์ดร์เป็นเด็กดีและรอบรู้วิทยาการต่างๆ ตั้งแต่อายุยังน้อย ดังนั้น จึงพยายามอบรมสั่งสอนให้ชาร์ดร์เป็นคนมีระเบียบวินัยและจริยธรรม พร้อมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้ชาร์ดร์ใช้เวลาอ่านหนังสือมากกว่าทำงานอื่น^{๓๙}

จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมการอบรมสั่งสอนในกรอบของศาสนาหรือศีลธรรมด้วยความเข้าใจว่า สิ่งดังกล่าวจะทำให้มนุษย์เจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์แบบ แต่ในขณะเดียวกันอาจมีทั้งส่วนที่ส่งเสริมและทำลายเสรีภาพส่วนบุคคล “แม้ชาร์ดร์เองก็ไม่เห็นด้วยกับอุดมการณ์ หลักการ หรือลัทธิที่มีความคิดตายตัวเป็นมาตรฐาน ไม่ว่าจะรูปแบบใดทั้งสิ้นเพราะถือว่าสิ่งเหล่านี้ทำให้มนุษย์ไม่มีเสรีภาพที่ตนพึงมี”^{๔๐} ในขณะเดียวกันเราก็ไม่
ว่า ๑
สิ่งที่เรามีหรือเป็นอยู่ในขณะนี้ เป็นสิ่งที่อีกฝ่ายหนึ่งควรตัดสินใจเลือกเช่นเดียวกับเรา

^{๓๘} ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, *ปรัชญาเอ็กซิสเตนเชียลลิสม์*, หน้า ๗๖.

^{๓๙} พินิจ รัตนกุล, *ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ซาร์ดร์*, หน้า ๒๐.

^{๔๐} กীরติ บุญเจือ, *ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม*, หน้า ๑๑๗.

หรือไม่ เนื่องจากมนุษย์ล้วนแต่มีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง ด้วยการตัดสินใจเลือกกระทำ
สิ่งต่างๆ ในรูปแบบของตน ดังที่ว่า “มนุษย์ไม่ใช่อะไรอื่น นอกจากผลิตผลที่เขาสร้างขึ้น
แก่ตนเอง”^{๔๑}

สำหรับผู้นำครอบครัวที่พยายามมองลูกหรือบุคคลอื่นๆ เป็นเพียงวัตถุที่
รอคอยการสร้างสรรค์จากอุดมการณ์ของตน ในขณะที่เดียวกันเขาลืมไปว่าบุคคลอื่นก็มี
เสรีภาพในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามความรู้สึกเช่นกัน กระนั้นก็ตามบุคคลดังกล่าว
กำลังใช้เสรีภาพส่วนตัวไปทำลายเสรีภาพของบุคคลอื่น เนื่องจากเสรีภาพของมนุษย์คือ
การเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร้ความสำเร็จบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อภาระที่เกิดขึ้น
อย่างไม่ประหวั่นพรั่นพรึง

ส่วนผู้ที่พยายามใช้ลัทธิ อุดมการณ์ที่มีมาตรฐานแบบตายตัวมาเป็นกรอบให้
ผู้อื่นเดินไปตามความรู้สึกของตน จึงไม่ใช่บุคคลที่ใช้เสรีภาพต่อมนุษย์ในฐานะที่เป็นผู้ที่
มีเสรีภาพเช่นเดียวกับตน และกล่าวได้ว่า บทบาทของเขาจึงเป็นเช่นเดียวกับบริการที่
พยายามเล่นละครตามบทบาทของพนักงานบริการที่ไม่ใช่ธาตุแท้ของตน แต่ก็ต้องสวม
บทบาทให้สมจริง ทั้งนี้เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่นั่นเป็นเกมส์ที่ผู้เล่นรู้สึก
สนุก แต่ฝ่ายตรงข้ามหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะเขาปราศจากความเป็นตัวของตัวเอง

แม้ว่าพฤติกรรมดังกล่าวอาจทำให้มนุษย์ได้รับการตอบสนองอย่างใด
อย่างหนึ่ง แต่ก็เป็นการแสดงให้เห็นว่า การที่มนุษย์ตัดสินใจเลือกสถานการณ์ต่างๆ
โดยปราศจากความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน ทำให้มนุษย์เกิดความกังวลใจกับ
ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น เนื่องจากไม่สามารถรับผิดชอบต่อภาระอันหนักอึ้งที่
เกิดขึ้นโดยปราศจากการช่วยเหลือใดๆ ได้ จึงเป็นเหตุให้มนุษย์พยายามแสวงหา
พฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึกของตนขึ้นมา เพื่อปกปิดความวิตกกังวลและภาวะที่
จืดจาง อาย อับ
บางประการอย่างสงวนท่าที แต่เขากำลังถูกอีกฝ่ายมองอย่างแปลกแยก เพราะพฤติกรรม
ดังกล่าวไม่ได้มีความเป็นหนึ่งเดียวกับธาตุแท้ของฝ่ายตรงข้าม และอาจทำให้เขาเมินเฉย
ต่อสิ่งที่กำลังกระทำอย่างไร้จิตวิญญาณ

ลักษณะดังกล่าวมักทำให้ผู้ถูกเลี้ยงกลายเป็นคนที่ไม่ใส่ใจในเสรีภาพแห่งการ
สำนึกของตัวเอง เพราะเสรีภาพดังกล่าวถูกทำลายให้เหลือเพียงความว่างเปล่า
ที่ไร้การสร้างสรรค์หรือแนบเนียนเช่นเดียวกับวัตถุ จึงไม่อาจสร้างความมั่นใจในการ

---

^{๔๑} Jean-Paul Sartre, *Existentialism and Humanism*, p. 28.

ดำรงชีวิตอยู่ในโลก แม้ว่าการตัดสินใจเลือกเช่นนี้อาจทำให้เขาได้รับการปกป้องจากผู้อื่น เหมือนชีวิตของนกในกรงทอง แต่อิสรภาพแห่งการดิ้นรนกลับเป็นพันธนาการอย่าง สิ้นหวัง

นอกจากนี้ พฤติกรรมของบุคคลผู้ติดอยู่ในกรอบของขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง จะทำให้เขาไม่กล้าหาญเพียงพอที่จะเผชิญหน้ากับ สถานการณ์ต่างๆ ด้วยความเป็นตัวของตัวเอง เนื่องจากเกิดความประหวั่นพรันพรึงต่อ ภาระอันหนักอึ้งจากการขาดความรับผิดชอบต่อความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน จึงทำให้ มนุษย์เมินเฉยต่ออดีตภาวะของตนและไม่ดิ้นรนเพื่อแสวงหาวิธีการหรือเป้าหมาย เพื่อให้ตนเองสามารถดำรงอยู่ในฐานะอันเหมาะสมแก่ธาตุแท้ของตน แต่มักปล่อยให้ชีวิต เป็นไปตามยถากรรมโดยไม่ใส่ใจว่า อะไรจะเกิดขึ้นกับตนเอง การจำนนต่อชะตากรรม เช่นนี้ไม่ใช่การเป็นมนุษย์ที่มีเสรีภาพ แต่เขาเป็นเพียงวัตถุที่ไร้จิตวิญญาณแห่งการดิ้นรน หรือการสร้างสรรคสิ่งต่างๆ ตามความรู้สึกของตนเอง

แน่นอนว่า พฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวนั้น เราไม่อาจใช้แนวทางของ คนใดคนหนึ่งมาเป็นมาตรฐานของชีวิตได้อย่างถาวร เพียงแต่เราอาจใช้เป็นแนวทาง หรือเครื่องมือเพื่อนำไปสู่วิธีการหรือเป้าหมายอื่นๆ ได้ตามความปรารถนา “เพราะมนุษย์ เป็นสิ่งที่รู้สำนึกในตัวเองและวาดตัวเองไปในอนาคตได้ มนุษย์คือตัวแบบแผนที่รู้สึกตัว ตลอดเวลา เขาไม่ใช่ตะไคร่น้ำหรือดอกไม้”^{๑๒} แม้ว่าโดยธาตุแท้มนุษย์จะมีเสรีภาพ แต่เมื่อ ถูกหล่อหลอมด้วยกฎเกณฑ์หรือศีลธรรมที่มีมาตรฐานตายตัว ทำให้มนุษย์จำนวนมากที่ ชอบทำตัวเป็นตะไคร่น้ำ กล่าวคือการอาศัยสิ่งดังกล่าวมาเป็นข้ออ้าง เพื่อปฏิเสธ ความรับผิดชอบที่เกิดจากการตัดสินใจเลือกของตัวเองให้กับสิ่งอื่นๆ จนเกิดความเคยชิน

ในที่สุดชีวิตของเขาจึงเต็มไปด้วยขยะแห่งเสรีภาพ ที่นับวันจะมองเห็นแต่ ภาระความน่าเบื่อหน่าย เนื่องจากไม่สามารถรับผิดชอบต่อภาระที่เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง กฎเกณฑ์หรือสิ่งอื่นไม่อาจช่วยเขาได้อย่างแท้จริง จึงทำให้ชีวิตของเขาไร้จิตวิญญาณ แห่งอดีตภาวะของมนุษย์ ซึ่งไม่ต่างอะไรกับวัตถุที่แน่นทึบ เพราะเขาไม่ใส่ใจต่อ ปรากฎการณ์ที่เกิดขึ้นตามความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน อีกทั้งยังก่อให้เกิดความแปลก

แ ย ก ร ะ ห ว ่า ง

---

^{๑๒}ฌอง-ปอล ซาทร์, ปรัชญาเอ็กซิสเทนเชียลิสม์ก็คือมนุษยนิยม, วิทยา เศรษฐวงศ์ (แปล), หน้า ๑๒.

ตนเองกับผู้อื่นหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ เพราะไม่สามารถรับมือกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเลือกของตนได้นั่นเอง

อีกประการหนึ่ง พฤติกรรมหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ของบุคคลและสังคมอาจทำให้มนุษย์รู้สึกปลอดภัย เพราะสิ่งดังกล่าวเป็นหลักประกันที่ทำให้เราดำเนินไปอย่างมีเป้าหมายและมนุษย์ส่วนใหญ่ก็นิยมวิถีชีวิตแบบนี้ โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีศตวรรษแห่งมักคิดว่า เส้นทางที่ตนเองเป็นอยู่เป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับคนนั้นคนนี้ จึงพยายามให้สมาชิกในครอบครัวเป็นเช่นเดียวกับตน แต่ก็ดูเหมือนว่าสมาชิกบางคนก็ยินดีปฏิบัติตามโดยปราศจากข้อโต้แย้งใดๆ เพราะในเมืองต้นเขายอมได้รับการสรรเสริญว่า เป็นคนที่เชื่อฟังผู้ใหญ่ เป็นคนมีความกตัญญูต่อครอบครัว เป็นต้น

แม้ว่าการตัดสินใจเลือกเช่นนี้มิได้เป็นความผิดแต่ประการใด หากแต่เป็นสิ่งที่กัดกร่อนเสรีภาพ กล่าวคือความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนไป เพราะเป็นการเลือกหรือตัดสินใจตามผู้อื่น โดยไม่คำนึงถึงภาระหรือความรับผิดชอบที่จะเกิดขึ้นจากการเลือกของตนว่า ไม่มีใครแบกรับภาระนี้แทนเราได้ ยิ่งเป็นความรู้สึกที่ขัดแย้งภายในก็ยิ่งเลวร้ายมากยิ่งขึ้น เพราะเขาต้องเผชิญหน้ากับภาระอันหนักอึ้งอย่างโดดเดี่ยว โดยปราศจากกฎเกณฑ์หรือบุคคลที่จะช่วยแบ่งเบาภาระดังกล่าวได้เลย

ในเรื่องนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงชีวิตของซีโมน เดอ โบวัวร์ (Simone de Beauvoir) ที่ได้เจริญเติบโตในครอบครัวที่เคร่งครัดในชนบทธรรมดาสามัญในวัยเด็ก เธออาจไม่รู้สึกละอายใจมากมายนัก แต่เมื่อเจริญวัยและมีโอกาสเข้าไปเป็นนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยพร้อมกับได้มีประสบการณ์ชีวิตมากขึ้นตามลำดับ จึงทำให้เธอมีความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่เข้ามาในอดีตขัดต่อความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนเป็นอย่างมาก หรือหากจะเปรียบเทียบก็ไม่ต่างอะไรจากนกในกรงทอง แม้ชีวิตในวัยเด็กของซีโมนจะเป็นชีวิตที่อบอุ่นสะดวกสบาย และเต็มเปี่ยมไปด้วยความรักในหมู่ญาติพี่น้อง “แต่ในขณะที่เดียวกันก็เป็นชีวิตที่อยู่ในกรอบของชนบทธรรมดาสามัญราวนกในกรงทอง ซีโมนเริ่มรู้สึกอึดอัดในการมีชีวิตดังกล่าว”^{๔๓}

อย่างไรก็ตาม การที่เราจะมีชีวิตอยู่ในโลก โดยเดินตามเส้นทางของคนอื่น ไม่ใช่เรื่องเสียหายอะไร หากแต่เรากำลังละเลยความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน เพราะสิ่งที่เราต้องมีหรือเป็นอยู่ในเวลานี้เป็นไปตามกฎเกณฑ์หรือระเบียบแบบแผนที่คนอื่นได้วางไว้ อย่างเป็นระบบและก็ต้องฝืนใจที่จะเป็นอยู่เช่นนี้ เพราะความจำเป็นด้านเงินเดือน

---

^{๔๓} พินิจ รัตนกุล, *ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ซาทร์*, หน้า ๓๔.

ในการเลี้ยงชีพ หรือไม่รู้ว่าจะไปเริ่มต้นชีวิต ณ จุดใด เนื่องจากที่ผ่านมาไม่ได้เตรียมตัวที่เผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นกับชีวิต ในสถานการณ์เช่นนี้คำที่ว่า “คับที่อยู่ได้ คับใจอยู่ยาก” ย่อมเป็นที่ประจักษ์ชัดแก่เราอย่างไม่ต้องสงสัย เนื่องจากเราต้องการเสรีภาพทางการกระทำและความรู้สึกของตนเองมากกว่าจะต้องฝืนทำตามกฎเกณฑ์ดังกล่าว

จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ต่างๆ เราไม่อาจทำตามได้อย่างถาวร เนื่องจากมนุษย์เป็นผู้มีความปรารถนาที่ไร้ความสำเร็จ นั่นหมายความว่ามนุษย์ต้องดิ้นรนไปตามความปรารถนาของตนเองอย่างไร้แบบแผนตายตัว แต่เมื่อต้องฝืนทำเช่นนี้จึงทำให้รู้สึกอึดอัดหรือเกิดความกังวลใจ เพราะมนุษย์ได้สร้างจิตสำนึกลวงสำหรับปลอบโยนตนเองว่า “เขามีเหตุผลที่จะไม่รับผิดชอบต่อการเลือกและการใช้เสรีภาพ และที่สุดก็ชินชาเสมือนว่ามันคือส่วนหนึ่งของตัวตนของเรา”^{๔๔}

๔.๒.๒ อิทธิพลต่อการศึกษา

แม้การศึกษาจะเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ แต่ก็มิได้หมายความว่าการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบจะช่วยให้มนุษย์ทุกคนค้นพบธาตุแท้ของตนเอง กล่าวคือเสรีภาพและความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเลือก เพราะรูปแบบดังกล่าวมีข้อจำกัดมากมายหลายประการ แต่อย่างน้อยการศึกษาก็เป็นเครื่องมือหรือกุญแจดอกสำคัญที่ทำให้มนุษย์เข้าไปสู่โลกกว้างได้อย่างมั่นใจขึ้น ซึ่งต้องอาศัยความกล้าหาญในการแสดงออกอย่างอิสระ ชาร์ตอร์มีความเห็นว่า “การศึกษาเพื่อค้นหาสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์และชนชั้นของมนุษย์ควรต้องศึกษาปัจเจกบุคคล”^{๔๕}

ในขณะเดียวกันก็มีมนุษย์จำนวนมาก แม้จะมีโอกาสศึกษาตามระบบของโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย แต่ก็เพิกเฉยต่อการศึกษา เพราะคิดว่าเป็นสิ่งที่เกินความจำเป็นของชีวิต จึงมักทำตัวเสเพลด้วยการเที่ยวกลางคืน หรือเสพยาเสพติดประเภทต่างๆ รวมไปถึงการมั่วสุมทางเพศ ซึ่งนักศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดา หรือเป็นค่านิยมของหนุ่มสาวในยุคนี้ แม้ในความเป็นจริงเขามีความปรารถนาที่จะเป็นนิสิตนักศึกษาอย่างสมบูรณ์ แต่ก็ไม่สามารถทำได้ เพราะเขาไม่แสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อ

---

^{๔๔} สมภาร พรหมทา, มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต, หน้า ๑๑๖.

^{๔๕} ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี, ปรัชญาเอ็กซิสเตนเชียลลิสม์, หน้า ๗๖.

การศึกษาด้วยการสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในแง่มุมต่างๆ ได้ตามความเหมาะสมแก่ฐานะของตน

การที่เขาไม่ใส่ใจต่อการศึกษา ก็มีได้หมายความว่าเขาจะไม่มีเสรีภาพในการเลือก หากแต่การเลือกที่เกิดขึ้นไม่สอดคล้องกับความรู้สึกของตนเองและเป็นการทำลายเสรีภาพ เนื่องจากเขาไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน แต่กลับโยนภาระดังกล่าวให้กับข้ออ้าง การเที่ยว การเสพยาเสพติด มาเป็นเครื่องบำบัดทดแทนความรู้สึกหรือบดบังการศึกษาไปอย่างไร้ความหมาย ในที่สุดสิ่งเหล่านี้ก็เป็นผลเสียต่อตัวเขาเอง เพราะเขาต้องรับผิดชอบต่อทุกสิ่งที่เขากระทำ

นอกจากนี้ สิ่งที่เขาเผชิญคือความกังวลที่เกิดจากการแยกตัวเองออกจากความเป็นจริง หรือปรากฏการณ์ของการศึกษาได้กลายเป็นความชินชาหรือวัตถุที่แน่นทึบในความรู้สึก จึงไม่อาจที่จะใช้เสรีภาพที่มีไปสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ได้ตามความปรารถนา ในขณะที่เดียวกันเขาจะมีความรู้สึกอึดอัดและเบื่อหน่ายกับการมีชีวิตอยู่ไปวันๆ โดยไม่มีจุดหมายใดๆ อีกต่อไป

ในทางตรงกันข้าม การศึกษาที่มนุษย์ไม่มีโอกาสเลือกตามความรู้สึกของตนเอง แต่ต้องเลือกด้วยเหตุผลต่างๆ เช่น เมื่อจบแล้วต้องมีอาชีพรองรับ หรือเป็นการศึกษาที่เพิ่มรายได้ให้แก่ตนเองและครอบครัว เป็นต้น เงื่อนไขเหล่านี้ดูเหมือนว่าในปัจจุบันเป็นสิ่งที่เราไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เพราะนักศึกษาหลายคนก็ต้องตัดสินใจเลือกเรียนตามเหตุผลหรือคำแนะนำของผู้อื่น ดังตัวอย่างนี้

นักเรียนคนหนึ่งกำลังตัดสินใจว่าจะเลือกเรียนอะไรระหว่างวิชาแพทยกับวิชาปรัชญา สิ่งที่เขาคิดเวลานี้คือ (๑) ขณะนี้เขากำลังเลือกอาชีพที่เขาจะต้องทำไปตลอดชีวิต เรื่องนี้จึงต้องคิดให้รอบคอบที่สุด (๒) เขาจะตัดสินใจเลือกอะไรดี พ่อแม่และญาติพี่น้องของเขาส่วนใหญ่แนะนำว่าควรเลือกเรียนแพทย์ เหตุผลคืออาชีพนี้มีช่องทางทำเงินได้มากกว่านักปรัชญา^{๔๖}

จะเห็นได้ว่า ลักษณะทั้งสองประการดังกล่าวข้างต้นมีส่วนสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกทั้งสิ้น อยู่ที่ว่าเขาจะตัดสินใจเลือกแบบใด หากเขาตัดสินใจเลือกเรียนปรัชญา เพราะมีอิสรภาพในการแสวงหาความรู้และสามารถแสดงทรรศนะต่อสิ่งต่างๆ ตามการสำนึกของตน โดยไม่ต้องยึดติดในทฤษฎีต่างๆ มากนัก อีกทั้งยังมีเวลาในการ

---

^{๔๖} สมภาร พรหมทา, พุทธปรัชญา มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๔๖.

เรียนรู้ประสบการณ์จากชีวิตและสังคมตามโอกาส จะทำให้เขาดำเนินชีวิตด้วยความ เป็นอิสระ ไม่ยึดติดในกรอบแห่งเหตุผล มีความเป็นตัวของตัวเอง เพราะไม่ต้องอยู่ภายใต้ อิทธิพลแห่งเหตุผลใดๆ

หากเขาตัดสินใจเลือกเรียนแพทย์ด้วยเหตุผลของพ่อแม่และญาติพี่น้อง หรือเงื่อนไขทางสังคม จะทำให้เขาต้องปฏิบัติตามอยู่ในระเบียบวินัยและตั้งใจเรียนแพทย์ให้ สำเร็จตามความคาดหวังของผู้อื่น แม้ว่าในระยะแรกเขาอาจได้รับการยกย่องจากผู้ที่ เกี่ยวข้องว่า การเลือกเรียนแพทย์เป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจของครอบครัวและสามารถ ประกอบอาชีพที่สร้างฐานะในอนาคตได้ดีกว่าอาชีพอื่นๆ จึงทำให้เขามีความเพลิดเพลินใน สิ่งที่ผู้อื่นให้เป็น โดยไม่รู้สึกละอายมากนัก แต่เมื่อเขาเป็นในสิ่งที่มีโชคร้ายของตนนานๆ เข้าก็จะเริ่มมีความรู้สึกอึดอัด เบื่อหน่ายและวิตกกังวลมากขึ้น อีกทั้งเขายังไม่สามารถ รับผิดชอบในสิ่งที่ตนเป็นอยู่ได้ เพราะการดำเนินชีวิตตามเหตุผลของผู้อื่นได้กลายมาเป็น เครื่องผูกมัดอิสรภาพแห่งชีวิตของเขาให้อยู่ในสภาพที่ไร้จิตวิญญาณ

แม้การเลือกเรียนในวิชาที่ตนถนัดอาจไม่ใช่สูตรสำเร็จของชีวิตก็ตาม แต่เป็น การเลือกที่คำนึงถึงความรู้สึกของตนเองและพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อชะตาชีวิตของตน อย่างไม่ประหวั่นพรั่นพรึง หากเราเลือกเรียนหรือดำเนินชีวิตด้วยเหตุผลและความรู้สึก อันมิใช่โชคร้ายของตน ชาวอัตถิภาวนานิยมให้เหตุผลว่า “เราต้องอยู่กับตัวของเรา ตลอดเวลาผู้ที่เลือกวิถีชีวิตจากพื้นฐานของเหตุผล (ของผู้อื่น) คือคนที่หลอกตัวเอง หลอกความรู้สึกเล็กๆ ภายในตัวเอง”^{๔๗} เนื่องจากเราต้องเผชิญหน้ากับสถานการณ์ด้าน ความรู้สึกและความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นจากการเลือกของตนโดยปราศจากความช่วยเหลือ ของผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการเรียนอย่างสิ้นเชิง

ยิ่งกว่านั้นชาวเอ็กซิสเทนเชียลลิสม์ไม่คิดว่า มนุษย์สามารถพบความช่วยเหลือ จากเครื่องหมายบางอย่างที่ให้มาบนพื้นโลกซึ่งจะชักนำเขาไป เขาคิดว่า มนุษย์จะ ตีความเครื่องหมายเหล่านี้เองตามที่เขาเลือกตลอดเวลา โดยปราศจาก ความช่วยเหลือจากสิ่งคำจูนและความช่วยเหลือใดๆ^{๔๘}

ด้านผู้สอนหรือผู้ที่ถูกเรียกว่า ครู อาจารย์ ก็พยายามทำหน้าที่ใน การถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการที่ตนถนัด แต่ก็มีบางคนที่ไม่อาจทำเช่นนี้ได้ เนื่องจากถูก

---

^{๔๗} สมภาร พรหมทา, มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต, หน้า ๑๔๖.

^{๔๘} ฌอง-ปอล ซาทร์, ปรัชญาเอ็กซิสเทนเชียลลิสม์ก็คือมนุษยนิยม, วิทยา เศรษฐวงค์ (แปล),

กำหนดด้วยหลักสูตร ข้อบังคับของโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย จึงจำเป็นต้องทำตาม บทบาทหน้าที่ด้วยการสอนหนังสือไปตามรูปแบบที่องค์กรกำหนดให้ จนบางครั้งก็ทำให้เกิดความรู้สึกว่าเสรีภาพในการถ่ายทอดความรู้ถูกจำกัดไปด้วยองค์ประกอบต่างๆ แม้ในความเป็นจริงมีความปรารถนาจะทำให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ก็ตาม แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีบางคนที่มีทัศนคติยกย่องเกณฑ์ดังกล่าวมาเป็นข้ออ้างในการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบอย่างชอบธรรม

ในทางตรงกันข้าม ก็มีผู้สอนบางคนพยายามที่จะสวมบทบาทของความเป็นครู อาจารย์ ในสถาบันการศึกษาอย่างเคร่งครัด โดยถือเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องปฏิบัติตามอย่างไม่มีข้อยกเว้น จึงทำให้กระบวนการเรียนการสอนเป็นไปตามหลักสูตรหรือทฤษฎีอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะไม่ได้คำนึงถึงความเหมาะสมหรือความแตกต่างของผู้ศึกษาตามสถานการณ์จริง แม้แต่การเรียนปรัชญาที่เช่นเดียวกัน หากผู้สอนหรือผู้เรียนยึดติดในทฤษฎี โดยไม่คำนึงถึงข้อเท็จจริงตามบริบทของสังคม อาจทำให้ผู้เรียนขาดการขบคิดอย่างปรัชญาตามสภาพความเป็นจริงในรูปแบบของตน เนื่องจากนักปรัชญาที่แท้อาจไม่รู้ระบบปรัชญาใดๆ เลยก็ได้ แต่จะต้องเป็นนักคิดอย่างปรัชญา เพราะกระบวนการทางปรัชญานั้นไม่ได้อยู่ที่เนื้อหา “แต่อยู่ที่กระบวนการคิดอย่างปรัชญา นั่นคือตระหนักในปัญหาของตนเองและตัดสินใจยึดถือคำตอบด้วยการตัดสินใจเลือกของตนเอง”^{๔๙} แต่ทั้งนี้ การยึดติดในตำราหรือทฤษฎีต่างๆ ทำให้มนุษย์ไม่มีโอกาสเผชิญหน้ากับสถานการณ์ตามความเป็นจริง หากแต่เป็นเพียงเงาหรือความเพ้อฝันที่เลื่อนลอยจากอัตถิภาวะของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

สำหรับผู้ศึกษาบางคนเห็นว่า สถาบันการศึกษาเป็นเพียงเส้นทางผ่าน หรือเป็นค่านิยมของคนที่ยุติธรรมจะแข่งขันกับมนุษย์ด้วยกัน โดยอาศัยเทคนิคและวิธีการส่วนตัวเอาเปรียบผู้อื่นในรูปแบบต่างๆ ทำให้ไม่ใส่ใจที่จะศึกษาหาความรู้จากแหล่งความรู้มากเท่าที่ควร เนื่องจากไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องศึกษาวิเคราะห์อย่างจริงจัง เพราะคนอื่น ๆ ก็สามารถเรียนจบได้ ด้วยวิธีการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบของการเป็นนักศึกษา โดยการจ้างให้ผู้อื่นทำรายงานหรือการจ่ายเงินซื้อคะแนนในกิจกรรมบางประเภท เพื่อแลกกับสิทธิบางประการที่ตนสามารถทำได้โดยไม่มีผิด

เมื่อมีคำถามว่า หากทุกคนทำเช่นเดียวกับที่เขาทำบ้างอะไรจะเกิดขึ้น เขาก็จะตอบว่า ทุกคนไม่ทำอย่างนั้นแน่ ในความเป็นจริงเราควรถามตัวเองว่า “อะไรจะเกิดขึ้น

---

^{๔๙} กิรติ บุญเจือ, ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม, หน้า ๒๕.

ถ้าทุกคนได้ทำเช่นนั้นอย่างที่เขากำลังทำ ไม่มีใครจะหลีกเลี่ยงจากความคิดที่น่ากังวลใจนี้ได้ นอกจากโกหกตัวเอง”^{๕๐} แม้ในความเป็นจริง พฤติกรรมดังกล่าวไม่เพียงแต่จะขาดความรับผิดชอบ หากแต่เขายังทำตัวเป็นมนุษย์ที่ไร้จิตวิญญาณ เพราะปราศจากการโต้ตอบใดๆ ในฐานะที่เป็นนักศึกษาที่ไม่รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองและสังคม

นอกจากนี้ การศึกษากลายเป็นช่องทางในการแสวงหาผลประโยชน์ของชนชั้นที่มีกษัตริย์การศึกษาเป็นกำแพงกั้นผู้ด้อยการศึกษาให้เป็นเครื่องมือรับใช้ประเพณี วัฒนธรรมทางด้านสติปัญญาใหม่ที่ตนสร้างขึ้นเยี่ยงทาส เพราะสิ่งดังกล่าวได้กลายเป็นเครื่องมือที่ปิดกั้นเสรีภาพของมนุษย์ให้อยู่ในฐานะวัตถุที่ไร้จิตวิญญาณแห่งการดิ้นรนไปตามความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน “เพราะการศึกษาอย่างที่เป็นอยู่นี้มิได้ช่วยปลดปล่อยมนุษย์ออกจากความโง่เขลา จารีตประเพณี ตลอดจนความเป็นทาสแต่อย่างใด การศึกษากลับเป็นพันนาการประชาชนเข้ากับค่านิยมและความทะยานอยากของคนชั้นกลาง”^{๕๑}

แม้ว่าการศึกษาจะเป็นการเลือกที่มีเหตุผล แต่ก็ไม่ควรละเลยเหตุผลและความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน เพราะจะเป็นเหตุให้เราต้องแบกรับภาระที่เกินกำลังและอาจนำไปสู่ความเบื่อหน่าย ความท้อแท้ หดหู่ ต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้เรายังต้องเผชิญกับความวิตกกังวลจากการถูกทอดทิ้งให้อยู่ในโลกนี้ตามลำพังเนื่องจากไม่มีใครช่วยแบกรับภาระดังกล่าวแทนเราได้เลย

---

^{๕๐}ฌอง-ปอล ซาทร์, ปรัชญาเอ็กซิสเทนเชียลลิสม์ก็คือมนุษย์นิยม, วิทยา เศรษฐวงศ์ (แปล), หน้า ๑๕

^{๕๑}อดัม เกลิ, การศึกษาเพื่อความเป็นไท, วิศิษฐ์ วัชวิญญู (แปล), พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, ๒๕๔๖), หน้า ๔.

๔.๒.๓ อิทธิพลต่อหน้าที่การงาน

หน้าที่การงานที่มีความยิ่งใหญ่ที่สุดสำหรับชีวิตมนุษย์ก็คือการดิ้นรนต่อสู้ เพื่อให้ได้สิ่งที่ตนปรารถนาหรือสิ่งที่ดีที่สุด เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่สามารถเป็นสิ่งที่ไม่เป็นนั่นคือการปฏิเสธสิ่งที่มีอยู่ เพื่อแสวงหาสิ่งใหม่อยู่ตลอดเวลา เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์นั้น มนุษย์ไม่อาจยอมรับหรืออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้นาน “ดังนั้น มนุษย์ต้องอยู่ในวังวนสภาวะแสวงหาอยู่ตลอดเวลา เมื่อได้สิ่งใดมา ก็จะปฏิเสธหรือละทิ้งนั้นในไม่ช้าและก็จะดิ้นรนแสวงหาสิ่งใหม่อีกต่อไป”^{๕๒}

การต่อสู้ดิ้นรนก็มีได้เป็นเครื่องยืนยันว่ามนุษย์จะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว หากแต่มนุษย์พยายามแสดงอรรถิภาวะของตนด้วยการตัดสินใจเลือกที่จะแสวงหาสิ่งใหม่ๆ ให้กับตัวเองอยู่ตลอดเวลา การดิ้นรนเช่นนี้ทำให้มนุษย์จำนวนมาก เบื่อหน่าย หดหู่ ท้อแท้กับการมีชีวิต หรือการทำหน้าที่ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น “เพราะมองไม่เห็นความสำเร็จที่อยู่เบื้องหน้า และทำตัวให้เหมือนกรวดทรายล่องลอยไปตามกระแสน้ำกระแสลม เป็นผู้ที่ทำตัวไม่สมกับที่เกิดมาเป็นมนุษย์”^{๕๓} พฤติกรรมดังกล่าวแม้จะเป็น พฤติกรรมที่มนุษย์สามารถทำได้โดยอิสระ แต่ก็เป็นทางเลือกที่ใช้อรรถิภาวะแบบปฏิเสธความรับผิดชอบ โดยปล่อยตัวเองให้เป็นไปอย่างไร้จุดหมาย

ในปัจจุบันมนุษย์ก็พยายามหลีกเลี่ยงหรือหลอกตัวเองด้วยวิธีการต่างๆ เช่น “การเสพยาเสพติด ดื่มสุรา เล่นการพนัน เซ็กซ์ และการหมกมุ่นในการทำงานทั้งงานประจำหรืองานพิเศษเป็นเครื่องบำบัดทดแทน”^{๕๔} ซึ่งมนุษย์ใช้หลบหนีหรือหลอกตัวเอง เพราะไม่ต้องการเผชิญหน้าหรือรับผิดชอบต่อภาระที่เกิดจากการตัดสินใจเลือกของตน โดยทำเป็นไม่ใส่ใจสิ่งที่กำลังเป็นอยู่ แต่กลับใส่ใจในสิ่งที่ตรงกันข้าม ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการทดแทนความรู้สึกของตนที่ต้องสูญเสียอรรถิภาวะ กล่าวคือเสรีภาพแห่งการเปลี่ยนแปลงระหว่างตนเองกับสิ่งอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนร่วมงานหรืองานที่ยากเกินความรู้ความสามารถ รวมไปถึงความไม่สมหวังในสิ่งที่ตนปรารถนา จึงทำให้มนุษย์เกิดความท้อแท้กับการดิ้นรนเพื่อแสวงหาสิ่งใหม่ๆ ให้กับชีวิต

---

^{๕๒} พินิจ รัตนกุล, *ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ซาทร์*, หน้า ๕๙.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔.

ดูเหมือนว่า สิ่งเหล่านี้จะทำให้ความปรารถนาสำเร็จได้อย่างบริบูรณ์ แต่กลับมีแต่ความบกพร่องมากขึ้น ในที่สุดมนุษย์ก็รู้สึกเบื่อหน่ายจึงทำตัวเป็นมนุษย์ไร้จุดหมายหรือปล่อยตัวให้เป็นไปตามกระแส โดยไม่ใส่ใจต่อความเป็นมนุษย์ของตนเหมือนกับวัตถุที่ไร้การตอบสนอง อันได้แก่ “สภาพเฉื่อยชาที่ไม่มีปฏิกิริยาโต้ตอบระหว่างสิ่งอื่นๆ เพื่อบรรเทาตัวเองอย่างรวดเร็วจากสภาพการมีชีวิตอยู่ในโลก”^{๕๕}

เนื่องจากบทบาทหน้าที่การทำงานของมนุษย์ย่อมมีความแตกต่างกันไปตามความรู้ความสามารถ แม้หน้าที่การงานที่มนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้องไม่สอดคล้องกับความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน แต่กระนั้นมนุษย์ก็ยังฝืนทำด้วยความจำเป็น เพื่อเงินเดือนในการเลี้ยงชีพหรือตำแหน่งหน้าที่ที่ต้องอาศัยคุณสมบัติทางการศึกษาและประสบการณ์ เมื่อเราได้ตัดสินใจเลือกเป็นพนักงานในองค์กรต่างๆ สิ่งที่เราต้องทำก็คือการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอันเป็นความเคยชินของเรา ไม่ว่าจะเป็นการนอนตื่นสาย การทำงานไม่เป็นระบบหรือการขาดการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในด้านต่างๆ โดยต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ผู้อื่นวางไว้ทุกประการ

เมื่อมนุษย์อยู่กับสิ่งเหล่านี้นานๆ อาจทำให้มนุษย์ลืมนึกความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน เพราะมนุษย์มีความรู้สึกสนุกกับบทบาทที่ได้รับอย่างเต็มที่ เช่น ความเป็นพระ ครู อาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ ศาสตราจารย์ นักเรียน นักศึกษา ทหาร ตำรวจ นายแพทย์ ทนายความ ผู้บริหาร พนักงาน วิศวกร กรรมกร นักการเมือง รัฐมนตรี เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ได้กลายมาเป็นสาระที่กำหนดธาตุแท้ของความเป็นมนุษย์ให้ติดอยู่ในกรอบแห่งบทบาทดังกล่าว ซึ่งทำให้มนุษย์เข้าใจว่า “ตนเองเป็นสิ่งเหล่านี้จริงๆ และแสดงบทบาทเป็นสิ่งเหล่านี้ เพื่อปฏิเสธเสรีภาพและความรับผิดชอบในฐานะมนุษย์”^{๕๖}

จะเห็นได้ว่า ในชีวิตประจำวันเราก็อาจมีพฤติกรรมแบบสวมหัวโขนคือการเล่นไปตามบทบาทที่เราได้รับจนลืมนึกธาตุแท้ของตนเองไป กรณีเช่นนี้ผู้วิจัยจะพิจารณาถึงบทบาทของพนักงานบริกรในคาเฟ่ แม้ว่าโดยธาตุแท้เขาไม่ใช่คนที่มีความกระตือรือร้นหรือมีความสุขอ่อนโยน แต่ก็ต้องพยายามทำตัวให้เป็นพนักงานบริกรที่สร้างความประทับใจให้แก่ลูกค้าด้วยกิริยาท่าทางที่รวดเร็ว ดังที่ว่า

เขาก้าวเท้าเข้าหาลูกค้าด้วยความรวดเร็ว โคงรับอย่างกระวีกระวาด มีน้ำเสียงและแววตาแสดงความสนใจเต็มที่ พร้อมทั้งจะรับคำสั่งจากลูกค้า ในที่สุดเมื่อ

---

^{๕๕} Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness*, p. 100.

^{๕๖} สมภาร พรหมทา, *มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต*, หน้า ๑๑๖.

พนักงานบริการคนนี้เดินกลับมาพร้อมกับสิ่งที่ลูกค้าต้องการ เขาก็พยายามอยู่ในสภาพการเดินเรียบร้อยคล้ายๆ กับการเคลื่อนไหวของเครื่องจักรกลอัตโนมัติ ขณะที่ถือถาดก็อยู่ในสภาพการทรงตัวคล้ายๆ กับนักกายกรรมที่เดินอยู่บนเชือกที่ขึงตึงมีการปรับตัวให้คงที่ด้วยการเคลื่อนไหวของมือและแขน พฤติกรรมของเขาทั้งหมดคล้ายการเล่นเกมส์ เขาถือปฏิบัติโดยมีการเคลื่อนไหวคล้ายเครื่องจักรกล มีการควบคุมทุกขั้นตอนท่าทีและระบบเสียงคล้ายๆ กับการทำงานของเครื่องจักรที่ทำงานอย่างรวดเร็ว เขากำลังเล่นเกมส้อมอย่างสนุกสนาน^{๕๗}

ชาร์ตร์เห็นว่า บทบาทของพนักงานบริการในคาเฟ่คนนี้จะไม่มีความรู้สึกว่า “ขวดหมึกนั้นคือขวดหมึก และแก้วน้ำก็คือแก้วน้ำ เขาไม่สามารถที่จะมีการพิจารณาหรือมีแนวคิดเกี่ยวกับสภาพของเขา”^{๕๘} เพราะพฤติกรรมดังกล่าวเป็นการให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่การงานมากเกินไป เมื่อใดก็ตามที่เราให้ความสำคัญกับหน้าที่การงานเมื่อนั้นธาตุแท้ของเราอาจถูกทำลายไปอย่างไม่รู้ตัวเช่นกัน

เมื่อเราอยู่กับบทบาทดังกล่าวเป็นเวลานาน สังคมก็เข้าใจว่าเราเป็นเช่นนั้นจริงๆ และก็ได้อบभावพจน์หรือหัวโขนให้แก่เรา โดยไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลว่า อะไรเป็นเรื่องส่วนตัว อะไรเป็นเรื่องงาน เราควรตัดสินใจอย่างไร แม้ในความเป็นจริงเราไม่ได้ยึดติดในสิ่งเหล่านี้ก็ตาม แต่ที่สิ่งดังกล่าวกลับกลายเป็นธาตุแท้ของเรา เช่น เรามักเรียกบุคคลผู้ที่มีหน้าที่ในการสอนว่าครู หรือเรียกผู้ที่เป็นแพทย์ว่า หมอ เป็นต้น จึงทำให้ความเป็นครูและความเป็นหมอตีตามเราไปทุกแห่ง จึงทำให้สิ่งนี้กลับมาบีบบังคับเสรีภาพของเราอีกครั้งหนึ่ง เพราะเราหนีไม่พ้นจากหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีต่อตนเองและสังคมได้

ดังกรณีที่พ.ญ.เบญญาภา ชินเวชกิจวานิชย์ จิตแพทย์ ร.พ.กรุงเทพฯ จันทบุรี ได้ตัดสินใจถ่ายแบบลงในนิตยสาร “มาตาม ฟิกาโร” ฉบับเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๘ โดยโพสท่าในลักษณะเซ็กซี่รวมทั้งใส่เสื้อผ้าสั้นโชว์สะดือตามรูปแบบของแฟชั่น แม้ว่าจะเป็นสิทธิเสรีภาพส่วนตัวที่จะทำเช่นนั้นได้ตามธาตุแท้ของตนก็จริง แต่ก็ถูกฝ่ายต่างๆ วิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับความ เป็นแพทย์กันอย่างกว้างขวาง ดังนี้

น.พ.ม.ล.สมชาย จักรพันธุ์ อธิบดีกรมสุขภาพจิต กล่าวว่า พ.ญ.เบญญาภา เป็นหม้ออายุก็เยอะแล้ว น่าจะคิดได้ว่า ทำอะไรอยู่ ถ้าถามว่า มีสิทธิทำได้หรือไม่

---

^{๕๗} Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness*, p. 100.

^{๕๘} Ibid, p. 102.

ก็คงต้องตอบว่า มีสิทธิ แต่ว่าภาพลักษณ์ของหมอ คนมักจะคิดว่า ต้องเรียบร้อย น่าเคารพ พ.ญ.เบญญาภา เรียงจบหมอ ภาพของความเป็นหมอก็จะติดตัวตลอดไป ตัวเขาเองอาจไม่อยากเป็นก็ได้ ในขณะที่ น.พ.วิเชียร เทียนถาวร ปลัดกระทรวงสาธารณสุขก็ได้กล่าวถึงกรณีนี้ว่า เป็นเสรีภาพที่สามารถจะทำได้ แต่วิชาชีพ เช่น หมอหรือครู ต่างเป็นอาชีพที่ประชาชนให้ความเคารพศรัทธา ไม่ว่าคนเด็กหรือคนแก่ต่างก็ยกมือไหว้ จากการดำรงอยู่ในวิชาชีพแพทย์ ซึ่งบุคลิกภาพของแพทย์ พยาบาล ต้องประกอบด้วยกิจกรรมารยาท การแต่งกาย เพื่อให้สมกับที่คนให้ความเคารพ^{๕๙}

อย่างไรก็ตาม การทำหน้าที่ในองค์กรที่เต็มไปด้วยกฎเกณฑ์ ในระยะแรกอาจทำให้เรามีความตื่นตัวที่จะปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด แต่ในระยะยาวเราจะเริ่มชินชากับสิ่งเหล่านี้ จนมองไม่เห็นความมีคุณค่าในธาตุแท้ของตนเอง และทำให้เกิดความเบื่อหน่าย เนื่องจากสิ่งที่ตนทำกลับเป็นผลงานของผู้อื่นหรือองค์กรที่คอยให้คุณค่ากับชีวิตเรา ส่วนเราเป็นเพียงแค่ดอกไม้ประดับจากที่นับวันจะเหี่ยวเฉาและไร้คุณค่าลงทุกที เมื่อเป็นเช่นนี้มนุษย์ย่อมเกิดความวิตกกังวลใจในความมั่นคงของชีวิต หากไม่ได้เตรียมความพร้อมที่จะรับความเปลี่ยนแปลงนี้ ก็อาจจะทำให้ลึกลับภาวะอันจะเกิดขึ้นจากการตัดสินใจเลือกของตนด้วยการปล่อยชีวิตให้เป็นไปตามยถากรรม

นอกจากนี้ ยังมีมนุษย์จำนวนมากที่พยายามหลอมตัวเองเข้ากับหน้าที่การงานเพื่อหลีกเลี่ยงความโดดเดี่ยว ความว้าเหว่ ความอ้างว้าง เพราะการอยู่คนเดียวทำให้มนุษย์รู้สึกไม่มั่นใจในตนเอง จึงอาศัยหน้าที่การงานมาเป็นเครื่องมือปกป้องตนเองให้มีความปลอดภัยและได้รับการยกย่องสรรเสริญจากพรรคพวกที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน โดยไม่ต้องหวาดวิตกในท่ามกลางความมีเสรีภาพของมนุษย์ด้วยกัน แม้ในความเป็นจริงเขาไม่อาจอยู่กับสิ่งเหล่านี้ได้อย่างถาวร แต่เขาก็พยายามหลอกตัวเองโดยอาศัยคนอื่นเป็นเครื่องมือหลอเลี้ยงให้ตนเองมีความอหิวาญและเข้มแข็งกว่าคนอื่น

เมื่อเป็นเช่นนี้ พวกเขาก็ต้องสร้างภาพพจน์ของตัวเองที่มียศตำแหน่ง มีเพื่อนที่มีอิทธิพลมีที่ทำงานที่ใหญ่โต สิ่งเหล่านี้จะเป็นป้อมปราการที่ พวกเขาจะหลบเข้าไปอาศัยเมื่อเกิดความลึกลับสงสัยในตัวเองเมื่อนึกถึงภาพเหล่านี้ เราก็จะบอกกับตัวเองว่า เรานี่ฉลาด กล้าหาญและยิ่งใหญ่^{๖๐}

---

^{๕๙} ขาวสด, (๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘) : ๑๖.

^{๖๐} อดัม เคิล, การศึกษาเพื่อความเป็นไทย, วิชาผู้ วังวิญญู (แปล), หน้า ๑๒.

ดังนั้น หน้าที่การงานของมนุษย์จึงไม่ใช่การอยู่กับบทบาทหน้าที่จนสูญเสีย ชาติทุกข์ของตน หากแต่มนุษย์มักเป็นสิ่งที่ไม่เป็นและไม่เป็นสิ่งที่ไปตามความรู้สึกของตน อย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพราะมนุษย์เป็นผู้มีความปรารถนาที่ไร้ความสำเร็จ

๔.๒.๔ อิทธิพลต่อความรัก

ความโดดเดี่ยวอ้างว้างเป็นเหตุให้มนุษย์พยายามแสวงหาสิ่งที่ปรารถนา หรือความรักจากมนุษย์ด้วยกัน เพื่อให้ชีวิตอบอุ่นหรือมีความปลอดภัยจากเสรีภาพของตนและคนอื่น กล่าวคือการประสานเสรีภาพของทั้งสองฝ่ายให้มีความเกื้อกูลต่อกัน “เพราะความรักเป็นเสมือนสายใยที่แต่ละฝ่ายสร้างขึ้นมา เพื่อผูกมัดอีกฝ่ายหนึ่งมิให้ใช้เสรีภาพที่มีอยู่มาทำร้ายตนโดยให้ตกเป็นของตน ด้วยเหตุนี้สิ่งที่ความรักต้องการจึงเป็นเสรีภาพของอีกฝ่ายหนึ่ง”^{๖๑}

ดังนั้น ความรักจึงมีประโยชน์กับทุกฝ่าย และถ้าเราทำความเข้าใจในเรื่องนี้ ความรักคือความเสียสละ คือความอดทน สำคัญที่สุดต้องอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจ มีจิตใจเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ที่สำคัญเราต้องเป็นตัวของตัวเอง เพราะถ้าเขาคิดจะมาชอบเราก็ต้องยอมรับธรรมชาติของเรา มันถึงอยู่ด้วยกันได้อย่างสบาย^{๖๒}

ด้วยเหตุดังกล่าวนี ความรักจึงเป็นเสรีภาพที่มีสองด้าน คือด้านหนึ่งเป็นการประสานความเป็นไปได้ของการเลือกที่จะมีหรือเป็นของทั้งสองฝ่าย และด้านหนึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงไปตามชาติทุกข์ของตน เนื่องจากความรักมิใช่การทำลายชาติทุกข์ของแต่ละฝ่ายให้เป็นทาสรับใช้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตลอดเวลา แต่เป็นการรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและผู้อื่นให้อยู่ในฐานะที่เป็นไปได้ มากกว่าการให้อีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ที่คอยตอบสนองความต้องการของตนอย่างไร้การโต้ตอบ ซึ่งเป็นลักษณะความสัมพันธ์ต่อคนอื่นในฐานะที่เป็นวัตถุ เพราะการที่เราตระหนักถึงความต้องการของอีกฝ่าย เราจะไม่ตระหนักถึง

---

^{๖๑}พินิจ รัตนกุล, *ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ซาทร์*, หน้า ๑๓๖.

^{๖๒}เอกสิทธิ์ ยิมวิไล, “โอ...ความรัก”, *มติชน*, (๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘) : ๒๐.

ธาตุแท้ของตนเอง ซึ่งจะทำให้เรามีความสำนึกอย่างเจ็บปวดว่า “เราเป็นเพียงวัตถุของเขาเท่านั้น”^{๖๓}

การมองคนอื่นเป็นเพียงวัตถุที่ตอบสนองความต้องการของตนทำให้มนุษย์ละเลยเสรีภาพของผู้อื่น โดยพยายามใช้เสรีภาพที่มีไปควบคุมเสรีภาพของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเราไม่สามารถทำได้ เนื่องจากคนอื่นก็มีเสรีภาพที่จะเปลี่ยนแปลง การเลือกและตัดสินใจกระทำกรอย่างใดอย่างหนึ่งที่เราไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ “คนที่รักเราก็คงเช่นกัน เขาหวังและพยายามที่จะลดเราให้เป็นวัตถุสิ่งของเหมือนกัน”^{๖๔} แต่มนุษย์ส่วนใหญ่ไม่ยอมรับความจริงเช่นนี้ จึงพยายามทำทุกอย่างเพื่อหลอกตัวเองว่าเรามีเสรีภาพเหนือผู้อื่น ผู้อื่นเป็นเพียงวัตถุหรือผู้ปฏิบัติตามสิ่งที่เราต้องการโดยไม่มีข้อโต้แย้งใด ๆ จึงพยายามใช้เสรีภาพจากความรักเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ที่ตนจะพึงได้จากอีกฝ่ายอย่างไร้ความรับผิดชอบ

กรณีของเขวมดีและนันทสารที่ไม่ได้แต่งงานกันด้วยความรักและความเข้าใจในเสรีภาพซึ่งกันและกัน แต่ด้วยความปรารถนาที่จะใช้เสรีภาพส่วนตัวไปเบียดเบียนฝ่ายตรงข้าม เพื่อเป็นบันไดทางลัดสู่ความร่ำรวย หลังจากแต่งงานทั้งคู่ก็ได้พากันไปทำประกันชีวิตในวงเงิน ๑๐ ล้านบาท เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงของชีวิตและความรักของมนุษย์ที่มักจะเต็มเต็มด้วยทรัพย์สิน เงินทอง เมื่อจุดประสงค์สอดคล้องกับความตั้งใจแต่แรกของแต่ละคน จากนั้นเกมส์การจ้องฆ่ากันก็เริ่มขึ้น และไม่น่าเชื่อว่าทุกอย่างจะจบลงอย่างพลิกผัน ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

นันทสารและเขวมดีต่างแอบคิดในใจว่า วิบัติภัยครั้งนี้เป็นโอกาสทองในการฆ่าอีกฝ่าย โดยสามารถโมเมได้อย่างแนบเนียนว่า คู่ชีวิตตายไปเพราะคลื่นยักษ์สึนามิ ถึงแม้บริษัทประกันภัยจะสงสัยอย่างไรก็ช่างมัน ถ้าโชคดีพบศพก็ได้เงินใช้เร็ว ถ้าไม่เจอศพแรงกดดันทางสังคมก็จะทำให้บริษัทต้องจ่ายสินไหมอย่างแน่นอน^{๖๕}

สิ่งดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า มนุษย์ไม่อาจสามารถที่จะหยุดการดิ้นรนอย่างมีเสรีภาพของผู้อื่นได้ตราบใด ตราบนั้นความเปลี่ยนแปลงแห่งความปรารถนาที่ไร้ความสำเร็จของมนุษย์ก็ยังมีอยู่ด้วยการหลอกตัวเอง และผู้ที่ตนรักในรูปแบบของการปิดความรับผิดชอบไปให้อีกฝ่ายหนึ่ง ด้วยการใช้อำนาจทางหน้าที่การงาน หรือใช้อำนาจ

---

^{๖๓} จุฑาทิพย์ อุมะวีชนี และคณะ, วิชาความรู้พื้นฐานปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประดิพัทธ์, มปป.), หน้า ๑๐๘.

^{๖๔} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาส-ชาดาร์, หน้า ๒๘-๒๙.

^{๖๕} วีรกร ตรีเทศ, “ความโลภครั้งสุดท้ายกับสึนามิ”, มติชนสุดสัปดาห์, (๑๔ มกราคม ๒๕๔๘) : ๑๐.

ส่วนตัวมาบังคับให้ผู้อื่นทำในสิ่งที่เราต้องการ ในทางตรงกันข้ามเราต้องไม่ลืมว่า เราอาจบังคับร่างกายเขาได้บางเวลา แต่ไม่สามารถบังคับจิตใจเขาได้ตลอดเวลา เพราะเขาก็คือมนุษย์ที่มีเสรีภาพเช่นเดียวกับเรา ในที่สุดเขาก็อาจเมินเฉยหรือมีความชินชาต่อพฤติกรรมของเราและมองเสรีภาพของเราเป็นเพียงวัตถุชิ้นหนึ่งเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จำนวนมากจึงไม่ใส่ใจต่อความรัก เพราะไม่ต้องการสูญเสียเสรีภาพให้กับมนุษย์ที่ไม่มีจิตวิญญาณแห่งความรัก โดยตัดสินใจอยู่อย่างโดดเดี่ยวหรือปลีกตัวไปหาสิ่งบำบัดทดแทน เช่น การเลี้ยงสัตว์ การทำตัวเป็นคนเรียบง่าย เป็นต้น แม้ในความเป็นจริงเขาอาจรู้สึกเหงาและโดดเดี่ยว อยากมีความรักเช่นเดียวกับคนทั่วไป แต่รู้สึกขลาดต่อความรัก จึงลดทอนตัวเองให้มีสภาพเช่นเดียวกับวัตถุที่ปราศจากการตอบสนองใดๆ จากผู้อื่นที่เข้ามาในชีวิตตน ในขณะที่เดียวกันผู้ที่ปรารถนาความรักจากผู้อื่นก็พยายามแสดงบทบาทในฐานะเป็นผู้ตอบสนองความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่ง จึงลดตัวเองให้อยู่ในสภาวะดังกล่าวแล้วผู้นั้นย่อมรักตน ดังนั้น “คนรักจึงมักชอบทำตัวให้เป็นวัตถุที่มีลักษณะเฉพาะตายตัว เช่น ทำตัวเป็นตัวตลก น่าสงสาร หรือเป็นคนรับใช้เอาใจอีกฝ่ายหนึ่งเป็นพิเศษ”^{๖๖}

เมื่อมนุษย์เห็นว่า ความรักเป็นเครื่องมือที่จะทำให้ตนเองได้พบกับเสรีภาพของอีกฝ่ายหนึ่ง จึงพยายามใช้วิธีการต่างๆ เพื่อให้ตนได้รับการปกป้องคุ้มครองหรือทำให้ตนเป็นผู้ที่มีคุณค่าทั้งในด้านความรู้สึกและการกระทำต่อผู้ที่ตนรัก กระทั่งการยอมทำในสิ่งที่ไม่เคยทำ เพื่อแสดงให้อีกฝ่ายเห็นว่าตนรักหรือจริงใจต่ออีกฝ่ายเสมอ วิธีหนึ่งที่ใช้กันมากก็คือ “การทำตนเองให้เป็นคนอ่อนหวาน น่ารัก มีเสน่ห์ ทั้งในด้านรูปร่างหน้าตา การแต่งกาย กิริยาท่าทาง และการใช้คารมคมคาย โดยหวังว่าการทำเช่นนี้จะสามารถทำให้ผู้นั้นเกิดความต้องการที่จะให้เรารักเขาขึ้นมา”^{๖๗} เพื่อเติมเต็มความรู้สึกให้อีกฝ่ายหนึ่งและเรียกร้องให้คนที่เรารักทำเช่นนั้นกับตนบ้าง แต่เมื่อไม่เป็นไปตามที่เราคาดหวัง “เราต่างแสวงหากันมาเติมส่วนที่เรขาด เป็นต้นว่า คนช่างพูดย่อมเป็นที่สะดุดใจของคนชอบฟัง คนฟุ่มเฟือยย่อมจะแสวงหากันกระหมัดกระหม่อม คนนิสัยก้าวร้าวย่อมแสวงหากันคู่ครองที่มีนิสัยยอมคน”^{๖๘}

---

^{๖๖} พินิจ รัตนกุล, ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ซาทร์, หน้า ๑๓๙.

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๙.

^{๖๘} Dr. Joyce Brothers, “เหตุผลที่คนรักกัน”, ริดเดอร์ส ไตเจสท์ สรรสาร, (กรกฎาคม ๒๕๔๐) :

จะเห็นได้ว่า วิธีการดังกล่าวเป็นสิ่งที่มนุษย์จำนวนมากนิยมทำ เพราะคิดว่าเป็นสิ่งเดียวที่จะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งยินดีที่จะสละเสรีภาพส่วนตัวมาเป็นส่วนหนึ่งแห่งเสรีภาพของตน แต่ในทางตรงกันข้ามวิธีการนี้ทำให้มนุษย์ใช้การหลอกตัวเองและผู้ที่ตนรักให้หลงเชื่อว่า ตนเป็นเช่นนั้นจริงๆ แม้ในความเป็นจริงเขามีได้เป็นเช่นนั้น แต่ที่ต้องทำก็เพื่อแสดงบทบาทของคนรักให้อีกฝ่ายหนึ่งยอมรับด้วยวัตถุประสงค์บางอย่าง ดูเหมือนว่า พฤติกรรมของเขาเป็นไปตามแผนที่เขาได้วางไว้ทุกขั้นตอน “เพราะพฤติกรรมของเขาทั้งหมดคล้ายการเล่นเกมส์ เขาถือปฏิบัติคล้ายเครื่องจักรมีการควบคุมทุกขั้นตอน”^{๖๙}

แน่นอนว่า ในสถานการณ์เช่นนี้เขาอาจคิดว่า เขาพยายามทำเพื่อคนรักจนลืมไปว่า อะไรคือความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน แต่เขาก็คงมีพฤติกรรมเช่นนี้เพื่อความรักและความเข้าใจในเสรีภาพของผู้อื่นทั้งๆ ที่เขาสามารถใช้เสรีภาพส่วนตัวได้มากกว่าที่เป็นอยู่ เช่น การเผื่อใจไว้สำหรับความเปลี่ยนแปลงหรือความผิดหวังจากคนรัก การตัดสินใจเลือกความรักตามความเหมาะสม เป็นต้น

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยไม่คาดฝัน สิ่งที่เขาต้องเผชิญหน้าอย่างโดดเดี่ยวก็คือความหดหู่ ท้อแท้ เบื่อหน่ายต่อความรัก “เพราะเขาอยู่ในรูปแบบที่ไม่ใช่ตัวเอง”^{๗๐} จึงทำให้ต้องฝืนทำในสิ่งที่ตนไม่ถนัด แต่เนื่องจากมนุษย์สามารถเป็นสิ่งที่ตนไม่เป็นที่ได้เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งและก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปเป็นสิ่งอื่นๆ หากมนุษย์ต้องเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งนานๆ ก็จำเป็นต้องแสดงละครซึ่งก็คือการเล่นเกมส์เพื่อหลอกตัวเองและผู้อื่นเพื่อให้ได้สิ่งที่ตนปรารถนาชั่วขณะ จากนั้นก็จะเริ่มมีความประหวั่นพรั่นพรึงและรู้สึกแปลกแยกในเสรีภาพของตนเองและผู้อื่นที่มีการเปลี่ยนแปลง จึงเป็นเหตุให้มนุษย์ที่มีความรักต้องแสวงหาความรักท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของตนเองและผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา

แม้ว่าความรักจะเป็นเรื่องส่วนตัวระหว่างคนสองคนที่ได้ตัดสินใจเลือกเส้นทางชีวิตในรูปแบบที่ตนพึงพอใจ แต่ก็มีได้หมายความว่า ความรักจะเข้าไปทำลายเสรีภาพของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ต่างฝ่ายต่างก็มีเสรีภาพตามความเหมาะสม เมื่อใดก็ตามที่ต่างฝ่ายต่างไม่ยอมรับการมีเสรีภาพซึ่งกันและกัน เมื่อนั้นฐานะแห่งความเป็นมนุษย์ก็จะถูกลดคุณค่าลงเป็นเพียงวัตถุที่รองรับความปรารถนาต่างๆ ตามสัญชาตญาณ เช่น การปกป้องตัวเอง

---

^{๖๙} Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness*, p. 101.

^{๗๐} Ibid, p. 102.

การมีเพศสัมพันธ์ การเป็นทาสรับใช้ทางธุรกิจ เป็นต้น “เพราะเวลาที่ใครสักคนพูดถึง Love ผลพวงที่ตามมาก็คือความรักแบบชายๆ หญิงๆ โดยมีเซ็กซ์เป็นตัวประเมินผลของความสัมพันธ์ ยังไม่นับที่เป็นรักหลงทาง ด้วยการเอาเซ็กซ์เป็นความรัก”^๑ ในความเป็นจริงแล้วความรักหาเป็นเช่นนั้นไม่ “หากแต่วัตถุประสงค์ของความรักและการมีความรู้สึกทางเพศคือความต้องการที่จะรวมตัวของเราให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับร่างกายและจิตใจของผู้อื่น”^๒

ดังนั้น เมื่อมนุษย์เกิดความพึงพอใจในการแสดงบทบาทของตน เพื่อแลกเปลี่ยนกับความรัก จนบางครั้งยึดมั่นในความรักจนลืมธาตุแท้ของตน จึงอาจทำให้มนุษย์ไม่รู้จักคุณค่าของความรัก เพราะเขาได้ละทิ้งเสรีภาพของตนให้เป็นเพียงวัตถุที่ตอบสนองความต้องการของผู้อื่น ในที่สุดคนที่มีความรักก็จะไม่เห็นความสำคัญของความรักที่ไร้จิตวิญญาณเช่นกัน เนื่องจากความรักมิใช่การเป็นทาสทางความต้องการของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หากแต่เป็นเสรีภาพที่มนุษย์ตัดสินใจเลือกแสดงออกต่อกันตามความเหมาะสม

๔.๒.๕ อิทธิพลต่อการเมือง

แม้ชาร์ตอร์จะยกย่องเสรีภาพของปัจเจกชนเหนือสิ่งอื่นใดก็ตาม แต่ในขณะเดียวกันมนุษย์ก็ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำที่อาจมีผลกระทบต่อผู้อื่นอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง การต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เป็นสิ่งที่มาควบคู่กับการตัดสินใจเลือกของมนุษย์และความพยายามในการทำทุกสิ่งทุกอย่างในฐานะที่มีเสรีภาพและความรับผิดชอบต่อธาตุแท้ของตน ดังที่ว่า

ถ้าข้าพเจ้าตัดสินใจแต่งงานมีลูก แม้การตัดสินใจนี้จะมาจากสถานการณ์ของข้าพเจ้าเอง ตรงนี้ข้าพเจ้ามิได้ผูกพันตัวเองเท่านั้น แต่ยังผูกพันกับมนุษยชาติทั้งมวลบนแนวทางของระบบผิวเดียวเมียดเดียว ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงต้องรับผิดชอบต่อตัวเองและต่อมนุษย์ทุกคน อีกทั้งข้าพเจ้ากำลังสร้างภาพพจน์บางอย่างของมนุษย์

---

^๑ นันทขว้าง สิริสุนทร, “รักของเธอมีจริงหรือเปล่า”, **Enter Trend**, (๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘) : ๑๕.

^๒ พินิจ รัตนกุล, **ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ซาทร์**, หน้า ๑๓๑.

อย่างที่ข้าพเจ้าอยากให้มนุษย์เป็น ในการสร้างความเป็นตัวของตัวเอง ข้าพเจ้าก็สร้างมนุษยชาติด้วย^{๗๓}

จะเห็นได้ว่า การกระทำที่มีเสรีภาพก็คือการกระทำที่มนุษย์ได้ตัดสินใจเลือก และรับผิดชอบสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งต่อตนเองและผู้อื่น โดยปราศจากข้ออ้างใดๆ เพราะมนุษย์จะมีเสรีภาพได้ก็ต่อเมื่อมีพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้น “ผู้ที่รักเสรีภาพจึงยินดีที่จะต่อสู้เพื่อเสรีภาพของผู้อื่นด้วย การต่อสู้เพื่อเสรีภาพของผู้อื่นนี้จึงเป็นเรื่องจำเป็น เพราะเสรีภาพของเราและเสรีภาพของผู้อื่นมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน”^{๗๔} ในขณะที่เดียวกันการเมืองที่ผู้ปกครองพยายามใช้อำนาจมาบีบบังคับหรือจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้เป็นที่ไปตามความต้องการของตน แต่กลับปล่อยให้ประชาชนมีเสรีภาพในทางที่ไม่ต้องถูกต้อง นั่นคือ “อำนาจนิยมที่ไม่ยอมให้ประชาชนในรัฐมีเสรีภาพ และรับผิดชอบในโอกาสและบทบาททางการเมือง ในขณะที่ปล่อยให้มีความเสรีภาพและแสดงความต้องการส่วนตัวในส่วนที่มีใช้การเมือง”^{๗๕}

ผู้ปกครองซึ่งยึดถือสิ่งอื่นทดแทนเสรีภาพ เช่น ความมั่นคงของประเทศ และกำหนดให้สิ่งนี้เป็นเป้าหมายสูงสุดของสังคม นิยมใช้วิธีการต่างๆ รวมทั้งการริดรอนเสรีภาพของประชาชนและบั่นทอนประชาชนให้มีสภาพเยี่ยงวัตถุ ปราศจากเสรีภาพ ก็เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น จะไม่สามารถอยู่ในอำนาจได้อย่างยั่งยืน เพราะจะต้องถูกประชาชนต่อต้านและโค่นล้มในที่สุด^{๗๖}

อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมของผู้ปกครองที่ชอบใช้นโยบายหรือกฎหมายมาบีบบังคับเสรีภาพของประชาชน หรือเห็นว่าประชาชนต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างไรข้อใดแย้งใดๆ โดยลืมไปว่า ประชาชนก็มีสิทธิเสรีภาพในการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับผู้ปกครอง เพราะในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๕๕๐ ก็ได้ให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างเท่าเทียม ดังความในหมวด ๓^{๗๗} นอกจากนี้กฎหมายนั้นก็ควรตราไว้เพื่อใช้ในการรักษาสังคมให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีบรรทัดฐานในการรังสรรค์

---

^{๗๓} ฌอง-ปอล ซาทร์, *เฮกซิสเต็นเซียลลิสม์ก็คือมนุษยนิยม*, วิทยา เศรษฐวงค์ (แปล), หน้า ๑๔.

^{๗๔} พินิจ รัตนกุล, *ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ซาทร์*, หน้า ๑๑๐.

^{๗๕} Willian Ebenstien and Others, *American Democracy in World Perspective*, (New York : Harper & Row Publishers, 1967) p. 45

^{๗๖} พินิจ รัตนกุล, *ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ซาทร์*, หน้า ๑๑๕.

^{๗๗} ดูรายละเอียด มาตรา ๒๖-๖๕ ใน ฝ่ายวิชาการสภาทนายความ, *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐.

สังคม “เราจึงควรใช้กฎหมายเป็น เครื่องมือ (Tools) มิใช่ใช้กฎหมายเป็นอาวุธ (Weapons) ในการทำลายล้างกัน หากไม่แล้วสังคมอันเป็นปกติสุขก็จะรังสฤษฎ์ขึ้นมิได้”^{๗๘} แต่ควรเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ไม่ขัดต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ทุกประการ

หากไม่เช่นนั้นผู้ปฏิบัติตามก็ไม่สามารถยอมรับและปฏิบัติตามสิ่งที่ผู้ปกครองกำหนดให้ได้ ซึ่งจะทำให้กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ อยู่ในสภาพที่ไร้ความหมายเช่นเดียวกับวัตถุที่ไม่สามารถสร้างสรรค์ความเจริญให้กับประเทศชาติและประชาชนได้ จึงกล่าวได้ว่าเมื่อใดที่ผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญในสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เมื่อนั้นประชาชนก็ไม่เห็นความสำคัญในเสรีภาพหรือนโยบายและกฎหมายของผู้ปกครองเช่นกัน

ฉะนั้น สิทธิและเสรีภาพของคนในระบอบประชาธิปไตยจึงไม่ใช่การทำอะไรได้ตามแต่ใจของตนหรือกลุ่มตน แต่จะต้องมีขอบเขตของมันในลักษณะที่ใครจะคิดจะพูด จะเขียน จะทำอะไรก็ตาม จะต้องไม่เอาแต่ใจตนเอง สิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้น คือความสามารถที่บุคคลจะทำอะไรก็ได้ที่ไม่ให้ผู้อื่นเดือดร้อนหรือเสียหายหรือไม่ละเมิดผู้อื่น^{๗๙}

หากเราจะพิจารณาถึงบทบาทหน้าที่ของผู้ปกครองบางคนก่อนจะเข้าสู่อำนาจทางการเมืองการปกครอง โดยมากมักจะเป็นผู้มีอำนาจทางการเงิน แต่อำนาจดังกล่าวไม่สามารถทำให้ผลประโยชน์ของตนและพรรคพวกบรรลូវวัตถุประสงค์บางประการได้ จึงพยายามผันตัวเองเข้าสู่เส้นทางทางการเมือง เพื่อใช้อำนาจหน้าที่ในการสั่งการด้วยกฎหมายมาเป็นเครื่องมือปกป้องหรือกอบโกยผลประโยชน์อย่างชอบธรรมมากยิ่งขึ้น

บทบาทหน้าที่ของนักการเมืองดังกล่าวมักถูกกล่าวหาว่าเป็นนักแสดงละครมืออาชีพ เพราะส่วนใหญ่มักทำเหมือนจริงใจจะรับอาสามาเป็นตัวแทนของประชาชนในด้านต่างๆ แต่ในความเป็นจริง คนเหล่านี้กำลังสร้างฉกตบตาประชาชนให้หลงเชื่อในบทบาทที่เฟ้อฝัน เมื่อประชาชนทวงถามถึงค้ำฉันทัญญาของโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่จะจัดการให้ แต่เขาไม่สามารถทำได้ตามเวลา เขามักจะอ้างว่าเป็นเพราะระเบียบทางราชการไม่อนุญาตให้ดำเนินการเช่นนั้น ทุกอย่างจะต้องเป็นไปตามขั้นตอนหรืออำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงนั้นๆ ที่จะต้อง

---

^{๗๘} วรเทพ ไวกยวโรจน “ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ มิใช่ใช้กฎหมายเป็นอาวุธ”, กรุงเทพธุรกิจ (Biz Week), (๔-๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘) : ๒.

^{๗๙} ศ.วิสุทธ์ โภธิแท่น, อะไรนะ...ประชาธิปไตย?, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๖๒.

รับผิดชอบไปดำเนินการตามที่ได้รับมอบหมาย ส่วนตนเองนั้นไม่มีอำนาจหน้าที่จะจัดการโดยตรง หากจะดำเนินการจริงต้องอาศัยระยะเวลา บุคลากร และงบประมาณจำนวนมาก แม้ในความเป็นจริงเขาอาจมีอำนาจหน้าที่จัดการได้ แต่ก็ไม่ทำ โดยส่วนใหญ่มักจะเน้นผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับมากกว่าที่จะฟังเสียงเรียกร้องจากประชาชนผู้เดือดร้อนอย่างแท้จริง

สำหรับประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยต้องกลับมาทบทวนบทบาทหน้าที่ของตนเองและผู้ปกครองที่ละเลยสิทธิและเสรีภาพที่ประชาชนพึงมีพึงได้ตามความเหมาะสม “เพราะถ้าหากสังคมมีสภาพไม่เป็นที่พึงพอใจ คนแต่ละคนย่อมมีเสรีภาพที่จะแยกตัวเองออกจากสังคมหรือจะเปลี่ยนแปลงสังคมให้มีสภาพเป็นไปตามความต้องการของตนได้”^{๕๐}

จะเห็นได้ว่า เมื่อผู้ปกครองมองประชาชนเป็นเพียงเครื่องมือหรือวัตถุประเภทหนึ่งที่จะทำให้ตนเองเข้าไปสู่อำนาจทางการปกครอง ประชาชนก็สามารถที่จะมองตัวแทนรัฐบาลหรือผู้ปกครองในฐานะที่เป็นวัตถุได้เช่นกัน นั่นหมายความว่า ทั้งสองฝ่ายต่างไม่ยอมรับความมีเสรีภาพของกันและกัน จึงนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐในรูปแบบต่างๆ เช่น การเดินขบวนประท้วง เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมทางสิทธิและเสรีภาพของตน เป็นต้น

เนื่องจากสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาคือการให้มีเสรีภาพในสิ่งที่ชอบธรรมที่ตนจะกระทำได้ เสรีภาพจึงอยู่ในขอบเขตหนึ่งของความปรารถนาทั้งหมดและในขอบเขตนี้ไม่ควรมีการเหนี่ยวรั้งอีกต่อไป มนุษย์มีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ การขัดขวางอาจเกิดขึ้น แต่เท่ากับการทำลายเสรีภาพ หลักมโนธรรมทางสังคมย่อมเป็นกฎหมายที่ให้เสรีภาพและคุ้มครองเสรีภาพของมนุษย์ในสังคม เมื่อสังคมอุปการะนี้ให้รัฐ รัฐต้องมีกฎหมายที่มีเหตุผล เพื่อควบคุมและแสดงขอบเขตของประชาชนในรัฐ^{๕๑}

ดังนั้น การเมืองการปกครองที่มีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์จึงไม่อาจทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นทาสรองรับความต้องการของตนเพียงวัตถุได้ เพราะการปกครองมนุษย์ที่มีเสรีภาพก็คือการเปลี่ยนแปลงไปสู่เสรีภาพของมนุษย์และสังคมโลกอย่างสมดุลย์

---

^{๕๐}พินิจ รัตนกุล, *ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ซาทร์*, หน้า ๑๔.

^{๕๑}พระมหาอุทัย ญาณธโร, *พุทธวิถีแห่งสังคม : ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสาร, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓๖.

๔.๒.๖ อิทธิพลต่อเศรษฐกิจ

ในปัจจุบันเศรษฐกิจได้กลายมาเป็นสิ่งที่กำหนดคุณค่าของมนุษย์ในด้านต่างๆ มากมาย เพราะมนุษย์ให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่ามนุษย์ด้วยกัน “เนื่องจากการทำงานที่ควรจะเป็นกิจกรรมเพื่อการยกมนุษยชาติให้สูงพ้นจากอาณาจักรของสัตว์หรือเครื่องจักร กลับกลายเป็นพฤติกรรมที่ทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ลง”^{๒๒} โดยกระบวนการผลิตในระบบเศรษฐกิจไม่ได้คำนึงถึงตัวมนุษย์มากเท่าที่ควร แต่ยึดเอามาตรฐานของสินค้าเป็นเกณฑ์ จึงทำให้มนุษย์เป็นเช่นเดียวกับวัตถุหรือสินค้าประเภทหนึ่งที่อยู่ในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีที่มีเงินและอำนาจเป็นเป้าหมายของความสำเร็จ แต่มนุษย์จะต้องทำงานตามกฎเกณฑ์และมาตรฐานในระบบอุตสาหกรรม จึงทำให้การเคารพในสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์อยู่ในสภาพที่ไร้จิตวิญญาณ

สังคมทุนนิยมที่ทุกคนสามารถแข่งขันแสวงหารายได้อย่างเป็นอิสระทำให้คนมุ่งเป้าหมายสูงสุดในการทำงานเพื่อแสวงหาเงิน สิ่งใดที่ทำแล้วได้เงินจำนวนมาก เขาก็จะให้คุณค่าแก่การกระทำสิ่งนั้นมาก จนเป็นเหตุให้การใช้คุณธรรมความถูกต้อง และการเคารพสิทธิของผู้อื่นนั้นลดลง^{๒๓}

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ทำให้มนุษย์ส่วนใหญ่ละเลยในเสรีภาพของตน เพราะถูกจำกัดให้อยู่ในวงล้อมของชนชั้นแรงงานหรือผู้ผลิต ภายใต้เงื่อนไขของระบบทุนนิยมที่มีเงินเป็นตัวแปรสำคัญกว่าเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ เนื่องจากต้นทุนด้านการผลิตมักอยู่ภายใต้อำนาจของนายทุนเพียงบางกลุ่มที่ไม่ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญหรือคุณค่าของมนุษย์ในฐานะมนุษย์ แต่ชนชั้นแรงงานเป็นเพียงวัตถุที่ต้องเป็นไปตามกระบวนการผลิตที่ไร้การโต้ตอบใดๆ เช่นเดียวกับเครื่องจักรที่หมุนไปภายใต้การควบคุมของสิ่งอื่นๆ อย่างไม่ไหวติง ดังที่มาร์กซ์กล่าวว่า “มนุษย์สร้างประวัติศาสตร์ของเขาเอง แต่เขาไม่อาจสร้างมันตามความพอใจและไม่ได้สร้างมันภายใต้สภาวะแวดล้อมที่พวกเขาเลือกกันเอง หากแต่

---

^{๒๒} คัทซ์ชัย นิรัญทวิ, *ปรัชญาเอ็กซิสเตนเชียลลิสม์*, หน้า ๗๕.

^{๒๓} เกரியคัทซ์ เจริญวงค์คัทซ์, “คนเฝ้าสื่อ : วิพากษ์เพรียกสื่อไทยให้ปฏิรูป” [Online], Accessed : 7 February 2005. Available from http://www.thaipressasso.com/conduct/reflect_b.htm

พวกเขาสร้างมันขึ้นมาภายใต้สภาพแวดล้อมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากอดีตที่อยู่ต่อหน้าเขาโดยตรง”^{๘๔}

สำหรับชาร์ดรีไม่เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว “เนื่องจากมนุษย์กลายเป็นขบวนการทางธรรมชาติที่ถูกรอบงำโดยกฎเกณฑ์ซึ่งไม่ได้ขึ้นอยู่กับเจตจำนงสัมปชัญญะหรือความตั้งใจของมนุษย์ แต่ในทางตรงกันข้ามกฎเกณฑ์ต่างๆ เหล่านั้น กลับกำหนดสิ่งดังกล่าวของมนุษย์”^{๘๕} ในความเป็นจริงแล้วสิ่งดังกล่าวมิได้เป็นตัวกำหนดความเป็นอยู่ของมนุษย์แบบตายตัว หากแต่มนุษย์เป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์ด้วยการเลือกกระทำตามธาตุแท้ของตนในทุกสถานการณ์ มิใช่การปล่อยให้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีมาเป็นเงื่อนไขให้ธาตุแท้ของตนต้องป่วนปั่นด้วยเงินตราและค่านิยมธาตุเทียมมาเป็นบ่อนทำลายสิทธิและเสรีภาพให้แปลกแยกจากธาตุแท้ของความเป็นมนุษย์อย่างไร้คุณค่า

ยิ่งสภาพจิตใจที่คับข้องและปั่นป่วน คือ เงินตรา เกียรติยศ มากกว่าอารมณ์คือ ความรู้และปัญญา มนุษย์จึงต้องแข่งขัน ดิ้นรน เกร็งเครียด ล้มล้างมลายทำร้ายกัน สิ่งนี้กำลังทำให้ความบริสุทธิ์ (Purity) และความจริงใจ (Sincerity) ของมนุษย์ลดถอยลงเช่นกัน มนุษย์กำลังแปลกแยกกับตนเอง”^{๘๖}

จะเห็นได้ว่า ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้มนุษย์ส่วนใหญ่สูญเสียความเป็นตัวของตัวเองมากยิ่งขึ้น เพราะวิถีชีวิตเป็นระบบการแข่งขันที่มีนายทุนเป็นผู้กำหนดชะตากรรม เช่น ระบบการทำงาน เงินเดือน สวัสดิการ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกัน สิ่งที่มีมนุษย์เป็นผู้สร้างนั้นก็กลับกลายเป็นป้อมปราการที่จะครอบงำเสรีภาพให้อยู่ในวงแคบมากขึ้น เนื่องจากมนุษย์ให้ความสำคัญกับสิ่งดังกล่าวมากกว่าคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ ด้วยการรับเข้ามาเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิตทั้งในแง่ของความเป็นอยู่และสังคม

ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความแปลกแยกเช่นเดียวกับการที่มนุษย์สร้างนาฬิกาขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องบอกเวลา แต่มนุษย์ก็ต้องทำงานแข่งกับเวลาจนกลายมาเป็นเงื่อนไขในการดำเนินชีวิต “สิ่งที่มีและมันสมองของมนุษย์ได้สร้างขึ้นมานั้นกลับมาเป็นปฏิปักษ์ต่อผู้ที่สร้างขึ้นมา แล้วมีหน้าซ้ำยังมีอิทธิพลครอบงำผู้สร้างมันเสียด้วย ดังนั้น

---

^{๘๔} Carl Marx, *The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte*, (New York : International Publishers, 1969), p. 15 .

^{๘๕} Jean-Paul Sartre, *Search for a Method*, translated by Hazel E. Barnes, (New York : A Division of Random House, 1968), p. 86.

^{๘๖} ดร.นภาเดช กาญจนะ, *ปรัชญาชีวิตยุค IMF 2000* วิถีแห่งอิสรภาพของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้อยทอง, ๒๕๔๑), หน้า ๒๔.

เสรีภาพแทนที่จะขยายกว้างขวางออกไป พลังอำนาจอันไม่อาจควบคุมได้เหล่านี้กลับมาเพิ่มความเป็นทาสให้แก่มนุษย์”^{๘๗}

นอกจากนี้ ปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่ที่อยู่ในความควบคุมของนายทุนที่พยายามทำให้คนงานส่วนใหญ่ไม่มีอำนาจในการต่อรอง ให้อยู่ภายใต้เงื่อนไขรวมไปถึงการมีชีวิตอยู่ในระบบอุตสาหกรรม และดูจะเป็นเรื่องแปลกแยก (Alienation) และแนวโน้มในทางเสื่อมทรามแห่งความเป็นมนุษย์ “เนื่องจากลัทธิทุนนิยมผูกขาดในปัจจุบันได้เร่งรัดและทำเงื่อนไขต่าง ๆ ของความแปลกแยกมีลักษณะทั่วไป จนผลต่อมาก็คือมันได้แผ่ขยายออกไปไม่ติดอะไรกับเชื้อโรคที่ไม่อาจป้องกันได้”^{๘๘} อีกทั้งยังทำให้มนุษย์มีทัศนคติต่อการดำเนินชีวิตในเชิงลบมากยิ่งขึ้นกล่าวคือ “ทัศนคติต่อมนุษย์ในทางที่ทำให้เขาหมดศักดิ์ศรีด้วยความสำคัญและด้วยค่าในงาน”^{๘๙}

จึงกล่าวได้ว่า สิ่งดังกล่าวเป็นความแปลกแยกระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันที่ต่างฝ่ายต่างมองกันในเชิงวัตถุดิบแห่งการแข่งขันในสภาวะการณ์อันวิกฤตเช่นนี้ “ทำให้ผู้คนทำงานสัมพันธ์กับโครงสร้างองค์กร หรือกิจการที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นมนุษย์ดังกล่าว จะรู้สึกถูกคุกคาม แปลกแยก สูญเสียความเป็นตัวของตัวเองเป็นนิจ”^{๙๐}

และผลกระทบอีกประการหนึ่งของระบบทุนนิยมก็คือ “ทำให้ผู้คนโดดเดี่ยวอยู่ตัวคนเดียวหนักขึ้น และยังทำให้เขารู้สึกว่าตัวเองไร้ความสำคัญ ไร้พลังอำนาจมากขึ้น”^{๙๑}

แม้พฤติกรรมของมนุษย์ในระบบเศรษฐกิจเช่นนี้ อาจทำให้มนุษย์ได้รับความสะดวกสบายและมักทำตัวกลืนกลายเป็นระบบ จนทำให้มองบุคคลอื่นเป็นเครื่องมือหรือวัตถุดิบที่จะสร้างกำไรหรือความเจริญด้านธุรกิจให้กับระบบอุตสาหกรรม จึงทำให้มนุษย์ส่วนใหญ่ที่มีข้อจำกัดทางด้านสังคมและเศรษฐกิจต้องตกเป็นเหยื่อโดยปราศจาก

---

^{๘๗} ทวีป วรดิลก, **ปรัชญาว่าด้วยความแปลกแยก**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, ๒๕๔๕), หน้า ๒.

^{๘๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

^{๘๙} เฉลิมเกียรติ ฝืนวาล, **มนุษย์คือชีวิตเล็ก ๆ ที่งดงาม : ความคิดทางจริยศาสตร์ของชูเมกเกอร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, ๒๕๔๔), หน้า ๔๗.

^{๙๐} ฟริตซ์ จ็อบ คาปรา, **จุดเปลี่ยนแห่งศตวรรษ เล่ม ๓, พระประชา ปสนโน, พระไพศาล วิสาโล, สันติ โสภณสิริ, รสนา โตสิตระกูล (แปล)**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘๙.

^{๙๑} อีริค ฟรอมม์, **หนีไปจากเสรีภาพ**, สมบัติ พิศสะอาด (แปล), พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐๑.

ข้อโต้แย้งใดๆ “เพราะมนุษย์เป็นเพียงผลผลิตของวิวัฒนาการอันไร้เจตจำนง ไร้คุณค่า ในตัวเอง ขาดจุดหมาย ว่างเปล่า ชีวิตจึงไร้สาระ”^๒

แม้ว่ามนุษย์อาจมีเสรีภาพในการตัดสินใจเลือกที่จะไม่อยู่ในระบบทุนนิยม ก็ตาม แต่ในความเป็นจริง จะมีมนุษย์เพียงไม่กี่คนที่มีความอาจหาญเพียงพอที่จะเลือก ดำรงชีวิตอย่างอิสระจากระบบดังกล่าว เราต้องยอมรับว่าสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ตามกาลเวลา หากแต่ในสถานการณ์เช่นนี้มนุษย์อาจมีความจำเป็นต้องเข้าไปอยู่ในระบบ แต่ก็ควรมีเสรีภาพในการเลือกที่จะทำงานตามความรู้สึกของตน เพราะเราไม่สามารถ ปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจได้ แต่เราก็ยังสามารถตัดสินใจเลือกเกี่ยวข้องกับระบบทุนนิยม ได้ตามการสำนึกของคุณ

๔.๒.๗ อิทธิพลต่อวรรณกรรม

ชาร์ตอร์ได้ใช้วรรณกรรมอธิบายหรือนำเสนอปรัชญาเอ็กซิสเตนเชียลลิสม์ใน รูปแบบของนวนิยาย เรื่องสั้น บทละคร เพื่อนำเสนอแนวคิดของตนที่มีต่อปรากฏการณ์ ต่างๆ ตามรูปแบบที่ตนถนัด โดยไม่มีความจำเป็นต้องมีเนื้อหาและรูปแบบที่มีมาตรฐาน ตายตัว เพราะวรรณกรรมในทศวรรษของชาร์ตอร์มิใช่สูตรสำเร็จที่ต้องการให้ผู้อื่นเห็นด้วย ทุกประการ แต่ชาร์ตอร์ใช้วรรณกรรมเป็นสื่อกลางในการนำเสนอความรู้สึกนึกคิด บางประการของตนเองและสังคมที่กำลังอยู่ในวังวนแห่งความศรัทธาที่มีต่อสิ่งที่ไร้ตัวตน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของพระเจ้าหรือลัทธิเพื่อผู้อื่นๆ จนไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง

ในขณะที่เดียวกันวรรณกรรมก็ได้แสดงให้เห็นถึงความมีเสรีภาพของมนุษย์ที่มี ชีวิตอยู่ในโลกโดยปราศจากความช่วยเหลือใดๆ เนื่องจากมนุษย์เป็นผู้ถูกสถาปให้มีเสรีภาพ ในการเลือกที่จะดิ้นรนเพื่อดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้ด้วยความเชื่อมั่นในตัวเอง มากกว่าการ อาศัยสิ่งอื่นอย่างเลื่อนลอย เพราะนั่นเป็นการแสดงถึงความหลากหลายทางวรรณกรรม ของมนุษย์ที่สามารถวาดลวดลายแห่งชีวิตของตน ได้เช่นเดียวกับศิลปะที่ไม่มีหลักการ หรือทฤษฎีใดๆ มาเป็นมาตรฐานของศิลปะแห่งชีวิตดังกล่าวได้ นอกจากตัวมนุษย์เท่านั้น

อย่างไรก็ตามความคิดอิสระที่มนุษย์มีต่อปรากฏการณ์ ซึ่งผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับ วรรณกรรมด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งก็สามารถแต่งเติมสีสันแห่งจินตนาการได้ตาม ความปรารถนาเพราะชาร์ตอร์เชื่อว่าปรัชญาและวรรณกรรมเป็นงานที่เกี่ยวคู่กันและกัน

---

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖.

“ปรัชญาเป็นเครื่องมือใช้แสวงหาความจริงด้วยวิธีการของเหตุผล วรรณกรรมช่วยให้
ความจริงที่ค้นพบมาแสดงออกในรูปลักษณะที่มองเห็นได้”^{๙๓} แต่วรรณกรรมดังกล่าว
เป็นเพียงการนำเสนอเพื่อจุดประกายแห่งเสรีภาพของปัจเจกบุคคลให้เป็นไปในทิศทางที่
ควรจะเป็นและความรับผิดชอบที่ปัจเจกบุคคลพึงมีต่อปรากฏการณ์ โดยไม่มีบทบาทแบบ
ตายตัว เพราะผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถใช้เสรีภาพส่วนตัวมาแต่งเติมสีสันหรือสร้างจินตนาการ
ได้ตามความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน

แม้ในนวนิยายเรื่องความคลืนเหียนหรือความเอียน (Nuasea) ซึ่งชาร์ตีย์ได้
สมมติให้ตัวละครชื่อโรกองแต็ง (Roquentin) เป็นตัวแทนความรู้สึกเบื่อหน่ายต่อวิถีชีวิต
และวรรณกรรมในยุคก่อนที่มีรูปแบบและวิธีการนำเสนอเนื้อหาเชิงนามธรรมและห่างไกล
จากความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ โดยชาร์ตีย์ได้นำเสนอในรูปแบบของละครที่มี
ความสอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคมมนุษย์และแสดงให้เห็นว่า มนุษย์ควรตระหนักถึง
ธาตุแท้ของตน เพราะมนุษย์มีแต่ความว่างเปล่าไร้แก่นสาร มนุษย์ไม่ควรปล่อยชีวิตให้
เป็นไปตามยถากรรมหรือภายใต้อำนาจเหนือใดๆ แต่ควรดำเนินชีวิตอยู่ในโลกนี้ด้วยการ
ตัดสินใจเลือกสิ่งต่างๆ ด้วยความเป็นตัวของตัวเอง โดยไม่อ้างสิ่งนั้น สิ่งนี้มาเป็นเงื่อนไข
ของการกระทำที่ปราศจากการช่วยเหลือใดๆ หากไม่เช่นนั้นธาตุแท้ของมนุษย์ก็ปราศจาก
สาระแห่งการดำรงอยู่บนโลกนี้ เพราะมนุษย์จะสามารถพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองได้
“โดยขบคิดเรื่องที่สนใจด้วยเหตุผลของตนเอง มีอคติด้วยความเชื่อมั่นของตนเองและ
ค้นคว้าหาวิธีบรรลุอุดมการณ์ที่ถูกรสนิยมของตนเอง และตนเองเชื่อมั่นว่ามีค่าสูงสุด”^{๙๔}

ส่วนนี้แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่ามนุษย์จะได้เรียนรู้และจดจำแนวความคิดทาง
ปรัชญาหรือทฤษฎีต่างๆ มากมายเพียงใด ก็ไม่มีความสำคัญเท่ากับการได้นำเสนอ
ทฤษฎีที่มีต่อสถานการณ์ต่างๆ ตามความรู้สึกของตนเอง เพราะไม่มีมาตรฐานใดๆ
มาเป็นเกณฑ์ตัดสินว่าความคิดหรือทฤษฎีนั้นมีความถูกต้องสมบูรณ์แบบ แต่การ
แสดงออกทางวรรณกรรมด้วยความมีเสรีภาพของมนุษย์ด้วยการคิด การพูด การเขียน
แ ล ะ
การแสดงออกที่เกิดจากการตัดสินใจเลือกและความรับผิดชอบของมนุษย์ โดยไม่จำเป็นว่า

^{๙๓} พินิจ รัตนกุล, ปรัชญาชีวิตของ ฌอง-ปอล ชาร์ตีย์, หน้า ๑๖๕-๑๖๖.

^{๙๔} ศ.กิริติ บุญเจือ, จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๘), หน้า ๘๘.

สิ่งดังกล่าวจะต้องสัมฤทธิ์ผลอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เป็นสิ่งที่สำเร็จจากการเลือกตามธาตุแท้
ของตน ดังที่ว่า

เพลโตพูดอะไรไม่สำคัญ เพลโตคือคนที่ตายแล้ว และหนังสือหรือข้อเขียนของ
เพลโตก็เป็นผลงานของเขา ไม่ใช่ของผม ผมอาจจะจำเพลโตได้ทุกเรื่องทุกประโยค
ที่เขาพูด แต่นั่นไม่ใช่ตัวผม ปรัชญาไม่ควรสอนคนให้หอบเอาผลงานของคนอื่นไว้
เต็มตัว โดยไม่ใส่ใจว่าจะเสนอความคิดว่าตัวเองมองเห็นเรื่องนั้นว่าเป็นอย่างไร^{๙๕}

อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมบางประเภทนั้นไม่ได้เปิดโอกาสให้ผู้อ่านได้
ตัดสินใจเลือกอย่างอิสระ เนื่องจากผู้เขียนได้กำหนดความเชื่อหรือทัศนคติแบบตายตัว
การเขียนในทำนองนั้นนอกจากจะกำหนดลักษณะตายตัวแน่นอนให้แก่มนุษย์แล้ว ยังเป็น
การไม่ยอมให้เสรีภาพกับผู้อ่านอีกด้วย “เท่ากับเป็นการมอมเมาหรือปลุกปั่นให้ผู้อ่าน
มีความเชื่อหรือทัศนคติตามที่ผู้เขียนต้องการ”^{๙๖}

เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์ไม่อาจยอมรับสิ่งที่แนบหรือสำเร็จรูปได้
อย่างถาวร เพราะเป็นการฝืนต่อความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน จึงพยายามที่จะมี
ส่วนร่วมในการใช้เสรีภาพแห่งการตัดสินใจเลือกทางความคิดและการกระทำ เมื่อไม่ได้
ตามความปรารถนาก็ทำให้เกิดความชิงชังหรือเบียดเบียนต่อวรรณกรรมที่ไม่มีส่วน
เกี่ยวข้องกับชีวิต เพราะสิ่งดังกล่าวเป็นนามธรรมมากเกินไป ไม่มีคุณค่าใดๆ ต่อการ
ดำเนินชีวิตแต่ในความเป็นจริงมนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยงหนีจากสิ่งเหล่านี้ได้อย่างถาวร
เพราะชีวิตต้องมีความเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมอยู่ตลอดเวลา เช่น การเขียน การอ่าน
การสนทนา เป็นต้น เพียงแต่เราไม่ยอมรับอย่างตรงไปตรงมา แต่กลับมองว่าสิ่งเหล่านี้
ไม่มีความหมายต่อชีวิต เพราะเป็นเพียงจินตนาการหรือทฤษฎีที่เพ้อฝันเท่านั้น

จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมดังกล่าวเป็นการไม่ยอมรับวรรณกรรมด้วยการ
หลอกตัวเองว่า สิ่งดังกล่าวเป็นเพียงวัตถุชิ้นหนึ่งที่ไม่ได้มีความหมายหรืออิทธิพลใดๆ
ต่อชีวิต ทั้งนี้ก็เพื่อปกปิดปมด้อยของตน เช่น การไม่รู้หนังสือ การไม่สามารถนำเสนอ
จินตนาการของตนในรูปแบบของวรรณกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งได้ตามความปรารถนาเป็น
ต้น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้มนุษย์มองวรรณกรรมเช่นเดียวกับวัตถุที่ไร้ปฏิบัติการ

---

^{๙๕}สมภาร พรหมทา, คือความว่างเปล่า พุทธปรัชญาว่าด้วยธรรมชาติของโลกและชีวิต,
(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พุทธชาด, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓.

^{๙๖}พินิจ รัตนกุล, ปรัชญาชีวิตของ ฌอง-ปอล ซาทร์, หน้า ๑๗๕.

โต้ตอบหรือเป็นเพียงจินตนาการของผู้เขียนที่มีได้มีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของตน แต่อย่างไร

อีกประการหนึ่ง วรรณกรรมที่ผู้เขียนนำเสนอ เพื่อมอมเมาผู้อ่านให้เดินไปตามแนวคิดและอุดมการณ์ของตน เช่น การต่อต้านหรือรับใช้ลัทธิทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่ง ชาร์ตส์ถือว่าเป็นวรรณกรรมที่ไม่มีคุณค่า เพราะวรรณกรรมประเภทนี้ไม่ได้สร้างขึ้นมาเพื่อเสรีภาพของมนุษย์ แต่ผู้เขียนวรรณกรรมนี้ “ใช้เชื้อชาติหรือฐานะทางสังคม เศรษฐกิจกำหนดลักษณะของความเป็นมนุษย์”^{๙๗} ให้อยู่ภายใต้ธุรกิจสื่อสารมวลชนในระบบทุนนิยมเสรี “เพราะขณะนี้สิทธิเสรีภาพที่เป็นวาระของประชาชนถูกครอบงำและยึดกุมโดยระบบความเป็นเจ้าของเผด็จการในธุรกิจสื่อสารการตลาด วาระของประชาชนจะไม่เกิดและจะถูกทำลายกระทั่งระบบคุณธรรม ศีลธรรมของสังคมไทยเอง”^{๙๘}

วรรณกรรมที่ผู้เขียนใช้ความรู้ความสามารถถ่ายทอดลัทธิหรืออุดมการณ์ไปสู่กลุ่มเป้าหมายเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง แม้เขาจะมีความรู้สึกว่าเขาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับวรรณกรรม เพราะได้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดหรือผลิตสิ่งดังกล่าวไปตามความต้องการของสำนักพิมพ์ที่มีกระบวนการผลิตในเชิงธุรกิจอย่างเป็นขั้นตอน เขาอาจไม่มีความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน แต่สิ่งที่เขาต้องทำก็คือต้องทำงานเป็นเวลา เขียนบทความไปตามความต้องการของตลาด เพื่อแลกกับเงินเดือนและตำแหน่งหน้าที่ ดูเหมือนว่าเขาจะสนุกกับการเล่นไปตามบทบาทของนักวรรณกรรมที่ใช้เสรีภาพความเป็นสื่อสารมวลชนเป็นเครื่องมือประหัตประหารสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นให้เป็นเพียงวัตถุที่สนองตอบจินตนาการอันไร้ความรับผิดชอบ

บางครั้งสื่อกลับใช้เสรีภาพเป็นช่องว่างในการแสวงหาผลประโยชน์ จนเกินขอบเขตของการเคารพในสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดยการให้ร้ายทำลายคนและใช้อิทธิพลปลุกปั่นให้คนเชื่อถือ เพื่อสามารถขายข่าวได้เพื่อวัตถุประสงค์มิใช่ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม แต่เป็นวัตถุประสงค์เพื่อเงินทองเป็นหลักหลายครั้งจึงสร้างความเสียหายและเป็นการทำลายผู้ไร้ผิดที่ตกเป็นข่าวได้^{๙๙}

---

^{๙๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๕.

^{๙๘} สุเทพ วิไลเลิศ, “เสรีภาพกับความเป็นเจ้าของสื่อ”, [Online], Accessed 7 February 2005.

Available from http://www.thaibja.org/story_detail.asp?id=129

^{๙๙} เกียรติศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, “คนเฝ้าสื่อ : วิพากษ์เพรียกสื่อไทยให้ปฏิรูป”, [Online],

Accessed 7 February 2005. Available from http://www.thaipressasso.com/conduct/reflect_b.htm

อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมที่นำเสนอในรูปแบบต่างๆ เป็นเพียงทฤษฎีของบุคคลบางกลุ่มที่มีต่อสถานการณ์หนึ่งๆ ซึ่งมนุษย์อาจแต่งเติมสีสันแห่งจินตนาการหรือให้คุณค่าได้ตามความรู้สึกของตน แต่วรรณกรรมที่พยายามกำหนดมาตรฐานตายตัวให้แก่ผู้อ่าน ไม่เพียงแต่เป็นการหลอกตัวเองของผู้เขียน แต่ยังเป็นการหลอกผู้อ่านให้ติดอยู่ในกรงแห่งความคิดหรือทฤษฎีที่ปราศจากการตอบสนองในเชิงปฏิบัติการ

แม้การเทศนาบางอย่างก็เป็นเรื่องไร้สาระสำหรับคนบางกลุ่ม เพราะเป็นเรื่องไกลจากความเป็นจริงของชีวิตและไม่สามารถแสดงให้เห็นว่า บทเทศนาเป็นบทสรุปที่มีมาตรฐานสำหรับชีวิตของมนุษย์ทุกคนได้ เพราะชีวิตของมนุษย์นั้นไม่อาจใช้หลักการหรือเทศนาบทใดบทหนึ่งมาเป็นข้อปฏิบัติแบบตายตัวได้ แต่มนุษย์ทุกคนควรใช้โอกาสในการตัดสินใจเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนเอง ไม่ใช่เรื่องของใครจะมาบงการให้มนุษย์เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ได้ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีความเปลี่ยนแปลง (Being-for-itself) เช่นเดียวกับวรรณกรรมที่มีความหลากหลายทางความคิดและการแสดงออกอย่างอิสระ

นอกจากนี้ยังมีผู้คนจำนวนมากใช้วรรณกรรมเป็นเครื่องบำบัดทดแทนหรือปลอบโยนความรู้สึกของตน โดยยึดมั่นในทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติอย่างเคร่งครัดจนทำให้เขาลืมความเป็นตัวของตัวเองไปว่า แท้ที่จริงแล้วทฤษฎีดังกล่าวเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่บุคคลมีต่อปรากฏการณ์ เราไม่อาจใช้สิ่งเหล่านี้มาเป็นแนวทางหรือบทสรุปของชีวิตได้ทั้งหมด เพราะชีวิตเรากับวรรณกรรมย่อมมีความแตกต่างกันไปตามสถานการณ์

พฤติกรรมดังกล่าวเป็นการหลอกตัวเอง เพื่อหลีกเลี่ยงจากความไม่เป็นจริงของชีวิตไปอยู่ในโลกของจินตนาการ โดยไม่ต้องรับรู้หรือรับผิดชอบการกระทำที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจเลือกของตน แม้ว่าเขาจะพยายามหลอกความรู้สึกตัวเองด้วยวรรณกรรม แต่ก็ไม่อาจหนีความเป็นจริงของชีวิตไปได้อย่างถาวร เนื่องจากจะต้องเผชิญหน้ากับความประหวั่นพรึงกับการตัดสินใจเลือกและรับผิดชอบที่เกิดขึ้นตลอดเวลา

ดังนั้น วรรณกรรมที่สะท้อนความจริงของชีวิตในลักษณะต่างๆ ทำให้ทราบถึงทัศนคติ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมในเชิงประวัติศาสตร์ ในขณะเดียวกันเราไม่ควรละเลยการสะท้อนความคิดที่มีในอดีตและปัจจุบันไปตามความรู้สึกของตนในรูปแบบที่ถนัด เช่น การคิด การพูด การเขียน การแสดง เป็นต้น ทั้งนี้สิ่งดังกล่าวควรเป็นสิ่งที่กระตุ้นการเลือกดำเนินชีวิตอย่างไม่จืดชืดและไร้จิตวิญญาณแห่งการดิ้นรน เพื่อจะมีชีวิตอยู่ในโลก แม้ว่าชีวิตจะจบลงด้วยความตาย แต่ไม่ควรทำให้ตายก่อนเวลาอันควร เพราะผู้ที่ไม่สามารถคิดและแสดงความคิดได้อย่างเสรีจะมีปมด้อย “ผลก็คือกลายเป็นคน

ไว้ความกระตือรือร้น มีชีวิตอยู่อย่างรอวันตาย หรือมิฉะนั้นก็จะกลายเป็นคนชอบแสดงปมเบื้อง วางโต ชอบฝ่าฝืนระเบียบวินัยและกฎหมาย”^{๑๐๐}

๔.๒.๘ อิทธิพลต่อจริยธรรม

ในปรัชญาของชาร์ตอร์ไม่มีระบบจริยธรรมที่ชัดเจน แต่สิ่งที่เป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงอันยิ่งใหญ่ของมนุษย์คือเสรีภาพที่เป็นไปตามความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน ทั้งนี้ชาร์ตอร์ไม่ต้องการให้สิ่งที่เรียกว่าจริยศาสตร์สากลมากำหนดคุณค่าและการกระทำของมนุษย์ให้เป็นเพียงเครื่องมือรับใช้อิทธิพลอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ในขณะที่เดียวกันจริยธรรมของมนุษย์ก็ควรเป็นเรื่องของมนุษย์แต่ละคนที่จะสร้างขึ้นเพื่อสำนึกในเสรีภาพของตนและเลือกกระทำได้อย่างไม่จำกัดกาลเวลา เพราะความเป็นมนุษย์มิได้จำกัดไปด้วยกรอบแห่งศีลธรรมหรือจริยธรรมเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นความหลากหลายในการเลือกที่มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนในแต่ละสถานการณ์ด้วยการตัดสินใจเลือกที่จะมีหรือเป็นไปตามการสำนึกในธาตุแท้ของตนเองอย่างไม่ประหวั่นพรั่นพรึง เพราะจริยธรรม “คือเรื่องเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในตัวของแต่ละคน (Self-Legislation) และสำนึกในการบังคับตนเองให้กระทำตามเกณฑ์นั้น (Self-Enforcement)”^{๑๐๑} และคุณค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้นมาเอง “ด้วยการเลือกในสิ่งที่มีความรับผิดชอบเป็นพื้นฐานไม่มีเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมที่แน่นอนตายตัว แต่ขึ้นอยู่กับบุคคลแต่ละคนในสถานการณ์เฉพาะหน้าของตน”^{๑๐๒}

---

^{๑๐๐} ศ.กীরติ บุญเจือ, จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน, หน้า ๘๘.

^{๑๐๑} รศ.มาลี บุญศิริพันธ์, “จริยธรรมกับการควบคุมตนเองของสื่อมวลชน”, วารสารศาสตร์, Vol. 1 No.1 (พฤศจิกายน ๒๕๔๗) : ๘.

^{๑๐๒} ผศ.บุญมี แท่นแก้ว, จริยธรรมกับชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : หจก.ชนะการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๐๗.

ส่วนนี้แสดงให้เห็นว่า จริยธรรมบางอย่างเป็นสิ่งที่มนุษย์แต่ละคนสร้างขึ้นเพื่อการดำรงตนอยู่ในโลกอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ และจริยธรรมก็เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับการเลือกของมนุษย์ กล่าวคือทำให้ความสำคัญและคุณค่าต่างๆ ที่ขึ้นอยู่กับมนุษย์แต่ละคนเป็นสำคัญ เนื่องจากจริยธรรมไม่อาจบังคับมนุษย์ให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ได้ หากมนุษย์ไม่ปฏิบัติตามก็ไม่ได้มีความหมายใดๆ สำหรับมนุษย์ในทำนองเดียวกับศีลธรรมและศิลปะ “ระหว่างศิลปะกับศีลธรรมมีสิ่งนี้ร่วมกันอยู่ก็คือในทั้งสองสาขานี้เราต้องเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์และการประดิษฐ์คิดค้น เราไม่สามารถตัดสินใจล่วงหน้าได้ว่า อะไรคือสิ่งที่ควรทำ”^{๑๐๓} เพราะหลักจริยธรรมสูงสุดตามทฤษฎีของชาร์ตอร์ไม่ว่าจะถูกหรือผิด ดีหรือเลวในรูปแบบใดก็ตามก็คือการที่คนเราเข้าใจว่า เราจะทำทุกอย่างในฐานะที่เรามีเสรีภาพ “เพราะว่ามนุษย์เราเมื่อมีเสรีภาพก็จะมีความเคลื่อนไหว หรือบทบาทในสังคมของคนที่มีเสรีภาพ”^{๑๐๔}

แม้ชาร์ตอร์ก็เห็นว่า “หลักจริยธรรมหรือคุณค่าที่จะทำให้ชีวิตเรามีความหมายขึ้นมา นั้น ไม่ได้มีอยู่แล้วในสังคม พร้อมให้เราใช้ได้ทันทีเหมือนกับเสื้อผ้าสำเร็จรูป แต่เป็นสิ่งที่เราจะต้องสร้างขึ้นเองให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของชีวิตเรา”^{๑๐๕} จึงกล่าวได้ว่า “เสรีภาพจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญและดีที่สุดของมนุษย์ ทำให้เสรีภาพมีความสำคัญเหนือคุณธรรมทั้งหลาย เสรีภาพเป็นพื้นฐานของคุณธรรมและความดีที่ทั้งปวง คุณธรรมจะไม่มี ความหมายอะไรถ้าปราศจากเสรีภาพ”^{๑๐๖}

การที่ชาร์ตอร์ยกย่องเสรีภาพของมนุษย์เหนือสิ่งอื่นใดนั้น เพราะต้องการให้มนุษย์ตระหนักในความเป็นตัวของตัวเอง นั้นหมายความว่า “เราจะเกิดมาจะโดยความประสงค์ของตนเองหรือไม่ก็ตาม แต่เวลานี้เราคือมนุษย์เรากำลังครอบครองชีวิตหนึ่ง ย่อมเป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องประคองชีวิตที่ว่านี้ให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้”^{๑๐๗} โดยไม่ฝากชีวิตไว้กับสิ่งอื่นอย่างไรเหตุผล หากมนุษย์รอคอยสิ่งอื่นก็เท่ากับทำให้ชีวิตไร้สาระ เนื่องจากไม่ได้ใช้เสรีภาพสร้างสรรค์สิ่งใดสิ่งหนึ่งให้มีคุณค่าตามความรู้สึกรับรู้ของตน

---

^{๑๐๓} ฌอง-ปอล ชาร์ตอร์, *ปรัชญาเอ็กซิสเทนเชียลลิสม์ก็คือมนุษย์นิยม*, วิทยา เตราวงค์ (แปล), หน้า ๓๖.

^{๑๐๔} พระทักษิณคณาธิการ, *ปรัชญา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงกมล, ๒๕๔๔), หน้า ๒๕๗.

^{๑๐๕} ฟินิจ รัตนกุล, *ปรัชญาชีวิตของฌอง-ปอล ชาร์ตอร์*, หน้า ๑๕๓.

^{๑๐๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๘.

^{๑๐๗} สมภาร พรหมทา, *ไตร่ตรองมองตน*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พุทธชาติ, ๒๕๓๕), หน้า ๑๔.

บางครั้งการกระทำบางอย่างอาจไม่มีประโยชน์ แต่กลับมีคุณค่าต่อความรู้สึกของเรา เพราะคุณค่าต่าง ๆ เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลที่จะให้คุณค่าตามความรู้สึกของตนเอง เช่น กรณีชายหนุ่มที่ต้องเลือกที่จะอยู่เลี้ยงดูแม่หรือรับอาสาไปเป็นทหารเพื่อไปรบในต่างแดน “ในเวลาเดียวกันนี้ ชายหนุ่มคนนี้ก็กำลังสับสนระหว่าง จริยธรรม ๒ แบบ คือ แบบหนึ่ง จริยธรรมของความเห็นอกเห็นใจและความเสียสละ อีกแบบหนึ่ง จริยธรรมที่กว้างไกลกว่า แต่มีเหตุผลที่ยังโต้แย้งได้”^{๑๐๘}

เมื่อเขาตกอยู่ในสถานการณ์เช่นนี้ย่อมไม่มีจริยธรรมแบบใดสามารถให้คำตอบได้อย่างชัดเจนว่า เขาควรเลือกอะไร ระหว่างการอยู่กับแม่และการอาสาไปเป็นทหารปกป้องประเทศชาติ แม้ชาร์ตส์ก็มีเพียงคำตอบที่เป็นกลาง ๆ ที่ให้แก่เขาได้นั้นคือ “คุณเป็นอิสระ ฉะนั้นคุณจงเลือก หมายความว่าจงสร้างสรรค์ กฎศีลธรรมทั่วไปไม่สามารถบอกได้ว่า ท่านควรทำอะไร ไม่มีเครื่องหมายใด ๆ ในโลกนี้ที่จะชี้แนะท่านได้”^{๑๐๙}

อย่างไรก็ตาม จริยธรรมตามทฤษฎีของชาร์ตส์เป็นการเน้นเสรีภาพ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของมนุษย์ที่จะเลือกเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ตามความรู้สึกของตนเอง โดยมีได้ผูกพันตนไว้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างถาวร เพราะมนุษย์มักเป็นสิ่งที่ไม่เป็นและไม่เป็นสิ่งที่ เป็น จึงทำให้มนุษย์ไม่อาจใช้หลักหรือกฎเกณฑ์ที่ตายตัวมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอยู่ในโลกนี้ได้ แม้แต่ในกรณีของชายหนุ่มที่ได้กล่าวถึงข้างต้นก็ไม่อาจใช้หลักจริยธรรมใด ๆ ประกอบการตัดสินใจเลือกของเขาได้ นั่นก็หมายความว่า เขาต้องเลือกตามความรู้สึกของตนเอง ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์อย่างไร สิ่งที่ต้องทำก็คือ การเลือก แม้แต่การไม่เลือกก็เป็นการเลือกประเภทหนึ่งเช่นกัน ตราบใดที่มนุษย์ยังมีลมหายใจและมีความสำนึกในเสรีภาพของตน ตราบนั้นมนุษย์ต้องเลือกอย่างไม่มีทางเลือก เว้นเสียแต่ว่าเขาจะโกหกหรือหลอกความรู้สึกตัวเองเท่านั้น

ในชีวิตประจำวัน เราไม่อาจที่จะใช้กฎเกณฑ์หรือหลักจริยธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งมาเป็นแบบที่สำเร็จรูปในการดำเนินชีวิต เพราะปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นล้วนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์หนึ่ง ๆ โดยที่เราไม่อาจต้านทานได้ แต่สิ่งที่เราต้องเผชิญก็คือการตัดสินใจเลือกและกระทำสิ่งต่าง ๆ ตามความรู้สึกนึกคิดของตน ในขณะที่เดียวกันก็ยังมีมนุษย์อีกจำนวนมากที่พยายามจะหลอกตัวเองหรือแยกตัวเองออก

---

^{๑๐๘} ฌอง-ปอล ซาทร์, *ปรัชญาเอ็กซิสเทนเชียลลิสม์ก็คือมนุษย์นิยม*, วิทยา เศรษฐวงษ์ (แปล), หน้า ๒๐-๒๑.

^{๑๐๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

จากสิ่งที่มีอยู่รอบตัว โดยการทำตัวอยู่เหนือการตัดสินใจและไม่ยอมปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรมของสังคมหรือศาสนาใดๆ เพราะถือว่าไม่ใช่สิ่งที่มีความจำเป็นต่อการตัดสินใจเลือกของตนแต่อย่างใด เนื่องจากชีวิตเป็นสิ่งที่ปราศจากคุณค่าทางจริยธรรมที่มีมาตรฐานตายตัว

แม้ว่าชาร์ตร์จะปฏิเสธแนวคิดแบบเทวนิยม แต่เขาก็ไม่ได้หยุดนิ่งอยู่โดยไม่มีการตัดสินใจเลือกจริยธรรมที่เหมาะสมแก่ตน แต่กลับใช้ศักยภาพที่มีอยู่แสวงหาอรรถิภาวะใหม่อยู่ตลอดเวลา “เพราะไม่มีที่ใดถูกเขียนไว้ว่า พระเจ้ามีอยู่จริง เราจะตั้งชื่อสัตย์ เราจะต้องไม่โกหก เพราะข้อเท็จจริงก็คือเราอยู่ในภพที่มีแต่มนุษย์เท่านั้น”^{๑๐๐} แม้ว่าเราจะปฏิเสธเรื่องพระเจาก็เท่ากับว่าเราต้องเลือกสิ่งใหม่มาทดแทน หากไม่เป็นเช่นนั้นมนุษย์ก็ต้องเผชิญหน้ากับความโดดเดี่ยว เพราะมนุษย์ไม่อาจอยู่โดยปราศจากอรรถิภาวะใดๆ

ชาร์ตร์ในตอนนี้นั้นย้ำอีกครั้งถึงอิสรภาพของมนุษย์ ซึ่งยังผลให้มนุษย์ต้องทุกข์ใจ โดดเดี่ยวและเปล่าเปลี่ยว เพราะมนุษย์ไม่มีที่ยึดภายใน เช่น ความมีเหตุผล ซึ่งนักคิดหลายคนเชื่อว่า เป็นธรรมชาติสากลของมนุษย์และเชื่อว่าความมีเหตุผลจะทำให้มนุษย์เข้าหาความจริงที่ตายตัวได้ ในทำนองเดียวกันชาร์ตร์ก็เชื่อว่า มนุษย์ไม่มีที่ยึดภายนอก เช่น พระเจ้าที่มนุษย์จะใช้เป็นเหตุผลแก้ตัวที่จะไม่รับผิดชอบต่อการเลือกของตน^{๑๐๑}

อีกประการหนึ่งนั้น มนุษย์จำนวนมากพยายามที่จะสร้างระบบจริยธรรมและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด แม้ว่าสิ่งดังกล่าวจะทำให้มนุษย์มีความรู้สึกปลอดภัยจากการดิ้นรนเพื่อแสวงหาสิ่งใหม่อย่างไร้จุดหมาย แต่ก็กลับสร้างความทุกข์ทรมานใจให้กับมนุษย์อย่างไม่มีที่สิ้นสุดเช่นกัน จึงทำให้มนุษย์จำนวนมากยินดีที่จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่างๆ เช่น พระเจ้า ศีลธรรม บทบัญญัติ เป็นต้น

เมื่อเราสร้างสิ่งเหล่านี้มาแล้วก็มีความจำเป็นที่จะให้คุณค่าและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ซึ่งก็เท่ากับว่าเราให้ความสำคัญกับบทละครที่กำลังแสดงอย่างสนุกสนานจนลืมธาตุแท้ของตน ในความเป็นจริงเรามองภาพของคนดังกล่าวว่า “เป็นสิ่งที่เราจะต้องกระทำการเพื่อให้ได้มา เราจะต้องปฏิบัติตนให้เป็นคนๆ นี้ที่เราสร้างภาพขึ้นมา”^{๑๐๒}

---

^{๑๐๐} Jean-Paul Sartre, *Existentialism and Humanism*, p. 34.

^{๑๐๑} เนื่องน้อย บุญเนตร, *จริยศาสตร์ตะวันตก ค่านิยมลัทธิ ฮอบส์ รัสเซลล์ ชาร์ตร์*, หน้า ๒๒๗.

^{๑๐๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๖.

แม้ว่าบางครั้งมนุษย์จำนวนมากมีความรู้สึกว้าวุ่นที่กลายเป็นกำแพงกั้นอิสรภาพที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ตามความปรารถนาแต่ก็ต้องฝืนทำอยู่เช่นนี้ “เพราะเขาไม่สามารถที่จะมีการพิจารณาหรือมีแนวคิดเกี่ยวกับสภาพของเขา”^{๑๑๓} แต่ก็ยอมที่จะเป็นทาสทางศีลธรรมหรือกฎเกณฑ์อย่างไม่ไยดีต่อธาตุแท้ของตน

แน่นอนว่า ผู้ที่ไม่เคยใช้เสรีภาพในการตัดสินใจเลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยตนเอง แต่มักหลอกตัวเองทั้งในแง่ของการพึ่งสิ่งอื่นหรือใช้กฎเกณฑ์ทางจริยธรรมเป็นข้อแก้ตัวเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ ในขณะที่เดียวกันอาจตกเป็นเหยื่อของคนบางกลุ่มที่มักอาศัยความอ่อนแอของมนุษย์มาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ “เพราะการนับถือศาสนาอาจจะเปิดโอกาสให้คนฉลาดเอาเปรียบคนโง่ โดยเสนออุดมคติให้หลงใหลจนทำให้ผู้นับถือใช้เป็นข้อแก้ตัว เพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบที่จะต้องเผชิญปัญหาด้วยตนเองและขบคิดหาทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง”^{๑๑๔}

อย่างไรก็ตามจริยธรรม ดังกล่าวอาจเป็นช่องทางในการแสวงหาผลประโยชน์ของคนบางกลุ่มที่มองเห็นว่า บุคคลเป็นเพียงวัตถุประเภทหนึ่งที่ต้องใช้กระบวนการต่าง ๆ มาสร้างสรรค์ให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของจริยธรรม จึงพยายามสร้างกฎเกณฑ์ทางจริยธรรมมาปิดกั้นให้บุคคลดังกล่าวตกเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เมื่อมนุษย์อาศัยสิ่งดังกล่าวจนเกิดความเคยชินและไม่พยายามเลือกกระทำสิ่งต่าง ๆ ตามธาตุแท้ของตน “โดยการอ้างอุดมคติหรู ๆ หลักการที่น่าเลื่อมใส โดยเฉพาะอย่างยิ่งศรัทธาทงศาสนา โดยโยนความรับผิดชอบให้กับสิ่งที่ตนเองอ้างว่ายึดถือเป็นหลักดำเนินชีวิต”^{๑๑๕} จึงทำให้มนุษย์ตกอยู่ในสภาพอัตถิภาวะเทียมพร้อมที่จะใช้อุดมการณ์ หลักการอย่างใดอย่างหนึ่ง มาเป็นเครื่องปลอบโยนตนเองหลอกตัวเองอยู่เช่นนี้และกล่าวได้ว่า “เขาจะยึดถือศีลธรรมทาสไปจนตาย กลายเป็นคนไร้ประโยชน์ไปชาติหนึ่ง”^{๑๑๖}

ดังนั้น มนุษย์ที่มักอาศัยกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมและจริยธรรมบางประเภทมาเป็นข้ออ้างที่จะหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจทำให้เขาได้รับความปลอดภัยชั่วระยะหนึ่ง จากนั้นก็จะรู้สึกประหวั่นพรั่นพรึงต่อภาระอันจะเกิดจาก

---

^{๑๑๓} Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness*, p. 102.

^{๑๑๔} กীরติ บุญเจือ, *ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม*, หน้า ๑๑๗.

^{๑๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๗.

^{๑๑๖} ฟริตริก นิตเช่, *วิถีสู่อภิมนุษย์*, กীরติ บุญเจือ (แปล), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เทพประทานพร, ๒๕๒๔), หน้า ๓๕.

การปฏิบัติตามหลักจริยธรรม ซึ่งไม่อาจมีใครสามารถช่วยรับภาระดังกล่าวได้ เพราะเขา
จะต้องเผชิญหน้ากับความรับผิดชอบที่จะเกิดขึ้นจากการเลือกปฏิบัติตามจริยธรรมอย่าง
ไม่รู้จักราคค่าแท้ของตนอย่างแท้จริง

บทที่ ๕

สรุป วิจารณ์และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุป

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการหลอกตัวเองในปรัชญาของฌอง-ปอล ซาทร์ (Jean-Paul Sartre) ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ของแนวคิดดังกล่าวกับแนวคิดอื่นๆ เช่น สัต (Being) สุญตา (Nothingness) เสรีภาพ (Freedom) ความรับผิดชอบ (Responsibility) และสถานการณ์ (Situation) เป็นต้น ซึ่งมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางของแนวคิดดังกล่าว เพราะซาทร์เห็นว่า มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่มักเป็นในสิ่งที่ไม่เป็นและไม่เป็นในสิ่งที่ เป็น กล่าวคือเป็นสัตว์ที่มีเสรีภาพแห่งการเลือกที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนท่ามกลางปรากฏการณ์ตามความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนใน ๒ ลักษณะ คือ (๑) การยอมรับและปฏิเสธปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนเอง (Good Faith) (๒) การยอมรับและปฏิเสธปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไม่สอดคล้องกับความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน (Bad Faith)

แนวคิดดังกล่าวเป็นกระบวนการแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ที่ไม่ยอมรับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจเลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความไม่รับผิดชอบ โดยพยายามสร้างสิ่งที่ตรงกันข้ามมาปกปิดธาตุแท้ของตนเองทั้งในด้านความรู้สึกและการกระทำ เพื่อให้ตนเองได้รับอิสรภาพชั่วระยะหนึ่ง แม้ว่าการหลอกตัวเองจะมีลักษณะเช่นเดียวกับการโกหกตัวเอง แต่ก็มี ความแตกต่างกันเนื่องจากเป็นพฤติกรรมที่เราเลือกเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความไม่รับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นจากการเลือกแบบเหมินเฉย เพราะเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน จึงพยายามแยกตัวเองออกจากสิ่งดังกล่าวในรูปแบบของการหลอกตนเองและผู้อื่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้ได้ในสิ่งที่ปรารถนาและพ้นจากสิ่งที่ไม่ปรารถนา ชั่วขณะหนึ่งเท่านั้น

จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมดังกล่าวนี้ แม้จะเป็นการตัดสินใจเลือกทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างอิสระก็ตาม แต่เป็นการเลือกที่ปราศจากความรับผิดชอบ เพราะมีเงื่อนไขในการสำนึกแยกความรู้สึกและการกระทำที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในขณะนั้นๆ เพื่อโยนภาระที่เกินกำลังความรู้ความสามารถของตนให้กับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อแลกกับ

ความเป็นได้ของอิสรภาพชั่วขณะ แต่กระนั้นมนุษย์ก็ต้องเผชิญหน้ากับอิสรภาพเทียม เพราะมนุษย์ต้องรับผิดชอบกับการสูญเสียอิสรภาพหรือความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน อย่างไม่มีวันสิ้นสุด จึงเป็นเหตุให้มนุษย์เกิดความรู้สึกประหวั่นพรึงและเกิดความกังวลใจในเสรีภาพแห่งความปรารถนาอันไร้ความสำเร็จ

ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงพยายามดิ้นรนด้วยการหลอกตัวเองและผู้อื่น เพื่อเอาตัวรอดจากสถานการณ์ที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตนเอง แต่ชาร์ตริกก็ประณามบุคคลที่มีพฤติกรรมเช่นนี้ว่า เป็นบุคคลสารเลว เพราะไม่สามารถเผชิญหน้าบนโลกนี้ด้วยการตัดสินใจเลือกและรับผิดชอบในสิ่งที่กระทำด้วยความเป็นมนุษย์ แต่กลับหลบหลีกด้วยการอ้างเงื่อนไขและยอมจำนนต่ออิทธิพลของสิ่งอื่น ๆ มากกว่าที่จะเห็นคุณค่าของตนเองในฐานะมนุษย์เป็นผู้ถูกสถาปนาให้มีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ จึงไม่ต่างจากวัตถุที่แน่นทึบ ซึ่งปราศจากจิตวิญญาณแห่งการสร้างสรรค์คุณค่าใดๆ กับตนเองและสังคมโลกนี้ อย่างน่าเสียดาย

แม้ว่าบทบาทหน้าที่ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้มนุษย์มีชีวิตอยู่บนโลกนี้ได้ตามความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน เพราะเป็นที่มาของความหลากหลายหรือความงามแห่งเสรีภาพของมนุษย์ที่จะแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งบางครั้งเราก็ถือว่า งานคือชีวิต ชีวิตคืองาน แต่ในทรรศนะของชาร์ตริกตำแหน่งและบทบาทหน้าที่การงานเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เพราะชีวิตมนุษย์มีความหลากหลายไปด้วยความรู้สึกนึกคิดอันเป็นตัวของตัวเอง และบริบททางสังคม จึงไม่อาจใช้ส่วนใดส่วนหนึ่งเป็นบทสรุปที่ชัดเจนได้

ในทางตรงกันข้าม มนุษย์จำนวนมากที่ยึดถือตำแหน่งหน้าที่อย่างเคร่งครัด โดยให้ความสำคัญมากกว่าความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งอาจทำให้ชีวิตมนุษย์กลายเป็นเครื่องจักรกลที่ต้องทำงานเป็นระบบภายใต้การควบคุมของระบบต่างๆ เช่น กฎระเบียบ เวลา เงินเดือนสวัสดิการ เทคโนโลยีต่างๆ เป็นต้น จึงทำให้ชีวิตอยู่กับสิ่งเหล่านี้จนเกิดความชินชาและไม่พยายามดิ้นรนไปตามการสำนึกของตน แต่ชาร์ตริกกลับมองว่าเป็นชีวิตที่จืดชืดและไร้พลังอำนาจแห่งเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ เพราะต้องไหลไปตามกระแสของผู้อื่นและสังคมเหมือนระบบเครื่องจักรกล หากแต่ในความเป็นจริงมนุษย์กลับมีความประหวั่นพรึงเพิ่มมากขึ้น จนแยกไม่ออกว่า อะไรคือธาตุแท้ของตน และอะไรคือหน้าที่การงาน ในที่สุดมนุษย์จะเกิดความแปลกแยกระหว่างตนกับสิ่งดังกล่าวและทำให้เกิดพฤติกรรมหลอกตัวเองมากขึ้นอีกด้วย

ดังนั้น ชาร์ตริกจึงพยายามกระตุ้นเตือนให้มนุษย์ใช้เสรีภาพของตน ในการที่จะยอมรับและปฏิเสธปรากฏการณ์ต่างๆ บนโลกนี้จนกว่าชีวิตจะหาไม่ ไม่เช่นนั้นการหลอกตัวเองไม่เพียงแต่เป็นความอ่อนแอแห่งเสรีภาพของมนุษย์ แต่ยังมีผลทำให้สังคม

และโลกย่อยยับไปอย่างไรคุณค่าเช่นกัน เพราะเสรีภาพของมนุษย์จะมีค่าก็ต่อเมื่อมนุษย์ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการเลือกสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นสาระให้กับตนเองและสังคมโลกตามธาตุแท้ของตนเท่านั้น

หากพิจารณาแนวคิดเรื่องการหลอกตัวเองในทรรศนะของพุทธปรัชญาจะเห็นได้ว่า โดยปกติภาวะแห่งความเป็นมนุษย์ มีแต่ความว่างเปล่าไร้แก่นสาร ความพร่อง ความกลวงใน มนุษย์จึงพยายามดิ้นรนแสวงหาไปตามความทะยานอยาก (ตัณหา) และยึดถือผิด (อุปาทาน) เพื่อเติมเต็มให้ตนมีความสมบูรณ์เท่าที่จะเป็นไปได้ แต่ภาวะแห่งความอยากมี (Being to have) ภาวะแห่งความอยากเป็น (Being to be) และภาวะแห่งความไม่อยากมีและความไม่อยากเป็น (Non being to have and non being to be) ทำให้มนุษย์ถูกอำนาจเหล่านี้ครอบงำ ชักพา หลอกหลวง ซึ่งก่อให้เกิดความอหังการต่อปรากฏการณ์ต่างๆ จนลืมความเป็นตัวของตัวเองจนหมดสิ้น อีกทั้งมนุษย์ยังใช้สิ่งดังกล่าวเป็นเครื่องมือหลอกตัวเอง เพื่อแสวงหาเป้าหมายแห่งชีวิตที่ไร้ความสำเร็จ เพราะไม่รู้เห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง (อวิชชา) ว่า สรรพสิ่งในโลกย่อมเป็นไปตามกระบวนการแห่งความเปลี่ยนแปลง (อนิจจัง) เป็นสิ่งที่ทนอยู่ในสภาวะเดิมไม่ได้นาน (ทุกขัง) ปราศจากความเป็นตัวตนที่ถาวร (อนัตตา) แต่จักเป็นสิ่งที่เกิดมีขึ้นชั่วคราว กล่าวคือมีการเกิดขึ้นในเบื้องต้น (อุปาทะ) มีการดำรงอยู่ในท่ามกลาง (ฐิติ) และมีการแตกสลายไปในที่สุด (ภังคะ) นั่นเอง

นอกจากนี้ กระบวนการการหลอกตัวเองยังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตในด้านต่างๆ เช่น ครอบครัว การศึกษา หน้าที่การงาน ความรัก การเมือง เศรษฐกิจ วรรณกรรม และจริยธรรม เป็นต้น เพราะเกี่ยวข้องกับทางเลือกแสดงพฤติกรรมทั้งในรูปแบบของการยอมรับและหลอกตัวเองทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเป็นเหตุให้มนุษย์ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดในโลกนี้อย่างปราศจากความช่วยเหลือใดๆ โดยวินาทีของการตัดสินใจเลือกที่จะมีหรือเป็น อาจเป็นที่มาของปัญหาต่างๆ เป็นอันมาก หากมนุษย์ไม่สำนึกรู้ในธาตุแท้ของตนอย่างแท้จริง

๕.๒ วิจารณ์

แม้ว่าทฤษฎีทางปรัชญาของ ฌอง-ปอล ซาทร์ จะพยายามหลีกเลี่ยงทฤษฎีทางด้านอภิปรัชญา ญาณวิทยา และจริยศาสตร์ โดยพยายามเสนอแนวคิดที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของชีวิตมากขึ้น กระนั้นก็ยังมีลักษณะของแนวคิดดังกล่าวแฝงอยู่ เนื่องจากเสรีภาพได้กลายเป็นปฐมบทแห่งการเลือกின்றนไปสู่เป้าหมายที่ไร้ความสำเร็จของมนุษย์ในโลกนี้โดยปราศจากเงื่อนไข โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องดังกล่าวได้กลายมาเป็นข้อโต้แย้งทางด้านจริยธรรมที่มีมาตรฐานด้านเหตุผลและกฎเกณฑ์ต่างๆ ซึ่งเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินใจด้านความประพฤติของมนุษย์ แต่ซาทร์เห็นว่า มนุษย์ควรใช้เสรีภาพแห่งการเลือกเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ด้วยความรับผิดชอบต่อธาตุแท้ของตน

แม้ความรับผิดชอบดังกล่าวก็เป็นการสร้างกฎเกณฑ์ประเภทหนึ่ง ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถปฏิเสธได้ เพราะเมื่อใดที่มนุษย์เลือก เมื่อนั้นมนุษย์จะต้องมีกรอบของความรับผิดชอบตามมา กรอบในที่นี้อาจไม่ใช่กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน และมาตรการอย่างใดอย่างหนึ่ง หากแต่เป็นความประหวั่นพรั่นพรึงต่อสิ่งที่กำลังเลือกว่า เราจะสามารถรับผิดชอบต่อสิ่งนี้ด้วยความรู้สึกลับอันเป็นธาตุแท้ได้หรือไม่ ถ้าไม่เช่นนั้นมนุษย์ก็จะเปลี่ยนแปลงความรับผิดชอบด้วยรูปแบบของการหลอกตัวเอง เพื่อปกป้องตนเองให้รอดพ้นจากสถานการณ์อันไม่พึงประสงค์และรักษาสิ่งที่ตนปรารถนาไว้

ตรงนี้ทำให้มีคำถามว่า หากมนุษย์มีเสรีภาพในการเลือกทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามเจตจำนงของตน เหตุใดการที่มนุษย์เลือกหลอกตัวเองจึงกลายเป็นการเลือกที่ไร้สาระ ทั้งที่โดยธาตุแท้ของมนุษย์ก็คือการเป็นในสิ่งที่ไม่เป็นและไม่เป็นในสิ่งที่เป็นการตามบริบทของตน ซึ่งก็ควรเป็นความหลากหลายแห่งเสรีภาพของมนุษย์ที่มีการสำนึกรู้ไปตามธาตุแท้ของตน

ส่วนนี้ผู้วิจัยเห็นว่า การเลือกดังกล่าวอาจเป็นแนวทางที่ทำให้มนุษย์ได้รับอิสรภาพในระยะสั้น และถูกประณามว่า เป็นความไร้สาระแห่งเสรีภาพ แต่อย่างน้อยที่สุดก็เป็นการเลือกที่มนุษย์ใช้ปกป้องตนเองในยามวิกฤต ซึ่งเป็นวิธีการที่มนุษย์จะได้รับความเจ็บปวดน้อยกว่าการเผชิญหน้าด้วยความรับผิดชอบต่อภาระอันหนักอึ้งอย่างโดดเดี่ยว เพราะมนุษย์จะเลือกสิ่งใด สิ่งนั้นจะต้องมีความเป็นไปได้ตามฐานะของตนและสังคม มิใช่เป็นไปตามความรู้สึกนึกคิดของตนเพียงอย่างเดียว หากเป็นเช่นนั้นก็เท่ากับว่ามนุษย์มีเพียงเสรีภาพในเชิงอุดมการณ์ที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของชีวิต

ในทางตรงกันข้าม มนุษย์บางส่วนอาจใช้การหลอกตัวเองเป็นเครื่องมือในการแสวงหาธาตุแท้ของตนเองด้วยการเปลี่ยนเป้าหมายของตนในรูปแบบที่เหมาะสมกับ

ความเป็นไปได้มากขึ้น เพราะสิ่งดังกล่าวกลับกลายเป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างธาตุแท้กับธาตุเทียมของมนุษย์ ในขณะที่เดียวกันการหลอกตัวเองอาจกลายเป็นเป้าหมายของมนุษย์ที่ไม่อาจเผชิญหน้ากับปรากฏการณ์ในโลกนี้ด้วยความรับผิดชอบ แม้ว่าโดยธาตุแท้ของมนุษย์นั้นมีเสรีภาพในการเลือกเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงมนุษย์อาจตัดสินใจเลือกได้ตามบริบทของตนมากกว่าที่จะเลือกตามความรู้สึกนึกคิดอันเป็นตัวของตัวเองเพียงอย่างเดียว เพราะเป็นการยากที่มนุษย์จะหลุดพ้นจากอิทธิพลของสิ่งต่างๆ และพยายามใช้เสรีภาพในการตัดสินใจเลือกเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยไม่คำนึงถึงความเป็นไปได้ตามศักยภาพของตน จึงกล่าวได้ว่า トラบไตที่มนุษย์ยังถูกรอบงำ ถูกหลอกด้วยอำนาจของกิเลสตัณหา トラบไตนั้นการยึดถือผิด การหลอกตัวเองในรูปแบบของความอยากมีอยากเป็นที่ไร้ความสำเร็จของมนุษย์ก็ยังคงดำเนินต่อไป

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

แม้ว่าแนวคิดเรื่องการหลอกตัวเองในปรัชญาของชาร์ตซ์จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับเสรีภาพในการตัดสินใจเลือกแสดงพฤติกรรมที่มีต่อปรากฏการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่ก็สามารถจะศึกษาวิเคราะห์หรือเปรียบเทียบในประเด็นต่างๆ ได้ ดังนี้

๑. การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องการสำนึกในปรัชญาของชาร์ตซ์กับจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ฟรอยด์

๒. การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องการสำนึกในปรัชญาของชาร์ตซ์กับเรื่องสติในพุทธปรัชญา

๓. การศึกษาวิเคราะห์เรื่องการเลือกและความรับผิดชอบในปรัชญาของชาร์ตซ์

๔. การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดอัตถิภาวนิยมในพุทธประวัติ

ในด้านของอิทธิพลที่มีต่อวิถีชีวิตที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงเป็นเพียงเนื้อหาบางส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์โดยตรง หากจะมีการศึกษาถึงอิทธิพลที่มีต่อสังคมในด้านต่างๆ ได้ดังนี้

- อิทธิพลที่มีต่อประเพณีและวัฒนธรรมไทย
- อิทธิพลที่มีต่อการนับถือศาสนา
- อิทธิพลที่มีต่อระบบการศึกษาไทย
- อิทธิพลที่มีต่อประชาธิปไตย
- อิทธิพลที่มีต่อสื่อมวลชน

บรรณานุกรม

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ

๑.๑. ภาษาไทย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. เล่มที่ ๑๒,๑๔, ๑๖, ๑๘,๒๙,๓๕, กรุงเทพมหานคร :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๒ ภาษาอังกฤษ

Sartre, Jean-Paul. **Being and Nothingness**. translated by Hazel E. Barnes, New York : Pocket Books, 1956.

. **Existentialism and Humanism**. translated by Philip Mairet London : Eyre Methuen Ltd, 1975.

๒. ข้อมูลทุติยภูมิ

๒.๑ หนังสือ

กীরติ บุญเจือ,ศ. **แก่นปรัชญาปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.

_____ . **ขบวนการอัตถิภาวนิยม**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓.

_____ . **จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๘.

_____ . **ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.

เฉลิมเกียรติ ผิวนวล. **มนุษย์คือชีวิตเล็ก ๆ ที่งดงาม : ความคิดทางจริยศาสตร์ของซูเมกเกอร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, ๒๕๔๔.

ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร และคณะ (แปลเรียบเรียง). **พระพุทธเจ้าสอนอะไร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

ชัยวัฒน์ อัตพัฒนา,รศ. **ปรัชญาตะวันตกร่วมสมัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๔.

ฌอง-ปอล ซาทร์. **ปรัชญาเอ็กซิสเทนเชียลลิสม์ก็คือมนุษย์นิยม**. วิทยา เศรษฐวงษ์ (แปล), กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมชาติ, ๒๕๔๐.

นภาเดช กาญจนะ,ดร. **ปรัชญาชีวิตยุค IMF 2000** วิถีแห่งอิสรภาพของมนุษย์.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้อยทอง, ๒๕๔๑.

เนืองน้อย บุญยเนตร. **จริยศาสตร์ตะวันตก ค้านท์ มิลล์ ฮอบส์ รอลส์ ชาร์ตซ์.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

ทวีป วรดิถก. **ปรัชญาว่าด้วยความแปลกแยก.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, ๒๕๔๕.

บุญมี แทนแก้ว,ผศ. **ปรัชญา.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรีเมียมบุ๊คส์,

๒๕๓๖.

_____ .**จริยธรรมกับชีวิต.** พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร : ธนะการพิมพ์,๒๕๓๗.

พระเทพเวที, (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต). **นิพพาน-อนัตตา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

_____ . **พุทธธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ-

ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระทักษิณคณาธิกร. **ปรัชญา.** กรุงเทพมหานคร : ดวงแก้ว, ๒๕๔๔.

พระเมธีธรรมาภรณ์,(ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาส-ชาตรี.**

พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๓๖.

พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา. **พุทธปรัชญาสาระและพัฒนาการ.** กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาแสวง ปญญาวุฑฺฒิ (นิลนามะ). **ศูนยตากับอนัตตา : มองหาการชุนกับมอง-**

ปอล ชาตรี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๒๕๔๔.

พระมหาอุทัย ญาณโร. **พุทธวิธีแห่งสังคม : ปรัชญาสังคมและการเมืองของ**

พุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสาร, ๒๕๓๗.

_____ . **วิถีแห่งกลไกแบบพุทธ.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสาร,๒๕๓๗.

พินิจ รัตนกุล. **ปรัชญา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๖.

พินิจ รัตนกุล. **ปรัชญาชีวิตของ มอง-ปอล ชาตรี.** พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๔๐.

ฝ่ายวิชาการสภาทนายความ. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๕๐.

พริตริค นิตเซ. วิธีสู่อภิรมย์. กิรติ บุญเจือ (แปล), กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
เทพประทานพร, ๒๕๒๔.

พริตจ็อบ คาบร้า. จุดเปลี่ยนแห่งศตวรรษเล่ม ๓. พระประชา ปสนโน, พระไพศาล วิสาโล,
สันติ โสภณสิริ, รสนา โตสิตระกูล (แปล), พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๕๓.

_____ . คือพจนานุกรมพุทธา. มนต์รี ภูมี (แปล), กรุงเทพมหานคร : แพรวสำนัก
พิมพ์, ๒๕๔๖.

โยสไตน์ กอร์ดอร์. โลกของไซไฟ. สายพิณ ศุพุทธมงคล (แปล), กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์คอบไฟ, ๒๕๒๔.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.
พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐.

วิทย์ วิศทเวทย์. จริยศาสตร์เบื้องต้น : มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร :
อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒.

_____ . ปรัชญาทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๒.

สมภาร พรหมทา, รศ.ดร. คือความว่างเปล่า พุทธปรัชญาว่าด้วยธรรมชาติของโลก
และชีวิต. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พุทธชาติ, ๒๕๓๙.

_____ . ชีวิตกับความขัดแย้ง : ปัญหาจริยธรรมในชีวิตประจำวัน.
กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

_____ . ไตร่ตรองมองตน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พุทธชาติ, ๒๕๓๕.

_____ . พุทธปรัชญา มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

_____ . มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต. พิมพ์ครั้งที่
๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๕.

สนิท ศรีสำแดง. พุทธปรัชญา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เนลนารการพิมพ์, ๒๕๓๕.

สุชาวี พลอยชุม. ปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราภาควิชาปรัชญา
และศาสนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, มปป.

วิธาน สุชีวกุปต์. อภิปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
๒๕๓๘.

วิสุทธิ์ โปธิแทน, รศ. **อะไรนะ...ประชาธิปไตย?** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘.

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. **ปรัชญาเอ็กซิสเตนเชียลลิสม์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร :
โอ เอ็น จี, ๒๕๔๓.

ศรัณย์ วงศ์คำจันทร์. **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : อมรรการพิมพ์, มปป.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **วิทยานิพนธ์ปริทัศน์**. กรุงเทพมหานคร :
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

อดัม เคล. **การศึกษาเพื่อความเป็นไท**. วิศิษฐ์ วังวิญญู (แปล), พิมพ์ครั้งที่ ๓.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, ๒๕๔๖.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. **คู่มืออภิปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

อีริค ฟรอมม์. **หนีไปจากเสรีภาพ**. สมบัติ พิศสะอาด (แปล), พิมพ์ครั้งที่ ๒,
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, ๒๕๓๙.

๒.๒ วิทยานิพนธ์

พระมหาแสวง ปญญาวุฑฒิ (นิลนามะ). “ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องศูนยตากับอนัตตา
ของนาคารชุนกับฌอง-ปอล ซาทร์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**.
สาขาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๒.

นายวิทยา เศรษฐวงษ์. “แนวคิดของซาทร์ที่ว่าด้วยความรับผิดชอบ”. **วิทยานิพนธ์อักษร
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. “วิวัฒนาการแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบในปรัชญา
ของซาทร์”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. แผนกวิชาปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑.

๒.๓ บทความ

- จุฑาทิพย์ อุมะวีชนี. “เอกซิสเทมเซียลลิสม์”. วิชาความรู้พื้นฐานปรัชญา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประดิพัทธ์, มปป.
- พระราชวรมณี. “ศึกษาเปรียบเทียบ : ทฤษฎีอหัตตาในปรัชญาของชาตรี และพุทธปรัชญา”.วิทยานิพนธ์ปริทรรศน์. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระมหาประยูร ธรรมจิตโต. ”พุทธปรัชญาเถรวาท”. มหาจุฬาย วิชาการ : ปรัชญา บุรพทิศ, ทรงวิทย์ แก้วศรี บรรณาธิการ, กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒.
- พระมหาวิชัย ผลเจริญ. “เสรีภาพในทัศนะของฌอง-ปอล ซาทร์ และพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)”. วารสารพุทธศาสนศึกษา. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๔๕.
- มนตรี อุมะวีชนี. “ความเป็นมนุษย์นิยมของลัทธิเอกซิสเทมเซียลลิสม์”. สหวิทยการ มนุษยศาสตร์ : มิติแห่งมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.
- มาลี บุญศิริพันธ์,รศ.“จริยธรรมกับการควบคุมกันเองของสื่อมวลชน”.วารสารศาสตร์, Vol.1 No.1 พฤศจิกายน ๒๕๔๗.
- วีระชาติ นิมอนงค์,ดร. “พุทธอภิปรัชญา”. รวมบทความทางวิชาการพระพุทธศาสนา และปรัชญา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก,ศ.พิเศษ. “แก่นพุทธศาสตร์กับกระบวนการพัฒนา พุทธจริยธรรม”. สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต รุ่นที่ ๔๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- Collin Perry. “หาญกล้าฝ่ามรสุม”. ริดเดอร์ ไตเจสท์ สรรสาระ. กรกฎาคม ๒๕๔๐.
- Dr.Joyce Brothers,“เหตุผลที่คนรักกัน”.ริดเดอร์ ไตเจสท์ สรรสาระ. กรกฎาคม ๒๕๔๐.

๒.๔ หนังสือพิมพ์

กรุงเทพธุรกิจ (**Biz Week**). (๔-๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘)

ข่าวสด. (๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘)

เนชั่นสุดสัปดาห์. (๒๖ พ.ค.-๑ มิ.ย. ๒๕๔๘)

มติชน. (๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘)

มติชนสุดสัปดาห์. (๑๔ มกราคม ๒๕๔๘)

Enter Trend. (๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘)

๒.๕ ภาษาอังกฤษ

Caws, Peter. **Sartre**. London : Routledge & Kegan Paul, 1997.

Greene, Norman N. **Jean Paul Sartre : The Existentialist Ethic**. USA :
The University of Michigan Press, 1960.

Heidegger, M. **What is Metaphysics**. R.F.Hull and Alan Crick, translate, Existence
and Being. Chicago : Regnery,1949.

Kantibhadra, Mrinal. **Critical Survey of Phenomenology and Existentialism**.
New Delhi : J.P. Jain at Shri Jainendra Press, 1990.

Marx, Karl. **The Eighteenth Brumaire of Louis Bonapate**. New York :
International Publishers, 1969.

Macquarrie, John. **Existentialism**. Baltimore : Penguin, 1972.

Phramedhidhammaporn (Prayoon Mererk). **Sartre's Existentialism and Early
Buddhism**. Fifth Impression, Bangkok : Sahadhammika Ltd.,1998.

Olson, Robert G. **An Introduction to Existentialism**. New York :
Dever Publications,Inc, 1962.

Sartre, Jean-Paul. **Existentialism and Humanism**. translated by Philip Mairet,
London : Eyre Methuen Ltd.,1973.

_____ . **Existentialism and Human Emotion**. New York : Philosophy Library,
1957.

_____ . **Search for a Method**. Translated by Hazal E.Barnes, New York :
A Division of Random House, 1968.

Solomon, Robert C. **From Rationalism to Existentialism : The Existentialists and Their Nineteenth-Century Backgrounds.** New York : Harper & Row Publishers, 1972.

T.Z. Lavine. **From Socrates to Sartre : the Philosophic Quest.** New York : Printer in the United of America, 1989.

Warnock, Mary. **Existentialist Ethics.** New York : St. Martin's Press, 1967.

Willian Ebenstien and Others. **American Democracy in world perspective.** New York : Harper & Row, Publishers, 1967.

๒.๖. Internet

กรุงเทพมหานครกิจ. กาแฟดำ : หมกมุ่นการเมือง อันตรายต่อสุขภาพจิต. [Online], Accessed 15 February 2005. Available from <http://www.bangkokbiznews.com./2005/02/15 comment/index.php?news=yoon>.

_____ . รู้ลึก...พฤติกรรมผู้บริโภค ผ่านนิยามสัตว์ ๕ แบบ. [Online], Accessed 11 February 2005. Available from <http://www.bangkokbiznews.com./2005/02/15 comment/index.php?news>.

_____ . บทเรียน “The mask” ทำธุรกิจอย่าใส่ “หน้ากาก”. [Online], Accessed 11 February 2005. Available from <http://www.bangkokbiznews.com./2005/02/15 comment/index.php?news>.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. “คนเฝ้าสื่อ : วิพากษ์เพรียกสื่อไทยให้ปฎิรูป”. [Online], Accessed : 7 February 2005. Available from http://www.thaipressasso.com/conduct/reflect_b.htm.

เรื่องชัย ทรัพย์นิรันดร์. วางบิล. [Online], Accessed 15 February 2005. Available from <http://www.matichon.co.th/weekly/weekly.php?srctag=0425110248 &Srcday=2005>.

สุเทพ วิไลเลิศ. เสรีภาพกับความเป็นเจ้าของสื่อ. [Online], Accessed 7 February 2005. Available from http://www.thaibja.org/story_detail.asp?id=129.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ : พระมหาดนัยพัชร์ คมภีรปญโญ (ยุธิรัมย์)
เกิด : ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๑๗
สถานที่ : ๑๐ หมู่ ๔ ต.ห้วยราชา อ.ห้วยราช จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐
บรรพชา : ๔ เมษายน ๒๕๓๐ ณ วัดราษฎร์รังสรรค์ อ.ห้วยราช จ.บุรีรัมย์
อุปสมบท : ๒๙ มิถุนายน ๒๕๓๙ ณ พัทธสีมาวัดเทพนารี เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ๑๐๗/๐๐
ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดเทพนารี เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ๑๐๗/๐๐

การศึกษา

- นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดอินทาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร
- เปรียญธรรม ๖ ประโยค สำนักเรียนวัดราชบูรณะฯ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
- พุทธศาสตรบัณฑิต (ปรัชญา) รุ่นที่ ๔๕ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู รุ่นที่ ๖ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสบการณ์

- วิทยากรอบรมและสอนจริยธรรมสามเณรและเยาวชน
- คณะกรรมการบริหารกลุ่มประกายธรรม
- ประธานกลุ่มมหาปราสาทสัมพันธ์
- ผ่านการทดสอบเป็นเจ้าหน้าที่ผู้ประกาศ จากกรมประชาสัมพันธ์
- ที่ปรึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดราษฎร์รังสรรค์ ฯลฯ